

En inbjudan att vandra tillsammans i frågor
om människans sexualitet



SAMTAL PÅ PILGRIMSFÄRDEN

Redskap för reflektion och handling

SAMTAL PÅ PILGRIMSFÄRDEN

En inbjudan att vandra tillsammans i frågor
om människans sexualitet

Denna utgåva © 2024 Sveriges kristna råd och WCC Publications
Copyright © 2022 WCC Publications, publications@wcc-coe.org.
Bibelcitat är, där inget annat anges, hämtade ur Bibel 2000, © Svenska Bibelsällskapet.

Svensk översättning: Anna Braw
Svensk redaktör: Jan Eckerdal

ISSN: 1650-9196

Originaltiteln:

Conversations on the Pilgrim Way: Invitation to Journey Together on Matters of Human Sexuality

Utgivare: Kyrkornas världsråd, 2022
Översatt och publicerat med tillstånd från utgivaren
Förord: Anders Wejryd
Introduktion till svenska utgåvan: Jan Eckerdal
Svensk formgivning: PW Design
Tryck: Trydells tryckeri 2024

Utgivningen har möjliggjorts genom stöd från Lunds Missionssällskap.

MOTTAGEN AV KYRKORNAS VÄRLDSRÅDS CENTRALKOMMITTÉ 2022

Innehåll

Förord	7	6 .	Sexualitet och våld	67	
Introduktion till svenska utgivningen	9	6 . 1	Språk och diskurs	67	
1 .	Inledning	13	6 . 2	Sexuellt våld och könsbaserat våld	69
1 . 1	Presentation av Kyrkornas världsråd	13	6 . 2 . 1	Kvinnor	72
1 . 2	Dokumentets karaktär och syfte	14	6 . 2 . 2	Barn	74
1 . 3	Att urskilja vår tids tecken	16	6 . 2 . 3	Personer med olika sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck	76
1 . 4	Definitioner av begrepp som används i detta dokument	20	6 . 2 . 4	Att samtala med människor som har en funktionsnedsättning	80
1 . 5	Metod och upplägg för studien	23	6 . 2 . 5	Migranter, flyktingar och människohandel	81
2 .	Andliga kärnvärden i samtalet	29	6 . 3	Några reflektioner	84
2 . 1	Värderingarna på pilgrimsfärden för rättvisa och fred	29	7 .	Samtal om sexualitet inom kyrkorna	87
2 . 2	Våra relationers värde grundas i hur vi föreställer oss Gud	31	7 . 1	Historik för det samtal som har förts inom Kyrkornas världsråd	87
2 . 3	Värde och värdighet inom och bortom Kristi kropp	33	7 . 2	Samtal med Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och ekumeniska partners	90
3 .	Etisk urskiljning i frågor om människans sexualitet – källor och läranderesor	35	7 . 2 . 1	Medlemskyrkor	91
3 . 1	De främsta källorna i etiskt urskiljningsarbete	35	7 . 2 . 2	Samtal och undervisning i den romersk-katolska kyrkan	98
3 . 1 . 1	Bibeln	36	7 . 2 . 3	Kristna världsförbund	101
3 . 1 . 2	Tradition	37	7 . 2 . 4	Nationella kristna råd	109
3 . 1 . 3	Förnuftet	40	7 . 2 . 5	Prästutbildningar och teologiska högskolor	116
3 . 1 . 4	Erfarenheter	42	7 . 3	Några lärdomar från kyrkornas samtal om sexualitet	122
3 . 1 . 5	Ytterligare material	43	8 .	Att skapa trygga rum för dialog – tron på Guds förvandlande kärlek	125
3 . 1 . 6	Hur källorna hör ihop med varandra	45	8 . 1	Trygga rum för dialog	126
3 . 2	Orsaker till meningsskiljaktigheter mellan och i kyrkor	46	8 . 1 . 1	Bosseyseminarierna (2001–2003)	127
4 .	Historiska milstolpar: Kyrkornas brottning med att förstå människans sexualitet – en läroprocess	47	8 . 1 . 2	Dialogens gemenskap	131
4 . 1	Aspekter på sexualitet i den tidiga kyrkohistorien	47	8 . 1 . 3	Kännetecknen för trygga dialogrum	132
4 . 2	Reformationen och aspekter på människans sexualitet och familjen	49	8 . 1 . 4	Trygga dialogrum	134
4 . 3	Den europeiska kolonialtiden	51	8 . 2	Fördragsamhet – att leva med olikheter på pilgrimsvägen	136
4 . 4	Vår tid	52	8 . 3	Utmaningar för Kyrkornas världsråd	138
5 .	Teologiska principer för förståelsen av människans sexualitet	55	8 . 4	Utmaningar för kyrkorna	140
5 . 1	Relationalitet – skapad till liv i relation	55	8 . 4 . 1 .	Större pastoralt ansvar när familjelivets och sexualitetens landskap förändras	140
5 . 2	Personbegreppet – varje människas värdighet	57	8 . 4 . 2	Att växa i riktning mot en ekumeniskt ansvarstagande utbildning och teologi för människans sexualitet	141
5 . 3	Förkroppsligandet – att bekräfta det goda i vår kroppsliga natur	59	8 . 4 . 3	I riktning mot ett förnyat sätt att vara kyrka	143
5 . 4	Koinonia – kyrkan som en inkluderande och växande gemenskap	62	Exekutiv sammanfattning	145	
5 . 5	Kenosis – att lyssna till röster från marginalerna	64			

Förord

Anders Wejryd, förutvarande president i Kyrkornas världsråd, ärkebiskop emeritus.

2015 fick jag av Kyrkornas världsråd uppdraget att leda en referensgrupp som skulle ta fram ett studiedokument om kyrkor och sexualitet. Tillsammans med anställda vid Kyrkornas världsråd kunde vi 2022 avsluta arbetet. Bakom dokumentets försiktiga titel döljer sig ett material som i många sammanhang upplevs som mycket kontroversiellt. Titeln understryker dock att detta inte är något positionsdokument för Kyrkornas världsråd, utan en del av ett pågående samtal.

Referensgruppsarbetet var i sig en ekumenisk övning och resa. Deltagarna i gruppen kom ur vitt skilda kristna och kulturella traditioner, de hade olika sexuella läggningar och kom såväl ur sammanhang där man talade om sexualitet som där man inte gjorde det. Alla tillhörde Kyrkornas världsråds medlemskyrkor, utom en romersk-katolsk medlem. Alla hade teologisk skolning, flera hade kyrkliga eller akademiska ledaruppdrag.

Vi hade aldrig kunnat slutföra uppgiften om vi inte hade blivit vänner. Det krävde att vi tillbringade tid tillsammans och ärligt berättade om händelser i våra liv, som påverkat vår syn på sexualitet, också vår egen sexualitet. Att återvända till bibelberättelser och höra av andra hur man också kunde tolka dem vidgade vår förståelse. Att be tillsammans påminde oss om huvudsak och bisak.

Tidigt insåg vi hur viktigt det var att gemensamt granska den tidiga kristna historien och situationen för de tidiga kristna som, med sin judisk-kristna bakgrund, hade att orientera sig i kulturer med exempelvis stark gnostiskt påverkan, romersk sexuell lössläpplighet och ansvarslöshet och mycket annat. Jag tror att det avsnittet hör till de viktigare, liksom avsnitten om kolonialismens påverkan på inhemska sexualitet, inte minst i Afrika.

En kyrkas moraliska ställningstaganden bygger alltid på en kombination av källor och förhållanden. Det är inte ingredienserna så mycket som blandningsförhållandena som avgör! I dokumentet för vi ett resonemang om detta, som jag tror är av värde för många samtal i Sverige. Dokumentet innehåller exempel på hur kyrkor i olika traditioner förhåller sig och något om hur de argumenterar.

Vi blev vänner under processen – men vi blev inte överens. Dock tror jag att alla som deltog fick ökad förståelse och respekt för andras ställningstaganden. Det är ett nödvändigt steg.

Kyrkornas världsråd har haft svårt för att lyfta frågor om sexualitet. Det handlar i hög grad om makt, inte minst i kyrkor där deras tydliga ställningstaganden i olika frågor är sådant som identifierar och nästan konstituerar dem. Synen på sexualitet och äktenskap har varit och är ofta något sådant.

Många har fruktat att åsiktsskillnaderna skulle vara så starka att de skulle spränga gemenskapen, om de släpptes upp till ytan. Samtidigt har den ekumeniska rörelsen gång efter annan uttryckt sin vilja att vara ett tryggt rum, a Safe Space, där även svåra frågor kan dryftas utan att man

riskerar en kniv i ryggen. Majoriteter behöver hjälp att inse att de inte är majoriteter i alla sammanhang – och minoriteter behöver möjlighet att se att deras ställningstaganden inte är fåtalets i alla andra sammanhang. Bara så rustar vi oss för att hantera föränderlighet med eftertanke. I det nödvändiga enhet, i det osäkra frihet, i allt kärlek.

Skinnskatteberg i december 2023

Introduktion till svenska utgivningen

Jan Eckerdal, direktor för teologi, Sveriges kristna råd.

När Kyrkornas världsråds centralkommitté tog emot detta resursdokument, som på svenska fått namnet *Samtal på pilgrimsvägen*, var det med det uttalade syftet att stödja fördjupade samtal om sexualitet bland världsrådets medlemskyrkor. Dokumentet gör ingen hemlighet av att kyrkorna förhåller sig mycket olika till ämnet, att vissa medlemskyrkor välkomnar skriften, medan andra ser det som mer problematiskt. Ett fåtal kyrkor invänder mot att saken över huvud taget diskuteras. Texten är skriven i medvetenhet om att ämnet är utmanande och att det finns många punkter där man inte är samstämmiga. Därför betonas att dokumentet är ett underlag för fortsatt samtal.

När nu Sveriges kristna råd genom denna översättning tillhandahåller texten för svensk läsekrets är det med ett antal olika användningsområden i åtanke. För det första kan dokumentet läsas som ett samtidsdokument för den som vill få syn på hur världens kyrkor i vår tid förhåller sig och samtalar om frågor som berör sexualitet. Särskilt tydligt blir det i kapitel 7, vilket består av exempel på samtalsform och innehåll i kyrkor och ekumeniska organisationer i olika världsdelar och kyrkofamiljer. Som väntat är det ett minst sagt brokigt kapitel. Stora skillnader blir tydliga.

För det andra har texten relevans eftersom det inomsvenska kyrkolandskapet i vår tid återspeglar hela den bredd av världens kyrkor som dokumentet relaterar till. Det är en stor rikedom att Sveriges kristna råd inom sig har tillgång till så stor del av den mångfald av uttrycksätt och teologi som den världsvida kyrkan rymmer. Det innebär också att hela bredden av den världsvida kristendomens uppfattningar finns representerade i Sverige. Detta blir inte minst påtagligt i frågor som rör kön, identitet och sexualitet. De ekumeniska spänningar som dokumentet vidrör handlar inte endast om kristna någon annanstans utan också om oss.

För det tredje är det ett teologiskt innehållsrikt och tankeväckande dokument. Vetskapen om hur ömtålig processen varit och hur skört samtalet är, gör att det som faktiskt sägs framträder starkare. Dokumentet innehåller tydliga skrivningar om varje människas värde och värdighet och om vad vi som kyrkor är överens om som gott respektive destruktivt. Exempelvis benämns att det ingår i kyrkornas gemensamma kallelse att stå upp emot ”sexuellt våld och alla sorters utnyttjanden, övergrepp och orättvisor”. Samtidigt blir det tydligt att kyrkorna inte är överens när det handlar om exempelvis sexuella minoriteters plats i kyrkan och särskilt frågan om samkönade pars möjlighet att gifta sig i kyrkan. Dokumentet uppmärksammar att samtalet om sexuella minoriteter alltför ofta störs av att det kommit att bli en symbolfråga för vilken sorts kyrka man anser sig vara, vilket på ett olyckligt sätt kan ta fokus från situationen för de människor det gäller: ”Frågan om homosexualitet har blivit ett slagfält där människor försvarar och slår fast antingen traditionella eller liberala religiösa identiteter”.

POSITIV SYN PÅ SEXUALITET

Dokumentets kanske viktigaste teologiska ställningstagande är valet av utgångspunkt för reflektionen över sexualitet, nämligen tron på Gud som treenig, och människan som skapad till en avbild av Gud treenig. Genom att förankra samtalet i det som de kristna trosbekännelserna identifierar som allra mest centralt, framträder människans sexualitet som något som inte kan behandlas som en isolerad fråga, avgränsad till några enstaka bibelord eller någon specifik sexual-etisk princip.

Genom treenighetstanken betonas hur Gud själv kännetecknas av levande relation mellan Fader, Son och Ande – ett dynamiskt och kärleksfullt flöde mellan de olika personerna i Gud. Att blomstra som människa och bli den man är skapad till att vara, handlar om att låta sig dras in i denna kärleksgemenskap, bejaka sin längtan efter Gud och så som Guds avbild spegla Guds kärlek – gentemot Gud, medmänniskan och hela skapelsen. Detta får betydelse för livets alla delar, också för människans sexualitet.

Den glädje som människor kan erfara genom goda, ansvarsfulla och tillgivna sexuella relationer benämns i dokumentet som en ”kroppens nåd”. Uttrycksättet är hämtat från den anglikanske teologen Rowan Williams. I uttrycket ligger att detta att känna åtrå till en annan människa och samtidigt själv vara föremål för denna människas åtrå, kan hjälpa oss förstå vad det innebär att längta efter Gud och att vara efterlängtd av Gud. Människans sexualitet är ur ett sådant perspektiv en gåva, något i grunden gott, en del av Guds goda skapelse. Det motsäger på inget sätt insikten att sexualitet kan ta sig destruktiva uttryck. Människans begär kan leda vilse, vilket inte minst kapitel 6 om sexualitet och våld ger plågsamma exempel på. Men begäret i sig är inte en fiende. Det är en del av vår gudslighet. Vi älskar, längtar och begär eftersom Gud älskar, längtar och begär.

PILGRIMSPROCESS

De samtal i Sveriges kristna råd som på olika sätt berör frågor om sexualitet förs inte minst inom ramen för den ekumeniska arbetsgruppen för jämställdhetsfrågor. 2022-2024 har arbetsgruppen genomfört vad vi kallat en ekumenisk pilgrimsprocess, med fokus på frågor om kön, sexualitet och makt. Det har inneburit att gruppen besökt varandras kyrkor och på varje plats spenderat ett dygn tillsammans. Vid besöken har gruppen tagit del av och samtalat om den mottagande kyrkofamiljens syn på frågorna. Metoden utgår från den så kallade receptiva ekumenikens förhållningssätt, där ekumeniskt lyssnande lyfts fram. Fokus ligger på att som deltagare fråga sig vad man i den egna kyrkotraditionen kan lära sig av den andres perspektiv. Det handlar därför om att våga vara ärlig med både styrkor och svagheter i den egna kyrkan – det som man finner gott och välfungerande såväl som det som man kämpar med.¹ Några av de insikter som arbetsgruppen ringat in utifrån sin genomförda process kan vara till hjälp i läsningen av detta dokument:

¹ Gruppdeltagarna har löpande publicerat reflekterande texter under pilgrimsprocessen. De finns att läsa på <https://www.skr.org/vart-arbete/jamstalldhet/>.

- Kyrkornas olikheter i frågor som berör sexualitet handlar inte endast om skillnader mellan kyrkotraditionerna, utan skär också rakt igenom varje kyrka. Detta gäller i hög grad också kyrkorna i Sverige. En ekumenisk dialog om frågorna kan därför ha betydande värde också för att få redskap att fördjupa de interna samtalen om sexualitet i den egna kyrkan.
- Kyrkorna i Sverige står inte isolerade från den världsvida kyrkan. På en grundläggande nivå handlar det naturligtvis om att Kristi kyrkas kallelse till enhet inte har nationella gränser. Men därtill har många kyrkor i Sverige mycket starka internationella lojaliteter – ibland till en moderkyrka i ett visst land, ibland till en världsvid konfessionell gemenskap. Detta innebär såväl möjligheter som begränsningar i reflektionen över sexualitet. Ett av många exempel på att situationen i Sverige har internationella kopplingar mötte arbetsgruppen för jämställdhet vid sitt besök hos Frälsningsarmén. Frälsningsarmén är en världsvid gemenskap med vilja att gå tillsammans i alla större frågor. Därför har man inlett ett stort och internationellt dialogprojekt, ”Let’s talk”. Projektet syftar till att Frälsningsarmén på lokal nivå över hela världen ska föra samtal om svåra ämnen, bland annat relationer och sexualitet.
- Det behov av trygga rum för samtal om sexualitet som *Samtal på pilgrimsvägen* betonar, är också väsentligt för att det ekumeniska samtalet i Sverige ska vara fruktbart. I arbetsgruppens pilgrimsprocess har den receptiva ekumenikens förhållningssätt varit ett viktigt redskap för att skapa en samtalsatmosfär som inbjuder till delande snarare än positionerande. Som dokumentet uttrycker saken: ”Trygga rum för dialog är rum där var och en av oss tar emot den andre villkorlös, i Guds närvaro, med alla olikheter, gåvor, glädjeämnen, tillkortakommanden och tillgångar, som reskamrater här i livet”.

Samtal på pilgrimsvägen har potential att fördjupa dialogen om sexualitet såväl inom som mellan kyrkor. Sveriges kristna råds förhoppning är att dokumentet ska få en sådan berikande funktion också i det svenska kyrkosamtalet.

1. Inledning

Vid Kyrkornas världsråds 10:e generalförsamling, som hölls i Busan i Korea, beslutade delegaterna genom den så kallade Programme Guidelines Committee om nedanstående rekommendation. Den är ett svar på de frågor som ställdes under de ekumeniska samtalen, i de formella förhandlingarna och i andra presentationer och som har att göra med de utmaningar som frågor om människans sexualitet ställer Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och medlemssamfund och deras demokratiska instanser inför.

Kyrkornas världsråd är medvetet om frågor som splittrar kyrkorna och kan fungera som ett tryggt rum där medlemmarna kan gå in i dialog och moralisk urskiljning i utmanande frågor. Exempel som tydligt lyfts fram under denna generalförsamling inbegriper frågor om kön och sexualitet. Kontroversiella frågor kan få utrymme i detta trygga rum på vår gemensamma agenda, och vi minns att tolerans inte räcker utan att grundförutsättningen är kärlek och ömsesidig respekt.¹

Som ett svar på denna rekommendation tillsatte Kyrkornas världsråds sekreterare två grupper som fick till uppgift att arbeta med frågorna om människans sexualitet, en medarbetargrupp och en referensgrupp. Medlemmarna i grupperna representerar ett brett spektrum av kyrkotraditioner och sammanhang. De kommer från anglikanska, öst-ortodoxa, lutherska, orientalisk-ortodoxa, metodistiska och reformerta kyrkor och från Uniting Churches, och från olika länder i Afrika, Asien, Karibien, Europa, Latinamerika, Mellanöstern, Nordamerika och Stillahavsområdet.

1.1 Presentation av Kyrkornas världsråd

Kyrkornas världsråd (The World Council of Churches, WCC) är en gemenskap bestående av 352 ortodoxa, anglikanska, baptistiska, lutherska, metodistiska och reformerta kyrkor, så kallade United and Uniting Churches, mennoniter, kväkare, kongregationalister, lärjungakyrkor och afrikanska urfolkskyrkor. Den romersk-katolska kyrkan är inte medlem, men det pågår ett nära samarbete med den och med ett antal pingstkyrkor och oberoende kyrkor. Kyrkornas världsråd är den bredaste, mest inkluderande kristna organisationen i världen och representerar mer än en halv miljard kristna runtom i världen:

¹"Report of the Programme Guidelines Committee", 10th Assembly of the WCC in Busan, Republic of Korea, 2013, Doc. No PGC 01, 5-6, § 28.

Det primära syftet med och visionen för kyrkornas gemenskap i Kyrkornas världsråd är att uppmana varandra till synlig enhet i en tro och i en eukaristisk gemenskap som tar sig uttryck i gudstjänst och liv i gemenskap i Kristus genom vittnesbörd för världen och tjänst i den, och i att röra sig framåt mot denna enhet så att världen kan tro.²

Kyrkornas världsråd blev till inte därför att kyrkan var enad utan därför att kyrkan var splittrad. Budskapet från den första generalförsamlingen i Kyrkornas världsråd, i Amsterdam 1948, var bland annat:

Vi är ett i vår bekännelse av Honom [Jesus Kristus] som vår Gud och Frälsare. Vi är åtskilda från varandra inte bara i frågor om tro, ordningar och tradition utan också genom nationstillhörighet, klasstillhörighet och etnicitet. Men Kristus har gjort oss till sina egna, och vi är inte splittrade. När vi söker honom finner vi varandra. Här i Amsterdam har vi avgett våra löften på nytt, till Honom, och slutit ett förbund med varandra genom att bilda detta Kyrkornas världsråd. Vår avsikt är att hålla ihop.³

I sjuttio år har Kyrkornas världsråd varit ett rum där splittrande ämnen inom teologi, praktik och etik har behandlats och behandlas.

1.2 Dokumentets karaktär och syfte

Samtal på pilgrimsfärden är ett samtal i Kyrkornas världsråd om människans sexualitet. Syftet med samtalet är att inspirera och främja samtal där intresserade inom och bland kyrkorna kan delta. Det är en fortsättning på en lång serie samtal som har genomförts av Kyrkornas världsråds medlemskyrkor. Därför är detta samtal inte något nytt utan den senaste fasen i en mängd olika konferenser, konsultationer och studieprocesser som medlemskyrkorna har gett mandat till under ungefär 50 år.⁴ Redan vid generalförsamlingen i New Delhi uppmärksammade delegaterna behovet av att se närmare på frågor om sexuella relationer före och efter äktenskap, särskilt i ljuset av de följder det kan få att vara född utanför äktenskapet, polygami och tillgång till preventivmedel. Engagemanget i dessa frågor var tydligt också vid Kyrkornas världsråds generalförsamling i Uppsala (1968), och då lades frågor om homosexualitet och abort till. Som ett resultat av detta hölls en omfattande konsultation i Västberlin 1974 med rubriken ”Sexism in the 1970s”.⁵

Kyrkornas världsråds generalförsamling i Nairobi (1975) arbetade för det teologiska studiet av sexualitet, och generalförsamlingarna i Vancouver (1983) och Canberra (1991) pekade båda på samma frågor som de tidigare.

Under 1990-talet spelade frågan om homosexualitet en central roll. Efter generalförsamlingen i Harare (1998) togs initiativet till ett samtal mellan kyrkor om frågor som har med sexualitet att göra. En serie seminarier på det ekumeniska institutet i Bossey blev en trygg arena för dialog och resulterade i en modell som kunde användas också på andra platser för diskussioner om frågor som berör människans sexualitet.

Dessa samtal och initiativ har ägt rum i olika delar av världen. I ljuset av de olika sammanhangen har de fört in ett stort antal frågor, erfarenheter och uttryck för sexualitet i samtalen, och dessa frågor är det bäst att kyrkorna arbetar med tillsammans.

Detta dokument har inte som intention eller mål att presentera kyrkornas slutgiltiga dokument eller kyrkornas slutgiltiga etiska konsensus för frågor som hör ihop med människans sexualitet. *Samtal på pilgrimsfärden* är inte tänkt att vara ett av Kyrkornas världsråds policydokument.

Olika perspektiv på dessa ämnen fördes fram med stort engagemang. Det bestämdes att målet ska vara att dokumentet kan tjäna som ett redskap för att göra ärlig, engagerad och teologiskt inspirerad dialog möjlig och för att öka den ömsesidiga förståelsen i frågor som många kyrkor brottas med både inom sin kyrkotradition och i möten mellan olika kyrkofamiljer.

I samtalen har medlemskyrkorna försökt dela med sig av sina perspektiv, sina bekymmer och sina frågor i en anda där alla tar ansvar. Det har inte varit deras intention att göra gemensamma uttalanden i dessa frågor. Snarare har fokus varit att skapa ett rum där alla olika roller och synsätt får rum och kan inkluderas, ett rum som ska göra det möjligt att dela med sig av synvinklar, insikter och bekymmer. Detta sker i ett etos som innebär ömsesidig respekt och ömsesidigt utbyte. Genom sådana samtal växer nya insikter fram.

Som tidigare har nämnts inleddes den nuvarande fasen i samtalet om människans sexualitet vid Kyrkornas världsråds tionde generalförsamling, i Busan 2013, och sedan upprepades detta mandat av den exekutiva kommittén i juni 2014, när direktiven för referensgruppen fastställdes. Vid samma generalförsamling inbjöds medlemskyrkorna, andra kyrkor, trosgemenskaper och människor av god vilja att ansluta sig till en pilgrimsfärd för rättvisa och fred. *Samtal på pilgrimsfärden* placerades inom ramen för pilgrimsfärden för rättvisa och fred. Eftersom denna upptäcktsfärd genomförs av kyrkor har pilgrimsvandringen sin grund i teologisk reflektion, och den har genomförts med respekt för varje människas inneboende värdighet, rättigheter och ansvar.

Därför är målet med detta dokument att:

- presentera reflektioner över olika sätt att arbeta med urskiljning när det gäller frågor om människans sexualitet
- skissa gemensamma teologiska principer för hur vi kan förstå sexualitet
- identifiera tecknen i vår tid när det gäller hur sexuellt våld och könsbaserat våld upplevs av olika grupper av människor

² *Constitution and Rules of the World Council of Churches*, ändrade av Kyrkornas världsråds 10:e generalförsamling 1998, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/2013-busan/adopted-documents-statements/wcc-constitution-and-rules>.

³ "Message", First Assembly of the World Council of Churches, Amsterdam, 1948, i *The First Assembly of the World Council of Churches*, red W. A. Visser't Hooft (London: SCM, 1949), 9.

⁴ Se kapitel 7 för en kort redogörelse för denna process; se också kapitel 8, sektion 8.1.1.

⁵ *Sexism in the 1970s – Discrimination Against Women*. A Report of the World Council of Churches Consultation, West Berlin 1974 (Genève: WCC Publications, 1975).

- dela med oss av information om olika aspekter av sexualitet så som de upplevs av Kyrkornas världsråds medlemmar
- tillhandahålla exempel på hur man kan bygga trygga rum för samtal om sexualitet.

1.3 Att urskilja vår tids tecken

Kyrkornas världsråds strategiplan för åren 2014–2017 slår fast:

En särskild utmaning när man vill förstå dagens verklighet i nationer, kyrkor och den ekumeniska rörelsen är den sociala, ekonomiska, politiska, ecklesiologiska och ekumeniska mångfalden. Det som kan framstå som brådskande och relevant i en del av världen kan mycket väl vara meningslöst i andra delar av den. Kyrkornas världsråd representerar ett stort antal kyrkor och deras verkligheter, och alla kommer med sina bekymmer och förväntningar till den ekumeniska debatten.⁶

Därför blir det absolut nödvändigt att urskilja tecknen i vår tid. I detta dokument uppmanas kyrkor att tillsammans urskilja hur de ska kunna ta sig an de frågor som gäller människans sexualitet. Enligt Kyrkornas världsråds strategiplan för åren 2014–2017 ska detta göras genom att vi identifierar vår tids trender i världen, i kyrkan och i den ekumeniska rörelsen och genom att se in i nyckelkällor och andliga dimensioner som inspirerar och ger riktning åt kyrkans sociala etik och dess vittnesbörd – nämligen Bibel, tradition, förnuft och erfarenhet. En reflektion över källor och grunder till kyrkornas etiska urskiljningsarbete finns i kapitel 3, och en analys av tidens tecken kommer sedan i kapitel 6.

Kyrkor och nationer ställs inför den ekonomiska globaliseringens inverkan, instabilitet på makroplanet och mikroplanet, orättvisor, det faktum att orättvisa system fortsätter att upprätthållas, och det faktum att perspektiv på människans sexualitet är stadda i förändring. Detta innebär att sexualiteten trivialiseras, blir en handelsvara och kommersialiseras, och detta får sitt bränsle i de snabba kommunikationsframsteg som har uppnåtts av sociala medier och som påverkar alla människors liv. Människor som befinner sig i samhällets marginaler, bland annat sexuella minoriteter, påverkas särskilt av dessa förändringar.

Tyvärr är sexualitet ett av de ämnen som orsakar mest splittring bland kyrkor idag. Kyrkor och samhällen har kämpat med att ta sig an frågan. Ibland påverkas diskussionerna också av förenklade bilder och av ömsesidiga fördomar. De påverkas också av att kontroverser görs till politiska konflikter som sedan används för att tjäna andra intressen när man istället på ett ärligt sätt hade kunnat söka efter de bästa pastorala och etiska svaren för att kunna tjäna kyrkans enhet såväl som människors värdighet.

I diskussioner inom FN görs det försök att tala om sexualitet som en beståndsdel i målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. I agendan nämns inte sexualitet explicit, men det refereras till den implicit i mål 3 (God hälsa och välbefinnande), mål 4 (God utbildning för alla) och mål 5 (Jämställdhet).⁷

Det är tydligt att sådana mål inte kan implementeras fullt ut utan trossamfundens avgörande engagemang. Det är också tydligt att Guds rikes värderingar, som kyrkorna måste kommunicera, inte helt enkelt absorberas av målen i Agenda 2030 eller är identiska med dem. Den kristna trons horisont när det gäller att förstå frälsning och försoning är bredare och djupare än innehållet i ett politiskt dokument som Agenda 2030.

I många sammanhang vänder sig samhällsfunktioner och människor till kyrkan i hopp om att få vägledning när de ställs inför dessa frågor eftersom frågorna påverkar de sammanhang där de lever. I andra tider och på andra platser har kyrkor hamnat i en situation där de erbjuder ett vittnesbörd som utmanar det omgivande samhället därför att de rådande trenderna ser ut att försvaga eller underminera rättvisa och fred.

Under de senaste åren har det visat sig att präster och andra företrädare för kyrkor har gjort sig skyldiga till sexuella övergrepp mot minderåriga. Ofta har kyrkorna gjort sig medskyldiga genom sin tystnad. De har också aktivt hindrat insyn, istället för att bidra till att skyldiga ställs inför rätta, när människor har blivit utsatta för hot och våld på grund av sitt kön och sin sexualitet. Vissa kyrkor har visserligen fattat beslut om disciplinåtgärder för att ta itu med problemen, men detta har hänt först efter det att problemen har blivit offentliga och väckt starka reaktioner. Detta har orsakat avsevärda skador för alla kyrkors moraliska trovärdighet.

Men det finns fortfarande enorma skillnader när det gäller huruvida, hur och i vilken omfattning frågor om sexualitet har blivit en del av de offentliga samtalen inom kyrkorna själva i olika sammanhang, och huruvida, hur och i vilken omfattning de kan bli det. I många kyrkor finns det ännu inte någon välutvecklad och artikulerad form för etisk reflektion över detta, eller något forum för det, eftersom frågor som har med människans sexuella beteende och relationerna mellan könen inom familjen att göra är tabu i många kyrkor och troskommunikationer. Därför har det varit viktigt att uppmuntra kyrkor att berätta om sina erfarenheter, frustrationer och insikter för varandra under överläggningarna om dessa frågor.

Mer och mer möter kyrkor och andra gemenskaper ropen från dem som blir eller har blivit sexuellt exploaterade. Dessa rop stiger från människor som utsätts för sexuellt våld i hemmet och utanför det, till exempel på arbetsplatsen, på vård- och omsorgsinstitutioner, i fängelser, i religiösa sammanhang och i flyktingläger. Ropen stiger också från dem som har blivit utsatta för våldtäkt som ett vapen i krig eller som sexuellt våld i cybervärlden, från dem som har blivit utsatta för människohandel för att tillfredsställa ”sexindustrin” och från de barn som har blivit exploaterade, utnyttjade och utsatta för våld.

⁶ Se dokumentet WCC Strategic Plan, 2014-2017 (Document GEN 11), godkänt av centralkommittén, Genève, 2014.

⁷ United Nations General Assembly, Sustainable Development Goals (2015), <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

Denna kris förvärras genom de attityder som finns hos enskilda och grupper och som uppmunt-
rar förenklade bilder och marginalisering av människor på grund av deras sexuella läggning,
könsidentitet, könsuttryck eller könsattribut. Många människor har på grund av sin sexuella
läggning varit tvungna att dölja sitt verkliga jag för andra. De har inte haft möjlighet att vara sig
själva bland andra och har hindrats från att göra bruk av många av de gåvor som Gud har gett
dem. Men efter lång tystnad, i vissa fall århundraden, har dessa frågor och situationer blivit mer
synliga, och de har ganska nyligen kommit upp på dagordningarna i en del kyrkor. En lång ur-
skiljningsprocess har då krävts för att kyrkorna ska kunna förstå dessa synbart nya trender och
ge sitt gensvar på dem.⁸

Att resa sig och stå emot när det brutala våldet sprider sig, öppet eller i det fördolda, särskilt när
det gäller ett så känsligt och personligt område som människans sexualitet, borde vara kyrkor-
nas gemensamma uppdrag. Många kyrkor har insett allvaret i utmaningen att utveckla en mer
välgrundad hållning gentemot brottsoffren och att aldrig mer negligera vittnesmål från männ-
iskor som har blivit utsatta för sexuella övergrepp.⁹ En sådan utmaning kan också tjäna som ut-
gångspunkt för en fördjupad och vidgad teologisk dialog.

Kyrkornas världsråd har sedan 1984 fått betydande erfarenheter från arbetet med frågor som rör
hiv och aids och arbetet med att slå följe med kyrkor som möter denna epidemi.¹⁰ Männskligheten
har gjort stora framsteg i hanteringen av hiv. I takt med att antiretrovirala behandlingar har bli-
vit mer och mer tillgängliga har de människor som lever med hiv och som har tillgång till sådan
behandling börjat kunna leva med relativt god hälsa. Situationen för de människor som är extra
utsatta för att bli smittade av hiv är fortfarande en utmaning, och deras relationer och livserfa-
renheter måste förbättras till det bättre. Det som har hänt har gjort de djupgående kopplingarna
mellan hiv, sexualitet, relationer mellan könen, olika uttryck för maskulinitet och våld synliga,
särskilt det våld som är sexuellt och könbaserat. Här ingår också det sexuella våld som pågår i
intima relationer. Det är uppenbart att kyrkorna och trosgemenskaperna måste ta itu med dessa
problem med en helhetssyn om samhället ska kunna ta sig an dessa känsliga punkter och fort-
sätta att rikta sig mot framtiden och möta den med ett större hopp.

Oförmågan att tala om och möta sexualiteten och de sexuella uttrycksformerna hos människor
med en annan sexuell läggning, en annan könsidentitet eller ett annat könsuttryck än den hete-
rosexuella normens leder till en oförmåga att tillhandahålla behandlingar som har med hiv att
göra, förebyggande åtgärder och stöd till hiv-smittade.

När människor ställs inför situationer och omständigheter som utsätter dem för stigmatisering
och diskriminering på grund av deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck har en
del kyrkor försökt ta sig an och omforma¹¹ dessa problem, och fortsätter att försöka göra det. De

erbjuder det omgivande samhället ett vittnesbörd byggt på rättvisa, fred, rättvanda relationer
och Guds förbundskärlek i hopp om att lindra lidandet.¹²

Att lyssna när människor som har blivit utsatta för sexuellt våld berättar är en avgörande del
av den ekumeniska resan i riktning mot större kunskap om människans sexualitet. I samtalen i
detta dokument är det tydligt att när kyrkorna ger sig in i samtal om dessa frågor och lyssnar på
de förtrycktas och utsattas berättelser gör de det genom att brottas. De brottas med Skriftens
vittnesbörd, teologins och traditionens insikter, liturgins uttrycksformer och erfarenheter av
försoning och nåd. Förhoppningen är att detta dokument kommer att underlätta samtalen på
denna resa mot större kunskap.

Kyrkorna står inför utmaningen att det saknas en teologisk koherens där människans sexualitet
finns med. Eftersom kyrkorna finns i olika kontexter och var och en av dem har sin egen historia
och sina egna teologiska tolkningar är det inte förvånande att deras sätt att ta sig an dessa frågor
skiljer sig åt och att de upptäcker att de tar ställning på olika sätt. Det finns kyrkor och grupper av
kristna som ser detta att vara materiellt skapad, och detta innefattar sexuell längtan och sexuell
begär, som något som människan måste övervinna för att befria själen från alla jordiska begär.
Några kyrkor och rörelser tror att sexualiteten är icke-ontologisk, något som antyder att den inte
är central för vad det innebär att vara människa. De ser sexuell aktivitet som en frestelse som
ska undvikas. Andra kyrkor och traditioner har formats av arvsyndens undervisningstradition
som förknippar sexualitet med synd och överträdelse. Åter andra följer en skapelseteologi med
fokus på inkarnationen där all mänsklig längtan och alla mänskliga begär, också sexualiteten, är
delar av Guds skapelse men där alla människor lever med risken att hamna i främlingskap och
förvrängas på grund av synden.

Det finns en ökande medvetenhet om att kyrkor och kyrkokommissioner inte är homogena när
det gäller dessa etiska ställningstaganden och perspektiv. Många kristna har egna ståndpunkter
i fråga om sexualetik, och det finns ingen automatisk samsyn ens i en enda kyrkogemenskap för
ståndpunkter som har med sexualitet att göra. Många kyrkor rymmer ett brett spektrum av in-
dividers synsätt och försök att förstå, och samtidigt försöker de ”att med friden som band bevara
den andliga enheten” (Ef 4:3).

Idag är kyrkan i alla delar av världen utmanad av förändrade ideal och livsmönster. Kommer-
sialisering, visualisering och brutalisering av människans sexualitet (till exempel genom män-
niskohandel och genom porrindustrin), som har blivit ett globalt fenomen och hot, kräver sam-
tidigt ett gemensamt och tydligt ställningstagande av alla kristna kyrkor tillsammans till stöd
för den mänskliga värdigheten. Länder och kyrkor i vår värld blir alltmer beroende av varandra,
och medvetenheten om detta växer. Därför har kyrkor som försöker urskilja Guds vilja i dessa
frågor, och som vill möta vår tids utmaningar, funnit att den ekumeniska rörelsen och särskilt
Kyrkornas världsråd erbjuder ett rum för att tala om och bearbeta frågorna tillsammans, tyda

⁸ För att stötta en sådan urskiljningsprocess har Faith and Order-kommissionen tagit fram ett studiedokument, *Moral Discernment in the Churches*, Faith and Order Paper No. 215 (Genève: WCC Publications, 2013), <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/commissions/faith-and-order/i-unity-the-church-and-itsmission/moral-discernment-in-the-churches-a-study-document>

⁹ Se påve Franciskus kommentar om fall av sexuella övergrepp i Ciara Nugents artikel om världstoppmötet: "Why the Pope's Summit on Abuse Disappointed Some Survivors", Time, 28 februari 2019, <https://time.com/5540867/pope-francis-sex-abuse-summit-2/>

¹⁰ Hiv betyder *human immunodeficiency virus*; aids är *acquired immunity deficiency syndrome*, en sjukdom som innebär en kraftig förlust av kroppens cellulära immunitet.

¹¹ Omforma – det engelska verb som används i originalformuleringen är *to redress*, alltså att försöka rätta till en samhällssituation där det råder obalans. Se till exempel Seamus Heaney: *The Redress of Poetry – Oxford Lectures* (London: Faber and Faber, 1995), särskilt 1–16.

¹² Detta är kärnfrågorna i Torah enligt Jonathan Sacks, tidigare Chief Rabbi of Great Britain and Northern Ireland. Se hans bok *To Heal a Fractured World* (London: Continuum, 2005).

tidens tecken och försöka vara trogen mot evangeliet i de situationer och sammanhang där de befinner sig.

Därför har det blivit ännu viktigare att ett öppet och inkluderande rum för samtal finns inom Kyrkornas världsråd när kyrkorna fortsätter på pilgrimsvägen.

1.4 Definitioner av begrepp som används i detta dokument

Det finns fyra nyckeltermerna som betonas i detta dokument. Det är människans sexualitet, samtal, pilgrimsvägens teologi, och trygga rum för dialog.

MÄNNISKANS SEXUALITET

Människans sexualitet är mycket mer än sexuella känslor eller sexuellt umgänge. Den är en viktig del av vem varje människa är. Den innefattar känslornas, tankarnas och beteendenas komplexitet, och den innefattar komplexiteten i att vara kvinna, man eller transperson, att känna sig attraherad av andra eller attraktiv i andras ögon, att vara förälskad och att vara en del av relationer som kan innebära olika former av sexuell intimitet.

Därför har sexualiteten och hur den uppfattas, benämns och bemöts i samhället djupgående konsekvenser för en individs identitet och livskvalitet. Sexualitet har med relationer att göra, men också med en möjlig utsatthet och risk för att bli marginaliserad eller utnyttjad, och med risker som är kopplade till sexuell och reproduktiv hälsa.

Kristna, i alla kyrkotraditioner, tror att alla människor är skapade till Guds avbild (1 Mos 1) och bejakar att ”Jesus Kristus är den i vilken den sanna människan är perfekt förverkligad”¹³.

Sexualiteten erkänns som en del av Guds goda skapelse och av människans identitet och integritet. Den betraktas som en gåva från Gud, i sig själv god, och Gud har skapat den för att mänskligheten ska hålla den helig i livgivande, samförståndsbase, trogna och kärleksfulla relationer. När människor förhåller sig till sin sexualitet på detta sätt kan de växa in i sin fulla mänsklighet och gudomlighet.¹⁴

När vi utforskar dessa frågor är den breda arbetsdefinition som Världshälsoorganisationen WHO använder, byggd på kunskaper från de senaste årens forskning, till hjälp. De olika aspekterna av människans sexualitet förs samman på ett sätt som visar hur de hör ihop. Den lyder:

Sexualitet är en central aspekt av att vara människa genom hela livet och innefattar kön, könsidentitet och könsroller, sexuell läggning, erotik, njutning, intimitet och reproduktion. Sexualitet upplevs och tar sig uttryck i tankar, fantasier, längtan, begär, tro, attityder, värderingar, beteenden, praktiker, roller och relationer. Sexualiteten kan innefatta alla dessa dimensioner, men det är inte alltid som alla upplevs eller får uttryck. Sexualiteten påverkas av hur biologiska, psykologiska, sociala, ekonomiska, politiska, kulturella, etiska, juridiska, historiska, religiösa och andliga faktorer samverkar.¹⁵

Det finns en växande medvetenhet om behovet av att förstå människans sexualitet fullt ut. Substansen och innehållet i detta dokument är utvecklade ur ett kristet, etiskt perspektiv, och detta har formulerats i ett sammanhang som har stöd av ovan citerade WHO-definition, som har en bred och sekulär bas. Detta dokument tar visserligen upp ett brett spektrum av upplevelser, erfarenheter och frågor som har med sexualitet att göra, men det kan aldrig bli heltäckande. Därför är fokus de viktigaste frågorna som kyrkorna står inför nu.

SAMTAL PÅ PILGRIMSFÄRDEN

Samtal på pilgrimsvägen är en inbjudan att tillsammans utforska frågeställningar som är centrala för människans liv.

Ordet samtal (i den engelska originaltexten: *conversation* – övers. anm.) har en innebörd som är rik som en gobeläng. *Conversation* betyder ”den handling det innebär att leva eller ha sin varelse i eller bland andra”, den är ”handlingen att umgås med andra; leva tillsammans i ett etos av varuutbyte, sällskap, intimitet”. Ordet har använts i betydelsen ”sexuell intimitet” och, oftare, för ”utbyte av tankar och ord, bekant diskurs eller samtal”.¹⁶

Samtalet är centralt för mänskliga relationer. Det gör det möjligt för individer och grupper att tacka för skapelsens och livets gudomliga gåvor, framför allt genom att fira gudstjänster och högtider tillsammans, något som är tydligt genom hela Bibeln. Det är också centralt i försoningsprocesser, eftersom möjligheten att ge uttryck för smärta och lidande kan vara ett steg på vägen mot helande och nytt liv.

Samtalet gör det möjligt för individer och grupper att dela med sig till varandra, ta emot och ge, på den allra djupaste nivån, och att ge uttryck för ett engagemang i samhörigheten, i livet, och i att ställa sin varelse och tillvaro i och tillsammans med andra människors.

¹³ *Christian Perspectives on Theological Anthropology*, Faith and Order Paper No. 199 (Genève: WCC Publications, 2005), 10.

¹⁴ Manoj Kurian: ”Critical Analysis of Churches’ Stand on Human Sexuality and a Way Forward” i *A Theological Reader on Human Sexuality and Gender Diversities – Envisioning Inclusivities*, red Roger Gaikward och Thomas Ninan (Utrecht: OSA Kerk in Actie, NCCI, 2017), 152–168.

¹⁵ World Health Organization: ”Defining Sexual Health – Report of a Technical Consultation on Sexual Health, 28–31 January 2002” (Genève: World Health Organization, 2006), citerad i *United Nations Commission on Human Rights, Special Rapporteur’s Compilation of Articles on Freedom of Religion or Belief and Sexuality*, september 2017, 3n2.

¹⁶ *The Shorter Oxford English Dictionary – On Historical Principles*, 3d ed., band 1 (Oxford, Clarendon Press 1986), 418.

PILGRIMSFÄRDENS TEOLOGI

Den reformerte 1600-talsteologen Johannes Wollebius utforskade den samhörigheten och definierade teologi som ”Gudssamtalet”, ”Guds konversation”. Först betonade han Guds inre samtal: Fader, Son och Ande när de talar med varandra inuti Guds huvud – det gudomliga samtalet – som källan till alla samtal. Ur detta inre samtal kom samtalet i skapelsen och skapandet, och i inkarnationen där Jesus Kristus blev och är Guds ord till mänskligheten. Som ett svar på detta samtal mellan det gudomliga och det mänskliga växte en gemenskap runt Ordet fram, och den fortsätter att växa. Wollebius karaktäriserar kyrkans pågående samtal på jorden när den försöker förstå Guds ord som en gemenskap som ”(ser) en gåtfull spegelbild” (1 Kor 13:12).¹⁷

Genom att formulera sig på detta sätt bekräftade Wollebius återigen en av de tidigaste benämningarna på kyrkan: Vägens folk.¹⁸ Kyrkan är till sitt väsen ett pilgrimsfolk, ett folk som samtalar i ett ständigt försök att förstå Guds ord och som färdas i hopp och förväntan mellan ”nu” och ”ännu inte”.¹⁹ En sådan gemenskap och ett sådant samtal har sina rötter i Treenighetens gemenskap och dess samtal. Resenärernas gemenskap försöker därför urskilja och bli medveten om sina begränsningar när det gäller att förstå Guds mysterium. Gemenskapen inser att allt som den kan förstå är provisoriskt och inte slutgiltigt.

Kyriillos av Jerusalem (300-talet) betonar detta i sina Katekeser (en serie predikningar): ”För vi förklarar inte vad Gud är utan erkänner rakt på sak att vi inte har någon exakt kunskap när det gäller Honom. För i det som rör Gud bekänner vi att vår okunskap är vår bästa kunskap.”²⁰

Detta är orsaken till att den apofatiska teologin (som talar om Gud i termer av vad Gud inte är eller i negationer) och resenärernas eller pilgrimernas teologi påminner oss om den teologiska kunskapens begränsningar och om behovet av att ständigt försöka förstå och att leva i den händelse som inkarnationen är. Ett nytt dokument från Faith and Order, *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision*, ger oss ett perspektiv som kan vara till hjälp:

Den kristna förståelsen av kyrkan och dess uppdrag är grundad i visionen om Guds stora plan (eller ”ekonomi”) för hela skapelsen: ”Guds rike” som både utlovades och manifesterades i Jesus Kristus. [...] Den dynamiska berättelsen om hur Gud återupprättade gemenskapen har sin oåterkalleliga plats i inkarnationen och påskens mysterium i Jesus Kristus. Kyrkan, som Kristi kropp, verkar ge-

nom den heliga Andens kraft och fullföljer hans livgivande uppdrag för en levande mission genom profetisk och medkännande tjänst samt deltar i Guds verk att läka en brusten värld. Gemenskap, vars källa är själva livet i den heliga treenigheten, är både den gåva kyrkan lever genom och den gåva Gud kallar kyrkan att erbjuda till en sårad och söndrad mänsklighet i hoppet om försoning och helande.”²¹

När kyrkor vandrar tillsammans för att rikta uppmärksamhet mot det som orsakar skada och splittring i mänskligheten behöver de tillhandahålla tid och trygga rum för reflektion över sina egna respektive situationer. Reflektionen kan också gälla samhällslivet i de länder där de finns.

TRYGGA RUM FÖR DIALOG

Trygga rum för dialog är rum där var och en av oss tar emot den andre villkorslöst, i Guds närvaro, med alla olikheter, gåvor, glädjeämnen, tillkortakommanden och tillgångar, som reskamrater här i livet. Kyrkorna erkänner att vi alla kommer till korta när vi jämför oss med Gud, som är fullkomlig, och att vi inte gör oss förtjänta av Guds nåd. Därför är var och en av oss, i egenskap av Guds barn, älskad av Gud, och vi sitter alla runt samma bord, relaterar till varandra med ödmjukhet och respekt och erkänner ömsesidigt brister och sårbara punkter.

På grund av dessa brister och sårbara punkter är det uppenbart att det inte finns något rum som är helt tryggt – bara rum som är tryggare. ”Men Gud bevisar sin kärlek till oss genom att Kristus dog för oss medan vi ännu var syndare” (Rom 5:8). Tryggare rum för dialog ger möjligheten till diskussion om ämnen som hör ihop med sexualiteten, i grupp, som gemenskap, genom bibelstudier, genom personliga berättelser och genom insikter från traditionerna och vår tids sätt att tolka och förstå, så att många deltagares attityder kan förvandlas och så att en mer inkluderande gemenskap kan formas, trots att det fortfarande finns åsiktsskillnader.

1.5 Metod och upplägg för studien

Fyra huvudelement bildar grunden för detta dokument och hjälper oss genom att förse oss med en lins eller ett objektiv som vi kan använda för att se på människans sexualitet. Dessa fyra är också de som kännetecknar Kyrkornas världsråd. Vid generalförsamlingen i New Delhi 1961, i konstitutionen, beskrivs Kyrkornas världsråds grund på följande sätt:

¹⁷ Johannes Wollebius: ”Compendium Theologiae Christianae” i *Reformed Dogmatics – Seventeenth-Century Reformed Theology through the Writings of Wollebius, Voetius, and Turrentin*, red och övers till engelska John Beardslee III (Grand Rapids, Michigan: Baker Book House, 1977), 29. Se också Rosemary Radford Reuther: *Sexism and God Talk – Towards a Feminist Theology* (London: SCM, 1983).

¹⁸ The Didache.

¹⁹ Wollebius: ”Compendium”.

²⁰ ”Cyril of Jerusalem”, citerad i Misha Cherniak, Olga Gerassimenko och Mohaël Brinkschroder (red): *For I Am Wonderfully Made* (Esuberanza: European Forum of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Christian Groups, 2016), 139.

²¹ *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision* (Stockholm: Sveriges kristna råd 2014; översättning: Gunilla Gunner), paragraf 1; originaldokumentet är *The Church – Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper No. 214 (Genève: WCC Publications, 2013), 5, para. 1.

en gemenskap av kyrkor som bekänner Herren Jesus Kristus som Gud och Frälsare i enlighet med skrifterna, och som därför tillsammans strävar efter att uppfylla sin gemensamma kallelse till Guds, Faderns, Sonens och den heliga Andens, ära.

Som det står på Kyrkornas världsråds webbplats ”tjänar [denna grund] som referenspunkt för Kyrkornas världsråds medlemmar, en källa eller en grund för sammanhållning”.²²

Därför kommer det sig att de följande beståndsdelarna i Kyrkornas världsråds grund ger referensramen för att tolka och förstå frågor som har med människans sexualitet att göra:

- den heliga Treenighetens centrala plats
- ömsesidigt beroende eftersom vi genom dopet är ett i Kristus
- arbete och liv som grundas i Skriftens ljus, och
- ansvaret inför varandra som medlemskyrkor i Kyrkornas världsråd.

Den heliga Treenigheten är en dynamisk verklighet som utgör grunden för att vi ska kunna förstå hur människor är beroende av varandra och besläktade med varandra. ”Gud som treenighet är en levande verklighet, sammanlänkad med hela vår tillvaro som människor.”²³ Reflektionerna över de olika frågorna här betonar vikten av att leva i gemenskap människor emellan, att leva i samtal och i den heliga Andens vänskap. Denna grund har en inneboende möjlighet att kunna peka på människans sexualitet som helhet, med dess betoning av gemenskap, rättvisa, mångfald, pluralitet och identitet.

För det andra hanterar vi kristna relationer med ömsesidig respekt som grund eftersom vi är döpta av och in i Jesus Kristus och därför sammanbundna.²⁴

För det tredje har arbetet med detta dokument utförts i ljuset av bibelstudier – bibelstudierna har genomsyrat livet och arbetet för referensgruppen och gett den insikter och utmaningar för livet tillsammans i vår tid.

För det fjärde har vi i dessa samtal föreställt oss ett nådens rum, ett tryggare rum, skapat för det erfarenhetsutbyte och det reflektionsutbyte som medlemskyrkorna i Kyrkornas världsråd vill ägna sig åt i ett etos av ömsesidigt ansvarstagande och ömsesidig respekt – ett uttryck för vad det innebär att vara en gemenskap bestående av kyrkor.

Hela vägen genom de olika samtalen var det vikten av det vi berättar och hur vi berättar det som höll diskussionerna på jorden. Oavsett om berättelserna kommer från individer, grupper eller bibelsidor, eller om de var en traditions insikter, slår de an strängar bortom sina egna omedelbara sammanhang och tillfällen. Denna studie handlar om människor och om hur människor

hör ihop. Den handlar om människor som är glada över relationer fulla av nåd. Den är också en väg framåt för röster från människor i marginalerna, människor som blir eller har blivit sexuellt utnyttjade eller reducerade till stereotyper, som utsätts för diskriminering, eller för situationer som innebär fruktan, skräck och utsatthet. Detta innefattar människor som lever med hiv, som har funktionsnedsättningar, som är gamla, barn, kvinnor; sexuella, etniska och religiösa minoriteter; ensamstående, änkor och änklingar. Deras situationer och berättelser är en inbjudan att vandra tillsammans med dem och att inse att det de berättar visserligen är individbaserat och unikt men att det öppnar frågor, problemställningar och perspektiv bortom sina respektive omedelbara sammanhang. Det öppnar också för gemensamma åtgärder för att synliggöra sådana förhållanden.

I en av sina skrifter skrev den helige Johannes av Damaskus (Johannes Damaskenos): ”Hela jorden är en levande ikon av Guds ansikte.”²⁵ Vi är kallade till att leva i gemenskap och har lovat att göra det, i varje sammanhang, att reflektera Guds kärlek och härlighet. Den får nytt liv genom att vi talar om erfarenheter och berättar för varandra.

Detta dokument kommer att redogöra för hur frågor om människans sexualitet har benämnts och hanterats inom Kyrkornas världsråd, och det kommer att presentera exempel från medlemskyrkor, världsvida kristna organisationer, nationella kristna råd och olika ekumeniska organisationer som är kopplade till olika delar av världen.

Ibland har sådana reflektioner sitt ursprung i samhällsutvecklingen, till exempel i förändrad lagstiftning. Vid andra tillfällen har diskussioner börjat i ljuset av att en kyrka utövar tillsyn. I vissa fall har kyrkomedlemmar och kyrkoledare upptäckt att traditionella ståndpunkter hamnar i konflikt med vad de ser som den mest centrala undervisningen och de mest centrala upplevelserna i livet som kristen. Kunskaper som är resultat av hälsovetenskaperna och den resa som organisationer som FN och dess underorganisationer, inklusive Världshälsoorganisationen, har gjort har också blivit en uppmaning till kyrkor att förnya sina attityder och sin förståelse. Detta gäller särskilt slutsatsen från 1992 där det slås fast att homosexualitet inte längre betraktas som en psykiatrisk diagnos. Men kyrkor upptäcker att de ställs inför både gemensamma och vitt skilda aspekter av dessa frågor.

Utan tvivel är det så att medlemskyrkorna tar med sig sina egna reflektioner in i de ekumeniska samtalen och in i Kyrkornas världsråds ”ekumeniska sammanhang”.²⁶ Dessa reflektioner är resultat av deras teologiska, etiska och pastorala angelägenheter och beslut. I detta forum kan kyrkor lära av varandras erfarenheter (en redogörelse för kyrkors och ekumeniska rörelsers resor finns i kapitel 7).

Därför försöker detta dokument göra plats för samtal i dessa frågor i en anda av ömsesidigt ansvar. Några kyrkor delar med sig av sina erfarenheter och uppfattningar i fråga om äktenskapet

²² *The basis of the WCC*, <https://www.oikoumene.org/en/about-us/self-understanding-vision/basis>.

²³ Dimitri Dudko: *Our Hope* (New York: St Vladimir's Seminary Press, 1977), 36.

²⁴ Se Alan Falconer och Martin Robra: "When Christians Meet – Signposts for an Ecumenical Pilgrimage", *Ecumenical Review* 56, nummer 4 (2004): 384–389.

²⁵ En engelskspråkig utgåva av verket är St John of Damascus: *Treatise 1: On the Divine Images* (New York: St Vladimir's Seminary Press, 2003).

²⁶ Se Alan Falconer: "Ecumenical Space" i *Ecumenical Review – Essays in Honour of Konrad Raiser* 56, nummer 1 (2004): 85–92.

som sakrament. En del ser äktenskapet som sexuella relationers enda plats, både för fortplantning och för njutning.²⁷ Det finns också de som vittnar för att bekräfta celibatets betydelse. Åter andra reflekterar över ensamståendes tillvaro i dagens samhällsliv i olika delar av världen.

Några delar med sig av sina reflektioner över vigning och inkludering av dem som har andra sexuella läggningar, könsidentiteter, könsuttryck och könsattribut än normens.²⁸ Andra kyrkor betraktar homosexuella relationer som omöjliga att försona med Skriftens och traditionens vittnesbörd. Åter andra erbjuder undervisningsmaterial, särskilt för unga, i arbetet med att benämna och hantera hiv och aids samt hälsa och helhet i mänskliga relationer.

I följeslagarprocesser har kyrkor ofta handlat i solidaritet med dem som har blivit kränkta och vilkas rättigheter har blivit ignorerade eller undantryckta och dessutom blivit talespersoner för dem. Några kyrkor bidrar också med nya pastorala reflektioner över nytt äktenskap efter skilsmässa och över en makas eller makes död.

Vissa kyrkor har fattat beslut i dessa frågor,²⁹ men andra inser att de befinner sig i en situation där de hela tiden blir tvungna att brottas med frågorna. I vissa av dessa kyrkor har de frågor som har bearbetats lett till stora diskussioner. Inom kyrkor och mellan kyrkor har diskussionerna om människans sexualitet varit passionerade och ibland polariserande och djupt splittrande (detta tas också upp i kapitel 7).

Därför försöker detta dokument att göra plats för samtal om dessa frågor i en anda av ömsesidigt ansvar. Parametrarna för en sådan anda har identifierats av Olav Fykse Tveit, tidigare generalsekreterare i Kyrkornas världsråd, i boken *The Truth We Owe Each Other* ("Den sanning vi är skyldiga varandra"). Han betonade att "ömsesidigt ansvar innefattar pålitlighet, trohet, tillitsfullhet, solidaritet, öppenhet, förmågan att ge och ta emot konstruktiv kritik, och receptivitet. Dessa beståndsdelar hör ihop med varandra och är till viss del integrerade".³⁰

Det är i denna anda och i detta etos som detta dokument erbjuder redskap för diskussion och uppmuntran till handling. Dessutom innehåller det material och reflektioner som medlemskyrkor, andra kyrkor och människor av god vilja tycker har varit till god hjälp när de har försökt arbeta med frågor om människans sexualitet. Detta ger en möjlighet för andra att gå in i det eku-
meniska samtalet om ämnet.

Dokumentet ger en glimt av var samtalen befinner sig nu. Naturligtvis är detta samtal en pågående process i en anda av bön för pilgrimsfärden och reflektion över den. Eftersom vi har våra band till Kristus som något gemensamt, är detta dokument en uppmaning till alla medlemskyrkor att bidra med insikter, beslut och frågor till varandra i ett rum där ömsesidig respekt råder, där alla tar ansvar och där alla är medvetna om att det finns frågor som fortfarande är känsliga och smärtsamma. Det är en inbjudan att delta i samtalet på pilgrimsfärden.

²⁷ Till exempel skriver Kelvin F. Mutter att "Johannes Chrysostomos synsätt står i kontrast till andra röster som hans församling bör ha hört. Medan dessa röster talade för erotik i det offentliga rummet och såg hemmet bara som en plats för barnalstring så Johannes Chrysostomos att med eller utan barn var äktenskapet det enda rätta stället att utöva sexualiteten. I sin strävan att ta bort eroticismen från marknaden och genom att uppmuntra makar att dela sina kroppar med varandra upprätthöll Johannes Chrysostomos den äktenskapliga åtråns värde" ("John Chrysostom's Theology of Marriage and Family" i Baptist Review of Theology 6, nummer 2 [1996]: 22–32).

²⁸ På engelska är ett vanligt sätt att ange dessa LGBTIQ – Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, and Questioning. Det svenska begrepp som används vid tidpunkten för denna översättning är hbtqi – homosexuella, bisexuella, transpersoner, personer med queera uttryck och identiteter, och intersexpersoner. Se <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/organisation/hbtqi/>

²⁹ Det pan-ortodoxa kyrkomötet 2016 fattade beslut om ett dokument som är en analys av Bibeln och traditionen och som meddelar att "Kyrkan bedömer det inte som möjligt för sina medlemmar att gå in i samkönade relationer eller i någon annan form av sammanboende utom äktenskap" ("The Sacrament of Marriage and Its Impediments", sektion 1.10, 28 januari 2016, <http://www.pravoslavie.ru/90247.html>).

³⁰ Olav Fykse Tveit: *The Truth We Owe Each Other – Mutual Accountability in the Ecumenical Movement* (Genève: WCC Publications, 2016), 333. Detta verk är en bred analys av Faith and Order-dokument och andra studier från Kyrkornas världsråd. Olav Fykse Tveit spårar utvecklingen av det ömsesidiga ansvarets idé och etos genom Kyrkornas världsråds historia.

2. Andliga kärnvärden i samtalet

Det ramverk som presenterades i föregående kapitel har varit tydligt i liv och arbete för dem som har bidragit till detta dokument. Den heliga Treenighetens centrala plats, vårt ömsesidiga beroende av varandra genom att vi är döpta in i Kristus, vårt arbete och liv som båda har sin grund i Skriftens ljus, och vårt ansvar inför varandra som medlemskyrkor i Kyrkornas världsråd har försett oss med inspiration och sammanhang för vårt arbete. Bibliska och teologiska frågor, och samtal om kyrkotraditioner, liksom referensgruppens medlemmars berättelser och erfarenheter, har varit centrala i våra försök att förstå och i att möta dem som har andra åsikter än vi själva med respekt och förståelse.

Inuti detta ramverk förankras *Samtal på pilgrimsfärden* underifrån av tre andliga kärnvärden: pilgrimsfärden för rättvisa och fred, kvaliteten i relationer som är baserade på hur vi föreställer oss Gud, och värdet och värdigheten hos varje människa inuti och bortom Kristi kropp.

2.1 Värderingarna på pilgrimsfärden för rättvisa och fred

Samtal på pilgrimsfärden bygger på de värderingar som stöttar upp pilgrimsfärden för rättvisa och fred. Att vi medvetet använder ordet ”pilgrimsfärd” (*pilgrimage* på engelska – övers. anm.) förmedlar ”att detta är en resa med en djupt andlig innebörd och med grundläggande teologiska konnotationer och implikationer”³¹. Samtalen vill ta människor av god vilja överallt i anspråk och bjuda in dem till en förvandlande resa i kärlek och med uppmärksamhet på tecknen för Guds rike. Kärleken är grunden för rättvisa och fred.

Pilgrimsfärden för rättvisa och fred, ett initiativ som togs under generalförsamlingen i Busan 2013, bekräftades ytterligare när Kyrkornas världsråds centralkommitté 2014 antog det dokument som har titeln *An Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace* (”En inbjudan till pilgrimsfärden för rättvisa och fred”). Detta dokument uppmuntrar medlemskyrkorna och andra till att resa med öppet sinne och hjärta och att engagera sig med inställningen att erbjuda kamratskap och sällskap åt dem som går med på till pilgrimsvandringen. Det föreslår tre dynamiska och sinsemellan sammanhörande dimensioner för lärande, inspiration, upptäckter och förvandling som banar väg i riktning mot nya relationer med rättvisan och freden i centrum.³²

³¹ *An Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace* (reviderad), WCC Central Committee, 2–8 juli 2014, Genève, Schweiz, 2, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/central-committee/geneva-2014/an-invitation-to-the-pilgrimage-of-justice-and-peace>

³² *Invitation to the Pilgrimage*, 3.

1. ATT GLÄDJAS ÖVER GÅVORNA (VIA POSITIVA)

Vi reser inte med tomma händer, och vi vandrar inte heller ensamma. Den ”ursprungliga välsignelsen” är att vara skapad till Guds avbild, och tillsammans – som en gemenskap – är vi en unik del av livets vidare och bredare nät som fyller oss med förundran. Tillsammans gläds vi åt att Gud har gett oss livet, åt skapelsens skönhet och åt den försonade mångfaldens enhet. Vi känner oss styrkta av den nåd som det är att vi kan delta i kärleken, rättvisan och freden, Guds rörelse. – Vi tar emot i bön.³³

Genom dessa samtal inbjuder pilgrimsfärden medlemskyrkorna och andra att utforska och glädjas åt de sätt på vilka människans sexualitet är en del av *Guds stora gåva, livet* och att ta emot den gåva som sexualiteten är på sätt som främjar hälsa och helhet för pilgrimerna, kyrkan och världen.

2. ATT UPPMÄRKSAMMA SÅREN (VIA NEGATIVA)

Denna pilgrimsfärd kommer att leda oss till våldets, orättens och orättvisornas platser. Vår avsikt är att försöka se Guds inkarnerade närvaro mitt i lidandet, utestängandet och diskrimineringen. Det sanna mötet med verkliga, kontextuella erfarenheter av en sargad skapelse och med beteenden präglade av synd mot medmänniskor kan påminna oss om det viktigaste med livet självt. Det kan leda oss till ånger och botgöring och – i ett ögonblick av rening – befria oss från att vara upptagna av makt, ägodelar, vårt ego och våld så att vi blir ännu mer lika Kristus. – Vi lyssnar i bön.³⁴

Hela skapelsen lider och suckar under hoten mot rätt, rättvisa och välbefinnande. Att vandra och handla tillsammans för rättvisa och fred i relation till människans sexualitet ger möjlighet att skapa tryggare rum, nådens och älskvardhetens rum, för lärande samtal och dialog om sätt på vilka mänskligheten, vår familj, har upplevt trasighet. Detta innefattar orsaker till och effekter av orättvisor, stigmatisering, lidande och våld. Här finns möjligheten att ”ge uttryck för människans värde och människans bestämmelse såsom skapad till Guds avbild, försonad i Kristus och helgad av Anden”.³⁵

3. ATT FÖRVANDLA ORÄTTVISOR (VIA TRANSFORMATIVA)

När vi själva blir förvandlade kan pilgrimsfärden leda oss till konkreta handlingar som förvandlar. Vi kan växa i vårt mod att leva i sann medkänsla med varandra och med naturen. Detta innefattar styrkan att stå emot det onda – orättvisor och våld – även om en kyrka befinner sig i en minoritets-situation. Ekonomisk och ekologisk rättvisa liksom de skadades och sårades helande och strävan efter fredlig försoning är vår kallelse i varje sammanhang och i alla sammanhang. Våra handlingars

trovärdighet kan växa ur vår delade vänskaps och gemenskaps karaktär – en rättvisans och fredens vänskap och gemenskap. – Vi förvandlas genom bön och handlar i bön.³⁶

Pilgrimsfärden för rättvisa och fred är en förvandlingsresa som inspirerar och motiverar pilgrimer att hålla sig i rörelse och att agera så att de övervinnet orättvisa, okunskap, stigmatisering, lidande, våld och trasighet för att kunna åstadkomma försoning, helande och helhet. *Samtal på pilgrimsfärden* vill förmedla en öppenhet för vår frälsnings mysterium och det förvandlande sätt på vilket Gud, i Kristus och genom den heliga Andens kraft, arbetar i kristna och kyrkor och i världen. Det bekräftar vad aposteln Paulus sa: ”Den som är i Kristus är alltså en ny skapelse, det gamla är förbi, något nytt har kommit” (2 Kor 5:17).

Denna bön, också den hämtad ur *An Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace*, förmedlar den anda som finns bland resenärerna:

*Vi är en vänskap i rörelse, en pilgrimgemenskap.
Vi reser tillsammans i riktning mot livet i all dess fullhet.
Vi ber om Guds ledning och inspiration,
så att vår pilgrimsfärd öppnar oss för varandra
genom dynamisk och kreativ interaktion för rätt och rättvisa.
Livets Gud,
led oss så att vi blir levande redskap
för din rätt, rättvisa och fred!³⁷*

2.2 Våra relationers värde grundas i hur vi föreställer oss Gud

En sådan relationernas och samhörighetens andlighet kommer ur hur vi föreställer oss Gud. Innan allt skapades fanns den heliga Treenigheten där som en levande, dynamisk verklighet, och det var och är ut ur den som allt liv sprang fram och springer fram.

När Gud såg på skapelsen såg Gud att den var god. Det är en bekräftelse som repeteras genom hela skapelseberättelsen i Första Moseboken. Skapelsen är ett uttryck för Guds kärlek. Det goda i att vara skapad av Gud finns i Guds relation med varje människa, den relation som invigs av den treenige Guden. I detta finns grunden till mänsklighetens enhet. Den finns i det faktum att alla är Guds skapelser.

³³ *Invitation to the Pilgrimage*, 3.

³⁴ *Invitation to the Pilgrimage*, 3.

³⁵ *Come and See – A Theological Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace*, Faith and Order Paper No. 224 (Genève: WCC Publications, 2017), 6, §17.

³⁶ *Invitation to the Pilgrimage*, 3.

³⁷ *Invitation to the Pilgrimage*, 5.

Relationerna inom Treenigheten bildar modell för relationer med den andre. Den heliga Treenigheten är källan till alla relationer, till alla samtal. De olika personerna i Treenigheten är helt beroende av varandra. De är visserligen tre personer, var och en med sin egen personlighet, men tillsam mans förblir de en enda treenig Gud.³⁸

Att varje människa är skapad är ett uttryck för Guds kärlek och betyder att i den kärleksfulle Gudens ögon finns det inga människokategorier uppdelade efter status, etnicitet, kön, ålder, sexuell läggning eller förmåga. Alla människor är Guds barn. Att vara en Guds skapelse är att vara innefattad i Guds pågående samtal, att vara omsluten av Guds kärleksfulla omtanke. Denna gåva är det första som Gud ger var och en av sina skapelser.

Eftersom människor har avvisat och fortfarande avvisar denna gåva har Gud i sin villkorslösa kärlek sänt sin Son till världen och gjort honom till människa. Genom inkarnationen har denna värld helgats. I och genom Jesus från Nasaret är det tydligt att kroppen är Guds tempel och att människan har skäl att vara tacksam för sin kropp och stolt över den och över sina mänskliga behov, som kärlek och sexualitet.

Genom sin Son, som blev förödmjukad och led, vet Gud vad utsatthet är. Genom Jesu liv, hans lidande, död och uppståndelse, öppnar Gud själv nåden och det nya livet för alla som längtar efter det. Genom Jesu uppståndelse blir våra kroppar heliga. Ur den helige Johannes Chrysostomos gudomliga liturgi: ”Guds lamm är fördelat och utdelat – fördelat, men inte uppdelat; ständigt ätet, men aldrig förbrukat; och de som får del av det blir heliga.”³⁹

Epiklesen, bönen till den heliga Anden i liturgin, är en bön om att brödet, vinet och Guds folk ska bli heliga.

2.3 Värde och värdighet inom och bortom Kristi kropp

Kyrkan är kallad att vara en återspeglning av denna treeniga kärlek i sitt liv. Som missionsdokumentet *Tillsammans för livet*, från Kyrkornas världsråds kommission för mission och evangelisation (Commission on World Mission and Evangelism, CWME), understryker: kyrkans mission är ”den treenige Gudens hjärta och den kärlek som förenar den heliga treenigheten och flödar över hela mänskligheten och skapelsen”.⁴⁰

Bilden av Kristi kropp som en mångfald bekräftar alla människors värde och värdighet för den kristna gemenskapen, eftersom den har många medlemmar, och som en enhet, eftersom alla är samma kropp (1 Kor 12). En del kan inte säga till en annan: ”Jag har inget behov av dig.” Kroppen är ordnad så att ”alla delarna [ska] visa varandra samma omsorg. Lider en kroppsdel, så lider också alla de andra. Blir en del hedrad, så gläder sig också alla de andra” (1 Kor 12:25–26).

Kroppen är kallad inte bara att bry sig om kristna utan engagera sig i hela mänskligheten med hela dess mångfald av kultur, etnicitet, kön, sexualitet och tro. Varje människa är skapad till Guds avbild, och som sådan har hon fått värde och värdighet av Gud. Eftersom detta värde och denna värdighet är gåvor från Gud är de något som mänskliga domar inte kan sätta åt sidan. Att respektera varje människas värde och värdighet är ett kännetecken för dessa samtal på samma sätt som det är ett kännetecken för pilgrimsfärden för rättvisa och fred.

³⁸ Se till exempel den engelskspråkiga utgåvan av Hilary of Poitiers: *De Trinitate*; se också John of Damascus: *An Exact Exposition of the Orthodox Faith*, Book 1, båda utgivna i Nicene and Post Nicene Fathers, 2nd Series, band 9 (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1963); och de kappadokiska fädernas, Augustinus och Ambrosius skrifter, bland andra. Se dessutom moderna redogörelser, som Karl Rahner: *The Trinity* (New York: Herder & Herder, 1970, nytryck 1997); Boris Bobrinskoy: *The Mystery of the Trinity* (New York: St Vladimir's Seminary Press, 1999); John D. Zizioulas: *Being as Communion* (London: DLT, 1997); Jürgen Moltmann: *The Trinity and the Kingdom* (New York: Harper & Row, 1981); och The British Council of Churches: *The Forgotten Trinity – The BCC Study Commission on Trinitarian Doctrine Today*, andra utgåvan (London, CTBI, 2010). Se också Andrei Rublevs ikon Abrahams och Saras gästfrihet i Leonid Ouspensky och Vladimir Lossky: *The Meaning of Icons* (New York, St Vladimir's Seminary Press, 1982), 200–205; Leonardo Boff: *Holy Trinity – Perfect Community* (Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2000); Leonardo Boff: *Trinity and Society* (Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1988).

³⁹ Dessa är de ord som prästen uttalar när det heliga brödet delas, när kommunionshymnen sjungs.

⁴⁰ Jooseop Keum (red): *Tillsammans för livet – mission och evangelisation i en värld i förändring* (Stockholm: Sveriges kristna råd, 2013); originalutgåva: *Together towards Life – Mission and Evangelism in Changing Landscapes* (Genève: WCC Publications, 2012), § 19

3. Etisk urskiljning i frågor om människans sexualitet – källor och läranderesor

3.1 De främsta källorna i etiskt urskiljningsarbete

I de fortsatta samtalen på pilgrimsfärden bekräftar Kyrkornas världsråd, som ett centralt redskap för den ekumeniska rörelsen, ofta att det kan hjälpa till genom att förbereda ”ett tryggt rum för dialog och moralisk urskiljning”, särskilt när det gäller kontroversiella ämnen.⁴¹ Kyrkornas världsråds generalförsamling i Busan bekräftade att ”kontroversiella ämnen har sin plats i det trygga rummet på den gemensamma agendan, och man måste komma ihåg att tolerans inte är tillräckligt, utan att utgångspunkten är kärlek och ömsesidig respekt”.⁴²

Det är oftast Faith and Order-kommissionen som hanterar de kontroversiella frågor som delar kyrkan. Dess mandat har egentligen fokus på teologiska frågor som har med ecklesiologi att göra, men mycket uppmärksamhet har också ägnats åt de etiska dimensionerna i kyrkans enhet och splittring, särskilt åt ecklesiologi och etik. Frågor om människans sexualitet har kommit upp i en rad studier. Ett viktigt bidrag till ekumeniska möten är Faith and Order-dokumentet *Moral Discernment in the Churches*, som presenterades för generalförsamlingen i Busan. Det ger viktiga perspektiv som kan vara till hjälp för strukturen i samtalen mellan medlemskyrkor från olika kyrkotraditioner. Det kan också hjälpa till att öppna för diskussion om sexualitet.⁴³

Studieprocessen för moralisk urskiljning var en fortsättning på det arbete som tidigare hade gjorts av en samarbetsgrupp med medlemmar från den romersk-katolska kyrkan och från Kyrkornas världsråd och i en studie av ekumenik och moralfrågor. I den identifierades olika ”vägar” som kyrkorna använder för att komma fram till etiska och moraliska beslut baserade på samma källmaterial, och dessutom några välkända metoder för moralisk urskiljning. Tydlighet i fråga om hur källmaterialet kan användas är nödvändigt om man ska kunna orientera sig i mötena mellan pilgrimer från olika kyrkotraditioner när de deltar i samtal om frågor om sexualitet och olika dimensioner av den, när de berättar om sina bibliska perspektiv för varandra och när de styr samtalet vidare genom alla verkligheter och all den komplexitet som denna fasett i människolivet innehåller.

Judisk-kristen moralisk urskiljning har källor och verktyg som är avgörande: *Bibeln, traditionen, förnuftet* (detta innefattar naturvetenskaplig forskning såväl som internationell lag och internationella standarder) och människans *erfarenhet*. De ger en stadig grund för reflektion och gen-

⁴¹ "Report of the Programme Guidelines Committee", 10th Assembly of the WCC, Busan, Republic of Korea, 2013, Doc. No PGC 01, 4, § 28.

⁴² "Report of the Programme Guidelines Committee," 5, para.

⁴³ *Moral Discernment in the Churches: A Study Document*. <https://www.oikoumene.org/resources/documents/moral-discernment-in-the-churches>

svar på möjligheter till livgivande upplevelser av människans sexualitet och på de utmaningar som våldet ställer oss inför.

3.1.1 Bibeln

Bibeln, som alla kristna traditioner har gemensam, fungerar som vägvisare på pilgrimsfärden, men studiedokumentet om moralisk urskiljning erkänner och identifierar olika källor som olika trostraditioner använder, och dessa formar förståelsen och tolkningen av Bibeln. De är viktiga eftersom de avgör vilka perspektiv på människans sexualitet som används.

Tolkning av Bibelns texter innebär inte bara att ta reda på vad en text från början betydde för sin första författare och sina första läsare (*exegesis*) och att komma fram till hur en text kan fortsätta att tillämpas i de olika sammanhang som vi lever i idag (hermeneutik) utan också att gå in i en mycket mer mångbottnad, intersektionell och multidimensionell analys.

För många kristna har det genom århundradena funnits vissa klassiska nyckeltexter som ofta har använts för reflektion på grund av sina implikationer för synen på människans sexualitet. Det är bland annat skapelseberättelserna i Första Moseboken, bilderna i Höga visan och Paulus undervisning om bön, synd och den kristnes frihet. Sådana hermeneutiska nycklar gav sammanhang åt bilderna av kristenlivet och åt sexualiteten som en del av det.

Under senare år har ett nytt sätt att läsa bibeltexten uppstått inom afrikansk teologi. För att illustrera detta refererar vi till en bibeltext som inte förrän nyligen har blivit uppmärksammas på detta sätt. Den har blivit en del av det afrikanska teologiska arbetet med sexualitet – kontexten för den är här hanteringen av den nya debatten om sexualiserat våld. Det är en ovanlig och oväntad text, men på samma gång är den ett exempel på detta nya engagemang för en ny kontextuell hermeneutik i läsningen av bibeltexter.

Berättelsen om levitens bihustru finns återgiven i Domarboken 19:1–30 och handlar om en kvinna som har blivit bihustru åt en levit. Hon lämnar sin man och beger sig tillbaka hem till sin far. Då reser också leviten hem till hennes far, och kvinnan skickas tillbaka tillsammans med honom.

På vägen blir de erbjudna att övernatta hos en gammal man, och medan de befinner sig hemma hos honom kommer män som bor i staden och kräver att få ligga med den manlige gästen. Istället ges bihustrun åt männen, och hon utsätts för en gruppvåldtäkt som fortsätter hela natten.

Det kan verka konstigt att en sådan förfärlig berättelse finns i Bibeln – även om det inte är den enda⁴⁴ – men den är en inbjudan till kritisk reflektion över det sexuella våld som denna kvinna

⁴⁴ Flera andra bibeltexter kan ge överraskande insikter i både den mänskliga syndens verklighet på området människans sexualitet och de löften Gud har gett för att låta våra kroppar bli den heliga Andens tempel och verktyg för Guds kärlek.

upplever och vad det har gemensamt med det som vår tids offer för sexuellt våld berättar. Dessutom skulle den kunna utmana de människor som är privilegierade, till exempel genom utbildning och maktpositioner, att göra något konkret och solidariskt å de tystade offrens vägnar, de människors som har blivit utsatta för sexuellt våld. En del av dem upplever på samma gång andra aspekter av marginalisering, som rasism, fattigdom och psykisk sjukdom.⁴⁵

I detta fall blir Bibeln en hjälp i arbetet med att tala om tidigare onämnbare grymheter, en hjälp för kritiskt tänkande, och en inspiration till handling för att gottgöra sexuellt våld och andra befintliga och delvis överlappande former av marginalisering.⁴⁶

Ett sådant sätt att närma sig Bibelns texter har förstås sina motsvarigheter i andra delar av världen. Ernesto Cardenal, till exempel, utvecklade en metod för deltagarmedverkan i bibelstudier i sitt sammanhang.⁴⁷

3.1.2 Tradition

Kyrkotradition, eller helig tradition, i kyrkans liturgier och i kyrkofädernas och kyrkomödrarnas erfarenheter, upplevelser och vishet är en annan hjälp, vilken är sammankopplad med den första. Den påminner vår tids enskilda kristna och kristna grupper om deras plats i historien och om var de kan hitta inspiration och undervisning. Den påminner dem också om nödvändigheten i att kombinera traditionen med Bibeln, förnuftet, upplevelserna och erfarenheterna i arbetet med att bearbeta frågor om människans sexualitet och i arbetet med att stå upp emot sexuellt våld och alla sorters utnyttjanden, övergrepp, orätt och orättvisor.

Många kyrkor tror att det finns en obrytbar länk mellan de heliga skrifterna och traditionen och att den heliga Anden arbetar i och genom dem båda för att leda kyrkan i dess vittnesbörd om sanningen.

I den tidiga kyrkan var de heliga skrifterna och den heliga traditionen oskiljaktiga, och den senare sades vara ”den äkta tolkningen av Skriften, och på detta sätt [...] sträcker den sig över samma område som Skriften”. Traditionen räknades faktiskt som ”Skriften förstörd på rätt sätt”.⁴⁸

I Faith and Order-dokumentet *Tradition and traditions – Sources of Authority for the Church* (2004) beskrivs *Tradition* som ”Evangeliet självt, överfört från generation till generation i och

⁴⁵ Se Robina Winbush: ”Not A Mumbling Word” i *Righting Her-Story – Caribbean Women Encounter the Bible Story*, red Patricia Sheerattan-Bisnauth (Genève: World Communion of Reformed Churches, 2011), 100–113.

⁴⁶ Se också Hans Ruedi Weber: *The Book That Reads Me* (Genève: WCC Publications, 1995).

⁴⁷ Ernesto Cardenal: *The Gospel of Solentiname* (Maryknoll, New York: Orbis Books, 1982). Se också de bibelstudiematerial som Hans Ruedi Weber skrev när han ledde arbetet vid WCC Biblical Studies Desk.

⁴⁸ Georges Florovsky: *Bible, Church, Tradition* (Belmont, Massachusetts: Nordland Publishing Co., 1972), 75.

genom Kyrkan, och med Kristus själv närvarande i Kyrkans liv”.⁴⁹ Den ska inte förväxlas med tradition (som skrivs med gemen begynnelsebokstav), nämligen den process där de gemensamma trossatserna och praktikerna i en grupp överförs, eller med *traditioner* (pluralformen) som är mer knutna till en viss kyrka eller ett visst samfund.⁵⁰

Den helige Vincentius av Lerinum identifierade tradition som ”det som har trots överallt, alltid och av alla”. Patristiska definitioner av tradition sätter mångfalden av ”privata åsikter” i kontrast mot kyrkans ”gemensamma tanke”. Därför var traditionen kyrkans skrifttanke. Den la inte till något till skrifterna men utgjorde nyckeln, den enda, för alla som ville förvissa sig om skriftens sanna innebörd och blottlägga den. ”Trosregeln” var ”den enda nyckeln till Skriftens innebörd”.⁵¹

Under 1900-talet skrev Vladimir Lossky att ”Traditionen är den heliga Andens liv i Kyrkan”⁵², och John Meyendorff skrev att traditionen är ”berättelsen om goda val gjorda av människor i deras möte med Guds profetiska ord när de svarar på ett korrekt sätt på sin tids specifika historiska omständigheter”.⁵³

De kanoniska och patristiska vittnesbörden när det gäller frågor om sexualitet är inte enhälliga, men den stora majoriteten av fäderna och lärarna i den tidigare kyrkan bekräftar skillnader mellan könen (med det manliga som utgångspunkt – *default* på engelska, övers. anm.), begär och lust som synd, äktenskapets helighet, det monastiska livet som ideal, och dygden i att förbli oskuld och ta avstånd från sex.

I samma anda såg den med mindre blida ögon på vad som nu skulle kallas könsöverskridande uttryck, utlevd homosexualitet, gränslöshet och promiskuitet, sexuell oblyghet och till och med nakenhet.

Men det finns exempel på när människor har avvisat könsrollerna – kvinnor som förklädde sig till män, till och med till munkar (Tekla och Eugenia), självkastring bland män som ville bli ”Kristi brudar” och en viss pluralism i debatter om ursprungen till skillnader mellan könen (Första Moseboken 1 och 2) och slutet för dem (eskatologin).

I kyrkor som tillskriver traditionen avgörande betydelse som norm för etisk urskiljning tillägnar man sig traditionens ackumulerade vittnesbörd på ett kreativt sätt och tillämpar dem i vår tids dilemma.

Ett sådant arbetssätt kan kanske bygga på ett sätt att se på den naturliga lagen. Enligt detta sätt att se kan man urskilja Guds vilja genom naturen och i den ordning som är Guds gåva i skapelsen. Individerna och gruppen försöker alltså leva i enlighet med den naturliga lagen.

Men sådana etiska normer från traditionen är i sig föremål för tolkningar av en tradition som befinner sig i utveckling och som bygger på vishet och förnuft. Därför är det uppenbart att traditionen på en och samma gång är konstant och dynamisk och att lydnad gentemot den inte behöver innebära en stel eller blind traditionalism: ”Traditionen är de dödas levande tro. Traditionalismen är de levandes döda tro.”⁵⁴ Som Andrew Louth understryker: ”Traditionens själva idé är sammanbunden med att möta förändring. Det skulle inte behövas någon process för att lämna vidare trons deposition om allt förblev detsamma, men saker förblir inte desamma.”⁵⁵ Jesus utmanade sina åhörare: ”... jordens och himlens utseende kan ni tyda, men vilken tid det är, varför kan ni inte tyda det?” (Lukasevangeliet 12:56).

I den ekumeniska gemenskapen finns kyrkor som betraktar fädernas tradition (eller den naturliga lagen som den har tolkats av kyrkotraditionen) som ett slags absolut norm. Därför varnar dessa kyrkor för att en mer historisk och kontextuell förståelse av kristen etik kan bli farlig, eftersom man kan bli överväldigad eller assimilerad av vår tids värderingar (*Zeitgeist*) – en berättigad varning som alla kyrkor måste ta del av på ett lyhört sätt.

Det finns tillfällen när kyrkorna måste stå emot samhällets trender och visa på en alternativ och profetisk vision. Men ingen kyrka, inte ens de som betonar någon form av ”absolut etik”, är befriad från behovet att tolka och arbeta med kyrkans heliga tradition på sätt som är meningsfulla och som går att kommunicera till samtidens människor. De måste också ta sig an nya pastorala utmaningar i sammanhang som är stadda i ständig förändring och som kräver nya ansträngningar om evangeliets essens och oföränderliga kärna ska kunna blottläggas: Guds kärlek.

Till Guds människoblivandes essentiella egenskaper hör att det absoluta i Guds odödliga och allomfattande kärlek till skapelsen alltid måste förmedlas, kommuniceras och ingjutas i konkreta historiska och mänskliga verkligheter.

Därför kan den påstådda konflikten och motsättningen mellan en ”absolut” och en ”kontextuell” kristen etik vara konstruerad. Egentligen utgör den inte något oöverstigligt hinder inom kristen etisk hermeneutik i den världsvida kristenheten, så länge som alla kyrkor befinner sig i samklang med kärnprincipen: att deras etik ska reflektera Guds villkorslösa kärlek till varje människa och inget annat.

⁴⁹ För en diskussion om detta, se The Fourth World Conference on Faith and Order at Montreal: "Scripture, Tradition and Traditions", §39 in *The Fourth World*.

⁵⁰ The Fourth World Conference on Faith and Order at Montreal: "Scripture, Tradition and Traditions", § 39 i *The Fourth World Conference on Faith and Order – The Report from Montreal 1963*, red Patrick Rodger och L. Vischer (London: SCM, 1964), 50.

⁵¹ Florovsky: *Bible, Church, Tradition*, 70.

⁵² Vladimir Lossky: *The Mystical Theology of the Eastern Church* (Crestwood, New York: St Vladimir's Seminary Press, 1976), 188. Denna bok finns också i svensk översättning av Catharina Broomé med titeln *Östkyrkans mystiska teologi* (Skellefteå: Artos), två utgåvor.

⁵³ John Meyendorff: *Catholicity and the Church* (Crestwood, New York: St Vladimir's, 1983), 88.

⁵⁴ Se Jaroslav Pelikan: *The Melody of Theology – A Philosophical Dictionary* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1988), 252.

⁵⁵ Andrew Louth: "Being Human", *The Wheel* 13/14 (Spring/Summer 2018), 13.

3.1.3 Förnuftet

Utöver de mer direkt teologiska och ecklesiologiska källor som Skriften och traditionen utgör använder sig alla kyrkor av andra källor när de analyserar konkreta situationer som kräver moralisk urskiljning.⁵⁶ Alla betonar vikten av det mänskliga förnuftet och det kritiska tänkandet, och mänsklighetens gemensamma vishet så som den återspeglas i bland annat naturvetenskaperna, medicinsk vetenskap, samhällsvetenskap, humaniora och humanvetenskap. Kyrkor kan skilja sig åt i hur stor vikt de lägger vid användandet av förnuftet jämfört med andra källor till auktoritet.

Relationen mellan den kristna tron och förnuftet har visserligen en komplex historia,⁵⁷ men nuförtiden betonar kyrkorna att tron och förnuftet hör samman och är ömsesidigt beroende av varandra. Bibliska traditioner lyfter fram det kritiska resonemangets roll ("Låt oss gå till rätta med varandra", Jesaja 1:18; i den engelska översättning som Kyrkornas världsråd använder: "Let us argue it out" – övers. anm.).

Om aposteln Paulus läser vi: "Varje sabbat talade Paulus i synagogan och försökte övertyga både judar och greker" (Apg 18:4; se också Apg 18:19). Han betonade att kristna skulle "frambara [sig] själva som ett levande och heligt offer som behagar Gud. Detta skall vara er andliga gudstjänst" (Romarbrevet 12:1 – i den engelska översättning som Kyrkornas världsråd använder är det ord som motsvarar Bibel 2000:s "andliga" ordet "reasonable", alltså ett ord som också kan läsas som ungefär "förnuftiga", övers. anm.). Kristna uppmanas också att tillämpa kritiskt resonerande i etiska och moraliska frågor: "pröva allt. Ta vara på det som är bra" (1 Thess 5:21).

Därför är det en vanlig övertygelse att Bibeln inte sätter sig emot förnuftet. Tvärtom: Skriften uppmuntrar människor att använda sitt förnuft och att arbeta med kritisk urskiljning när de lyssnar till insikter från andra vetenskaper:

"... det som är sant, det som är upphöjt, rätt och rent, det som är värt att älska och akta, allt som kallas dygd och allt som förtjänar beröm, ta fasta på allt detta" (Fil 4:8).

Alla kyrkor använder sig av kritiskt resonerande och betraktar vetenskapen som en värdefull resurs. Men nya forskningsrön beträffande bland annat kön och sexualitet utgör nya moraliska utmaningar och är en uppmaning till fördjupad teologisk och moralisk reflektion. Vetenskapens rön kan kanske hjälpa kyrkorna i den moraliska urskiljningsprocess som gäller människans sexualitet, för de sammanställer data för avgöranden om vad som kan göras eller borde göras i ljuset av vad som är känt från forskningen.

Naturvetenskaperna, till exempel, upptäcker mer och mer om den enorma mångfalden och biologiska mångfalden på jorden och bland människor. De vida parametrar som vetenskapen tidi-

gare fastslagit, tycks inte alls göra rättvisa åt naturens detaljrikedom. Variationerna i växternas och djurens värld omfattar naturens komplexitet och skönhet.⁵⁸

Vad gäller människan, bekräftar kunskap från biologi, medicin och samhällsvetenskap att vi också är en del av en berättelse där mångfald och variation har avgörande betydelse. Ny kunskap från forskningen pekar på att könsdysfori – att en individs fysiska kön är ett annat än det kön som individen upplever sig ha – skulle kunna ha en biologisk grund.⁵⁹ Den skulle kunna bero på hormonella skillnader i livmodern, på andra underliggande variationer som forskarna ännu inte har kunnat identifiera, eller på andra faktorer.

Den kunskap som dessa data ger kan hjälpa kyrkor att bättre förstå fenomenen intersex och trans. Den leder till nya känsliga områden, frågor och ämnen i relation till människor som ofta har upplevt marginalisering och utstötning helt enkelt därför att de inte har passat in i någon kategori. Den skulle kanske kunna hjälpa församlingsgemenskaper att möta dessa människor och deras anhöriga på ett genomtänkt och pastoralt sätt och att kunna erbjuda dem lämpligt stöd.

På ett liknande sätt har vetenskaplig forskning på området sexualitet hjälpt till att förse oss med information som utmanar synsätt: kvinnors intellektuella underlägsenhet, kvinnors sexualitet, men också sexuell identitet, sexuell läggning och sexuella uttryck.

År 1973 var en viktig milstolpe för arbetet med att säkra skydd för sexuella minoriteter mot fysiskt och medicinskt våld. Då tog American Psychiatric Association bort homosexualitet från det officiella dokument som har titeln *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM). År 2018 publicerade Världshälsoorganisationen, WHO, den senaste versionen av sitt klassifikationssystem, *The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* (ICD 11).⁶⁰

Kunskaperna om könsidentitet, sexuell läggning och sexuella uttryck utvecklas, och det innebär att det finns material som religiösa gemenskaper och individer kan ta del av. Djupgående reflektion är nödvändig om vi ska kunna minska den inverkan som våld har på sexualiteten och slå följe med människor när de växer in i sexuell helhet.

⁵⁸ Se till exempel *Integrative & Comparative Biology* 53, nummer 4 (oktober 2013), numret med titeln "Phenotypic Plasticity and the Evolution of Gender".

⁵⁹ A. Saraswat, J. D. Weinand och J. D. Safer: "Evidence Supporting the Biologic Nature of Gender Identity", *Endocrine Practice* 21, no. 2 (februari 2015), s 199–204; Sarah Melanie Burke: *Coming of Age – Gender Identity, Sex Hormones and the Developing Brain* (doktorsavhandling vid Vrije University Amsterdam 2014).

⁶⁰ Världshälsoorganisationen: "International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD)," n.d., <http://www.who.int/classifications/icd/en/>. För den fortsatta diskussionen, se The National Institutes of Health National Library of Medicine behavioural science archive, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4695779/>

⁵⁶ Moral Discernment, 23–25.

⁵⁷ Som i, till exempel, interaktionerna mellan kristendomen och upplysningen.

3.1.4 Erfarenheter

Genom kyrkans historia har bön, meditation och kontemplation betraktats som erfarenhetsbaserade praktiker som ger insikter för en fördjupad moralisk urskiljningsprocess. Tillsammans med dessa klassiska kyrkliga praktiker kan också individers och gruppers erfarenheter från att ha bearbetat moraliska frågor, ses som avgörande komponenter i denna process.

För vissa är erfarenheten mer än en komponent i den teologiska reflektionen. Den är den rot från vilken biblisk och teologisk reflektion växer.⁶¹

Sådana erfarenheter påverkar hur människor uppfattar, förstår och definierar problemet såväl som vad de uppfattar som det som står på spel i den moraliska frågan. För vissa kan samtal om religion och sexualitet blottlägga en livshotande eller livsbefrämjande verklighet, och när detta tolkas noggrant kan det radikalt påverka vårt sätt att arbeta med moralisk urskiljning.

Våra samtal på pilgrimsfärden kan bli ännu bättre om vi lånar från befrielsesteologin, som på ett omfattande sätt har använt människors livserfarenheter för att formulera teologiska frågor och problemställningar. Detta har brutit tystnaden runt allvarliga fall av utsatthet och marginalisering, som har krävt moraliskt radikal handling. Några av dessa erfarenheter förmedlas vidare genom berättande och genom berättelser – ibland skönlitterära berättelser – om religion, sexualitet och våld. Sådana berättelser kan blottlägga problem som ligger djupare och provocera fram arbete med moralisk urskiljning som har sina rötter i dialogens, empatins, kärlekens och det gemensamma handlandets gemenskap – eller kräva att detta arbete påbörjas. Dokumentet *Moral Discernment in the Churches* ("Moralisk urskiljning i kyrkorna") slår fast:

*För en del kristna, och egentligen kanske på vissa sätt för alla, är det i deras egna upplevelser och erfarenheter som Gud talar. Att visa respekt för och lyssna till andras erfarenheter (särskilt till de människors som har liv som är mycket olika våra egna) kan påverka vår urskiljning i moralfrågor på radikala sätt. Den mänskliga upplevelsen och erfarenheten måste alltid tolkas (som ett levande dokument), men den kan ofta bli en plats för insikter om Guds plan.*⁶²

I vissa fall blir samtalen om religion och sexualitet utmanande: de erfarenheter av extrem, utdragen avhumanisering och diskriminering, som grupper har gjort under historiens gång, måste tas på största allvar. I praktiken har dessa händelser gjort sexualitetsdiskursen till tabu. Att kontextualisera samtalen, att lyssna utan fördomar och att undvika snabba moraliska lösningar kommer att berika pilgrimsvandringen och helandeprocessen så att en rättvisans och fredens gemenskap kan växa fram.

3.1.5 Ytterligare material

Kontextuella teologiska reflektioner från delar av den icke-västerländska kristenheten har de senaste årtiondena betonat att teologisk reflektion och etisk urskiljning kan berikas av en femte kategori insikter, som kan kallas vishetstraditioner från icke-västerländska urfolksculturer. Ofta sträcker den sig tillbaka till tiden innan kristendomen kom till respektive kultur.

Teologiskt arbete med asiatiska eller afrikanska källor och verktyg eller med motsvarande hos urfolk har lett till insikten att en del av de kulturella traditioner och vishetstraditioner som fortfarande lever i icke-västerländska kulturer är djupt meningsfulla. De ger värdighet och social identitet. Detta har direkta implikationer också för förståelsen av människans sexualitet.⁶³

I traditionella afrikanska religioner är ordspråk, myter, talesätt, traditioner, tabun och seder tydliga källor för moralisk urskiljning. Afrikanska myter, sedvänjor och traditioner och afrikansk tro påverkar den moraliska urskiljningen. Frågan om sexuell mångfald, till exempel, har sagts vara icke-afrikansk och icke-kristen, men det finns afrikanska ordspråk och talesätt som pekar på att sexuell mångfald har funnits och finns i det traditionella Afrika.

I de flesta traditionella grupper är moralen ontologiskt sammankopplad – de sociala normerna och de religiösa är vanligtvis desamma. När Ogbu Kalu talar om afrikansk moral säger han att den afrikanska traditionen "ger [människan] moralen och signalerar vad hon måste göra för att leva på ett etiskt riktigt sätt".⁶⁴ Samma argument använder Laurenti Magesa som skriver att afrikansk "moral är genomsyrad av traditionen – den kommer från och flödar från Gud in i folkets förfäder".⁶⁵

På samma sätt tänker och resonerar många av urfolken i Latinamerika och Nordamerika, Australien, Nya Zeeland och Sápmi och andra folk och nationer i Asien och Europa.

Liksom i det gamla Israel och i den tidiga kyrkan är de äldstes vishet en annan hjälp till moralisk urskiljning.⁶⁶ Den som räknas som äldste har en särskild roll och ska tjäna gruppen. Denne ska ta med sig traditionens vishet till gruppen och också visa på sätt att söka visdom i arbetet med samtidens problem. Som *bembas* säger: "Umukulu apusa akabwe, tapusa cebe" ("En äldstes hand kan missa en måltavla med en sten, men inte moraliska råd"). Det är återigen ett sätt att beskriva den roll som äldste har i arbetet med moralisk urskiljning i Afrika.

I asiatiska kulturer är kulturella lärosatser, trossatser och andra skrivna texter också viktiga källor. Liksom bibliska författare och den tidiga kyrkans författare använde sig av vanligt förekommande icke-kristna filosofier när de utvecklade moralteologin tar asiatiska kristna sig friheten att använda icke-kristna texter om moralisk urskiljning.

⁶³ *Moral Discernment*, 30–31, § 45.

⁶⁴ Ogbu Kalu: "Religion and Social Control in Igboland" i *Religious Plurality in Africa: Essays in Honour of John Mbiti*, red Olupona K Jacob och Sulayman S. Nyang (Berlin: De Gruyter, 1993), 115.

⁶⁵ Laurenti Magesa: *African Religion – The Moral Traditions of Abundant Life* (Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1997), 35.

⁶⁶ Se 1 Tim 5:17–19; 1 Pet 5:2; Hes 20:3; 1 Mos 3:16.

⁶¹ Se till exempel verk av latinamerikanska teologer.

⁶² *Moral Discernment*, 30–31, § 45.

Detta är grundat i tron att evangeliet om Kristus inkarneras i människors kulturer. Ordet blir kött i en specifik kulturell kontext. Som det står i Johannesevangeliet:

”Och Ordet blev människa och bodde bland oss, och vi såg hans härlighet, en härlighet som den ende sonen får av sin fader, och han var fylld av nåd och sanning” (Joh 1:14).

Om evangeliet ska kunna bli kött och blod i människors gemenskaper är mänskliga kulturella traditioner avgörande för den moraliska urskiljningen. Ett exempel på detta är hur Paulus har tillägnat sig grekisk mytologi i Aten när han börjar tala om hur invånarna där dyrkar ”en okänd gud” (Apg 17:23). De värderingar och normer och den tro som finns i en specifik grupp påverkar och styr hur gruppen tillägnar sig frågor och problem eller visar bort dem.

När det gäller sexualitet, till exempel, påverkar kristnas olika sammanhang deras respons på sexualetik och sexuella normer. I Afrika är det normalt för en mamma att amma sitt barn offentligt, medan det betraktas som mindre lämpligt på norra halvklotet. Ett annat exempel är att en afrikansk man kan gifta sig mer fler än två kvinnor men samtidigt vara motståndare till samkönade äktenskap. En västerländsk kristen kanske accepterar samkönade äktenskap men är emot polygami.

Att moralisk urskiljning är beroende av kontext förklarar några av de meningsskiljaktigheter som är förknippade med sexualitet i den globala kristenheten. Moral är i de flesta fall beroende av sammanhang.

Förfädernas och de ännu levande äldstes roll i arbetet med moralisk urskiljning har också med kulturen att göra. Äldste är en viktig källa till moralisk urskiljning i de flesta icke-västerländska kulturer. När vi ser på sexualitet idag är de äldstes roll i den moraliska urskiljningen till största delen fylld av människor som formellt är religiösa ledare och som på olika sätt anser sig ha traditionens auktoritet att tolka sexualmoralen. Urfolkens moral påverkas i hög grad av de äldstes roll. Som moralens väktare är de äldste de sanna uttolkarna av sexualnormer och sexuella värderingar – de förväntas visa de yngre generationerna vägen när det gäller sexualnormerna. I afrikanska samhällen, till exempel, är de kvinnliga äldste enormt viktiga. Deras uppgift är att ge flickor explicit sexualundervisning vid vissa givna tidpunkter: puberteten, bröllopet, när första barnet föds. Samma sak förväntas av de manliga äldste – de ska utbilda pojkarna i sexualfrågor.

Eftersom de kyrkor som grundades av missionärer arbetade emot sexualriten har afrikaner oftast deltagit i dessa riter i sammanhang dit kyrkans auktoritet inte sträckte sig, men det finns några missionärsgrundade kyrkor i Afrika där sexualundervisning har integrerats i kyrkans riter. Det vi alla kan lära här är att sexualundervisning måste planteras i människors kulturella sammanhang.

Utöver sexuella riter och sexuella tabun finns konceptet *ubuntu* (”jag är därför att vi är” eller ”jag finns därför att vi finns”) som gör det möjligt för afrikaner att se på sexualiteten som en del av det gemensamma livet. I detta att vara människa (*ubuntu*) ingår det att erkänna och respektera att var och en i gruppen eller samhället är en person, en människa. Men detta gör det också möjligt för människor att se att sexualitet inte bara är en privat fråga utan bär med sig gruppens

förväntningar och förpliktelser. Därför är frågan inte ”Vad är bra för mig?” utan ”Vad är bra för gruppen?” Hela mitt liv är en angelägenhet för gruppen på samma sätt som hela min grupps liv är min angelägenhet.

3.1.6 Hur källorna hör ihop med varandra

Alla dessa källor eller resurser – Bibeln, traditionen, förnuftet, upplevelserna och erfarenheten, ytterligare vishetsstraditioner – kan betraktas som grunden för samtalen på pilgrimsfärden och som det som kännetecknar den. Men balansen mellan dem är det som ibland blir starkt ifrågasatt och som leder till konflikter. Ändå tillhandahåller var och en av dessa källor eller resurser insikter som ger genklang bortom sina respektive närmaste sammanhang och kontexter. De kan öppna för diskussioner om ämnen som har visat sig skapa splittring.

Olika kyrkor har ibland olika åsikter om exakt vilket värde och vilken auktoritet som ska tilldelas de olika källorna. Men en gemensam tanke och konsensus om att allt detta material som lägger grunden för etisk urskiljning kan fylla en viktig funktion när man kommer fram till vissa etiska ställningstaganden hjälper kyrkorna till en djupare förståelse och ett ömsesidigt lärande.

Att se och bekräfta att det finns gemensamma drag när man tar itu med frågor som kräver moralisk urskiljning är ett sätt att hitta minsta gemensamma nämnare för att kunna inleda en dialog.

Kyrkornas världsråd kan inte och kommer inte att tala om för någon medlemskyrka hur den ska sätta de olika källorna till och resurserna för etisk urskiljning i relation till varandra, och detsamma gäller för nästan alla andra ekumeniska organisationer. Det rådet gör är att uppmana medlemskyrkor såväl som andra kyrkor att försöka bli medvetna om moraliska och etiska ståndpunkter i fråga om människans sexualitet och att samtala ärligt med varandra när de arbetar för att komma fram till dem, att samtala om hur och varför insikter och vishet från alla dessa källor hör ihop. Att bekräfta detta kommer att bidra till bättre ömsesidig förståelse i kyrkornas gemensamma sammanhang.

Kyrkorna uppmanas också att berätta om och tala om de sätt de har att komma fram till sina slutsatser i en atmosfär som präglas av ömsesidig respekt, transparens och ömsesidigt lyssnande.

3.2 Orsaker till meningsskiljaktigheter mellan och i kyrkor

Studiedokumentet Moral Discernment in the Churches skiljer mellan två kategorier av orsaker till meningsskiljaktigheter mellan kyrkorna eller inom kyrkorna när samtalen gäller de moraliska frågorna. Olika synsätt på bibelläsning, historiska och kulturella kontexters inverkan, den känslomässiga intensitet som finns i frågor om människans sexualitet, olika kyrkors olika karaktär i form av strukturer, förutfattade meningar, olika slags maktobalans, attityder gentemot det som är annorlunda – allt detta kan forma deras tolkningar och sätt att resonera i moralfrågor. Faktorer som har att göra med olika sätt att se på bibelläsning, användning av olika källor och den vikt som läggs vid de olika källorna kan leda till olika slutsatser när det gäller moralisk vägledning i frågor om sexualitet.

Hela vägen genom Samtal på pilgrimsfärden är sådana olika sätt att se på Bibeln synliga. Samma sak gäller traditionerna, som i den ortodoxa traditionen innefattar Bibeln som den första källan till traditionen. Skillnader i synsätt när det gäller traditionen har kommit fram bland annat i diskussioner om huruvida eller i vilken omfattning vissa helgonlegender och helgons efterlämnade skrifter är centrala.

Studiedokumentet Moral Discernment pekar på en konstruktiv väg framåt för kyrkornas samtal:

Att undvika att anklaga andra för att bara förkasta eller bortse ifrån vissa viktiga källor kan hjälpa de grupper som är med att se att detta att hänvisa till olika källor och tillskriva dem olika vikt kan vara en återspeglning av den komplexitet och rikedom som den kristna etiska reflektionen rymmer. Att förstå och acceptera att människor för moraliska resonemang på olika sätt är ett avgörande steg på vägen till att skapa en atmosfär för en öppen och produktiv dialog. Det är bara när människor förmår att verkligen förstå det resonemang deras meningsmotståndare för som de kommer att klara att se var skillnaderna finns och sätta värde på dem.⁶⁷

I Samtal på pilgrimsfärden inspireras och uppmanas kyrkor och grupper av kyrkor av Kristus att gå framåt och försöka förstå och vara trogna mot evangeliet i den tid de lever i och på den plats där de bor. När kyrkor och andra grupper har deltagit i samtal om sexualitet, och när de ser den som människans outsläckliga längtan efter gemenskap, kärlek och intimitet, har många upptäckt att de har ställts inför den heliga Treenighetens mysterium och bekräftat det. På samma ekumeniska resa har de blivit påmind om att kyrkan ”i grunden [är] en gemenskap i den treenige Guden, och på samma gång en gemenskap vilkens medlemmar deltar tillsammans i Guds liv och Guds mission”. Kyrkan är ”en återspeglning av den treenige Gudens gemenskap”.⁶⁸

⁶⁷ Moral Discernment, 48, § 77.

⁶⁸ Kyrkan – på väg mot en gemensam vision (Stockholm: Sveriges kristna råd 2014; översättning: Gunilla Gunner), paragraferna 23, 15 och 25. Originalutgåvan är *The Church – Towards a Common Vision*, Faith and Order Paper No. 214 (Geneva: WCC Publications, 2013).

4. Historiska milstolpar: Kyrkornas brottning med att förstå människans sexualitet – en läroprocess

I det föregående kapitlet identifierade vi de källor och resurser som är centrala för den moraliska urskiljningsprocessen. Nu ska vi utforska hur kyrkan har brottats med frågor om människans sexualitet under olika perioder i den kristna historien.

Samtal om sexualitet är inte något nytt i kyrkorna – de har pågått på ett tydligt sätt i alla tider.

Det är visserligen så att den vikt som läggs vid kyrkotradition är olika i de olika kyrkorna och samfunden, men det finns också olika synsätt på vilka delar i den kristna traditionen som kan härledas till den allmänna apostoliska traditionen och vilka som är en återspeglning av en viss historisk period och av kulturella influenser. Vart och ett av den kristna traditionens uttryck kan också ses som resultatet av en komplex interaktion mellan å ena sidan de övertygelser och lärosatser som utgör trons kärna och å andra sidan tidens kulturella trender, stora etiska utmaningar och filosofiska tankesätt.

Detta illustreras här med fyra viktiga tidsperioder och en rad händelser som har blivit milstolpar – men kom ihåg att detta dokument inte kan ge en fullödlig redogörelse för den komplexa historia som den kristna undervisningen om och reflektionen över sexualitet har.

4.1 Aspekter på sexualitet i den tidiga kyrkohistorien

Den judiska traditionen var i allmänhet ganska positiv när det gällde människans sexualitet, men den unga kristna kyrkans undervisning kännetecknades av dubbla gränser gentemot vilka den specifikt kristna bilden måste förklaras. Kyrkan kämpade emot ett översvallande förhållande av sexualiteten i äldre kulturer och religiösa traditioner i den orientaliska världen. Men den reagerade också emot en dominerande trend under denna tid, en som drog mot en asketisk och agnostisk världsuppfattning som förde med sig att människan skulle avvisa sexualiteten (den sågs som något som alltid tillhörde den fallna världen) och bara tolerera den innanför hårt fastslagna gränser och inte som en väsentlig del av den goda ordning som Gud har skapat.

På det viset påverkades den unga kyrkans ställningstagande av att den avvisade de destruktiva sexuella vanor som var vanligt förekommande och som präglade allt i den antika och hellenistiska världen – bland annat prostitution, äktenskapsbrott, kastrering, pedofili och sexslaveri. Det

påverkades också av kyrkans samröre med, kritik mot och nej till delar av de gnostiska rörelsernas lära. De rörelserna sökte efter ett botemedel mot de farliga frestelserna i denna värld genom att arbeta för total eller tillfällig avhållsamhet och för celibat. Därför sågs under flera århundraden avhållsamhet som den perfekta livsstilsvalet för kristna.⁶⁹

Många kyrkofäder i Öst beskrev äktenskapet som ett motgift mot synd och död och härledde sexualiteten till syndafallet. Människans sexualitet hade sin rätta plats och roll enbart innanför den begränsade sfär som ett äktenskap mellan en kvinna och en man utgjorde, och den sågs som berättigad så länge som det tydliga syftet att fortplanta sig kombinerades med den.

Den stora milstolpen för den unga kyrkan i denna kontext var vederläggningen av en uteslutande fiendlig syn på sexualiteten och på kroppens existens överhuvudtaget och en positiv värdering av äktenskapet – även om sammanhanget och det kulturella tankesättet såg sexuell kärlek mest som en del av den fallna världen och som något som inte hörde hemma i den goda ordning som Gud först hade tänkt ut för skapelsen.⁷⁰

Det kan vara hjälpsamt att försöka förstå varför den unga kyrkan intog denna ståndpunkt. Till skillnad från i vår tid var sex mellan två samtyckande vuxna en ganska ovanlig företeelse under antiken. I de flesta fall var sexuell umgänge en del av ett mönster i mänskliga relationer som kännetecknades av exploaterande, hierarkiska förhållanden med objektifiering, äganderätt över andra kroppar, slaveri och brutala relationer mellan vuxna och barn, män mot kvinnor, fria mot slavar. Vi bör alltså förstå de tidiga kyrkornas ställningstaganden som ett nej till det enorma våld och den förnedrande exploatering som kännetecknade mänskliga relationer under antiken.

Det är viktigt att förstå det bestämda försvaret och den mer positiva tanken om det kristna äktenskapet som den enda rätta platsen för människans sexualitet i denna historiska kontext. Den romerska civilisationen såg äktenskapets band som en grund för staten och samhället och dessutom som en gränsdragning mot radikaliserade religiösa rörelser och eskapistiska, förändligade livsstilar.

Att erkänna och förstärka äktenskapet som institution var också ett sätt att betona hur viktig kristendomen var för det romerska imperiet eftersom ”kristendomen växte fram vid en tidpunkt när romarriket självt hade börjat betona vikten av juridiskt giltiga bröllop och barnafödande som ett led i att upprätthålla det sociala och politiska livet”⁷¹, och dessa synsätt stämde väl med den kristna ståndpunkten när det gällde äktenskapet.⁷² Dessutom betonade den kristna tolkningen av äktenskapet ytterligare en tydlig egenskap hos äktenskapet, en aspekt som gjorde det mer mänskligt i kristendomen jämfört med i den tidens kulturella trender i romarriket.

⁶⁹ I östra Syrien har celibatet alltid ansetts som ett mer gudfruktigt sätt att leva.

⁷⁰ Det har dock också funnits en annan minoritetslinje bland kyrkofäderna när det gäller tolkningen av detta, en som gör gällande att det sexuella begäret fanns i Adam och Eva redan före syndafallet. Därmed skulle det tydliga sambandet mellan sexualiteten och syndafallet upphöra att finnas (Ireneus på 100-talet och påve Calixtus av Rom på 200-talet, bland andra).

⁷¹ Susan Mobley: "The Reformation and the Reform of Marriage: Historical Views and Background for Today's Disputes", artikel i *Issues in Christian Education* 48, nummer 3 (Summer 2015), para. 5, https://issues.cune.edu/the-lgbt-disputes-teaching-and-practice-in-the-church-2/the-reformation-and-the-reform-of-marriage-historicalviews-and-background-for-todays-disputes/#_ftn10.

⁷² Se Mobley: "Reformation and Reform".

Den kristna synen på äktenskapet var annorlunda på två tydliga vis. Det första var att de båda makarna i ett kristet äktenskap – och detta trots att de levde i ett sammanhang där den tidens patriarkala sociala system dominerade – sågs som moraliska jämlikar, åtminstone i princip, och förväntades vara lika trogna båda två (till skillnad från i det romerska äktenskapet, där äktenskapsbrott var tillåtet för maken men inte för maken).

Det andra var att äktenskapet, åtminstone i teorin, sågs som ett livslångt, ouplösligt band, och att skilsmässa inte var tillåten. Dessa skillnader påverkade hur det kristna äktenskapsidealet spreds i den romerska världen.

Den unga kyrkans undervisning om äktenskapet, sexualiteten och familjen är stor och mångfacetterad och kan inte presenteras på ett fullödigt sätt här. Det rika arv som vi har i kyrkofädernas undervisning, är relevant än idag, och tolkas på nytt på många sätt både i västvärlden och i ortodox teologi idag.

För alla kyrkor har det funnits utmaningar i att integrera detta arv och i att reflektera över det i relation till den antropologiska utveckling som det teologiska tänkandet har genomgått under 1900- och 2000-talen och som har medfört att mycket uppmärksamhet har fästs vid *conditio humanae* i ljuset av dialogen med moderna samhällsvetenskaper, medicin och psykologi.

Under de senaste årtiondena har några ortodoxa tänkare försökt omtolka den patristiska traditionen på ett kritiskt sätt i ljuset av vår tids utmaningar.⁷³ Detta har gjorts på ett sätt som är för- enligt både med det apostoliska *kerygmat* och med vår tids behov av etisk och pastoral vägledning och det pågående sökandet efter denna.

Målet är en helhetsförståelse av människans sexualitet byggd på tanken att all mänsklig längtan och alla mänskliga begär skulle kunna bidra till människans *theosis*, alltså, alla människors fullkomlighet med alla deras sinnen i deras längtan efter Gud.

4.2 Reformationen och aspekter på människans sexualitet och familjen

Ett andra exempel som kan illustrera den komplexa interaktionen mellan konceptualiseringen av kristen undervisning om människans sexualitet och den tidens filosofiska och ideologiska trender och tankesätt, är den europeiska reformationen. Teologisk reflektion formulerades un-

⁷³ Bland andra Sergius Bulgakov, John Zizioulas, Christos Yannaras, Kallistos Ware, Elisabeth Behr-Sigel och Nonna Verna Harrison.

der den här tiden i riktning mot dubbla fronter. Den ena bestod till att börja med av augustinska uppfattningar om människans synd. Den andra var romarikets centraliserade imperiekyrka vid den här tiden och det system den hade byggt med andliga hierarkier som prioriterade klostrens avhållsamhetsregler framför individens val och ett fritt liv i äktenskapet.

Reformationen formulerade en dialektisk förståelse där människan blev rättfärdig genom nå allena, utan meriter och utan någon sträng, andlig askes. Samtidigt var människorna fortfarande i syndens fångenskap. Men reformationen befriade också förståelsen av en människa som skapad till Guds avbild med alla sinnen, även de sexuella begären. På det viset förflyttade sig reformationen gradvis i riktning mot en uppfattning där sexualiteten kunde bli mer fullständigt gripbar som en del av den skapade ordningen och dessutom som en gåva som människan i enlighet med Guds fullmakt skulle använda för att tjäna andra.

Reformatörerna förkastade den medeltida kyrkans dubbelmoral som å ena sidan uppmuntrade till äktenskap, som betraktades som ett sakrament, samtidigt som den å andra sidan insisterade på att prästerskapet skulle leva i celibat, som betraktades som ett mer fulländat sätt att leva. ”Dessa båda tendenser, uppmaningen till äktenskap och upphöjelsen av celibatet, fanns sida vid sida i den prästerliga kulturen.”⁷⁴ De protestantiska reformatörerna förkastade prästernas celibat och äktenskapets underordning i förhållande till det, och de förnekade att äktenskapet skulle vara ett sakrament. För många protestantiska reformatörer var äktenskapet en mänsklig institution, fast en som Gud vigde till, och som sådan föll den under de civila myndigheternas jurisdiktion. Men de höll fast vid att den världsliga regeringen var instiftad av Gud och att dess lagar och regler därför skulle bygga på Guds lag och återspegla den.

Reformationens inverkan på bilden av sexualiteten, är en del av en mycket längre, svårare och mer komplex händelseutveckling där själva bilden av äktenskapet och dess sociala och politiska praktik har kristnats. Under större delen av medeltiden var äktenskapet en fråga för den privata lagstiftningen eller för relationerna inom feodalfamiljer, något som låg utanför kyrkans ansvarsområde. Till exempel tog det flera århundraden innan de tyska äktenskapstraditionerna – som dominerades av ”seriemonogami” där en man kunde gifta sig och förskjuta flera hustrur på rad, samtidigt som han sannolikt även hade älskarinnor vid sidan om – gjordes kristna. Dokument tyder på att det var först i slutet av 1100-talet som det blev vanligt för människor att använda kyrkans ritualer som en del av en formell bröllopsceremoni och på det viset utmana den germanska medeltidsvärlden som var full av ”olagliga, regelvidriga eller hemliga” äktenskap.⁷⁵ Det som kyrkan kämpade för under reformationstiden var att ta vigseln ”från privata eller halvprivata sfärer som hemmet, en ritual i hemmiljö eller ett löfte utan vittnen och ta det till kyrkans offentliga rum”.⁷⁶ Denna ansträngning kan betraktas som en del av ett försök att göra sexuella

relationer mer mänskliga och att betona vikten av att ha kristna värderingar för att kunna förstå sexualiteten och den process det är att ingå och leva i ett äktenskap.⁷⁷

4.3 Den europeiska kolonialtiden

Ett tredje exempel illustrerar en annan modell för interaktionen mellan å ena sidan de framväxande konceptualiseringarna av den kristna läran om människans sexualitet och å andra sidan den tidens ideologiska trender. Det har sagts att koloniseringsprocessen under den europeiska imperialismens tid inte var bara en fråga om ekonomisk och politisk maktexpansion. Den hade samtidigt en djupgående inverkan på den framväxande undervisningen om frågor som gällde familjen och sexualiteten i de kristna kyrkorna i det globala syd. Eftersom till exempel 1800-talets missionärer var produkter av sin egen tid och sina kulturer kan deras sätt att se på sexualitet spåras tillbaka till deras samtida, alltså på 1800-talet.

Med Ronald Hyams ord: ”Europas expansion var inte bara en fråga om kristendom och handel” utan också om ”parning och konkubinät”.⁷⁸ Till exempel förekom det att kolonistörernas gränsbosättningar försågs med prostituerade.⁷⁹ Richard Phillips tillägger att det kolonialistiska imperieprojektet organiserades runt heteronormativa sexuella arrangemang. Detta ledde till att ”den heteronormativa kärnfamiljen var byggklossen för jordbrukskoloniseringen av stora delar av världen”.⁸⁰ Den imperialistiska miljön påverkade inte bara missionärernas och bosättarnas beteende och tro – den påverkade också deras attityder till sexualitet, och dessa påverkade i sin tur de etiska attityderna i de yngre kyrkorna.

Till exempel betraktades mannens sexuella drivkraft under den imperialistiska delen av kolonialtiden som något biologiskt naturligt samtidigt som dygdiga kvinnor var asexuella. På samma sätt sågs manlig oförmåga till avhållsamhet som något normalt medan en kvinnas otrohet var något ohyggligt.

Traditionella seder och vanor i icke-västerländska kulturer, som tidig introduktion till sexuell aktivitet, sex som en del av firandet i samband med övergångsperioder i livet, månggifte och explicit sexualundervisning skulle stävjas och förklarades tillhöra hedniska arv som måste förbjudas å det strängaste. På det viset – och med hjälp av koloniernas administratörer, missionärer och ofta också polismakten – förbjöd myndigheterna de synsätt som inte stämde med deras vär-

⁷⁴ För ytterligare läsning om reformatörerna och äktenskapet, se John Witte Jr:s artikel ”John Calvin on Marriage and Family Life”, <https://www.johnwittejr.com/uploads/5/4/6/6/54662393/at140.pdf>; se också Trevor O'Reggios artikel ”Martin Luther on Marriage and Family” (Andrews University Faculty Publications, 2012), <https://digitalcommons.andrews.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=church-history-pubs> och Carter Lindbergs artikel ”Martin Luther on Marriage and the Family” i *Perichoresis* vol 2 nummer 1 2004, 27–46.

⁷⁸ Richard Phillips: ”Heterogeneous Imperialism and the Regulation of Sexuality in British West Africa”, *Journal of the History of Sexuality* 14, nummer 3 (2005), 291.

⁷⁹ Phillips: ”Heterogeneous Imperialism”, 292.

⁸⁰ Phillips: ”Heterogeneous Imperialism”, 292.

⁷⁴ Mobley: ”Reformation and Reform”, para. 16.

⁷⁵ Mobley: ”Reformation and Reform”, para. 10.

⁷⁶ Mobley: ”Reformation and Reform”, para. 10.

deringar. Strängare och mer puritanska synsätt och regler för sexualiteten kom att dominera i de kristna kyrkorna i det mesta av den postkoloniala kristenheten.⁸¹

På det viset har arvet från kolonialtiden, samtidigt som det förändrade många av de tidigare, mer liberala idéerna om sexualitet i icke-västerländska kulturer genom de moraliska värderingar som främjades under den viktorianska perioden, haft en djupgående inverkan. Särskilt har det tystat ett rättframt språk för sexualitet inom den icke-västerländska kristenheten.⁸² Detta betonas av det faktum att motiv som har att göra med människans sexualitet fortfarande lyser med sin frånvaro i kyrkornas sånger och psalmer och i det liturgiska språket.

En postkolonial hermeneutik hör hemma i samtalen på pilgrimsfärden när kyrkor diskuterar frågor om sexualitet. På grund av kyrkornas polarisering är den ett viktigt bidrag till kyrkornas samtal. Den betonar kyrkornas ömsesidiga beroende av varandra och behovet av att tålmodigt formulera förändringarna jämfört med vad som har förmedlats och antagits tidigare i samtalet.

4.4 Vår tid

Den resa som det innebär att lära sig att förstå och att brottas med att förstå människans sexualitet gick in i ett nytt skede under andra halvan av 1900-talet. Inflytelserika trender och filosofiska och ideologiska förändringar har utmanat kyrkor runtom i världen att omtolka sin undervisning om sexualiteten. Dessa förändringar innefattar:

- En antropologisk vändning inom samhällsvetenskaperna och medicinen, vilken ledde till att homosexualitet inte längre klassades som en sjukdom.
- En medicinsk revolution genom moderna preventivmedel, vilket möjliggjort en mindre direkt koppling mellan sexuellt umgänge och fortplantning.
- En ny internationell antidiskrimineringsdiskurs som bygger på en bredare förståelse av mänskliga rättigheter och tydligt inkluderar människor med en sexualitet som är annan än den heterosexuella normen.
- Rörelser för könsmedvetenhet och feministisk teologisk reflektion – vilka formulerar kritik mot dolda aspekter av den manliga dominansen och förutfattade meningar, där sexualitet främst ses ur manlig synvinkel.

- En gemensam, global, politisk medvetenhet om och mobilisering mot våld riktat mot kvinnor.⁸³
- Den världsomspännande hiv- och aids-pandemin och den teologiska reflektionen över denna, som på ett avgörande sätt har förändrat den internationella ekumeniska diskursen när det gäller sexualitet, diskriminering, stigmatisering och inkluderande gemenskaper.

När det gäller det senare betonar Svenska kyrkans Biskopsbrev om hiv i ett globalt perspektiv följande:

Svenska kyrkan har till uppgift att tillsammans med andra kyrkor verka för alla människors rätt till vård och behandling. Inget land och ingen människa bör i detta sammanhang betraktas främst i ljuset av sina brister utan i ljuset av sina möjligheter. Hiv gör det möjligt och nödvändigt för oss att se alla människors lika värde och allas delade sårbarhet. Detta är den medmänsklighets väg som Gud själv visat genom att i Jesus Kristus bli människa för vår skull.⁸⁴

- En ny internationell och ekumenisk diskurs när det gäller interkulturell och interkontextuell etik vilken betonar det nödvändiga i att samla olika kristna undervisningstraditioner för ämnet etik och få dem att gå in i dialog med varandra, trots stora olikheter, och att komma fram till gemensamma principer för ”moralisk urskiljning”.
- Sociala mediers inverkan på relationsmönster och på hur många talar om värderingar, särskilt bland unga. Negativa aspekter av detta har varit spridningen av pornografi, utnyttjande av barn, pedofili och svårigheterna med att övervaka innehållet på webbplatser. Men positiva aspekter har att göra med en ökad medvetenhet i kyrkorna om vikten av att de själva tillhandahåller sund och lämplig etikundervisning och sexualundervisning. Om kyrkorna misslyckas med att engagera sig i detta blir resultatet att unga blir ännu mer utsatta för de skadliga krafter som gör sexualiteten till en kommersialiserad handelsvara.

Redan denna kortfattade historiska genomgång kan räcka för att understryka hur viktigt det är att kyrkorna snabbt erbjuder varandra hjälp med att fördjupa de teologiska och etiska reflektionerna över människans sexualitet.

Att utveckla utbildningsmaterial som ger en i sammanhanget relevant etisk orientering är nödvändigt, och det behövs ett gemensamt lärande på dessa känsliga områden. Hur kyrkorna hantlar dessa utmaningar, och i vilken omfattning och hur de tar hänsyn till dessa faktorer i sin egen teologiska undervisning, blir en fråga för var och en av kyrkorna i dess beslutsprocess. Eftersom de utmaningar och förändringar som berör människans sexualitet och värdighet i högsta grad

⁸¹ Phillips: "Histories of Sexuality and Imperialism: What's the Use?" i *History Workshop Journal* 63, nummer 1 (Spring 2007), 143. Portugisiska och spanska kolonier är annorlunda eftersom homosexualitet inte uttalat förbjöds där. Delvis kan detta förklara skillnaden mellan tidigare engelska och icke-engelska kolonier när det gäller processen för hur homosexualitet har blivit laglig.

⁸² Se Daniel Osei Bediako-Akoto: *Towards Holistic Sexual Flourishing in Africa* (Utrecht: Boekencentrum Academic, 2017).

⁸³ Se "A Declaration of Commitment to End Sexual Violence in Conflict", FN, september 2013, som har blivit accepterad av två tredjedelar av FN:s medlemsstater och som ger ett stadigt sammanhang för arbetet med våld mot kvinnor och barn i konfliktområden. Se också WHO:s "Global Plan of Action to Strengthen the Role of the Health System within a National Multisectoral Response to Address Interpersonal Violence, in Particular against Women and Girls and against Children" (69th World Health Assembly, maj 2016) och, i ämnet våldtäkt som vapen i krig, FN:s säkerhetsråds 1820:e resolution, "Women and Peace and Security", juni 2008, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1820>

⁸⁴ Se *Biskopsbrev om hiv i ett globalt perspektiv*, Svenska kyrkan 2007, kan hämtas som pdf: [https://www.svenskakyrkan.se/filer/Biskopsbrev%20om%20hiv%20i%20ett%20globalt%20perspektiv%20\(2007\).pdf?id=1465589](https://www.svenskakyrkan.se/filer/Biskopsbrev%20om%20hiv%20i%20ett%20globalt%20perspektiv%20(2007).pdf?id=1465589)

är globala och gemensamma till sin natur kan de kristna kyrkornas läroprocesser när de tar itu med dessa förändringar och utmaningar, inte hållas inom isolerade kyrkofamiljsgrupper. Varje splittring som sliter isär den ekumeniska gemenskapen på områden som handlar om gemensamma etiska ställningstaganden kommer att försvaga det gemensamma vittnesbördet från de kristna kyrkorna i mötet med de destruktiva krafter som arbetar mot människans värdighet och sexualitetens helighet.

5. Teologiska principer för förståelsen av människans sexualitet

5.1 Relationalitet - skapad till liv i relation

När kristna och kyrkor reflekterar över vår tids frågor om människans sexualitet gör de det med grundläggande teologiska insikter som horisont.⁸⁵

Alla människor, utan undantag, är avbilder av den treenige Guden (detta står redan i skapelseberättelsen i Första Moseboken 1:27) och är kallade att delta i den frihetens och kärlekens gemenskap som de gudomliga personerna i treenigheten visar oss.

”Att den personliga Guden uppenbarar sig för människan i historien manifesterar för oss sanningen om människan, hennes etos och hennes ädla ursprung.”⁸⁶ Såsom var och en av de gudomliga personligheterna är närvarande i de andra (*perichoresis*) har alla människor, i egenskap av att vara gudomliga avbilder, en grundläggande kallelse att delta i det treeniga livets gemenskap genom kyrkans gemenskap. Människor skapades för att leva i gemenskap med och ha sin glädje i Fadern genom Sonen och i den heliga Anden. På ett liknande sätt skapades de för att leva i gemenskap med andra människor och glädjas över sina relationer med dem. Att vara människa är därför att vara relationell.

I *Christian Perspectives on Theological Anthropology* (”Kristna perspektiv på teologisk antropologi”), ett studiedokument från Faith and Order, står det:

Med ett trinitariskt sätt att tänka är det också uppenbart att denna bild till vilken hela mänskligheten är skapad först och främst är relationell. När vi för samman texten i Första Moseboken 1 med Jesu Kristi skepnad inser vi att vi föreställer oss Gud på riktigt bara i gemenskapen med Kristus och med varandra. I gemenskapen med Kristus dras vi av den heliga Anden in i relationen med Fadern, och det blir möjligt för oss att arbeta tillsammans (synergia) med den treenige Guden för att Guds kärleksfulla plan för hela skapelsen ska fullbordas. Denna inblick i den sanna mänskliga identitetens – i mötet med Gud – i allt väsentligt relationella karaktär har blivit avgörande för hur vi kan ta oss an vår tids utmaningar för mänskligheten i ljuset av den kristna tron.⁸⁷

⁸⁵ Dessa insikter återspeglar också de trossatser som är grunden för Kyrkornas världsråd.

⁸⁶ Christos Yannaras: *The Freedom of Morality*, översatt till engelska av Elizabeth Briere, förord av biskop Kallistos av Diokleia (Crestwood, N.Y.: St Vladimir's Seminary Press, 1984), 23.

⁸⁷ *Christian Perspectives on Theological Anthropology*, Faith and Order Paper 199 (Genève: WCC Publications, 2005), 14, § 82.

Människan beskrivs bäst som ett mysterium – de apofatiska och eskatologiska dimensionerna i den kristna antropologin måste alltid finnas med⁸⁸. ”Det mysterium som vi ser i Jesus, den sanna människan, Ordet som har blivit kött, går inte att utforska. Våra försök att undersöka och förstå människans natur kan inte uttömma det värde, det djup och den värdighet som tillhör varje människa därför att hon är skapad och älskad av Gud.”⁸⁹

Som relationella varelser är människor till sin natur sociala. Livet i gemenskap med andra tar sig olika former, från intima relationer till socialt umgänge. Kulturer och kontexter kan avgöra formerna för gemenskaperna, och de kan variera mycket, men kristna bejakar att ”(livet inte är) något som vi har för oss själva. Liv är något som vi på ett eller annat sätt delar med andra. Liv är gemenskap. Liv är relation.”⁹⁰

Att allt liv är liv i relation är ett påstående som kommer ur den kristna föreställningen att Gud skapade människan för att hon skulle leva i relation till och i gemenskap med andra människor och med skapelsen, för att hon skulle växa in i sin personlighet fullt ut och för att hon skulle tjäna sina medmänniskor och skapelsen med ödmjukhet. Med ord från ett uttalande som gjordes 2009:

*Gud älskar mänskligt liv så mycket att ”Ordet blev kött” (Joh 1:14). Därför vet vi att Guds kärlek omsluter oss helt, inklusive vår sexualitet. Vi vet också att Gud skapade var och en av oss inte bara som individer utan också som människor som lever i en mångfald av gemenskaper och sammanhang. Som svar på Gud kärlek till oss söker vi oss till livgivande relationer med andra och skapar sociala strukturer och handlingsmönster som stöttar sådana relationer.*⁹¹

En av de många gåvor som människan har fått från Skaparen är den universella gåva som sexualiteten utgör. Denna dyrbara gåva har getts till människan för ömsesidigt berikande och för ömsesidig kärlek och omsorg. Denna gåva fördjupar relationer mellan människor, det välbefinnande och den njutning som de delar med varandra, och ömsesidig bekräftelse. Gåvan innefattar också såväl villkorslös acceptans, öppenhet och sårbarhet som kamratskap och stöd på livets pilgrimsfärd i sökandet efter frälsning och nåd. Människan ”upplever [sin] verklighet när [hon] blir medveten om [sin] sexuella natur. Sexualiteten är inte bara en tillfällighet i denna verklighet. Den är inte bara ytterligare något som har ackumulerats. Tvärtom, den är den levande, flödande energi vars fysiska aspekt bara är ett av dess uttrycksmedel”.⁹²

⁸⁸ En apofatisk teologi refererar till den metod där teologiska frågor ställs med hjälp av negativformer. Eskatologi refererar till den teologi som pekar mot mänsklighetens slutgiltiga öde.

⁸⁹ *Christian Perspectives*, 12.

⁹⁰ Den norska biskopskonferensen: SAMMEN 2013:14.

⁹¹ Evangelical Lutheran Church in America: *A Social Statement on Human Sexuality – Gift and Trust* (Chicago: ELCA, 2009), 10.

⁹² Philip Sherrard: *Christianity and Eros – Essays on the Theme of Sexual Love* (Limni, Evia: Denise Harvey, 1995), 91–92.

5.2 Personbegreppet – varje människas värdighet

Varje människa har kallelsen att följa sin kallelse att vara sann mot att hon är skapad till Guds avbild. Det är visserligen omöjligt att beskriva Guds avbild i människan på något slutgiltigt och definitivt sätt, men det är tydligt att bilden på ett oupplösligt sätt hör ihop med personbegreppet (det begrepp som används i den engelska originaltexten är *personhood*, övers. anm.). Att vara en person är kännetecknet för att vara en riktig människa, och detta är en spegelbild av hur de gudomliga personerna lever i sin relation, den kärlekens och frihetens gemenskap som finns i Treenigheten.

Den skapade människan är alltså en jordisk varelse och samtidigt en avbild av den icke-skapade Treenigheten – ett mikrokosmos och en medlare mellan Skaparen och skapelsen. ”Personens särart är det som lyfter fram bilden av Gud i människan. Avbildheten är det som är gemensamt för Gud och människan, det trinitariska livets etos präglad i människan.”⁹³

Var och en av oss är därför en unik och icke-kopieringsbar avbild av Treenigheten, och vars och ens värdighet förtjänar respekt. Den fulländade människan var Kristus själv, Ordet som blev människa, och den fullkomliga människogemenskapen är hans kropp, kyrkan.

*Alla människor, oavsett livssituation eller tillstånd, är älskade av Gud och ska värderas som riktiga människor. Det som kan se ut som en svaghet, också en bestående funktionsnedsättning eller en dödlig sjukdom, kan innefatta en högre styrka – ”i svagheten blir kraften störst” (2 Kor 12:9). Det är till och med så att det är i en synbar sårbarhet som det unika i en människas personlighet kan stråla som starkast, och detta unika kan bekräftas igen både i dem som ger och i dem som tar emot kärleksfull vård och omvårdnad.*⁹⁴

Människan har fått gåvan att vara dynamisk – den inneboende möjligheten att handla, växa, mogna, utvecklas och förändras.

”Människan är nyfiken, hon undersöker och upptäcker, hon gläds över mångfald och över att möta nya människor och idéer. Det är möjligt för oss att älska varandra på ett trinitariskt sätt eftersom den treenige Guden först har älskat oss” (1 Joh 4:7, 19).⁹⁵

Människan är välsignad med frihetens gudomliga gåva, en spegelbild av den kärlekens och gemenskapens frihet som finns inom den heliga Treenigheten. Friheten är en grundläggande egenhet hos alla människor. ”Bilden av Gud i människan är ett sätt att leva i en relation, och den är

⁹³ Yannaras: *Freedom of Morality*, 23.

⁹⁴ *Anglican-Eastern Orthodox Dialogue, In the Image and Likeness of God – A Hope-Filled Anthropology*. The Buffalo Statement, överenskommet av The International Commission for Anglican-Orthodox Theological Dialogue, 2015 (London: Anglican Communion Office, 2015), 8.

⁹⁵ *Anglican-Eastern Orthodox Dialogue: In the Image and Likeness*, 8.

möjlig bara därför att vi har blivit tilltalade på ett sätt som syftar till att vi ska vara fria i vårt sätt att svara.”⁹⁶

Det är faktiskt så att ”tragedin och storheten i människans existens finns [...] i en dialektisk spänning [...] som har sitt centrum i människans frihet och Guds nåd, kärlek och barmhärtighet”.⁹⁷

Till och med efter syndafallet har människan kvar sin frihet och är fri att svara sin skapare och sina medmänniskor på många olika sätt. Men frihet i en fallen värld kan vara en både positiv och negativ kraft. Den kan hjälpa människan att växa in i sin mer fullkomliga person eller hindra henne från att göra det.

Människans frihet att svara som hon vill på Guds kallelse är något som innefattar hela hennes person och inte bara en del av den: ”Människans personlighet är inte en del av den mänskliga naturen, lika litet som personerna i Treenigheten är delar av Gud. Att vara Guds avbild har alltså inte att göra med något element i det som utgör människan utan har att göra med den mänskliga naturen i sin helhet.”⁹⁸

Sexualiteten är en unik manifestation av varje människas kallelse till fri och kärleksfull gemenskap. Det är en erfarenhet av möte och kommunikation på djupet mellan människa och medmänniska, och den har potentialen att vara en återspeglning av den kärlek och den gemenskap som finns mellan Skaparen och den skapade varelsen. ”Herren Gud sade: ’Det är inte bra att mannen är ensam. Jag skall ge honom någon som kan vara honom till hjälp’” (1 Mos 2:28).

Människor ger uttryck för sin relationella och personliga kallelse till kärlek och gemenskap på olika sätt, bland andra celibat, monastisk livsstil, andra kommunitetsliknande livsstilar som innefattar vigung, att leva som ogift, att leva i äktenskap, att leva i avhållsamhet, att leva i kyskhet, intimitet, intimitet utan sexuella uttryck, och till och med asexualitet. En individ kan välja att låta sin sexualitet ta sig olika uttryck, men kallelsen till kärleksfull gemenskap, frihet, självutgivande och offer gäller alla – att leva i relation och personligt växande och att uppleva och arbeta för gemenskap.

Trots att ”sexualitet som sträcker sig utöver biologisk reproduktion är vanligt förekommande i Bibelns användning av sexuella metaforer för Guds relation till mänskligheten”⁹⁹, trots sådana bekräftelser i form av bildspråk där kroppar och sex används, har

ett slags anti-köttslig inställning, sammanknuten med askesen som central moralprincip i det kristna livet, gödd av rädslan för att falla ner i sexuella dödssynder, [...] kraftigt bidragit till att nedvärdera materian till något som sammankopplas med den lägre stående, kanske till och med syndiga, delen av skapelsen. Hotet från ”pansexualiteten” i vår tid har ytterligare förstärkt denna position

*och inspirerat till en spiritualistisk etik som en ädel kamp mot de lågt stående, ”smutsiga” och djuriska trender som på ett våldsamt sätt anfaller människans kropp och kräver tillfredsställelse.*¹⁰⁰

Ändå finns det inom kristendomen inte någon egentlig separation mellan kropp och själ, och den kristna tron tar avstånd både från förändligandet av människan och från nedvärderingen av kroppen:

*Trots alla sorters övergrepp (spiritualistiskt-asketiska eller hedonistiska) är kroppen den heliga Andens tempel, som finns i dig, som du har fått från Gud (1 Kor 6:19). Mot all idealistisk tro på att enbart själen är odödlig påminner den autentiska bibliska traditionen oss om att vår uppståndelse är en kroppslig sådan. Det är därför som man i bibliska termer inte talar om köttet som den lägre stående delen av den mänskliga tillvaron [...]. Själen och kroppen, anden och materian, är därför likvärdiga föremål för förvandlingen. Deras värde kan bara försvaras tillsammans. De är en enda livsorganism, en hel livsorganism, alltid på väg mot att bli skapade på nytt och förvandlade.*¹⁰¹

Den fantastiska skapargåva som sexualiteten utgör har blivit en förbannelse för många kristna, och de fortsätter att uppleva avhumanisering i olika former: diskriminering, förföljelser, våld och till och med död. Om kärlekens gemenskap på jorden ska kunna vara sann mot sin kallelse – att se till att Guds gränslöst nåderika och kärleksfulla godheten flödar över ut i den större världen – måste dess pastorala kallelse och uppdrag innefatta att söka alla människors välmående och välbefinnande. ”Pastoral omsorg [...] är ämnad för var och en av kyrkans medlemmar, på ett eller annat sätt, vid en tidpunkt eller en annan, utan undantag.”¹⁰² Detta innefattar kampen för mänsklig värdighet för alla människor i världen, också på det område som sexualiteten utgör – en väsentlig del av människans livsvillkor.

5.3 Förkroppsligandet – att bekräfta det goda i vår kroppsliga natur

Människokroppen är det organ genom vilket vi uppfattar världen runtomkring oss. Det är inte bara så att vi *har* en kropp – vi *är* också en kropp. Kroppen kan känna igen och på samma gång bli igenkänd. Den hand som stryker kinden känner kinden, och kinden känner handen. I våra vanliga fysiska kroppar kommunicerar vi med världen omkring oss och känner hungern efter mat, närhet och helande.

⁹⁶ Alistair I. McFadyen: *The Call to Personhood – A Christian Theory of the Individual in Social Relationships* (Cambridge: Cambridge University Press 1990), 22.

⁹⁷ Paulos Mar Gregorios: *Cosmic Man – The Divine Presence* (New York: Paragon House, 1988), 165.

⁹⁸ Vladimir Lossky (översättning: Catharina Broomé): *Östkyrkans mystiska teologi* (Artos, Skellefteå 1997), 120.

⁹⁹ Den norska biskopskonferensen: Sammen 2013:15.

¹⁰⁰ Rowan Williams: ”The Body’s Grace”, artikel i boken *Theology and Sexuality – Classic and Contemporary Readings*, red Eugene F. Rogers (Oxford: Blackwell, 2002), 309–21.

¹⁰¹ Nikos A. Nissiotis: ”Secular and Christian Images of Human Person”, *Theologia* 53 (1982): 956, 962.

¹⁰² Thomas Hopko: *Christian Faith and Same-Sex Attraction – Eastern Orthodox Reflections* (Ben Lamond, Kalifornien: Conciliar Press, 2006), 112.

Ända sedan början har den kristna kyrkan brottats med vikten av och innebörden i det faktum att Gud har skapat människan med en fysisk kropp. Under antiken fanns det religiösa och filosofiska trender som såg kroppsligheten som något huvudsakligen negativt, men under kyrkans historia har det synts ett växande antal teologiska konceptualiseringar som presenterar en positiv bild av människans kroppsliga tillvaro, *conditio humanae*.

Icke desto mindre har det dualistiska sättet att se på själ och kropp varit starkt och frestande. Biblisk poesi om kroppen och den erotiska kärleken, som Höga visan, har ofta tolkats som enbart metaforer. Paradoxalt nog har fysiska kroppar och deras behov snarast gjorts osynliga i kyrkan, trots att den talar om sig själv som Kristi kropp.

Värt att lägga märke till i vår tid är att många kristna och kyrkor från olika traditioner, återvänder till kroppsbekräftande teologier.¹⁰³ De utmanas visserligen av att ett förnyat intresse för materialiteten och kroppen gör sig synligt runtom i världen, men deras reaktion på detta är deras egen och utmärker sig genom att de hänvisar till hur centrala lärorna om skapelsen och inkarnationen är. Att Jesus blev inkarnerad på jorden, i en människokropp, läser de som en djupgående bekräftelse på skapelsens ursprungliga, avsiktliga godhet, något som innefattar att människan förkroppsligas. I sin inkarnation uppenbaras Gud i och genom kroppen. Att Jesus hade en kropp visar hur djupt Gud bekräftar kroppens sårbarhet.

Detta är en signal om något grundläggande i den respekt som kristna borde ha för sina egna kroppar och för andras kroppar, ”eftersom Gud bara kommer till dem i den andres kropp”.¹⁰⁴

En kyrkofader som tydligt bekräftade det goda i den kroppsliga tillvaron var biskop Irenaeus av Lyon, som levde på 100-talet. Han betonade köttets centrala roll i frälsningsprocessen. Han visade hur Kristus genom inkarnationen har återupprättat förbindelsen mellan det gudomliga ljuset och sin kropp. Eftersom Kristus antog vår mänskliga kropp och delade den med oss strålar det gudomliga ljuset från hans kött till våra kroppar och till slut ut till hela världen i en enda allomfattande och försonande rörelse.¹⁰⁵

För teologen Gregorius av Nyssa, som levde på 300-talet, var kroppen en del av gudsbilden. Enligt hans sätt att se det har människan sitt ursprung både i Gud och på jorden. Människan ska använda sina sinnen för att glädjas åt världens skönhet. Gud blandar ”det gudomliga och det jordiska, så att [människan] med hjälp av dem båda kan hitta släktskap och närhet i varje glädjeämne”.¹⁰⁶

Gregorius använder spegeln som metafor för att beskriva människan som avbild av Gud. Människans intellekt och tankevärld reflekterar som en spegel ljuset från den gudomliga källan och får ta emot likheten med källan. På ett liknande sätt är den materiella kroppen ”så att säga en spegelbild av spegeln”.¹⁰⁷

Kroppen kan också ta emot det gudomliga ljuset. När människans medvetande är inställt på Gud blir det möjligt för hela kroppen att uppfatta världens skönhet och att kommunicera Guds kärlek. Det fallna, syndiga tillståndet orsakas inte av en kropp som sviker oss utan av ett sinne som har vänt sig bort från Gud och sjunkit in i en materiell värld som saknar medvetenhet om den gudomliga närvaron.

När kroppen används på rätt sätt kan den fungera som ett redskap genom vilket Gud styr den fallna mänskligheten, med all dess trasighet, tillbaka till sig. Uppseendeväckande nog kopplade Gregorius av Nyssa aldrig samman skuld känslor och rädsla med den sexuella akten i sig. I sin kommentar till Höga visan, där han beskriver själens och Guds kärleksfyllda gemenskap, ser han inte bortträngning av minnet av fysisk kärlek som ett krav för att människan ska kunna röra sig från den fysiska nivån till den andliga. Hans sätt att se verkar vara mer integrerande.

Som kristna kan vi vittna om skapelsens godhet. Våra dynamiska, förkroppsligade personligheter är också sexuella personligheter. Erotisk längtan hör till vår förkroppsligade natur. Som sådan kan den återspegla Guds längtan genom att inte vilja äga någon annan eller ha kontrollen över någon annan, och genom att inte helt enkelt vilja skapa njutning för oss själva utan vilja att våra kroppar och deras aktiviteter ska ge glädje åt någon annan, någon som inte är vi.

Som Rowan Williams formulerar det är den glädje som skapas i goda, ansvarsfulla och hängivna sexuella relationer en ”kroppens nåd”, eftersom detta att känna begär till en annan människa och vara föremål för en annan människas begär hjälper oss att förstå vad det innebär att längta efter Gud och att vara efterlängtd av Gud.¹⁰⁸

Ur ett kristet perspektiv betonas det att kroppens teologi måste handla om alla kroppar, inte bara om de kroppar som bedöms som anständiga eller lämpliga. Teologin bör inte reproducera kroppar som efterfrågas i kulturen. Media, marknadsföring och kommersiell kultur visar idealiserade kroppar, till synes perfekta, unga och friska, men kroppar som tillhör människor som är gamla, sjuka och fattiga osynliggör de, liksom kroppar som ser annorlunda ut eller som har andra förmågor. Det finns skäl att återvända till Jesu skadade och misshandlade kropp. Det allra största mysteriet är att Gud har sin boning i den sårbarhet som den förkroppsligade mänskliga tillvaron utgör, den som ropar efter en läkande, brinnande omfamning.¹⁰⁹

¹⁰³ Ett exempel på detta är påve Johannes Paulus II:s ”Theology of the Body”, en serie föreläsningar för allmänheten, 5 september 1979–28 november 1984, https://www.piercedhearts.org/jpii/theology_body_audiences/a_theology_body.htm.

¹⁰⁴ Susannah Cornwall: *Theology and Sexuality* (London: SCM Press, 2013), 21–24. Citatet kommer från Gerard Loughlin: *Alien Sex – The Body and Desire in Cinema and Theology* (Oxford: Blackwell, 2004), 12.

¹⁰⁵ Irenaeus av Lyon: *Against Heresies* 4.20.2 – ett urval av texter ur denna bok har översatts till svenska av Olof Andrén och kom ut på Artos förlag 2016.

¹⁰⁶ Gregorius av Nyssa: ”On the Creation of Humanity,” 2.2, citerad i Nonna Verna Harrison: *God’s Many-Splendored Image – Theological Anthropology for Christian Formation* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2010), 114. Se också Manoj Kurian: ”Critical Analysis of Churches’ Stand on Human Sexuality and a Way Forward” i *A Theological Reader on Human Sexuality and Gender Diversities – Envisioning Inclusivities*, red Roger Gaikward och Thomas Ninan (Utrecht: CSA Kerk in Actie, NOCI, 2017).

¹⁰⁷ Gregorius: ”On the Creation of Humanity,” 12.9, citerad av Harrison: *God’s Many-Splendored Image*, 115.

¹⁰⁸ Rowan Williams: *The Body’s Grace*, anförande skrivet som The 10th Michael Harding Memorial Address to the Lesbian and Gay Christian Movement år 1989. <https://www.anglican.ca/wp-content/uploads/2010/10/the-bodys-grace.pdf>.

¹⁰⁹ Se Elisabeth Gerle: *Passionate Embrace – Luther on Love, Body, and Sensual Presence* (Eugene, Ore.: Cascade Books, 2017) – detta är den bok som i svensk originalutgåva heter *Sinnlighetens närvaro – Luther mellan kroppskult och kroppsförakt* (Stockholm: Verbum 2015).

5.4 Koinonia – kyrkan som en inkluderande och växande gemenskap

Det är inte utan betydelse att en av de viktigaste bilderna av kyrkan är den av Kristi kropp. I Faith and Order-dokumentet *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision* står det: ”Enligt de flesta traditioner blir människor delaktiga i Kristus genom riter eller initierande sakrament. Genom Herrens måltid förnyas gemenskapen med Kristi kropp på nytt och på nytt (jfr 1 Kor 10:16).”¹¹⁰ Deltagandet knyter individer och grupper till varandra. Rapporten understryker också att ”Gemenskapen, vars källa är inget mindre än den heliga Treenighetens liv, är den gåva genom vilken Kyrkan lever och samtidigt den gåva som Gud uppmanar Kyrkan att erbjuda en skadad och splittrad mänsklighet som hoppas på försoning och helande.”¹¹¹ Detta är kyrkans vision i ett sammanhang där känslor av avhumanisering, rädsla och brist på värdighet är uppenbara tecken i tiden. De borde få kyrkorna att engagera sig i försoningsprocesser som ett nödvändigt och synligt uttryck för viljan att slå följe med de människor som har påverkats.

Sydafrikanska akademiker som arbetar inom humaniora och samhällsvetenskap har gång på gång identifierat *ubuntu* som ett användbart begrepp när man vill förstå hur mänskligheten är sammankopplad eller hur den fungerar som kollektiv.¹¹² *Ubuntu* håller inte bara människor ansvariga inför varandra – *ubuntu* uppmanar också människor att älska sin nästa som sig själva (3 Mos 19:18; Mark 12:31; Matt 19:19 och 22:39). Begrepp som betonar liknande tankar kan man hitta i koncept från Asien och Latinamerika. *Sangsaeng* är ett urgammalt asiatiskt koncept som innebär att människor delar gemenskap och ekonomi så att den större gruppen kan blomstra, gruppens medlemmar tillsammans, var och en beroende av hela gruppens liv, var och en bidragsgivare till hela gruppens liv. I Latinamerika finns *Sumak Kawsay* som kommer från urfolkens livsåskådning och deras syn på skapelsen. Begreppet har sitt ursprung i quechua-språket i Anderna och betyder livets fullkomlighet, välbefinnande, en avgörande livskvalitet för alla.

Vart och ett av dessa koncept bekräftar att allt levande hör ihop och att detta är Guds gåva. Det är i denna *teologiska* kontext som Gud förväntar sig att mänskligheten ska arbeta för det gemensamma välbefinnandet och samtidigt skydda socialt marginaliserade människors mänskliga värdighet. Uttrycket ”att älska sin nästa” har visserligen använts för att försvara de rättigheter som människor som lever i materiell fattigdom har, men egentligen innefattar det alla utstötta grupper. David J. Bosch skriver: ”De fattiga är en allomfattande kategori som samlar dem som har fallit offer för samhället. De fattiga är de marginaliserade, de som saknar varje chans till aktivt eller till och med passivt deltagande i samhällslivet. Det är en marginalisering som spänner över alla livets sfärer och som ofta är så omfattande att människor känner att de inte har någon möjlighet att göra något åt den.”¹¹³

Utifrån ett sådant perspektiv hör sexuella minoriteter till de fattiga som Kyrkan uppmanas att skydda från sociopolitiska och religiösa krafter som berövar dem deras mänskliga värdighet. Kyrkor kan se olika på samkönade relationer, men Bibelns Gud längtar efter rättvisa för alla människor. Yahweh är de minstas Gud – de socialt utstötta. Människor som är marginaliserade, och detta innefattar sexuella minoriteter, längtar efter att leva utan diskriminering och utan rädsla för våld, våldtäkt, fångenskap och död. Att erkänna att Gud står tillsammans med de utstötta är att åta sig att ta itu med de förtryckande bojar som förminska det vi har gemensamt som människor. Bibeln återspeglar värderingarna i *ubuntu* när den definierar Jesu uppdrag som kärleksrättvisa – att förkunna den glada nyheten för de fattiga och befria de fångna (Luk 4:18; Matt 12:18; Jes 42:7).

Som vi kommer att se här nedan talar liknelsen om den barmhärtige samariern om det som vi skulle kunna kalla ”radikal medmänsklighet” och som är tydligt färgat av Guds kärleksrättvisa. Kristen kärleksrättvisa överskrider alla sexuella och sociokulturella begränsningar, den utmanar mänskligheten att älska medmänniskan som sig själv och att se Gud i osedda eller socialt osynliga medmänniskor. Kristen kärleksrättvisa är radikal – den har sociopolitiskt och profetiskt ansvar, den kräver att vi sätter ”rätt och rättvisa framför popularitet”.¹¹⁴

Som Desmond Tutu skriver:

*Om vi bara kunde se att vi är människor tillsammans, att vi hör ihop, att våra öden är sammanflätade med varandra, att vi kan vara fria enbart om vi är det tillsammans, att vi kan överleva bara om vi gör det tillsammans, då skulle en härlig värld födas där vi alla kunde leva i harmoni tillsammans som medlemmar i samma familj, mänskligheten, Guds familj.*¹¹⁵

I egenskap av Guds familj delar kristna en kollektiv identitet och har inte några sociala skillnader.¹¹⁶ Bilden av *Guds familj* har många implikationer för hur frågor som har med sexualitet att göra debatteras. Den placerar också ett moraliskt och pastoralt ansvar hos kyrkorna: att höra ropan från samhällets marginaler.

Som Kyrkornas världsråds dokument *Tillsammans för livet – mission och evangelisation i en värld i förändring*, berett av Kommissionen för mission och evangelisation, understryker: ”Mission är överflödet av den oändliga kärleken i treenigheten.”¹¹⁷ Sara Coakley har beskrivit deltagandet i denna mission som att bli attraherad av den heliga Anden, det gudomliga kärleksbandet. Hon skriver att den heliga Anden gläder, lockar och tänder människor med längtan efter Gud och efter livets fullhet.¹¹⁸ Det som Anden gör, alltid i samklang med Fadern och Sonen, både förenar och särskiljer.

¹¹⁴ Naim Ateek: *Justice and Only Justice* (Maryknoll, New York: Orbis Books, 1989), 90.

¹¹⁵ Desmond Tutu: *God Has a Dream* (London: Penguin Random, 2004), 23–24. Boken finns i svensk översättning av Lisbet Holst (Malmö: Richter, 2004) med titeln *Gud har en dröm – en vision om hopp i vår tid*. Det citat som återges här är dock inte hämtat ur den svenska översättningen.

¹¹⁶ Kaomo: ”The Good Samaritan”, 104–106.

¹¹⁷ Jooseop Keum (red): *Tillsammans för livet – mission och evangelisation i en värld i förändring* (Stockholm: Sveriges kristna råd, 2013; översättning: Gunilla Gunner), § 19; originalutgåva: *Together towards Life – Mission and Evangelism in Changing Landscapes* (Geneva: WCC Publications, 2012), § 19.

¹¹⁸ Se Sarah Coakley: *God, Sexuality, and the Self – An Essay on the Trinity* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

¹¹⁰ *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision* (Stockholm: Sveriges kristna råd 2014; översättning: Gunilla Gunner), § 21. Originalutgåvan är The Church – Towards a Common Vision, Faith and Order Paper No. 214 (Geneva: WCC Publications, 2013), 13, § 21.

¹¹¹ *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision/Towards a Common Vision*, 5, § 1.

¹¹² Kapya J. Kaomo: ”The Good Samaritan and Minorities in Africa – Christianity, the US Christian Right and the Dialogical Ethics of Ubuntu”, *Journal of Theology for Southern Africa* 155 (2016 Special Issue): 176–95.

¹¹³ David Bosch: *Transforming Mission* (Maryknoll, New York: Orbis Books, 1991), 436–37.

Anden, kärlekens band, driver till gemenskap, men den slår också vakt om det som särskiljer, både i Gud och mellan Gud och skapelsen. Anden verkar i världen och har kapacitet att dra ihop människor till en enhet och att ingripa mellan dem för att skydda den mänskliga integriteten. Anden, som förenar sig med Kristus och hans korsformade väg till livet, arbetar stegvis med att bryta isär och rätta till de fallna begärens som får människan att vilja äga, utnyttja och ta kontrollen, och öppnar människor för gemenskapens fullkomliga smak och gåva.

5.5 Kenosis – att lyssna till röster från marginalerna

”Kyrkans uppdrag i världen är att förkunna, i ord och handling, glädjebudet om frälsning i Jesus Kristus för alla människor (jfr Mk 16:15).”¹¹⁹ Kristna gemenskaper delar passionen för världens förvandling i Andens kraft. ”De lever som lärjungar till den som tog sig an blinda, lama och spetälska, som välkomnade fattiga och utstötta och som utmanade de auktoriteter som tog liten hänsyn till mänsklig värdighet och Guds vilja. Kyrkan måste hjälpa dem som är utan makt i samhället så att de blir hörda” – ibland måste den bli de marginaliserades röst.¹²⁰

Dokumentet *Tillsammans för livet* slår fast att röster och insikter från människor i marginalerna ibland kan ha en profetisk och avslöjande funktion:

*Till det som överraskar med Andens verk hör de sätt på vilka Gud verkar från platser som tycks vara i marginalerna och genom människor som ser ut att vara utestängda. [...] Människor i marginalerna äger förmåga att agera och kan ofta se vad som är utom synhåll från centrum. Människor i marginalerna, människor som lever i utsatthet, vet ofta vilka de utestängande krafterna är som hotar deras överlevnad. De kan bäst avgöra hur brådslande deras kamp är. Privilegierade människor har mycket att lära av den dagliga kamp som människor som lever i marginaliserade situationer utkämpar.*¹²¹

När det gäller människans sexualitet är det så att kyrkan härleder sina insikter inte enbart från debatter om teologi och lära utan också från de erfarenheter och den kunskap som de som har varit marginaliserade och underkuvade har tillägnat sig. Ett exempel kan vara att de har blivit utsatta för andras sexuella begär och girighet, ett annat att de har blivit marginaliserade på grund av sin sexuella läggning. Källorna till den kristna etiska urskiljningen – Bibeln, traditionen, förnuftet och erfarenheten eller upplevelsen, och dessutom urfolkens källor till etisk urskiljning – kan ofta beskrivas som att de innehåller majoritetens insikter, erfarenheter och upplevelser.

Men här är fokus istället att välkomna och lyssna till kunskap och erfarenheter från olika minoriteter i samhälle och kyrka. Dessa minoritetsröster kan inte utestängas från samtalet om det syftar till att vi ska kunna förstå människans sexualitet på ett mer fullständigt sätt.

Kyrkan är kallad att ta kontakt med, att bry sig om och att tala för de människor som lever i samhällets marginaler eller i de kyrkliga gemenskapernas marginaler. När det gäller frågor som har med sexualitet att göra innebär detta till exempel att se till olika gruppers olika behov, bland andra människor med funktionsnedsättningar, äldre, människor som ofrivilligt lever ensamma, änkor och änklingar, människor som tillhör sexuella minoriteter, människor som är intersex eller trans, människor på flykt och människor i fängelser och som i många länder utsätts för stora hälsorisker och sexuellt våld.

Kyrkan är kallad att ta kontakt med, att bry sig om och att vandra tillsammans med de människor som lever i marginalerna, och att göra det på ett *kenotiskt* sätt. Aposteln Paulus presenterar *kenosis* som ett av kännetecknen för kristet liv och kristet beteende. Han uppmanar Jesu efterföljare att i sina relationer med andra människor ha samma inställning som Jesus, som ”ägde Guds gestalt men [inte vakade] över sin jämlikhet med Gud utan avstod från allt och antog en tjänares gestalt då han blev som en av oss” (Fil 2:6–7 – i den engelska bibelöversättning som Kyrkornas världsråd använder står det att Jesus ”tömde sig själv”, övers. anm.). Denna gudomliga kärleksrörelse, att tömma sig själv i inkarnationens mysterium, driver kristenheten att nå ut till och ta kontakt med människorna i marginalerna, både inne i kyrkorna och utanför dem. Om detta görs i en anda och attityd av ohämmat självutgivande blir effekten att båda parter tar emot varandra och skapar utrymme för en äkta dialog.¹²²

Den andliga och moraliska attityd som formas av *kenosis* manifesterar sig som en kraft-i-sårbarhet.¹²³ Den skapar ett tryggt rum där den andre kan framträda i sanning och utan rädsla för att bli sårad. I ett sådant engagerat samtal kan oförrätter och orättvisor som någon har blivit utsatt för komma fram i ljuset, som ett första steg mot helande, försoning och mer fullkomlig gemenskap.

Dokumentet *Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace* uppmanar kyrkorna att inte bara lyssna på och vandra tillsammans med de människor som lever i samhällets marginaler utan att också arbeta för att kasta omkull och eliminera de krafter som avhumaniserar medmänniskor.

Att lyssna till röster från marginalerna innebär att vi också får höra berättelser om våld, trakasserier, våldtäkt, juridisk och social diskriminering och andra brott mot den mänskliga värdigheten så som de har upplevts av sexuella minoriteter och av människor som är intersex och trans.¹²⁴ Sådana berättelser finns på Bibelns sidor – utnyttjandet av Hagar i Första Moseboken 16 och 21, den våldtäkt som Dina utsätts för och det våld som följer på den i Första Moseboken 32, den

¹¹⁹ Se Aristotle Papanikolaou: "Person, Kenosis, and Abuse – Hans Urs von Balthasar and Feminist Theologies in Conversation", *Modern Theology* 19, nummer 1 (2003): 41–65.

¹²⁰ Sarah Coakley: "Kenosis and Subversion – On the Repression of 'Vulnerability' in Christian Feminist Writing" i *Powers and Submissions – Spirituality, Philosophy and Gender* (Malden, Massachusetts: Blackwell Publishing, 2002), 3–39.

¹²¹ Gerald West, Charlene Van der Walt och John Kaoma Kapya: "When Faith Does Violence – Reimagining Engagement between Churches and LGBTI Groups on Homophobia in Africa", *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 72, nummer 1 (2016), <https://doi.org/10.4102/hts.v72i1.3511>.

¹¹⁹ *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision/Towards a Common Vision*, § 59.

¹²⁰ *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision/Towards a Common Vision*, § 64.

¹²¹ *Tillsammans för livet/Together towards Life*, § 35, 38.

våldtäkt som biustrun utsätts för i Domarboken 19 och sedan hennes död, och våldtäkten mot Tamar, Jeftas dotter som blir offrad i Domarboken 11, för att nämna några.

Kristna gemenskaper kan inte vända bort blicken från denna sociala och politiska verklighet. En kyrka som sträcker sig ut till människor som har blivit tillfogade skam, skuld känslor, skador och smärta, och en kyrka som gör detta med en kenotisk och andlig attityd, kommer genom sådana möten att bli uppmuntrad att ge ett pastoralt och teologiskt svar på frågor om sexualitet.

Pilgrimsfärden för rättvisa och fred i sexualitetens sammanhang innebär att vara uppmärksam på människors rop på att Gud ska ingripa. De befinner sig i en svår situation och längtar efter helhet, helande och befrielse. Pilgrimsfärden innebär också en öppenhet för möjligheten att kyrkan och gemenskapen kan berikas av den uthållighetens och hoppets andlighet som ofta kan finnas i sexuella minoriteter.

En förutsättning för den kenotiska kärleken som attityd är att vår gemensamma mänskliga tillvaro är en gåva som Gud har skapat och som den heliga Anden har helgat för att den ska växa till en fullkomlig gemenskap.

Att vi delar de mänskliga villkoren uttrycks på ett träffande sätt i begreppen *ubuntu* och radikal nästankärlek (*radical neighbourism*).

I liknelsen om den barmhärtige samariern illustreras etiken i ”den radikala nästankärleken” på ett synligt sätt. Den döende mannen vid vägen har inget namn, och vi vet inte heller vilken status han har, vilken etnisk grupp han tillhör, vilken nationalitet han har eller vilken sexuell läggning han har. Den namnlöse identifieras bara som en människa (*muntu*). Till skillnad från leviten och prästen ser samariern sig som den namnlöses beskyddare. Samarierns attityd är inte egoistisk utan självuppoftande – han ger av sin omsorg och sin kärlek. För samariern är allt liv heligt. De öppna sårerna hos *umuntu* berör samariern, och han ger sitt gensvar på det moraliska ropet från marginalerna. Han känner medkänsla, öppnar en plats där den namnlöses värdighet kan återställas och bjuder in den gudomliga avbilden att lysa i den andre.

Etiken i *kenosis*, *ubuntu*, *SangSaeng*, *Sumak Kawsay* och ”radikal nästankärlek” innefattar också att ta upp samtalsämnet hur man kan hindra att människor blir tvingade in i livsförnekande situationer och om hur människor kan hindras från att tvinga andra eller sig själva in i livsförnekande, förnedrande vanor och situationer. Det räcker inte att kyrkorna förbinder de sexuella minoriteternas sår – kyrkorna är också kallade att arbeta för att försäkra sig om att människor och grupper inte berövas sin värdighet. Jesus och kyrkan föddes ur marginalerna. Vi är skyldiga att skydda de människor som befinner sig i marginalerna. De är Guds avbild, och det kan vara så att de representerar den osynlige, lidande Kristus i världen (Matt 25:33–46).

Kyrkan är kallad att vara inkluderande och att återspegla det gudomliga samtalet genom att se till att alla är med i samtalet på pilgrimsfärden för rättvisa och fred.

6. Sexualitet och våld

6.1 Språk och diskurs

Från födelsen till döden är sexualiteten en väsentlig del av vad det innebär att vara människa. Därför måste det mänskliga språket alltid kunna relatera till sexualitet.

När Gud först gav människorna livets gåva var sexualiteten en viktig del av den gåvan. Detta för med sig att sexualitet är en aspekt av det som kan och bör återspegla livets helighet. Ändå, och tyvärr, har sexualiteten och det språk som används för att beskriva den ofta missbrukats i människors perversioner, avhumanisering och våld. På pilgrimsfärden försöker pilgrimerna i holistiska samtal hitta ett lämpligt språk och en lämplig diskurs för att kunna tala med varandra om erfarenheter av sexualitet. Sådana samtal kan ära Gud och den gåva från Gud som sexualiteten är.

Men utmaningen för kyrkorna är att så mycket av det språk och den diskurs som kopplas samman med sexualitet inte har varit livsbejakande. Ämnet är kontroversiellt i många kyrkor och kulturer där språk för sexualitet har en dömande och skamfylld karaktär, som något smutsigt och ondskefullt.

Detta har fungerat som bränsle för tystnaden och skapat ett vakuum i diskursen, ett vakuum som ofta fylls av kulturella föreställningar och handlingsmönster som är avhumaniserande och leder till diskriminering, exkludering och våld.

I marknadsekonomier använder företag sexualitet för att sälja sina produkter eller som ett redskap för makt och manipulation för att förvrida synen på sexualitet genom att stötta och marknadsföra sådant som är orätt och orättvist.¹²⁵ Det är inte så att det inte talas om sexualitet i sådana situationer, men frågan som måste ställas är vem som sätter upp ramarna för samtalet och hur språket för människans sexualitet formas.

Samtal på pilgrimsfärden uppmuntrar till ett språk för sexualiteten som är livsbejakande, laddat med värderingar som kärlek, nåd, barmhärtighet, värdighet, rätt och rättvisa. Därför borde kyrkorna arbeta för ett livsbejakande och heligt språk och en livsbejakande och helig diskurs för att kunna delta i samtalen.

¹²⁵ Se också Kelly Brown Douglas: *Stand Your Ground – Black Bodies and the Justice of God* (Maryknoll, New York: Orbis Books, 2015). Hon lyfter fram frågor om vem som formar allmänhetens språk för sexualitet, och hon gör det genom att diskutera det nedvärderande språk som används mot den svarta sexualiteten och som har sina rötter i den nordamerikanska, rasistiska kontexten. Hon skriver: ”Resultatet av den Vita kulturella attacken mot den Svarta sexualiteten är att den har lämnat den Svarta befolkningen i stort sett tyst när det gäller den sexuella diskursen. Så om inte den Svarta befolkningen bestämmer sig för att stå emot den Vita kategoriseringen genom att ge sig in i ’en sexuell diskurs som är rakt på sak och konsekvent’ (...) kommer den Svarta sexualiteten i all sin komplexitet att fortsätta bli härjad av den Vita kulturens sexualpolitik, och den Svarta befolkningen kommer att bli fråntagen sin makt att tala om sådana viktiga ämnen som liv och död för sina grupper.”

När kyrkor har olika ståndpunkter på pilgrimsfärden blir de medvetna om hur de hör ihop och är beroende av varandra. De går tillbaka i berättelsen om hur de har samverkat med varandra och vilken inverkan de har haft på varandra. De återupplivar den tradition som har förts vidare till andra, och de uppmanas att ta ansvar för konsekvenserna av det de gör och har gjort. Visionen och utmaningen på denna resa är att på nytt upptäcka hur sexualitet, andlighet och tro egentligen hör ihop.

I vissa kyrkor och i vissa dialogsituationer finns det en spänning mellan ett trosbaserat och ett rättighetsbaserat sätt att se på sexualitet. Det trosbaserade språkbruket motiverar etiska värderingar, uppförandekod och tabun i termer av traditioner som är specifika för varje religiös tradition. Sekulärt, rättighetsbaserat språkbruk, däremot, motiverar etiska standarder och uppförandekoder som i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, där varje individs livsnödvändiga rättigheter specificeras. I pilgrimssamtalen bör det inte förutsättas att olika synsätt och sätt att tala om sexualitet nödvändigtvis motsäger varandra. De kan snarare komplettera varandra. På många vis finns religionen också med när ett språk och en diskurs formas utanför religionens omedelbara sammanhang, och den är en viktig röst i samhället och kulturen.¹²⁶

Längtan efter att älska och bli älskad, och efter att ge uttryck för den kärleken, bor i varje människa. Men det språk som vi använder för att tala om sexualitet har inte alltid de konnotationer som vi skulle önska. När det inte kläs i eufemismer eller förblir helt outtalat, tyngs det ofta ner av stigma och dömande ord. Sådant kan hamna i förgrunden om människans sexualitet förknippas med den förbjudna frukten i Edens lustgård (1 Mos 2:17). Detta kan delvis bero på det faktum att det språkbruk och den diskurs som kopplas till sexualiteten ofta formas och bestäms av dem som på ett obalanserat sätt har makten över andra, oavsett om detta grundar sig på ecklesiologi, kön, etniskt ursprung eller klass. Dessutom är det så att eftersom språket är kärnan för den kulturella förståelsen av ett folk är lämpligheten hos det språk som används i samtal om sexualiteten kulturspecifikt. Kyrkorna har genom århundradena förvaltat språket och arbetat för en värdig ordkultur, eftersom de har fått Guds Ord som gåva.

Att landskapet för denna diskurs förändras har haft en inverkan överallt, och delvis har den påverkats av den tekniska utveckling som skett av elektroniska media, särskilt i de yngre generationerna. Ett överflöd av tv-program och elektroniska medier visar unga människors vardag, i brottningen med frågor om den egna sexualiteten. Sexualitetens språk har befriats. Det innefattar slang och eufemismer såväl som öppna diskussioner som berör många ämnen, bland andra könsidentitet, sexuell läggning och kärlekens plats som det djupa bandet mellan hjärtan, själar och kroppar.

Att använda ett språk och en diskurs som bygger på värdighet och rättvisa för alla människor när vi talar om sexualitet är en tjänst som kyrkan kan göra yngre generationer. När varuförandet av sexualiteten och en ökande brutalisering i språket runt den sprider sig i till exempel sociala media är ett respektfullt och värdigt språk för samtal om sexualitet ett livsviktigt vittnesbörd.

Detta kan vara ett skydd för värdigheten för människor i mänskliga relationer. Det är när språket förfaller som respektlösa attityder och exploatering först kryper in. Det är när vi rekonstruerar och håller fast vid ett respektfullt och värdigt språk för sexualitet som kärlekens, respektens och acceptansens attityder kan förnyas och odlas på nytt. Om sexualiteten beskrivs som en gåva till mänskliga relationer och i och med detta till den mest intima formen av samtal mellan människor är det språk som vi använder när vi samtalar om sexualitet viktigt.

Med allt detta i tanken kan vi fråga oss vad som skulle kunna vara ett lämpligt språk för kyrkorna att använda i pilgrimsfärdens samtal om sexualitet. Uppmaningen till kyrkorna är att utforska en del av den befintliga terminologin i de egna sammanhangen och lära sig av samtalen i kyrkans gemenskap, i den interreligiösa gemenskapen och i de egna kulturella och sociopolitiska sammanhangen. När kyrkorna gör detta blir de medvetna om det faktum att språket för sexualitet har blivit mycket demoniserat och nästan uteslutande används med vulgära och nedsättande övertoner. I dessa sammanhang tillför noggrannheten med att välja lämpliga ord för sexualiteten ytterligare en dimension i samtalen.

6.2 Sexuellt våld och könsbaserat våld

Kyrkornas världsråd har gjort en lång resa när det gäller att tala om sexuellt våld och könsbaserat våld. Rapporterna från solidaritetsbesöken under den satsning som kallades Årtiondet i solidaritet med kvinnor (*The Ecumenical Decade of Churches in Solidarity with Women*, 1988–1998) förmedlade att kvinnors liv och värdighet påverkades av våldskulturer i hemmen och kyrkorna och på samhällsnivå. I rapporten *Overcoming Violence – The Ecumenical Decade 2001–2010*¹²⁷ blev det tydligt att våld riktat mot kvinnor fortsätter att intensifieras och att det finns i alla kulturer, bland alla folk, i fredstid och under konflikter. På ett liknande sätt poängterade *Ecumenical Call to Just Peace* och *The Just Peace Companion* (2012), och rapporten från *The Global Consultation for the Commemoration of the Culmination of the Decade of the Churches in Solidarity with Women* (2018), att våldet mot kvinnor, och i detta räknas ekonomiskt utnyttjande och våld i hemmiljö in, har ökat i brutalitet.

Många kyrkor har behövt ta itu med ämnet sexuellt våld i sina egna sammanhang och i samhället. Det våld som människor brukar mot varandra är en av mänsklighetens stora sorger, tragedier och synder. Våld som har att göra med eller har sin grund i en individs sexualitet är ett brott mot individens person och ödelägger personligheten på ett sätt som är särskilt fruktansvärt.

¹²⁶ *Statement on Universal Declaration of Human Rights*, Kyrkornas världsråds exekutiva kommitté, Lübeck, Tyskland, 26 september 2008, <http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/executive-committee/2008-09/statement-on-universal-declaration-of-human-rights>.

¹²⁷ *Overcoming Violence – The Ecumenical Decade 2001–2010* (Genève: WCC Publications, 2011), <http://www.overcomingviolence.org/fileadmin/dov/files/OvercomingViolence.pdf>.

Under mötet i Uppsala 2018 manade Kyrkornas världsråds exekutiva kommitté sina medlemskyrkor och sina ekumeniska samarbetspartner i ett utökat uttalande

att fördöma eller upprepa sitt fördömande av sexuellt våld och könsbaserat våld och av alla sorters våld mot kvinnor, barn och människor som lever i utsatthet, att slå fast att sådant våld är synd, och att göra konstruktiva ansträngningar för att övervinna de attityder som leder människor till sådant våld.¹²⁸

Sexuellt våld (handlingar som använder sexualitet på ett våldsamt sätt) och könsbaserat våld (våld som riktas mot en individ på grund av förväntningar kopplade till kön eller sexualitet eller ojämlig maktbalans mellan parterna) får naturligtvis konsekvenser för de enskilda offren och överlevarna, men också för andra i familjen och samhället. Dessa typer av våld förekommer i alla världsdelar, i alla kulturer, i hem, kyrkor och församlingar, och på gatan. Men som världsomspännande fenomen tar det sig många olika former.

Världshälsoorganisationen, WHO, har definierat sexuellt våld som:

varje sexuell handling, försök att åstadkomma en sexuell handling, ovälkomna sexuella kommentarer eller närmanden, eller handlingar som syftar till människohandel eller som på annat sätt riktas mot en människas sexualitet med tvång av en annan människa oavsett vederbörandes relation till offret, oavsett miljö, inklusive men inte begränsad till hemmet och arbetsplatsen. Tvång kan innebära ett spektrum av grader av våld. Utöver fysiskt våld kan det innefatta psykologiskt hot, utpressning eller andra hot – till exempel hot om fysisk skada, om att förlora en anställning eller om att inte få den anställning som är aktuell. Våldet kan också förekomma när den som angrips inte kan ge sitt samtycke – till exempel därför att vederbörande är berusad eller drogpåverkad, för att vederbörande sover eller för att han eller hon inte är mentalt kapabel att förstå situationen.

Sexuellt våld innefattar våldtäkt, som definieras som fysiskt forcerad eller på annat sätt påtvingad penetration – även ringa – av vulva eller anus med penis, andra kroppsdelar eller ett objekt. Ett försök att göra så räknas som ett våldtäktsförsök. Våldtäkt mot en person när den begås av två eller flera gärningspersoner räknas som gruppvåldtäkt.

Sexuellt våld kan innefatta andra former av angrepp där ett könsorgan finns med, inklusive påtvingad kontakt mellan mun och penis, vulva eller anus.¹²⁹

Könsbaserat våld innefattar alla de situationer som nämns här ovanför och dessutom andra former av våld som utövas mot en individ på grund av förvridna förväntningar som har med vederbörandes kön eller sexualitet att göra. Det innefattar också fysiska attacker eller verbala föro-

lämpningar (oavsett om de är sexuella eller inte) riktade mot transpersoner och andra som klär sig eller uttrycker sig på ett sådant sätt att det går emot de förväntningar som omger deras förmodade kön. Utöver detta innefattar det försök att övertyga individer som attraheras av samma kön om att de ska underkasta sig fysisk eller psykologisk behandling, tänkt att bota dem, ofta med djupa psykologiska skador som följd, ibland också fysiska.

Hos dem som utsätts för sexuellt våld uppstår inte bara fysiska skador. Ibland leder våldet till döden. De ”sår som är mer gömda” – traumat och andra psykologiska ärr som blir kvar efter upplevelsen – kan ofta vålla skada många år efter den specifika händelsen och dyka upp i form av höga siffror bland de drabbade när det gäller depression, oro, ångest, missbruk av alkohol och droger, prostitution och suicid.

Familjemedlemmar, förövare och människor som har bevittnat sexuellt våld påverkas också. Där det sexuella utnyttjandet äger rum i institutionssammanhang – ett av dessa är kyrkan – kan konsekvenserna förstärkas, och alla institutionens medlemmar kan komma att bära den skam och den maktlöshet som förknippas med det faktum att sexuella övergrepp har förekommit mitt ibland dem. Där det finns tabun som hindrar diskussioner i frågor som rör sexualiteten är människor som har upplevt sexuellt våld ofta rädda för det stigma de kan möta, och därför berättar de inte vad som har hänt dem. Pilgrimsfärdens utmaning är att skapa rum som är trygga – rum för nåd – där de som är utsatta, sårade och marginaliserade av sina erfarenheter av sexuellt våld kan göra sina röster hörda och få stöd. Detta är ett svar på Guds kallelse att skipa rättvisa, återupp- rättva värdighet, komma med helande och göra helt på nytt.

Manisha växte upp i tron att sexualiteten och äktenskapet båda handlade om legitima relationer där maktbalansen var ojämn – där en man hade makten över en kvinna. Hon gick in i ett äktenskap som blev ett misshandelsförhållande. Hennes man krävde total lydnad av henne. Han var auktoritär och besatt av sex. Han hade flera sexuella partner och vägrade ändå att använda kondom, och det motiverade han med sin tro. Han fick hiv och smittade henne med viruset. Han tvingade henne också att bli gravid och hindrade henne från att få tillgång till preventivmedel. Hon födde ett barn men dog själv snart efteråt av komplikationer som hade att göra med den graviditet hon hade försökt stå emot. I allt väsentligt blev hennes vigselbevis hennes dödsattest.¹³⁰

Berättelsen här ovan placerar människans sexualitet i sexualetikens och könsetikens diskurs och lyfter också fram de viktiga platser där sexualitet, rättvisa mellan könen, våld mot kvinnor, hiv och aids, kvinnor som aktörer för moralisk urskiljning, och ekonomisk rättvisa korsar spår. Denna berättelse, som alla andra berättelser av detta slag, är unik i fråga om de människor den handlar om, och samtidigt öppnar den frågor och perspektiv som går bortom det specifika.

¹²⁸ Kyrkornas världsråds exekutiva kommitté: "Statement on Sexual and Gender-based Violence and the 2018 Nobel Peace Prize", 7 november 2018, § 11, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/executive-committee/upsala-november-2018/statement-on-sexual-and-gender-based-violence-and-the-2018-nobelpeace-prize>.

¹²⁹ Se Världshälsoorganisationens, WHO:s, fullständiga definition av sexuellt våld i "Sexual Violence", *World Report on Violence and Health* (Genève: World Health Organization, 2002), 149, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf

¹³⁰ Fulata Moyo: "Can Divorce Be a Solution to Marital Problems in a Christian Marriage?" *Ecumenical Review* 56, nummer 4 (oktober 2004): 437–447.

Som nämndes i början är bredden och djupet hos det sexuella våldet och det könsbaserade våldet enorma. Att gå in på alla sådana områden är bortom räckvidden för detta dokument. De följande styckena ger inblickar i det våld som några av dessa grupper har erfarenhet av, grupper som på grund av obalans i maktförhållanden särskilt ställs inför våld i dessa former.

6.2.1 Kvinnor

Globalt sett har en av tre kvinnor någon gång under sin livstid blivit utsatta för fysiskt eller sexuellt våld med en partner som förövare.¹³¹ Män har också rapporterat att de blivit utsatta för fysiska, verbala, psykologiska, sexuella och andliga övergrepp av partners. Men sammantaget är den överväldigande majoriteten av människor som har utsatts för våld i hemmet kvinnor, och kvinnor tenderar att bli utsatta för värre typer av våld. Dokumentation från sjukhus och polismyndigheter stöder det faktum att det finns fler rapporter om fysiskt och sexuellt våld från kvinnor än från män.

Det finns särskilda former av fysiskt och sexuellt våld som upplevs av kvinnor som lever som gifta eller i samborelationer. Dessa erfarenheter hör ofta samman med kulturella och bibliska föreställningar om att mannen äger kvinnans kropp.

Ett exempel kan vara patriarkal undervisning om att en gift man äger sin frus kropp och därför kan kräva sex när som helst. Om kvinnan av en eller annan anledning vägrar och hennes man därför misshandlar henne ses det i vissa kulturer som en motiverad respons. Om hon klagat över detta får hon höra att hon ska härda ut och acceptera sin makes krav.

Undervisningen vänder också bort blicken från mäns otrohet. När maken upptäcker otroheten och klagat får hon höra att hon ska härda ut eftersom hon är den som han gifte sig med.

Men om hon själv har en relation utanför äktenskapet får mannen rådet att skilja sig från henne. Frånskilda kvinnor lider av stigmatisering och diskriminering, till och med i vissa kyrkor. Där kyrkor tillåter ett nytt äktenskap efter en partners död eller efter en skilsmässa är detta mycket enklare för män än för kvinnor. I en del sammanhang blir en kvinna som gifter om sig misstänkt för att ha varit otrogen mot sin man före hans död eller före skilsmässan. Män som skiljer sig eller blir änklingar får medlidande och till och med hjälp att hitta en ny fru så snart som möjligt. I vissa kulturer blir änkor hårt och okänsligt behandlade och tvingas gå igenom avhumaniserande ritualer som i en del fall innebär att de blir våldtagna av en manlig släkting till den avlidne. Makens död kan också innebära att de blir av med sina barn och sina ägodelar och på det viset knuffas ut i ett liv i fattigdom.

I kulturer där kvinnor eller flickor bor i familjer som hushållsanställda, är det vanligt att de utsätts för sexuella övergrepp av de manliga familjemedlemmarna. När frun och flickorna i hushållet upptäcker de sexuella övergreppen börjar de också misshandla den anställda för att hon har förfört mannen, fadern, bröderna eller sonen. I de flesta fall kan sådana kvinnor inte använda lagen för att skydda sig eftersom de är tvungna att skicka hem pengar för att hjälpa sina familjer.

#MeToo-rörelsen har visat att också kvinnor som arbetar utanför hemmet ständigt riskerar att bli utsatta för sexuella övergrepp av sina manliga chefer. Vissa kvinnor berättar om det även om det hände för länge sedan. Andra är rädda att tala om det på grund av att kvinnor som har talat om det tidigare utsätts för hot.

Vid konsultationen på Jamaica i samband med 20-årsdagen för Årtiondet i solidaritet med kvinnor (*The Decade of Churches in Solidarity with Women*) konstaterades det att det behövs en #MeToo-rörelse i kyrkan för att stoppa sexuella övergrepp mot kvinnor i kyrkan. *Thursday's in Black*-kampanjen har också fått starkt stöd och rekommenderas som ett redskap som kyrkor kan använda för att sätta stopp för sexuellt och könsbaserat våld i kyrkan och i samhället.¹³²

Det är också förolämpande för kvinnor i kyrkan att höra vissa kyrkoledare säga att det är bättre att våldta en kvinna än att acceptera homosexualitet.

Inbjudan till pilgrimsfärden för rättvisa och fred påminner pilgrimer om att ifall vi ska kunna skapa ett rättvist samhälle för kvinnor och män måste män och kvinnor mötas och bearbeta de attityder, praktiker och bibelställen som tillåter våld mot kvinnor. Dessutom påminns vi om att ”(detta att följa) Jesus innebär att möta honom varhelst människor lider under orätt, orättvisa, våld och krig”. Att uppleva Guds närvaro tillsammans med människor som har överlevt sexuellt våld är en nödvändig del av resan till att återställa mänsklig värdighet och få tillgång till ”den kraft och den energi [som krävs] för att en orättvis värld ska förvandlas”.¹³³

¹³² *The Thursdays in Black Campaign* är ett initiativ som kommer från Kyrkornas världsråd och som växte fram ur Årtiondet i solidaritet med kvinnor (*The Decade of Churches in Solidarity with Women*, 1988–1998) med inspiration från *The Mothers of the Disappeared* i Buenos Aires och *The Black Sash Movement* i Sydafrika. Kampanjen syftar till att öka medvetenheten genom att sätta ljuset på lidandet hos dem som blir utsatta för sexuella övergrepp och att på detta vis utrota den formen av våld. Att klä sig i svart på torsdagar är ett tecken på solidaritet med dem som har blivit utsatta för sådana övergrepp. Se <https://www.oikoumene.org/en/get-involved/thursdays-in-black>.

¹³³ *An Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace II – Growing in fellowship*, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/an-invitation-to-the-pilgrimage-of-justice-and-peace>.

¹³¹ Se WHO:s faktablad *Violence against Women*: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

6.2.2 Barn

När det handlar om sexuellt våld mot barn framgår det av Kyrkornas världsråds dokument *Churches Commitments to Children* att kyrkorna som finns med i *Samtal på pilgrimsfärden* talar med en röst.¹³⁴

Sexuellt våld mot barn är en skymf, och det har varit uppenbart genom hela historien. Barn är från sina allra första dagar beroende av att vuxna ger den omvårdnad och tar det ansvar deras kroppar behöver, tills de är gamla nog att själva göra det.

Barn är, genom sina växande kroppar, medvetanden och personligheter, helt inkapabla till den vuxnes sexuella självförverkligande och sexuella uttryck. Därför är det fullständigt olämpligt att exploatera barn sexuellt, också genom incest, för att tillfredsställa vuxnas begär efter sexuellt självförverkligande eller vuxnas sexuella uttryck.

Sexuell exploatering orsakar psykologisk såväl som fysisk skada när omogna kroppar utsätts för våld och olämpligt utnyttjande. Det finns också risk för sexuellt överförbara sjukdomar, alltför tidiga graviditeter och hälsovådliga aborter, och för sociala och ekonomiska skador – om övergreppen blir kända kan detta resultera i att barnet blir isolerat inom sin familj eller att barnets familj blir isolerad från ett större sammanhang. I vissa sammanhang kan möjligheter till utbildning, hälsovård och sjukvård, arbetstillfällen, social och religiös integration och framtida äktenskap kapas för barnet och ibland också för dess släktingar. När valmöjligheterna sinar kan prostitution framstå som det enda sättet att leva vidare och skaffa en inkomst i den katastrof som erfarenheterna har skapat.

Barnäktenskap må vara accepterat i vissa kulturer, men dess offer lider av många av de skador som har nämnts här ovan.

Dessutom finns det en ihållande risk för att barnet blir förälder alldeles för tidigt och får lida av många dokumenterade konsekvenser av detta: barnbrudar och unga mödrar lyckas sällan bli klara med ens de lägsta stadierna i skolan, och de riskerar hälsoproblem och för tidig död både för egen del och för sina barns. En konsekvens av barnäktenskap är också problemet med minderåriga änkor och deras utsatthet för skadliga kulturella sedvänjor som har med änkors roll att göra.

Föräldrar gifter också bort sina döttrar av ekonomiska skäl. ”Barnäktenskap genomförs oftast för att säkra familjers ekonomiska trygghet. Dessa flickor är den sista ekonomiska tillgång som [föräldrar] säljer av för att överleva under konfliktfyllda perioder [...]. Flickorna utsätts vanligen för flera graviditeter utan mycket tid emellan när deras kroppar inte är fullt utvecklade. De löper

mycket större risk att utsättas för våld i hemmiljön. De faller ur skolsystemet och är mer benägna att hamna i fattigdom.”¹³⁵

Dessutom är sexuell exploatering av barn och sexuellt våld riktat mot barn, var det än förekommer, en förolämpning mot Jesu vittnesbörd och hans undervisning. Det våldför sig på två djupgående och grundläggande teologiska principer som alla kristna har gemensamma: dels uppfattningen att barn är fullständiga mänskliga personer, dels barnens status som utvalda. De ska skyddas och inkluderas, och detta kommer ur den direkta instruktion som Jesus ger i Matteusevangeliet 19:14: ”Låt barnen vara, och hindra dem inte från att komma hit till mig! Himmelriket tillhör sådana som de.” Denna instruktion från Jesus bekräftar ett sammanhang där det finns kärlek, rättvisa och fred, och där barn har en känsla av tillhörighet och av att vara accepterade som fullvärdiga människor.

Om exemplen på exploatering här ovanför kan det sägas att de utgör förnekelse av barnets rätt att vara en person. Sammantaget är det tveklöst så att barn lider allvarlig psykologisk och andlig skada när de blir utsatta för sexuella övergrepp. Den skadan begränsas aldrig till det ögonblick när övergreppet begås utan genomsyrar hela deras liv – många som utsatts för sådana erfarenheter lider sedan de blivit vuxna av post-traumatiskt stressyndrom (*post-traumatic stress disorder*, *PTSD*). Detta kan ofta betyda en livslång kamp med skam, depressioner, en nedtryckt självkänsla och problem med att skapa och forma friska sexuella relationer. Statistik visar att beroende av alkohol eller droger kan framstå som en flyktväg för många. På ett liknande sätt finns det de som med flit går in i destruktiva sexuella beteenden, och en del blir till och med förövare och begår själva sexuella övergrepp i ren desperation och med den förvridna tanken att deras sexualitet är förstörd på ett sätt som inte går att reparera.

Kyrkor kan investera i arbete med trauma, som traumaläkning, för att försäkra sig om att unga som tidigare har blivit utsatta för sexuella övergrepp får möjlighet att uppleva en hälsosam sexualitet. En hälsosam sexualitet bär med sig löftet att efterlikna den livgivande kärlek som finns mellan Kristus och kyrkan. På denna pilgrimsfärd är förhoppningen att många kyrkor ska kunna utveckla och arbeta sig igenom processer som är tänkta att förhindra sexuell exploatering av barn i de sammanhang där respektive kyrka har inflytande. Detta är i linje med det faktum att kyrkorna är kallade av evangeliet att på ett tydligt och kraftfullt sätt arbeta för att sätta stopp för sexuell exploatering av barn, inte bara innanför sina egna väggar utan i de familjer som utgör deras församlingar och på de geografiska platser där församlingarna finns.

Kyrkorna är kallade att tala om barns värde på ett tydligt sätt och att övertyga andra om att barnen är värda skydd. Kyrkorna är kallade att inspirera till hopp och att stötta de drabbades läkning. Genom att stå sida vid sida med dem som har blivit utsatta för våld och ge röst åt deras rop, och genom att engagera sig i helandets tjänst, kan kyrkor väcka ånger hos gärningspersonerna och stärka dem som kanske försvagas när de brottas med frestelsen att ta till våld och begå övergrepp.

¹³⁴ Se *Churches' Commitment to Children – Churches Uniting for Children in the Pilgrimage of Justice and Peace* (Genève: WCC Publications, 2017), <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/public-witness/rights-of-children/churches-commitments-to-children>. Detta dokument togs fram i samarbete med UNICEF.

¹³⁵ Ekua Yankah, en forskare på Women and Health Alliance International (<https://waha-international.org>), citerad i Stav Dimitropoulos: "Europe Wasn't Ready for Child Brides", *BRIGHT Magazine*, 16 februari 2018, <https://brightthemag.com/syria-refugees-marriage-child-bride-human-rights-d8f045e924fb>.

6.2.3 Personer med olika sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck

Kyrkan förkunnar evangeliets ord av hopp och tröst, engagerar sig i arbete med medkänsla och barmhärtighet (jfr Luk 4:18–19) och har uppdraget att hela och försona brustna mänskliga relationer och tjäna Gud i arbetet med att försona de människor som har splittrats av hat eller främlingskap (jfr 2 Kor 5:18–21). Den våldets hemsökelse som har drabbat människor på grund av deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck, oavsett om den är verklig, eller något andra tillskriver dem, är en uppmaning till kyrkorna att engagera sig både för att sätta stopp för våldet och för att leva i uppdraget att hela och försona dem som har blivit påverkade.

När någon blir attackerad på grund av sin sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck är orsaken ofta att gärningspersonerna vill straffa dem som inte inordnar sig under könsnormerna. Detta betraktas som ett slags könsbaserat våld. Man behöver inte vara hbtqi-person för att bli attackerad – att förövarna uppfattar att man skulle kunna vara homosexuell, trans eller intersex eller ha någon annan normbrytande identitet är tillräckligt för att man ska vara utsatt för risker.

Våld som är kopplat till sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck har rapporterats i alla delar av världen.

Våldet äger rum i olika sammanhang och på olika platser: på gatan, i allmänna parker, i skolor, på arbetsplatser, i hemmiljöer, på sjukhus, i fängelser och i häktesceller. Det kan vara spontant eller organiserat, och förövarna kan vara individer som inte känner offret eller extremistgrupper.

Ett gemensamt kännetecken för många hatbrott mot hbtqi-personer är brutaliteten. Till exempel hittas mordoffer ofta stympade, allvarligt brända, kastrerade och med tecken på att de har blivit utsatta för sexuella övergrepp. Transpersoner, särskilt de som lever i prostitution eller sitter i fängelse, löper extra hög risk att bli utsatta för dödligt våld och extrem grymhet.

År 2015 rapporterade FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter:

*Hatbrott i form av våld riktat mot människor som är homosexuella, bisexuella och trans förekommer på många håll, är brutalt och går ofta ostraffat. Människor som är homosexuella, bisexuella, trans och intersex utsätts för tortyr och dålig behandling, också i fångenskap och på sjukhus.*¹³⁶

Högkommissarien konstaterade också att ”vardagsdiskriminering, som får sitt bränsle från befästa diskriminerande attityder och som stötts av bristen på effektfulla lagar mot diskriminering, ”påverkar homosexuella, bisexuella, transpersoner och intersexpersoner överallt, bland annat i utbildningssammanhang, i vården, i arbetslivet, i bostadssammanhang och i familjer”.

En studie som Världsbanken har publicerat kopplar samman stigmatisering och diskriminering som stänger ute ”i övrigt produktiva samhällsmedborgare från arbetsmarknaden och de ekonomiska systemen (genom att marginalisera dem på institutioner, i utbildning, på fastighetsmarknaden, när det gäller offentliga tjänster, på arbetsmarknaden, och i brottslagstiftningen)”. Detta har en negativ inverkan på ekonomin, och på det viset påverkar det alla i samhället.¹³⁷

Den juridiska statusen för människor med en sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck som är annorlunda än den heterosexuella normen, är fortsatt en fråga i många länder och delar av världen. Detta göder stigmatisering och diskriminering, och det i sin tur gör dessa människor sårbara för våld i vardagen.

Också i länder där en viss utveckling har ägt rum i riktning mot erkännande av rättigheter och värdighet för människor med en sexuell läggning, en könsidentitet eller ett könsuttryck som inte är den heterosexuella normens – också där har heteronormativa strukturer och system och cisgender-strukturer och -system en djupt negativ inverkan på dessa människors liv. Strukturerna och systemen kan vara kulturella, politiska, religiösa och ekonomiska och påverkar dessa människors välbefinnande, deras självkänsla och deras självbestämmande.

När en människa befinner sig i en situation där hon ständigt är utsatt påverkar och kränker det hennes sexuella integritet och hennes möjlighet att leva som hel människa. Ofta hindrar det henne från att uppleva sexualitet på ett hälsosamt, meningsfullt och tillfredsställande sätt. Dessutom utsätter det henne för en större risk för sexuellt våld, övergrepp och utnyttjande, och många som befinner sig i sådana situationer tvingas leva i samhällets marginaler och utanför de juridiska ramverk som skulle ha garanterat dem rättigheter och värdighet.

Det är också välkänt och väldokumenterat att tonåringar och unga vuxna som brottas med frågor om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck står för de högsta självmordssiffrorna runtom i världen. Utöver att dessa unga människor dels saknar trygga rum där de kan bygga upp en sund självkänsla, dels upplever olika former av institutionaliserat våld (i familjen, i skolan och i kyrkan), utsätts de också ofta för sexuellt våld av vuxna som drar fördel av att de kämpar för att komma fram till vilka de är som sexuella varelser och könsvarelser och acceptera det.

Våld riktat mot homosexuella, bisexuella och transpersoner är, oavsett vilken form det tar, rotat i specifika idéer om hur en människa bör leva ut sin sexualitet och om hur könsidentitet bör ta sig uttryck. Det som dessa idéer resulterar i är ett slags sexuellt våld som påverkar människans

¹³⁷ Elaine Panter, Tanya Primiani, Tazeen Hasan och Eduardo Calderon Pontaza (red): *Antidiscrimination Law and Shared Prosperity – An Analysis of the Legal Framework of Six Economies and Their Impact on the Equality of Opportunities of Ethnic, Religious, and Sexual Minorities*, Policy Research Working Paper 7992 (World Bank Development Economics Global Indicators Group, 2017) <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/26242/WPS7992.pdf>.

¹³⁶ FN: LGBTIQ+ Free and Equal NOT Criminalized, <https://www.un.org/en/fight-racism/vulnerable-groups/lgbtqi-plus>.

förmåga att utveckla en hälsosam, integrerad självbild, och det får genomgripande konsekvenser för hennes sexualliv.

Dessutom gör sammanflätandet av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck (alltså vad det innebär att vara en ”riktig man” eller en ”riktig kvinna”) att människan blir sårbar för olika former av sexuella övergrepp, våld och exploatering, såsom ”tillrättavisande våldtäkt” (*corrective rape*) eller till och med, som en konsekvens av hennes utsatthet, utpressning eller en situation där hon lämnas utan stöd från sin familj, grupp, församling eller hemort. Ibland får hon inte ens det stöd hon har rätt till enligt lag.

De som är trans eller intersex är också en mycket utsatt grupp när det gäller sexuellt våld. De överskrider de gränser som det binära könssystemet har satt upp, eller rör sig fram och tillbaka över dessa gränser, men de utsätts också för sexuell förnedring och sexuellt våld av olika slag som ett resultat av rädsla och hat inför allt som rubbar de binära könsrollerna. Det våld som riktas mot transpersoner och intersexpersoner börjar under de första stadierna där medvetenheten om den egna personen växer fram, när människans bild av sig själv som en skapad varelse och hennes känsla av att vara en person inte passar ihop med de förväntningar som finns runt omkring henne. Förnekelse, fördömelse, förödmjukelse och ovälkomna ingrepp i hennes kropp (till exempel kirurgiska ingrepp på barn som är intersex eller hinder och begränsningar i könskorrigeringar för transpersoner) är våldsyftningar som grundas på föreställningar om kön som något biologiskt givet och oföränderligt.

På grund av att dessa människor inte anpassar sig till binära sexuella normer och könskonstruktioner uppfattas deras kroppar och de själva ofta som abnorma och icke-mänskliga, som utan rätt till värdighet och som ett hot mot samhället, och därför blir de också föremål för vrede och grymhet. Individer som uppfattas på detta sätt blir lätt måltavlor för sexuella förövare och människohandlare.

Intressegrupper, akademiker och vissa lagstiftare har redan varnat för de specifika dragen i det våld som riktas mot individer med en sexuell läggning, en könsidentitet, könsuttryck eller sexuella kännetecken som avviker från den heterosexuella normens. Dessa våldshandlingar förklarar socialt av idén att offren betar sig och handlar på sätt som är olagliga (i förhållande till lagen) eller syndiga (i förhållande till religiös tro och praktik), och därför ses det våld som riktas mot offren som motiverat.

Till och med på platser där det är olagligt med andra sexuella läggningar än heterosexualitet och med andra könsidentiteter och könsuttryck än cispersoners (oaktat FN:s och många andra internationella organisationers uppmaningar att avskaffa sådana lagar) finns det ett kristet, etiskt perspektiv som uppmanar kyrkor att förkasta och kämpa emot varje form av våld.

Varje människa, och detta innefattar hennes sexuella läggning, är skapad till Guds avbild och måste därför behandlas med den yttersta respekt, värdighet och kärlek. Denna djupa övertygelse är eller kan bli en gemensam grund för kristna kyrkor, även om de inte är ense i sitt sätt att se på vissa typer av sexuella beteenden eller vissa aspekter av samkönade relationer och statusen för dem.

Så många kyrkor har svarat med tystnad på våld riktat mot människor som är eller som uppfattas vara hbtqi, och detta har inneburit mycket lidande och till och med död inte bara för individer utan också för deras familjer och för större grupper.

Kyrkor som är med i den ekumeniska rörelsen har olika sätt att se på sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck, men det borde inte finnas någon tvekan om var kyrkorna står när det gäller våld mot människor med sexuella läggningar eller könsidentiteter som avviker från den heterosexuella normens.

Detta betonades av Kyrkornas världsråds exekutiva kommitté när den samlades i Uppsala i november 2018. Den gjorde följande uttalande:

[Vi uppmanar] Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och ekumeniska partner att fördöma eller upprepa sitt fördömande av sexuellt och könsbaserat våld och av varje form av våld mot kvinnor, barn och människor som lever i utsatthet, att slå fast att sådant våld är synd och att göra nya, konstruktiva ansträngningar för att övervinna de attityder som gör sådant våld möjligt. Detta innefattar tydliga riktlinjer för vad som är sexuella trakasserier, med tydligt beskrivna konsekvenser för sådana trakasserier.¹³⁸

Kyrkorna i den ekumeniska rörelsen har bekräftat sin tro att Guds kärlek, barmhärtighet och rättvisa kan arbeta genom dem och att kyrkan måste hjälpa de människor som saknar makt och bli en röst för de människor som inte har någon röst. Därför kan kyrkorna inte slå sig till ro samtidigt som en medmänniska står inför hot om våld eller utsätts för våld. Jesus sa att han kom så att människor ”skall ha liv, och liv i överflöd”;¹³⁹ hans lärjungar tar sitt ansvar för att försvara människoliv och mänsklig värdighet. Detta gör de genom självutgivande, självuttömmande kärlek och genom en livsstil som innebär att de finns till för andra.

Detta är tecknet och redskapet för Guds syfte för mänskligheten, och det drar människan in i gemenskapen, *koinonia*. Detta ger i sin tur kyrkorna såväl som enskilda kristna skyldigheter. Samtal om dessa skyldigheter på pilgrimsfärden uppmuntrar kyrkorna och ger dem motivation för att delta i satsningar för att utplåna det våld som människor utsätts för på grund av sin verkliga eller av andra uppfattade sexuella läggning, sin könsidentitet eller sitt könsuttryck.

¹³⁸ Kyrkornas världsråds exekutiva kommitté: ”Sexual and Gender-Based Violence”.

¹³⁹ Se Joh 10:10.

6.2.4 Att samtala med människor som har en funktionsnedsättning

Det finns en rad utmaningar som människor med funktionsnedsättning tar med sig in i samtalet om människans sexualitet.

Det finns en tendens att samhället avsexualiserar den som har en funktionsnedsättning, som om sådana individer vore asexuella. Därför krävs särskild vaksamhet för att upptäcka om vi tar oss an frågor om sexualitet på ett sådant sätt som särskiljer personer med funktionsnedsättning från personer med icke-funktionsnedsatta kroppar, eller gör bibeltolkningar som är okänslig inför den som har en funktionsnedsättning.

Myterna om sexualiteten hos dem som har någon funktionsnedsättning är motstridiga. De har betraktats som antingen asexuella ”änglar” utan några behov av kärleksfulla relationer, eller som sexuella på ett farligt sätt, utan någon kontroll. På grund av den felaktiga föreställningen att människor som har någon funktionsnedsättning får barn med funktionsnedsättningar drevs utrotningen av dessa människors sexualitet av så kallad rashygien: utrotningen av funktionsnedsättningar var målet för utrotningen av sexualitet. Detta ledde till påtvingad isolering och ensamhet – kyrkor vigde dem inte, föräldrar stöttade dem inte och samhället stötte bort dem om de ändå valde att gifta sig.

Den verklighet som finns vid sidan om dessa antaganden är att den som har någon funktionsnedsättning har löpt större risk att bli utsatt för sexuella övergrepp än den övriga befolkningen. När lagstiftning förbjöd dem att ge uttryck för sina behov av sexuell intimitet, eller när de hotades med straff, tvingades de ta till otypiska eller skadliga sätt att ge uttryck för sin sexualitet, och detta stigmatiserade funktionsnedsättningar och sexualitet ytterligare. I 1 Kor 12:12–31 betonar Paulus hur viktig varje kroppsdelens roll i människokroppen är eftersom den är en del av Kristi kropp. Det är viktigt att betrakta människors kroppar, oavsett vilka fysiska eller psykiska tillstånd de befinner sig i eller vilka sjukdomar de har, som delar som bidrar till helheten i Kristi kropp. När en del av kroppen påverkas påverkar detta också alla andra delar av kroppen, och de svarar med kärlek och omsorg. Att ta hand om kroppen och dess delar och ge dem näring är av yttersta vikt. Allt annat är ett övergrepp på Kristi kropp.

Aspekter på hur sådan näring ges har identifierats av The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. De bekräftar att var och en har rätten att träffa val vad gäller sexuella uttryck och sociala relationer, att upptäcka sin sexualitet på ett tryggt sätt och att utveckla vänskaper och känslomässiga och sexuella relationer i vilka de kan älska och bli älskade. Var och en har rätt att få lämplig och positiv information om sexualitet för att kunna utveckla ömsesidiga relationer fulla av kärlek, närhet och trygghet, och rätt att gifta sig. Förbundet avslutar genom att understryka:

Som fullvärdiga människor som återspeglar Guds skapelses godhet och mångfald har människor med funktionsnedsättningar också rätt till och behov av att förstå och ge uttryck för sin sexualitet

inom ramen för den heliga relationen med Gud och med varandra, och att hoppas på kyrkans välsignelse när de gör detta.¹⁴⁰

6.2.5 Migranter, flyktingar och människohandel

Redan innan Kyrkans världsråd bildades 1948 var en av de centrala gemensamma verksamheterna bland de kyrkor som sedan skulle komma att bilda rådet att ta hand om andra världskrigets flyktingar. Under de senaste 70 åren har Kyrkans världsråd arbetat för mänskliga rättigheter för migranter, alltså flyktingar, arbetsmigranter, internflyktingar och människor som är utsatta för människohandel. Sexuellt våld och könsbaserat våld (*sexual and gender-based violence, SGBV*) så som det upplevs av migranter har varit en del av det som den ekumeniska familjen har försökt fördöma och uppmärksamma.

Under senare år har världen bevittnat storskaliga flyktingströmmar över jordklotet. Media rapporterar främst om migrationsströmmarna och deras inverkan på mottagarländerna, men det finns en risk att vi tappar migranterna ur sikte och glömmer att de i första hand är människor som, utöver att de går igenom de svårigheter som det innebär att dras upp med rötterna, också ställs inför alla sorters våld på vägen såväl som i det land de är på väg till.

Kvinnor och flickor bland flyktingarna är särskilt utsatta för sexuellt och könsbaserat våld från det ögonblick när de lämnar sina hemländer. I vissa sammanhang – som för rohingyerna i Myanmar/Burma i augusti 2017 – är det faktum att det statslösa rohingyafolkets kvinnor och barn gång på gång blir attackerade och utsatta för massvåldtäkt det som har fått många att fly till grannländerna i jakt på trygghet. Men när de reser från konfliktområdet till sitt mål upplever de också, eller riskerar de också att bli utsatta för, brutala sexuella övergrepp som utförs av människohandlare eller till och med av gränspoliserna.

Tryggheten kan också vara undflyende när de kommer fram – till flyktinglägren eller till lägren för internflyktingar (*internally displaced persons' camps, ofta benämnda IDP camps*).

Enligt FN:s högkommissarie för flyktingar (UNHCR):

I många flyktingsituationer, särskilt sådana där flyktingar stängs in i låsta läger, bryts traditionella beteendenor och begränsningar ner. Under sådana omständigheter kan kvinnor och flickor bland flyktingarna bli våldtagna av andra flyktingar som agerar antingen som individer eller

¹⁴⁰ "Sexuality", ett gemensamt uttalande från The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities och The Arc 2008, genomgången och utvidgat utan ändringar 2013, <https://www.aaid.org/news-policy/policy/position-statements/sexuality>.

i grupper, och självutnämnda ledare kan ointetgöra försök att straffa gärningsmännen. I vissa lägersituationer har flickor och kvinnor som saknar anhöriga tvingats ingå så kallade ”skyddsåktenskap” för att undkomma sexuella övergrepp. Lägerlivets frustration kan också leda till våld, inklusive sexuella övergrepp, inom familjer.¹⁴¹

Ett exempel på detta var flyktinglägren på Moria och Vathy i Grekland, så kallade mottagnings- och identifikationscenter, *Reception and Identification Centres* (RIC). ”På dessa båda center är duscharna och latrinerna områden som kvinnor och barn inte kan gå till efter mörkrets inbrott om de inte har sällskap. Att duscha på dagtid kan också vara farligt. I Moria berättade en kvinna för våra team att rädslan hade gjort att hon inte hade duschat på två månader.”¹⁴²

Men gäng eller självutnämnda ledare i lägren är inte de enda som ska skyllas för detta. Det har kommit en rad upprörande mediainslag om hur medarbetare i humanitära organisationer begår sexuella övergrepp mot flickor och kvinnor som är flyktingar eller internflyktingar.¹⁴³ Att de fredsbevarande styrkorna och hjälparbetarna missköter sig på detta sätt är ett tydligt fall av maktmissbruk där internationella hjälparbetare utnyttjar sin ställning gentemot människor som har dragits upp med rötterna. Det är en extremt kränkande form av sexuell exploatering eftersom den som exploaterar dem är någon de förutsätts lita på.

Oxfam-skandalen i februari 2018, där 15 års övergrepp i Liberia och senare på Haiti avslöjades, är ett av de många exemplen.¹⁴⁴ På senare tid, i länder som Syrien, begås övergreppen av en tredje part och av lokala tjänstemän som är anställda av biståndsorganisationen för att dela ut mat och andra basvaror. Resultatet är att flyktingkvinnor blir sexuellt utnyttjade i utbyte mot bistånd. ”Utnyttjandet är så utbrett att en del syriska kvinnor vägrar gå till utdelningscentren eftersom andra kommer att ta för givet att de har erbjudit sina kroppar i utbyte för att få de varor som de kommer hem med. En anställd sa att vissa biståndsorganisationer vände bort blicken från exploateringen därför att detta att ta hjälp av en tredje part och lokalanställda var det enda sättet att föra in bistånd i farliga delar av Syrien som internationella medarbetare inte hade tillträde till.”¹⁴⁵

Paradoxalt nog kan sexuellt våld och könsbaserat våld också vara resultatet av ett beslut som har fattats av föräldrarna till ett barn som är flykting eller internflykting för att ”skydda” barnet från våldtäkt eller från andra former av sexuellt och könsbaserat våld (utövat av gäng i lägret eller av biståndsarbetare). Barnäktenskap bland flyktingar från Syrien har nästan fyrdubblats sedan konflikten inleddes.¹⁴⁶

Det är viktigt att nämna de fall där ensamkommande flyktingbarn eller andra minderåriga migranter blir enkla offer för människohandlare. Den exponentiella ökningen i antalet flyktingbarn och andra migrantbarn som reser ensamma de senaste åren har gjort att många av dem är utlämnade och utsätts för sexuella övergrepp och exploatering i händerna på skrupellösa människohandlare som tvingar dem in i slaveri och prostitution. ”Hänsynslösa smugglare och människohandlare utnyttjar deras utsatthet för egen vinning och hjälper barn att ta sig över gränser bara för att sedan sälja dem in i slaveri och tvinga dem till prostitution.”¹⁴⁷

Att Denis Mukwege och Nadia Murad fick Nobels fredspris år 2018 är en uppmuntran för alla som arbetar för att sätta stopp för användandet av sexuellt våld som vapen i krig.

Denis Mukwege är läkare och har hjälpt tusentals offer för sexuellt våld i Demokratiska republiken Kongo (DRC). Han har fördömt användandet av sexuellt våld mot kvinnor som strategi och vapen i krig.

Nadia Murad har överlevt krigsbrott – hon blev kidnappad, våldtagen vid flera tillfällen och utnyttjad av så kallade Islamiska Staten-soldater (IS-soldater) som 2014 attackerade den yazidstad i norra Irak där hon bodde. De planerade ett folkdöd. Ända sedan hon lyckades fly har hon berättat om vad hon upplevde, och hon blev FN:s första Goodwill Ambassador for the Dignity of Survivors of Human Trafficking, alltså goodwillambassadör för människohandelsöverlevares mänskliga värdighet, år 2016.¹⁴⁸

Det är viktigt att betona att både Demokratiska republiken Kongo och Irak är prioriterade länder på pilgrimsfärden för rättvisa och fred. Vi minns det uttalande som Kyrkornas världsråd gjorde 2009 där våld mot kvinnor i Demokratiska republiken Kongo fördömdes, och vi vill uttrycka vårt erkännande för det arbete som görs för att främja samhällelig sammanhållning i Irak och för att främja och skydda religiösa minoritetsgruppers rättigheter där.

Det är möjligt för församlingar och andra trosgemenskaper att ta itu med dessa ofta dolda brott genom att hjälpa till med att stoppa människohandel och skapa starka samhällen där rätt, rättvisa, frid, fred och frihet är nyckelvärdingar som upprätthålls, betonas i arbetet med förebilder och stötts genom ett arbetssätt som sätter offren i centrum och genom arbete som utförs av människor som är insatta i vad trauma innebär. Ett samarbete mellan anglikaner och ortodoxa, The International Forum on Modern Slavery, är ett kyrkligt initiativ som försöker skydda de människor som lever i utsatthet.¹⁴⁹

¹⁴¹ Fotnot saknas i originaldokumentet, men högkommissariens uttalande finns återgivet till exempel här: <https://gom.unu.edu/publications/articles/protecting-female-refugees-against-sexual-and-gender-based-violence-in-camps.html>

¹⁴² ”Women and Children Threatened by Sexual Violence at Refugee Reception Centres in Greek Islands”, UN News, 9 februari 2018, <https://news.un.org/en/story/2018/02/1002421>.

¹⁴³ Catherine Powell: ”#MeToo Hits the Humanitarian Aid Sector: Time to Close the Accountability Gap”, blogginslag på Women Around the World, Council on Foreign Relations, 27 mars 2018, <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/metoo-hits-humanitarian-aid-sector-time-close-accountability-gap>

¹⁴⁴ Naomi Tulay-Solanki: ”The World Is Shocked that Aid Workers Are Sexual Abusers. I’m Not.”, BRIGHT Magazine, 15 februari 2018, <https://brighthemag.com/liberia-oxfam-aid-humanitarian-sexual-abuse-metoo-50a82d4f443e>.

¹⁴⁵ James Landale and Winnie O’Dowd: ”Syria Conflict: Women ‘Sexually Exploited in Return for Aid’”, BBC News, 27 februari 2018.

¹⁴⁶ Dimitropoulos: ”Europe Wasn’t Ready for Child Brides”.

¹⁴⁷ ”Traffickers and Smugglers Exploit Record Rise in Unaccompanied Child Refugees”, The Guardian, 17 maj 2017, <https://www.theguardian.com/globaldevelopment/2017/may/17/traffickers-smugglers-exploit-record-rise-unaccompanied-child-refugees-migrants-unicef-report>.

¹⁴⁸ Kyrkornas världsråds exekutiva kommitté: ”Sexual and Gender-based Violence”.

¹⁴⁹ Church leaders unite their voices against modern slavery, <https://www.oikoumene.org/news/church-leaders-unite-their-voices-against-modern-slavery>.

6.3 Några reflektioner

Avsnitten ovan har presenterat de specifika former av sexuellt våld och könsbaserat våld som olika grupper utsätts för – kvinnor, barn, människor med olika funktionsnedsättningar samt flyktingar och andra migranter. Dessa grupper är olika, men några gemensamma teman kan ge oss en inblick i de djupare orsakerna till att de blir utsatta för våld.

Gravt felaktiga förväntningar som har att göra med kön eller sexualitet är kärnan i detta. Kvinnor, och ibland barn, betraktas som handelsvaror som finns till för att den som befinner sig i maktposition gentemot dem ska kunna använda dem och tillfredsställa sig med dem. Det finns en djup intolerans gentemot den som inte passar in i den förväntade normen, en norm som hör ihop med den befintliga makten och de befintliga privilegierna. Den som utmanar ett *status quo* av uppfattningar om kön och sexualitet eller vänder upp och ner på det, helt enkelt genom sitt sätt att klä sig, genom sitt sätt att vara eller genom sitt kärleksförhållande, verkar få dem som har maktpositioner att känna en sådan avsky att dessa känner sig berättigade att i bästa fall vända bort blicken från våld som andra orsakar och att i värsta fall ursäkta eller själva utöva sådant våld.

Användandet av sex som ett verktyg för våld – genom sexuella övergrepp eller trakasserier riktade mot andra, också mot barn – har ett djupt liggande samband med själva makten och skammen.

Sexualiteten kopplas på djupet samman med värderingar, tro och beteenden, och många av dem utgår ifrån och påverkas av individens tro. Den är ämnet för starka och känslomässiga övertygelser som kan bli orsak till konflikt och splittring i församlingar och kyrkor och i samhället i stort. I många kyrkliga sammanhang betyder det faktum att diskussioner om sexualitet är tabu också att frågor inte diskuteras i tillräcklig omfattning, och ofta saknas det arenor för diskussioner om sexualitet och närbesläktade ämnen.

Denna brist på synlighet, dialog och diskussion gör det svårare att utmana och förvandla de olika problem som växer fram därför att frågan inte har hanterats med en helhetssyn och inte rakt på sak.

Kan trosgemenskaper hålla tyst när de blir vittnen till utestängning, förtryck och våld som motiveras med ålder, kön eller sexualitet, och när de ibland till och med är medskyldiga eftersom de ingår i kulturer där detta vidmakthålls? Kan kyrkor hindra människor från att leva fullt ut, kan kyrkor skapa miljöer fyllda av skräck och hat där de människor som påverkas blir tvungna att leva bakom fasader, kan kyrkor förstöra självkänsla och försätta människor i lägen där de blir utsatta för diskriminering, kriminalisering, exploatering och utpressning?

Reaktioner som kopplas samman med responsen på homosexuella relationer överskuggar ofta allt annat i diskussionen och gör det möjligt att undvika att tala om de många frågor som samhället skulle behöva ta itu med – sexuellt våld och övergrepp, incest, eller våldtäkt och våld inom det som ses som de heliga platserna inom en familj, ett äktenskap och en kyrka. Oaktat de skillnader som finns mellan könen ses kvinnor fortfarande ofta i etiska diskussioner som eviga spegelbilder som inte har någon verklig kapacitet att arbeta med moralisk urskiljning i processform utan att

kyrkan har kontrollen över processen och bryter in i den. Men trosgemenskaper där människor lyssnar till varandra och lär av varandra kan trösta, hantera och klara av dessa kriser.

Uppmaningen för ett sådant etos formuleras i Romarbrevet (Rom 8:35), som slår fast att inget kan komma emellan oss och Guds kärlek.

Polarisering i frågor om kön och om sexualitet kan ses mot bakgrund av den roll och plats som religionen har i vår tid i olika kulturer. Frågor om kön och sexualitet verkar särskilt ofta råka ut för att beskrivas som ”kulturkrig” mellan ”konservativa” och ”liberaler”, mellan ”troende” och ”sekulära”, eller mellan ”Nord” och ”Syd”. De har med mänsklighetens liv, förkroppsligandet och intimiteten att göra, och de verkar vara lättillgängliga kandidater för uppdraget att forma religiösa identiteter och slå fast trosbaserade politiska och moraliska ståndpunkter i vår tids samhällsliv. Frågor om kön och sexualitet har blivit och blir mycket instrumentaliserade och har fått emblematiske status. För vissa, till exempel för en del grupper inom världsreligionerna, har ett nej till sexuell mångfald blivit det som kännetecknar sann tro och trohet mot traditionen.

Liksom andra religiösa grupper har vissa kyrkor engagerat sig i att omorientera sig och söka efter sin identitet och sitt svar på Guds uppdrag mitt i detta föränderliga religionslandskap och mitt i vår tids värld, full som den är av komplexiteter och oklarheter. Rowan Williams, tidigare ärkebiskop av Canterbury, gör denna reflektion:

[Kyrkan] är en röst som ifrågasätter ur ett helt annat perspektiv, det slags perspektiv som inte kan skapas av kollektiv egennytt. Den är en samtalspartner och någon som ibland har kallats en ”kritisk vän” till staten och dess lagar. Den ifrågasätter grundvalarna för det som staten tar för självklart och utmanar ofta ytligheten hos den rådande samhällsmoralen. Den vill förändring för att göra staten lite mer lik den gemenskap som den själv representerar – Guds rike.¹⁵⁰

Varje samtal på pilgrimsfärden har som mål att föra samman de kyrkor som har en mångfald olika synsätt och perspektiv på frågor och att göra det i en miljö som präglas av medkänsla. Sådana samtal kommer kanske inte nödvändigtvis att leda till att alla till slut har samma ståndpunkt. Men att samla kyrkorna och att göra det enklare för kyrkorna att reflektera, diskutera och samtala med varandra om ämnen som har med människans sexualitet att göra, att sätta igång förvandlingsprocesser i trosgemenskaperna, att ta upp frågorna med helhetssyn och medkänsla – detta är vad det innebär att visa att vi hör samman i Kristus.¹⁵¹

¹⁵⁰ Rowan Williams: *Vara lärjunge* (Örebro: Libris, 2017, översatt av Johan Bergdahl). Originalutgåva: *Being Disciples – Essentials of the Christian Life* (London: SPCK, 2014).

¹⁵¹ Se också Thomas Best och Günther Gassmann (red): *On the Way to Fuller Koinonia* (Genève: WCC Publications, 1994), 232–233, § 20.

7. Samtal om sexualitet inom kyrkorna

7.1 Historik för det samtal som har förts inom Kyrkornas världsråd

Som vi har sett tidigare är Kyrkornas världsråd en kyrkogemenskap som konstituerades i Amsterdam 1948.

När Kyrkornas världsråd arbetade med att beskriva sin karaktär och sitt mandat antogs en beskrivning som hade lagts fram vid centralkommitténs möte i Toronto 1950. Torontouttalandet betonade att rådet står till medlemskyrkornas tjänst när de arbetar för att göra gemensam sak i sin strävan för att ge uttryck för sin enhet i Jesus Kristus i arbete och liv. Centralkommittén fortsatte sedan med att betona att Kyrkornas världsråd "inte är och aldrig får bli någon superkyrka. Det är inte världskyrkan. Det är inte den *Una Sancta* som trosbekännelserna talar om [...]. Rådets 'auktoritet' består bara 'av den vikt den bär tillsammans med kyrkorna i sin egen vishet' (William Temple)". Vidare slår uttalandet fast att Kyrkornas världsråd inte är en plats för förhandlingar om unioner mellan kyrkor.¹⁵²

Därför tillhandahåller Kyrkornas världsråd ett rum där medlemskyrkorna kan besluta sig för att agera tillsammans och där de kan samtala om frågor som påverkar deras liv och deras vittnesbörd. Eftersom medlemskyrkorna under årtiondena har tagit upp frågan om människans sexualitet har Kyrkornas världsråd tillhandahållit ett rum för överläggningar om den frågan och för gemensamma handlingsplaner.

Kyrkan är kallad att ta ansvar för sina uppgifter vid varje given tidpunkt, inte bara i det förgångna eller i framtiden utan också nu. Därför uppmanade generalförsamlingen i Busan 2013 Kyrkornas världsråd att fortsätta sitt arbete med människans sexualitet, ett arbete som har en historia så långt tillbaka som till generalförsamlingen i New Delhi 1961.¹⁵³ Redan 1961 uppmärksammade generalförsamlingen behovet av att undersöka frågor om sexuella relationer före och efter vigsel, utomäktenskapliga relationer, polygami, korta äktenskap och enkla skilsmässor i ljuset av att moralen var stadd i snabb förändring i olika delar av världen.

Eftersom möjligheterna till familjeplanering på konstgjord väg ökade bad generalförsamlingen i Uppsala 1968 om material som skulle kunna underlätta diskussioner om polygami, celibat, pre-

¹⁵² Torontouttalandet finns på engelska i *The Ecumenical Movement – An Anthology of Key Texts and Voices*, red Michael Kinnamon och Brian E. Cope (Genève: WCC Publications, 1997), 463–468.

¹⁵³ Se "Background Document on Churches' Response to Human Sexuality", <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/2006-portoalegre/3-preparatory-and-background-documents/churches-response-to-human-sexuality>.

ventivmedel, skilsmässa, abort och homosexualitet. Som ett svar på detta genomfördes en stor konsultation med rubriken *Sexism in the 1970s* i Storbritannien 1974.¹⁵⁴

Generalförsamlingen i Nairobi 1975 satsade på det teologiska studiet av sexualitet, medan generalförsamlingarna i Vancouver (1983) och Canberra (1991) pekade på samma orosämnen som de tidigare generalförsamlingarna men la till bioteknologi.

Under perioden efter generalförsamlingen i Canberra kom ämnet homosexualitet mer och mer att hamna i centrum. Ett tydligt tecken var att reflektioner över sexualitet flyttades från The Family Life and Education Unit (den enhet som arbetar med frågor om familj och utbildning) till The Unit of Justice, Peace, and Integrity of Creation (den enhet som arbetar med frågor om rätt och rättvisa, fred och skapelsens integritet) i Kyrkornas världsråds organisation.

Ämnet belystes ur ett människorättsperspektiv, men ett antal kyrkor och värdlandets regering var inte beredda att låta denna ansats bli tydlig under generalförsamlingen i Harare 1998. Vid den generalförsamlingen hanterades ämnet sexualitet med försiktighet i en serie presentationer på Padare, en plats för möten och diskussioner om ämnen som inte fanns i själva generalförsamlingens program.

Efter generalförsamlingen i Harare vidgades ämnets fokus, och The Reference Group on Human Sexuality, en referensgrupp för ämnet människans sexualitet, tillsattes av generalsekreteraren för att fungera rådgivande. Det gjordes tydligt att det inte fanns någon intention hos Kyrkornas världsråd att ta ställning i frågor som gäller sexualitet. Före generalförsamlingen i Harare hade fokus varit homosexualitet och våld mot kvinnor, med avsikten att undersöka dessa i sexualitetens större kontext. Intentionen var att komma igång med ett samtal mellan kyrkorna i dessa frågor och att skapa ett rum för reflektion och stöd.

Gruppen gjorde en analys av alla de uttalanden som medlemskyrkorna hade gjort i frågor som rör sexualitet. Generalsekreteraren bad kyrkorna att dela resultatet av sitt arbete med rådet men att inte skriva något nytt uttalande som en del av processen.

Sedan hölls en serie seminarier på det ekumeniska institutet i Bossey. På så vis tillhandahölls ett rum för dialog, men detta var också ett försök att skapa en modell som skulle kunna återskapas på fler platser för att underlätta samtal om ämnen som berör sexualitet.

Vid den här tiden undersöktes dessutom en sydafrikansk diskussionskurs för församlingar som ett kontextuellt exempel som skulle kunna anpassas och användas i andra situationer. Något som också bidrog till samtalet var Kyrkornas världsråds arbete med hiv och aids och med våld mot kvinnor.

Inför generalförsamlingen i Porto Alegre 2006 publicerade Kyrkornas världsråd, genom Faith and Order-kommissionen, resultatet av sitt arbete från en studieprocess i ämnet teologisk antropologi.¹⁵⁵ Efter generalförsamlingen påbörjade Faith and Order-kommissionen en ytterligare studie med direkt bäring på frågor om sexualitet. *Moral Discernment in the Churches* ("Moralisk urskiljning i kyrkorna") var ett försök att utforska hur kyrkor med olika teologiska traditioner arbetar med att ta ställning i moraliska frågor.¹⁵⁶

Uttalandet om oro över den anti-homosexualitetslag som Uganda stiftade 2009 är ett exempel på hur Kyrkornas världsråd också har engagerat sig i påverkansarbete genom att rikta sig till regeringar och andra instanser för att försvara rättigheterna för människor som lever i utsatthet.¹⁵⁷

Människor med andra sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck än den heterosexuella normens är delar av kyrkan och samhället, och de bidrar till samhällets välfärd och helhet.

Efter generalförsamlingen i Busan 2013 har samtalen om ämnen som berör människans sexualitet fortsatt. Därför är detta dokument en del av ett långt och pågående samtal i den gemenskap som Kyrkornas världsråds medlemskyrkor utgör. Många kyrkor och andra trosgemenskaper har upplevt svårigheter när de har arbetat med frågor som har med sexualitet att göra, inte minst homosexualitet, och därför har medlemskyrkorna i Kyrkornas världsråd bett varandra om hjälp för att kunna dela med sig av sina insikter och fortsätta vandra tillsammans med de kyrkor som utmanas av dessa frågor. Kyrkorna har kommit överens om att tillvägagångssättet i dessa samtal, i linje med det arbete som har utförts efter generalförsamlingen i Harare, ska vara att reflektionerna ska innefatta alla aspekter av sexualitet och inte begränsas till någon enstaka manifestation av den.¹⁵⁸

Många förväntar sig att Kyrkornas världsråd ska se till att det finns trygga rum för dialog där människor kan mötas och vara med i uppriktiga samtal om dessa ämnen. Det är just så med de tidigare nämnda Bossey-seminarierna: de har utgjort ett sådant rum för aktivt och respektfullt lyssnande, och de har blivit en modell som kan användas på andra platser. Samtalet är ju en process som innebär dialog och ömsesidigt utbyte, som innebär att människor överlägger med varandra och vandrar tillsammans. Det gör det möjligt för olikheter att bli formulerade samtidigt som deltagarna möter olika ståndpunkter med en attityd som kännetecknas av kärlek, respekt och intresse för att växa i ömsesidig förståelse. Ur sådana samtal kommer förändring, och nya insikter och impulser till handling kan växa fram. Detta kan inspirera kyrkor till att förändra sin praktik och sin undervisning i respekt för de människor som har givits en sexuell läggning som inte är samma som majoritetens. Detta kan också leda till en fördjupad förståelse för orsakerna till traditionell undervisning och traditionella praktiker.

¹⁵⁴ *Christian Perspectives on Theological Anthropology*, Faith and Order Paper No. 199 (Genève: WCC Publications, 2005), <https://www.oikoumene.org/resources/documents/christian-perspectives-on-theological-anthropology>.

¹⁵⁵ *Moral Discernment in the Churches*, Faith and Order Paper No. 215 (Genève: WCC Publications, 2013), <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/commissions/faith-and-order/i-unity-the-church-and-its-mission/moral-discernment-in-the-churches-a-study-document>.

¹⁵⁷ Samuel Kobia, generalsekreterare i Kyrkornas världsråd, i brev till Ugandas president, Yoweri Kaguta Museveni, om oro över anti-homosex-lagen, 22 december 2009, <http://www.oikoumene.org/en/resources/documents/general-secretary/messages-and-letters/letter-to-the-ugandapresident.html>.

¹⁵⁸ Se "Background Document".

¹⁵⁴ *Sexism in the 1970s – A Report of the World Council of Churches* (Genève: WCC Publications, 1975).

Generalförsamlingen i Busan placerade också rådets arbete under den övergripande temarubriken ”Pilgrimsfärd för rättvisa och fred”. Kyrkornas världsråds strategiska mål, och därmed också pilgrimsfärdens mål, är följande: att stärka kyrkornas gemenskap, att bjuda in varandra till andlighet, teologisk reflektion och utbildning, att bygga relationer som präglas av tillit och förståelse med andra som arbetar för rätt, rättvisa, frid och fred och att berätta om det inspirerande och innovativa arbete som vi gör tillsammans i och för världen.

Som det står i ett av de senaste Faith and Order-dokumenterna: ”Pilgrimsfärder är förvandlande resor i riktning mot Guds rike. Medan pilgrimerna vandrar tillsammans och möter resans utmaningar kan de oväntat öppna sig för nya erfarenheter av det heliga och bli förnyade i hjärta och tanke.”¹⁵⁹

Därför är Kyrkornas världsråd en plats för kyrkorna mellan ”nu” och ”ännu inte”, en plats där kyrkorna tillsammans kan börja urskilja Guds rike. Sådana samtal på pilgrimsfärden ska, som författaren till Efesierbrevet skriver, genomföras med fördragsamhet – ”alltid ödmjuka och milda. Ha fördrag med varandra i tålmod och kärlek” (Ef 4:2).

7.2 Samtal med Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och ekumeniska partners

När nu många kyrkor och andra kristna gemenskaper tar upp ämnen som har med människans sexualitet att göra uppstår frågan om vilken av de centrala tillgångar – bibel, tradition, förnuft eller erfarenhet – som ska prioriteras. Detta har lett till polarisering, och tolkningen av själva tillgångarna har också lett till polarisering. Detta har blivit extra tydligt när kyrkorna har försökt att anpassa sig till nya sammanhang där de lever och utför sitt arbete. Frågor om religionens och kyrkans roll i det moderna samhället sätter ofta fokus på frågor som har med kön och sexualitet att göra. Bland många frågor finns de om vilken plats kvinnor och medlemmar av sexuella minoriteter har i samhället och i kristna gemenskaper och om deras frigörelse. Debatterna handlar om hur kompatibla religionen och moderniteten är, om ett fullständigt erkännande av kvinnans mänskliga rättigheter och om mänskliga rättigheter för människor med andra sexuella läggningar, könsidentiteter och könsattribut än den heterosexuella normens, och om kristna gemenskaper som kräver religionsfrihet och yttrandefrihet. Samtalen utforskar också de sätt på vilka moderniteten har flätats samman med synen på egenmakt, handlingsutrymme och frigörelse och ställer frågor om detta. I samtalen behandlas denna utveckling och hur den har påverkat och format vår tids sexuella handlingsmönster, tro, identiteter, normer och livsstilar.

För många kristna grupper har förkastandet av sexuell mångfald blivit en reaktion på vår tids

egenmakt, handlingsutrymme och frigörelse och på hur detta har påverkat och format sexuella beteenden, attityder, tro, identiteter, normer och livsstilar.

I relationerna mellan kyrkor, särskilt under de senaste tjugo åren, har ämnet sexualitet förändrats från att vara en moralfråga som väcker känsloladdad debatt och kontroverser i ekumeniska relationer till att bli en fråga som verkligen splittrar kyrkor och – tyvärr, och i onödan – ofta en fråga som har blivit mycket politiserad. Detta har lett till en bitter polarisering. En del kyrkor har reagerat genom att hålla tyst. De flesta kristna kyrkor och samfund upplever omfattande opposition mot en vidare acceptans för rättigheter för människor med en annan sexuell läggning, en annan könsidentitet eller andra könsattribut än den heterosexuella normens. Många kristna ledare i olika delar av världen är i allmänhet emot liberalisering av lagar eller sociala attityder. Frågan om homosexualitet har blivit ett slagfält där människor försvarar och slår fast antingen traditionella religiösa identiteter eller liberala. Meningsskiljaktigheter uppstår i kyrkor såväl som mellan kyrkor. Kyrkorna mobiliseras också från olika håll för att de ska påverka samhället och arbeta för att lagar ändras.

Som en illustration av spänningarna inom och mellan kyrkorna kommer här några exempel från olika världsdelar och kyrkofamiljer. De är hämtade från medlemskyrkor, nationella kristna råd, kristna råd i olika världsdelar och kristna världsförbund. Här är det viktigt att betona att Kyrkornas världsråds medlemskyrkor också deltar i diskussioner om sexualitet i sina respektive nationella kristna råd och kristna råd med medlemmar från en viss världsdel.

Dessutom kommer berättelser om initiativ på fyra teologiska högskolor och prästseminarier. De berättelserna ersätter inte kyrkornas, rådets och förbundens arbete med frågor om sexualitet. Snarare illustrerar de hur och varför utbildningsinstitutionerna har engagerat sig i dessa frågor och den omfattning i vilken de har lyckats komma fram till slutsatser som har accepterats av deras medlemmar och medlemskyrkor.

Exemplen bjuder också på tankar om hur man kan leva med olikheter när samstämmigheten har visat sig vara undflyende, och förhållningssätt för detta.

7.2.1 Medlemskyrkor

Kyrkornas världsråds medlemskyrkor runtom i världen har deltagit i diskussioner om frågor som har med människans sexualitet att göra. På pilgrimsfärden delar de sina erfarenheter med varandra. Kyrkorna här nedanför finns i olika världsdelar och kommer ur olika teologiska traditioner, de har tagit sig an frågorna på olika sätt, och de har kommit fram till olika slutsatser. Det är viktigt att betona att var och en av dem har sin egen organisationsform och sitt sätt att fatta beslut. Några lutar sig mot experter eller mot dem som har auktoritet i en hierarkisk konstitution, medan andra debatterar och diskuterar i ett system som består av församlingar eller distrikt. Var och en av dem bjuder på en berättelse som är specifik för dess tidpunkt och plats.

¹⁵⁹ "Introduction" i *Come and See – A Theological Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace*, Faith and Order Paper No. 224 (Genève: WCC Publications, 2017), 9, para. 2.

The United Church of Christ in the Philippines (UCCP) har hjälpt till med att bryta tystnaden genom att bjuda in till och leda öppna diskussioner om ämnen som människans sexualitet, sexuell läggning och utsatthet för hiv. Efter breda och innehållsrika diskussioner har tydliga steg tagits i riktning mot att bli en bekräftande, välkomnande, accepterande och omsorgsfull gemenskap för alla Kristi efterföljare. Inom UCCP står förkortningen LGBT (som senare har ersatts av mer omfattande förkortningar; den svenska motsvarigheten var hbt – övers. anm.) för dess valspråk ”Let Grace Be Total”.

Anglican Church of Southern Africa (ACSA). Vid provinssynoden i september 2016 lades en resolution om människans sexualitet fram för synoden. Den röstades ner. Ämnet togs sedan upp av ärkebiskop Thabo Makgoba och lades fram för biskopssynoden i februari 2017. Efter ytterligare diskussioner började *The Archbishop's Commission on Human Sexuality* (ABCHS, ärkebiskopens kommission om människans sexualitet) – sex kommissionärer – sitt arbete under andra halvan av år 2017.

Ledstjärna för kommissionens arbete var minnet av att provinsen hade upplevt arbete med splittrande frågor tidigare. Dessa har med tiden blivit källor till glädje över mångfalden snarare än ämnen för schism. Som ärkebiskop Makgoba sa i sin Ad Laos den 25 februari 2015:

På en punkt är jag mycket bestämd, och det är att Kyrkan i södra Afrika ska bygga vidare på vår historia och vägra att låta våra skillnader dra isär oss, och att vi ska fortsätta arbeta igenom dem tålmodigt tillsammans. Vi övervann djupgående meningsskiljaktigheter när det gällde påläggandet av sanktioner mot apartheid och prästvigning av kvinnor, och vi kan göra detsamma när det gäller människans sexualitet.¹⁶⁰

Därför har kommissionen ”Resa tillsammans” som sitt tema. Dess mandat är att hjälpa människorna i provinsen, precis på gräsrotsnivån, församlingsnivån, att delta i ett samtal – det slags samtal som innebär ett medvetet lyssnande till ”den andre” i alla dess skepnader, så att det som Anden säger till kyrkan i denna tid och på denna plats kan tas på allvar och bli lyssnat till.

När provinssynoden samlas igen i september 2019 kommer kommissionen att rapportera om den väg som har tillryggalagts och berätta om den väg som sträcker sig framåt i form av en motion som ska debatteras.

Kommissionen bjöd in till en så kallad ACSA Provincial Roadshow med förberedda och handleda samtal som ägde rum på minst åtta center runtom i provinsen. Kommissionen har också haft tillfälle att lyssna till människor i alla stift i hela södra Afrika när de har berättat om vad som oroar dem, vilka utmaningar de möter och vad de drömmer om. Ytterligare tillfällen för hela Guds folk att samlas och lyssna till varandra, och att ta emot vad de behöver för att kunna fortsätta samtalet i församlingarna, har arrangerats. Sådana lokala samtal har organiserats av stiftens referensgrupper (varje biskop har tillsatt en sådan i sitt stift) med material – arbetsblad, bibel-

studiematerial, material för läsning och forskning, lärarhandledningar – som kommissionen har arbetat fram och publicerat.

Church of Scotland. Liksom andra kyrkor har Church of Scotland arbetat med frågor om människans sexualitet under de senaste sex årtiondena. Under den perioden har generalförsamlingen tagit emot rapporter om våld mot kvinnor, övergrepp mot barn, människohandel med prostituerade (särskilt från Östeuropa) och våld i hemmiljö. Kyrkan har tagit fram strikta riktlinjer för skydd och för rapportering och åtgärder. Medlemmar i kyrkan har varit aktiva i arbetet med att bygga upp kriscenter och rådgivningscenter och se till att de kan hållas igång.

Men under dessa 60 år har ett stort bekymmer varit de frågor som har med homosexualitet att göra. År 1957 tog Storbritanniens regering emot The Wolfenden Report¹⁶¹, som rekommenderade att homosexuella aktiviteter mellan vuxna över 21 år i samförstånd skulle avkriminaliseras, och 1967 trädde denna lagstiftning i kraft i England och Wales. Det var inte förrän 1980 som motsvarande lagstiftning trädde i kraft i Skottland.

Generalförsamlingen tog upp frågan 1967, 1968 och 1983. År 2007 behandlades den igen i en rapport med titeln *A Challenge to Unity* (”En utmaning för enheten”). Den innehöll visserligen, som de tidigare rapporterna, en analys av bibeltexter och en medvetenhet om den reformerta traditionens tankar, men den tog upp vår tids utmaningar när det gäller sexualiteten, och den kopplade samman dem med den medicinska vetenskapens landvinningar, som kan ställas emot varandra. Den betonade att samtidigt som kyrkan fortsätter att försöka att komma fram till en ståndpunkt när det gäller den homosexuella kärleken och homosexuella aktiviteter måste vi minnas att kristna, trots sina mycket olika åsikter, är ett i Kristus, sammanbundna i hans Ande och delar av hans kropp, kyrkan.

Denna rapport följdes 2009 av en som handlade om att vara ensamstående i kyrkan och i samhället. Detta blev ett förtydligande av det teologiska prisma som Gud och Guds relationer utgör – ett prisma som blir synligt i detta dokument, *Samtal på pilgrimsfärden*.

De frågor som omger den homosexuella identiteten och det homosexuella beteendet blev fokus för det uppdrag som generalförsamlingens specialkommission tilldelades. I centrum stod frågan huruvida någon som lever i ett homosexuellt förhållande kan utöva prästämbetet i kyrkan.

Kommissionen frågade kyrkor runtom i världen om deras syn på detta, en del av dem sådana som har ett nära förhållande till Church of Scotland. Samtidigt som den arbetade med att ställa denna fråga i de ekumeniska sammanhangen bad den ledande medicinska forskare, särskilt sådana som arbetar med genetik, att uttala sig. Den skickade också ett frågeformulär till alla *Kirk Sessions and Presbyteries* (ungefär en motsvarighet till församlingsråd – övers. anm.) för att uppmuntra till diskussion i hela kyrkan och för att få veta vad medlemmar tyckte. Dessutom lyssnade den till personliga vittnesbörd från homosexuella medlemmar och präster.

¹⁶⁰ Ärkebiskop Thabo Makgoba: *To the Laos – To the People of God, Lent 2016*, <https://archbishop.anglicanchurchsa.org/2016/02/to-laos-to-people-of-godlent-2016.html>.

¹⁶¹ The Wolfenden Report finns tillgänglig på flera webbplatser, bland annat här: https://www.humandignitytrust.org/wp-content/uploads/resources/Wolfenden_Report_1957.pdf

Rapporterna bekräftade vikten av äktenskap och var kritisk mot de brittiska och skotska regeringarnas försök att anpassa begreppets innebörd så att det kunde innefatta homosexuella par.

Kommissionen betonade att det var nödvändigt att fortsätta diskussionen på ett respektfullt sätt och att arbeta för ömsesidig förståelse mellan medlemmar med olika uppfattningar. Den slutsats kommissionen drog var att homosexualitet inte var något hinder för prästvigning, och den bad generalförsamlingen att tillsätta en teologisk kommission för att vidare undersöka frågan.

Den teologiska kommissionen undersökte återigen de olika förhållningssätten till bibeltolkning, arbetade exegetiskt med de specifika bibeltexter som används i debatten om homosexualitet och utforskade kyrkans synsätt utifrån Bibeln, de ekumeniska dokumenten och den reformerta traditionen. Rapporten tillhandahöll det ramverk för rätt till skydd för samvetsbeslut som kyrkolagen ger de präster och församlingar som inte kan tänka sig att arbeta med tjänsteansökningar från homosexuella präster. Den underströk att homosexuella präster som har en partner måste formalisera sin relation i ett registrerat partnerskap. Rapporten tillhandahöll också en ordning för välsignelseakt för samkönade relationer.

Kommissionen lyckades inte nå en gemensam ståndpunkt utan föreslog två olika förhållningssätt och slutsatser när det gäller prästvigning av kandidater som lever i homosexuella relationer.

Generalförsamlingen gick in i en splittrande debatt och fattade beslut om en process som skulle göra det möjligt för församlingar att anställa präster som är homosexuella och lever i registrerat partnerskap men bekräftade också återigen kyrkans traditionella synsätt som norm.

Senare, år 2017, redogjorde kyrkans teologiska forum för ett förhållningssätt till teologi för samkönade äktenskap utifrån Bibeln och olika synsätt på bibeltolkning, äktenskapets utveckling, argument från området mänskliga rättigheter och de teologiska argument som finns för att kyrkan ska godta samkönade äktenskap.

Detta teologiska forum – och kyrkan – fortsätter att arbeta inom ramen för ”Constrained Difference”, som försöker finna ett sätt att arbeta med ett område för acceptabel oenighet inom den tradition som kyrkan som helhet har samtidigt som den upprätthåller grundpelarna i kyrkans lära.

År 2018 beslutade generalförsamlingen att präster, om de själva ville, kunde leda vigslar eller välsignelseakter för samkönade par. Den tillsatte också en kommitté som fick i uppdrag att arbeta fram en lämplig liturgi.¹⁶²

En konsekvens av dessa beslut och processer blev att Presbyterian Church in Ireland vid sin generalförsamling 2018 beslutade sig för att inte fortsätta traditionen att bjuda in Church of Scotlands moderatör till sina möten och för att lösa upp de historiska banden med Church of Scotland

och United Reformed Church.¹⁶³ Vid samma generalförsamling beslutade den att de som lever i samkönade relationer inte kan vara medlemmar i kyrkan och inte heller kan bli döpta där.¹⁶⁴

Iglesia Evangelica Metodista Argentina (IEMA), den evangelisk-metodistiska kyrkan i Argentina. År 2010 godkände nationalkongressen i Argentina samkönade äktenskap. Denna ändring i landets lagstiftning gjorde att heterosexuellas rättigheter likställdes med alla andras, och den ledde till debatter och samtal över hela landet. Iglesia Evangelica Metodista Argentina stödde, liksom de andra historiska protestantiska kyrkorna, den nya lagen i den offentliga debatten och betonade särskilt att alla människor ska ha samma rättigheter och att ingen ska stängas ute från kyrkan.

Därför skickade kyrkoledningen ett brev till alla församlingar med några kriterier och rekommendationer. I brevet gjordes det klart att om ett samkonat par bad om en välsignelseakt efter att ha registrerat partnerskap skulle denna fråga behandlas av kyrkorådet i den lokala församlingen. Beslutet, positivt eller negativt, skulle nås genom konsensus. Sedan skulle distriktets superintendent meddelas.

Vid den 25:e generalförsamlingen (2015) var ämnet uppe på agendan igen eftersom det fanns ett motstånd mot beslutet från 2010.

Två år senare gjordes överenskommelsen att tillsätta en studiekommision som skulle arbeta med sexualitet och kön. Bland kommissionens medlemmar finns vigda pastorer och lekmanpastorer, kvinnor och män från olika delar av Argentina. Det gjordes tydligt att kommissionärerna inte skulle begränsa sig till ämnet välsignelsegudstjänster för samkönade pars äktenskap. Som kyrka led IEMA brist på reflektion över frågor som sexualitet, jämställdhet mellan könen, patriarkala strukturer och sexuell mångfald, och dessa skulle kunna tas upp på ett lämpligt sätt.

Kommissionen har försökt samla in skrivna bidrag från olika områdens experter – teologi, medicin, juridik, sociologi, psykologi och pedagogik.

Rapporten kommer att utgå från den konsensus som kommissionen kommer fram till med hjälp av detta material från olika områden.

Studiekommisionen har uppdraget att presentera ett konsensusdokument för generalförsamlingen i oktober 2019.¹⁶⁵

¹⁶³ The Presbyterian Church in Ireland avslutade sitt medlemskap i Kyrkornas världsråd 1980 under arbetet med The Programme to Combat Racism och dess främjande av interreligiös dialog (ett exempel är The Ajaltoun Consultation).

¹⁶⁴ Presbyterian Church in Ireland, *Church of Scotland and URC – Statement*, 6 juni 2018, <https://www.presbyterianireland.org/News/2018-News-Archive/June-2018/Church-of-Scotland-and-URC-Statement.aspx>.

¹⁶⁵ Denna rapport har sedan lämnats in av Maximiliano A. Heusser, pastor i IEMA och samordnare för studiegruppen som har arbetat med sexualitet och kön. Rapporten har översatts av Alexandre Pupo.

¹⁶² De rapporter som har nämnts här finns på webbplatsen https://churchofscotland.org.uk/_data/assets/pdf_file/0004/70375/church-of-scotland-general-assembly-2016-volume-iii.pdf

United Church of Canada. För att förstå den resa som United Church of Canada (UCC) har gjort är det viktigt att förstå en rad faktorer som tillsammans skapade kontexten för kyrkans beslut om fullständig inkludering.¹⁶⁶

Kyrkans historia när det gäller hur den har samverkat med samhället är viktig, för den är känd för att engagera sig i samhällsfrågor i Kanada och kunna påverka dem.

Kyrkans bibeltolkning är också en nyckelfaktor för dess förmåga att brottas med olika ämnen.

År 1988 publicerade kyrkans teologi- och troskommitté (The Theology and Faith Committee) dokumentet *The Authority and Interpretation of Scripture* (ungefär ”Bibelordets auktoritet och tolkning”, övers. anm.). Dokumentet slog fast följande:

När vi läser eller hör eller säger ”det står i Bibeln att ...” måste vi komma ihåg att vi har med tolkning att göra – vad en läsare eller grupp eller församling förstår det som att Bibeln säger. Därför flätas frågan om Bibelns auktoritet samman med frågan om en särskild tolkares auktoritet. Att olika auktoriteter vävs samman är oundvikligt, men detta är något som är värt att komma ihåg när vi diskuterar frågor som har med makt och auktoritet att göra.

I kyrkans sätt att arbeta med sina beslutsfattandeprocesser finns det utrymme för ett ivrigt lyssnande efter Anden och för det faktum att individer röstar så som deras samveten säger när de är uppmärksamma på Andens ledning.

I United Church of Canada blir besluten från kyrkomötet kyrkans policy. Men det betyder inte att varje församling och individ håller med om besluten. När kyrkan bekräftade sitt godkännande av samkönade äktenskap blev beslutet i kyrkomötet att vigseln är en gudstjänst och att det lokala kyrkorådet ansvarar för den. Detta gav församlingar som inte var helt övertygade om samkönade äktenskap en utväg, men många församlingar har ändrat sina äktenskapspolicies så att de innefattar samkönade äktenskap.

Beslutet i kyrkomötet uppmuntrade de flesta församlingar att börja samtala om sina tolkningar av äktenskapet. Kraften i personliga vittnesbörd, och det faktum att det skapades platser där de kunde lyssna till berättelserna i den kontext som ett moraliskt ramverk ger, är en viktig beståndsdel i kyrkans arbete med dessa frågor.

I Kanada finns regeringspolicies och lagar som stöttar rättigheterna för alla som tillhör LGB-TQI2+¹⁶⁷, och Kanada har legaliserat samkönade äktenskap.

Resan till att inkludera alla som identifierar sig som LGBTIQ2+ började för United Church of Canada för över 30 år sedan och är en pågående process och en verklighet i kyrkans liv. Det finns visserligen ingen statistik över prästers och pastorers egenuppfattade identitet, men mer än en tredjedel av de präster som är verksamma nu (2 500 personer) skulle själva identifiera sig som LGBTIQ2+.

Idag välkomnar kyrkan, på grund av sitt beslut att inkludera alla, präster och lekmän som har sin bakgrund i andra kyrkor och samfund och som söker trygga rum där de fullt ut kan leva som de individer de är – homosexuella eller trans.

Det finns sju viktiga platser på resan.

Före 1988 hade United Church of Canada inte stöttat samkönade relationer. År 1982 grundades en stödgrupp för homosexuella medlemmar: Affirm (United). Två år senare skapades Friends of Affirm, och de arbetade fram ett studiedokument och blev en påverkansgrupp inom kyrkan och försåg församlingar med diskussionsmaterial.

1988 gjorde kyrkomötet två uttalanden om sexuell läggning, medlemskap i kyrkan och ledarskap i kyrkan. Rådet slog fast att ”alla som vittnar om en tro på Jesus Kristus och om sin lydnad gentemot honom är, oavsett sexuell läggning, välkomna att bli fullvärdiga medlemmar i United Church of Canada”, och att alla medlemmar i United Church of Canada är berättigade att komma i fråga för vigd tjänst.¹⁶⁸

År 1994 gick Affirm United och Friends of Affirm samman och inbjöd kyrkans ledning att vara med och studera och samtala i ljuset av Bibeln och den reformerta traditionen. Detta har gett kyrkan ett nytt etos.

Under de tre följande årtiondena har United Church of Canada engagerat sig i att stötta den federala regeringen när den har arbetat med äktenskap för homosexuella.

År 2009 bekräftade kyrkomötet att transpersoner kan vara medlemmar och bli präster i United Church of Canada och uppmuntrade alla församlingar att välkomna transpersoner fullt ut i församling, prästtjänst och fullständigt deltagande. I kyrkomötet 2012 bekräftades skillnaden mellan könsidentitet (som refererar till en individs medfödda, djupt kända känsla av att vara man, kvinna, båda delarna eller ingendera) och sexuell läggning (som har att göra med det kön som en individ attraheras av, emotionellt och fysiskt). Senare har United Church of Canada för första gången vigd en präst som är transperson och för första gången valt två homosexuella medlemmar, en man och en kvinna, till ordförandeposten.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Kyrkan använder numera förkortningen LGBTQI2+, men till att börja med var dess fokus sexuell identitet eller homosexualitet – med engelsk terminologi *Lesbian, Gay och Bisexual*. Under de senaste åren har den vänt sin uppmärksamhet i riktning mot frågor om könsidentitet – trans, och i och med kyrkans beslut att leva i rättfärdiga relationer med urfolk arbetar den också med det som på engelska kallas *two-spirit identity* (2+) och som är urfolkens begrepp för dess LBGTQ-grupp (på svenska på senare tid ofta hbtqi).

¹⁶⁷ Denna engelskspråkiga förkortning eller akronym betyder alltså *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex, Questioning, 2 Spirit Identity* (ett urfolksbegrepp för det begrepp som på engelska har varit LBGT och som på svenska på senare tid ofta har varit hbtqi). Se <https://www.united-church.ca/social-action/justice-initiatives/sponsoring-lgbtqi2-refugee>.

¹⁶⁸ The United Church of Canada: *Moving Toward Full Inclusion: Sexual Orientation and Gender Identity in the United Church of Canada*, s 30, <https://united-church.ca/sites/default/files/full-inclusion.pdf>.

¹⁶⁹ United Church of Canada: *A Timeline of LGBTQIA+ and Two-Spirit Justice in The United Church of Canada* <https://united-church.ca/sites/default/files/lgbtqi2two-spirit-timeline.pdf>

7.2.2 Samtal och undervisning i den romersk-katolska kyrkan

Den romersk-katolska kyrkan är inte medlem i Kyrkornas världsråd, men den är medlem i Faith and Order-kommissionen och i Kommissionen för mission och evangelisation. Den är observatör i The Commission of the Churches in International Affairs och i referensgruppen för pilgrimsfärden för rättvisa och fred. Den finns också med i andra aspekter av Kyrkornas världsråds liv och arbete som deltagande observatör.

Den romersk-katolska kyrkan har fört omfattande diskussioner om människans sexualitet, senast i biskopssynoden (2015) och i The Extraordinary Summit on the Protection of Children (februari 2019).

Visserligen var ingen representant för den romersk-katolska kyrkan i tjänst i den referensgrupp som ställde samman detta dokument om människans sexualitet, men i våra diskussioner var det tydligt att vi drog lärdom av allmänt tillgängliga dokument, särskilt *Glädjen att älska – Påve Franciskus apostoliska uppmaning Amoris Laetitia, om kärleken i familjen*¹⁷⁰ och påve Franciskus uttalanden vid The Extraordinary Summit. Vi insåg hur viktiga de är för våra egna överväganden och för kyrkornas mer omfattande diskussioner.¹⁷¹

I sin postsynodala uppmaning *Glädjen att älska* satte påve Franciskus fokus på familjen, äktenskapet och kärleken. Denna typ av dokument publiceras i slutet av en konsultation som har pågått i hela den romersk-katolska kyrkan.

Lineamenta (ett förberedande dokument) skickades till biskopar och biskopskonferenser över hela världen. Det innehöll en utförlig påminnelse om den resa som kyrkan har genomfört genom att utforska Bibeln och kyrkans tradition. Biskoparna bjöds in att samtala med kyrkans medlemmar och i detta fall att ta upp 46 frågor som gäller äktenskapet och familjen. Med utgångspunkt i svaren på de frågorna möttes biskoparna till synod i Rom i oktober 2015.

Den postsynodala uppmaningen är ett resultat av denna process. Genom hela processen, efter omfattande bibelreflektioner och andliga reflektioner, skriver påve Franciskus: ”I kärleken finns alltid en aspekt av djup medkänsla som leder till att man accepterar andra som en del av den här världen, även om de handlar på ett annat sätt än jag skulle ha önskat.”¹⁷² Hans fokus är sann kärlek och tålmodighetens dygd, som är nödvändiga för framgång i den kallelse som äktenskapet utgör. Men *Glädjen att älska* betonar barmhärtighet och kyrkans uppdrag: att gå till samhällets periferi.

Den romersk-katolska kyrkan fortsätter att arbeta med frågan om homosexualitetens plats i kyrkan och att brottas med sin respons till människor som har blivit utsatta för sexuella övergrepp, och den håller fast vid att människolivet och sexualiteten hör nära samman – detta baseras på naturlig lag, gudomlig lag, kanonisk lag, den heliga traditionen och de heliga skrifterna.

Det finns en kallelse som Gud föreställde sig vid skapandet av människan som man och kvinna, och i den ingår förmågan till och ansvaret för kärlek och gemenskap.¹⁷³ Därför måste ”var och en, man och kvinna, (...) inse och acceptera sin sexuella *identitet*”.¹⁷⁴ Skillnaderna mellan man och kvinna, skillnader som kan vara fysiska, moraliska och andliga, har Gud skapat med syftet att de ska komplettera varandra och bidra till det som är gott för äktenskapet och familjelivet. Mannen och kvinnan har lika stor personlig värdighet inför Gud.

I den romersk-katolska kyrkans undervisning är det tydligt att homosexualitet är oacceptabelt,¹⁷⁵ men kyrkan uppmärksammar att ”(e)tt icke ringa antal människor uppvisar grundläggande homosexuella tendenser” och skriver att ”(m)an skall ta emot dem med respekt, medlidande och finkänslighet.”¹⁷⁶ Varje tecken på orättfärdig diskriminering när det gäller dessa människor skall undvikas. Dessa människor är kallade att förverkliga Guds vilja i sitt liv, och om de är kristna är de kallade att med Herrens offer på korset förena de svårigheter de kan råka ut för på grund av sin läggning.¹⁷⁷

När det gäller sexuella övergrepp som präster har gjort sig skyldiga till har många biskopskonferenser brottats med hur de ska hantera dessa övergrepp och har implementerat skyddsprocesser och skyddsåtgärder. År 2011 publicerade Vatikanen riktlinjer för hanteringen av fall av sexuella övergrepp bland prästerskapet, och 2014 tillsatte påve Franciskus en ny kommission, påvliga kommissionen för skydd av minderåriga, som fick i uppdrag att samordna frågor som rör skyddet för barn och minderåriga i kyrkan. I *Glädjen att älska* citerar påve Franciskus påve Johannes Paulus II:

*Sexualiteten är inte ett sätt att tillfredsställa sig eller roa sig eftersom dess språk är något mellan två personer där man tar den andre på allvar med hans eller hennes heliga och okränkbara värde. På så sätt ”är människohjärtat delaktigt i en annan spontanitet”. I det sammanhanget framstår erotiken som ett specifikt mänskligt uttryck för sexualiteten. Där kan man finna ”den äktenskapliga betydelsen av kroppen och den äkta värdigheten i att ge sig själv”.*¹⁷⁸

Som respons på att allt fler sexskandaler uppdagades, särskilt sådana där präster, kommunitetsmedlemmar, biskopar eller kardinaler antingen hade begått sexuella handlingar eller hjälpt till med att skydda förövarna och inte hade ställt sig på offrens sida, kallade påve Franciskus till en så kallad Extraordinary Summit of Catholic Leaders i Rom 2019 med ämnet skydd av barn. Vati-

¹⁷³ *Katolska kyrkans katekes*, nummer 2331.

¹⁷⁴ *Katolska kyrkans katekes*, nummer 2333.

¹⁷⁵ *Kommentar från den svenska utgivaren*: När den svenska översättningen av detta dokument granskades av Sveriges kristna råds arbetsgrupp för ekumenisk teologi noterades ”homosexualitet är oacceptabelt” som en olycklig formulering i förhållande till den romersk-katolska kyrkans lära. Det är handlingarna som utifrån katolsk lära om sexualitetens mål betraktas som oacceptabla, inte läggningen som sådan.

¹⁷⁶ *Katolska kyrkans katekes*, nummer 2357.

¹⁷⁷ *Katolska kyrkans katekes*, nummer 2358.

¹⁷⁸ *Glädjen att älska*, § 151.

¹⁷⁰ *Glädjen att älska – Påve Franciskus apostoliska uppmaning Amoris Laetitia, om kärleken i familjen* (Stockholm: Veritas förlag 2014; översättning: Ylva-Kristina Sjöblom).

¹⁷¹ Ett utkast till detta avsnitt sammanställdes av medlemmar i The Reference Group on Human Sexuality och lämnades sedan till en romersk-katolsk teolog för att säkerställa att avsnittet inte framställde hans kyrka på något felaktigt sätt. Hans kommentarer var till stor hjälp och fördes in i texten.

¹⁷² Påve Franciskus: *Glädjen att älska*, § 92.

kanen hade sagt att inga tydliga riktlinjer kunde förväntas vid mötets slut, men påve Franciskus förmedlade en lista med åtta punkter som var formulerad med handledning från Världshälsoorganisationen, WHO. Dessa åtta punkter gäller skydd av barn, oklanderligt allvar, äkta rening, utbildning, att stärkande och översyn av riktlinjer ska genomföras i samband med biskopskonferenser, kontinuerligt samtalsstöd för dem som har blivit utsatta för övergrepp, den digitala världen och sexuell turism.

Påve Franciskus betonade att det viktigaste målet för varje åtgärd måste vara att minderåriga blir skyddade från varje form av fysiska eller psykologiska övergrepp. Inga övergrepp ska skyfflas undan eller täckas över, så som ofta har skett i det förflutna.

Han noterade också att skyddandet av barnen måste ta med i beräkningarna att det uppstår nya former av övergrepp och att många av dessa uppstår genom den digitala världen. Eftersom påve Franciskus såg detta som ett utbrett problem i alla världsdelar ville han att katolska präster skulle ta sig an frågorna tillsammans och ta ett gemensamt ansvar på ett kollegialt sätt.¹⁷⁹

I maj 2019 publicerade påve Franciskus ett apostoliskt brev i form av en *Motu Proprio* med titeln *Vos Estis Lux Mundi* ("Ni är världens ljus"). Brevet börjar med att understryka att

Brott i form av sexuella övergrepp sårar vår Herre, åsamkar offren fysisk, psykisk och andlig skada och orsakar sår i de troendes gemenskap. För att dessa händelser, i alla sina former, aldrig mer ska kunna inträffa krävs en ständig och djupgående hjärtats omvändelse, och den måste följas av konkreta och effektfulla åtgärder som innefattar alla i kyrkan.

Ämnet för brevet är i första hand övergrepp som har begåtts av präster och av kommunitetsmedlemmar, övergrepp som innebär att någon har blivit tvingad att utföra eller underkasta sig sexuella handlingar, att sexuella handlingar har utförts med en minderårig eller med annan person i beroendeställning, eller att pornografiskt material har producerats, distribuerats eller funnits i någons ägo. Det fördömer också handlingar som utförs med syftet att störa eller undvika samhällets eller kyrkans förundersökningar.

Påve Franciskus ber biskopskonferenserna att inom ett år se till att det finns system som är offentliga, stabila och tillgängliga så att rapporter kan tas emot, och han betonar att offren måste bli behandlade med värdighet och respekt, välkomnade, lyssnade till och stöttade.

När det gäller dessa frågor kan tystnad inte vara någon ursäkt, och att rapportera kommer inte att räknas som något brott mot prästämbetets allmänna sekretess.¹⁸⁰ (Tystnadsplikt vid bikt kan dock aldrig brytas, svensk red anm.)

Motu Proprio fortsätter sedan med handlingsplaner för hur utredningar ska gå till när biskopar och andra präster har blivit anklagade för otillåtna eller olämpliga handlingar av sexuell karaktär, som sexuella övergrepp, eller för att ha underlåtit att rapportera om välgrundade misstankar om sådana övergrepp. De normer som slås fast i detta *Motu Proprio* ska tillämpas under en tre-årig försöksperiod.¹⁸¹

7.2.3 Kristna världsförbund

Frågor som har med människans sexualitet att göra skapar splittring inte bara inom kyrkor utan också mellan kyrkor, ibland mellan kyrkor som tillhör samma kyrkotradition. Vid en rad tillfällen har frågor om sexualitet hamnat på agendan hos olika kristna världsförbund.

Anglican Communion. Diskussioner om människans sexualitet (inklusive homosexualitet) hade ägt rum i flera provinser inom den anglikanska kyrkogemenskapen under 1970- och 1980-talen, men det hade inte hållits någon formell debatt på global nivå före Lambethkonferensen 1998. Vid detta biskopsmöte hade en av de fyra sektionerna "människans sexualitet" på sin agenda.

Denna sektion arbetade i en vecka enligt en strukturerad form och producerade en rapport som ritade upp fyra tydliga ståndpunkter i ämnet. Rapporten rekommenderade att det inte skulle fattas några beslut i frågorna.

Men konferensledningen tyckte annorlunda, och en beslutsfråga nådde fram till plenum. Där kom resolution I.10 att röstas igenom av en stor majoritet efter engagerade tal av flera biskopar och heta debatter om ändringar.

Detta beslut innebar att individer med homosexuell läggning försäkrades om att de är älskade av Gud, men beslutet förkastar samtidigt utlevd homosexualitet som något som är inkompatibelt med Bibelns ord. Det uppmanar "alla våra [medlemmar] att på ett pastoralt och finkänsligt sätt tjäna alla, oavsett vilken sexuell läggning de har, och att fördöma irrationell rädsla för homosexuella, våld inom äktenskapet och all trivialisering och kommersialisering av sex". Men den säger också att den inte kan tala för "legitimering eller välsignelse av samkönade relationer och inte heller prästviga dem som lever i samkönade relationer".¹⁸²

Det ska noteras att det redan före Lambethkonferensen hade hållits flera möten för kyrkoledare från det så kallade globala syd, människor som var oroliga för den riktning som kyrkor i Nord-

¹⁷⁹ Se Cruxnows rapportering om mötet i februari 2019: "Pope's End to Anti-Abuse Summit Sunday Disappoints Survivors", 24 februari 2019, <https://cruxnow.com/february-abuse-summit/2019/02/popes-end-to-anti-abuse-summit-sunday-disappoints-survivors/>.

¹⁸⁰ *Kommentar från den svenske utgivaren:* I katolska kyrkan skiljer man på tystnadsplikt vid bikt, som är absolut och aldrig kan brytas, samt en mer generell sekretess vid samtal o dyl. Den senare är mer allmän och inte absolut på samma sätt som bikten och det är den som avses i texten och skulle kunna brytas i detta sammanhang. (I exempelvis Svenska kyrkan är tystnadsplikten mer allomfattande).

¹⁸¹ Se påve Franciskus: *Vos estis lux mundi*, 7 maj 2019, https://www.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motuproprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html

¹⁸² Lambeth Conference, Section 1.10.e., <http://www.anglicancommunion.org/resources/document-library/lambeth-conference/1998/section-i-called-to-fullhumanity/section-ii0-human-sexuality?author=Lambeth+Conference>.

amerika och Storbritannien rörde sig. I samband med dessa konferenser, Anglican Encounters in the South, publicerades ett slags dokument som upphovspersonerna kallade ”trumpeter”, och många av de biskopar som hade deltagit tog med sig sin oro och sina frågor till Lambethkonferensen. I ”The Second Trumpet from Kuala Lumpur” stod det till exempel: ”Vi är medvetna om hemsökelsen i form av promiskuitet, inklusive homosexualitet, våldtäkter och övergrepp mot barn, i vår tid. Dessa problem är pastorala, och vi uppmanar Kyrkorna att försöka finna ett pastoralt och bibliskt sätt att komma med helande och återupprättelse till dem som har påverkats av någon av dessa upprivande tragedier.”¹⁸³

Reaktionerna på The Lambeth I.10 Resolution blev intensiva. Många homosexuella anglikaner blev upprörda och djupt sårade. De som stöttade resolutionen insisterade på att den var ”den anglikanska kommunionens lära” – detta trots att de resolutioner som antas vid Lambethkonferenserna visserligen har en betydlig moralisk tyngd men faktiskt inte är bindande för provinserna om de inte själva fattar beslut om detta.

En del av resultatet av det som hände den sommaren blev att ärkebiskopen av Canterbury, John Carey, samlade en grupp biskopar från hela kommunionen till ”International Conversations on Human Sexuality”, internationella samtal om människans sexualitet. Efter tre år publicerade de en rapport som konstaterade att det inte fanns någon konsensus om huvudfrågorna men som icke desto mindre pekade ut ett antal områden där deltagarna hade kunnat komma överens. Rapporten innehöll rekommendationer för det fortsatta arbetet i ämnet runtom i kyrkogemenskapen och innehöll också det ”förbund” som samtalsdeltagarna hade satt upp för sina samtal. Detta förbund har använts av många anglikaner när de har diskuterat frågorna. Ett par av åtagandena som ingår i förbundet:

4. Vi kommer att eftersträva en flexibel förståelse och försöka förstå ur andras synvinkel.

5. Vi försöker lära från alla perspektiv.

En av de slutsatser som gruppen som helhet nådde fram till var denna: ”Vi upptäckte i vår egen erfarenhet betydelsen av ’tolkande nästankärlek’ – att tillräkna våra kolleger och andra medlemmar i vår kyrkogemenskap de bästa avsikter, att tala bättre om dem, att fråga (om möjligt direkt den det gäller) innan vi drar slutsatser.”¹⁸⁴

Ärkebiskop Rowan Williams fortsatte med arbetssättet att samla anglikaner från hela det teologiska spektret och från många olika provinser. The Lambeth Commission on Communion, som samlades 2003–2004 och arbetade fram Windsorrapporten, lyckades finna konsensus om några sätt att försäkra sig om den mesta möjliga gemenskapen mellan kyrkorna i ljuset av två frågor. Den ena var att en man som levde i en samkönad relation skulle vigas till biskop i den episkopala kyrkan, och den andra var att ett stift i Kanada hade en ordning för välsignelseakt för samkönade par och att denna skulle auktoriseras.

Lambethkonferensen 2008 organiserades på ett sätt som var mycket olik den nästan parlamentariska modellen för de tidigare konferenserna. Istället för att ha arbetsgrupper som tog fram resolutioner som skulle debatteras möttes biskoparna i ”Indaba-grupper” som samtalade om många olika ämnen. Ett betydande antal biskopar bestämde sig för att inte delta, men de biskopar som deltog lyckades undvika större konfrontationer i fråga om människans sexualitet.

Samma sommar ledde rörelsen i det globala syd till att en parallellkonferens hölls i Jerusalem, där GAFCON föddes. Vissa förväntade sig att detta skulle bli ett alternativ till Lambeth. I GAFCON:s egen presentation:

*GAFCON-resan började 2008 när moraliskt dagtingande, lärofel och en kollaps för det bibliska vittnesbördet i delar av den anglikanska kommunionen hade nått en sådan nivå att ledarna för majoriteten av världens anglikaner kände att det var nödvändigt att tillsammans ta ställning för sanningen. En skara på mer än tusen vittnen, bestående av ärkebiskopar, biskopar, präster och lekmanaledare samlades i Jerusalem till Global Anglican Future Conference (GAFCON).*¹⁸⁵

En del biskopar deltog både i GAFCON och i Lambethkonferensen. Vissa biskopar hade redan lämnat sina provinser för parallella jurisdiktioner, och fler skulle komma att följa dem.

Efter Lambethkonferensen 2008 sattes en process med namnet ”Continuing Indaba” igång för att samla grupper av biskopar, präster och lekmän från hela Kommunionen.¹⁸⁶ År 2016, när denna process avslutades, gav samtalsledarna ut en bok med titeln *Living Reconciliation*.¹⁸⁷ Dessutom inleddes strukturerade samtal på initiativ av The Anglican Church of Canada särskilt för biskopar i Kanada och Afrika. Grupper möttes för att diskutera mission, och under dessa samtal byggdes vänskaper och mer problematiska ämnen, som sexualitet, togs upp. Dessa möten, ”Bishops in Dialogue”, fortsätter att hållas.

På liknande sätt ägde intensiva strukturerade samtal rum inom Church of England och i flera andra provinser.

Temat genom alla åren efter Lambethkonferensen 1998 har samlat ledare som är olika – olika i sina synsätt på sexualitet, men också vad gäller kulturer, språk, kön, makt och tillgång till resurser. Den långa och ibland smärtsamma process som det innebär att lära sig att lyssna till varandra med djup eftertänksamhet och i bön har stärkt gemenskapsbanden och lett till oväntade vänskaper. Konsensus i frågor som har med sexualitet att göra har knappast uppnåtts, men konsensus om att vi hör samman som kristna och anglikaner genom allt har blivit mycket mer allmänt accepterad.¹⁸⁸

¹⁸³ Sidan ”About GAFCON” på GAFCON:s webbplats: <https://www.gafcon.org/about>.

¹⁸⁶ *Report of the Listening Process on Human Sexuality*, The Anglican Consultative Council XVIII Nottingham, 2005, http://www.anglicancommunion.org/media/39805/listening_process-.pdf.

¹⁸⁷ Phil Groves och Angharad Parry Jones: *Living Reconciliation* (London: SPCK Publishing, 2014).

¹⁸⁸ Vi är tacksamma för Alyson Barnett-Cowans hjälp med det här avsnittet.

¹⁸³ *Second Trumpet from 2nd Anglican Encounter in the South*, Kuala Lumpur, 10–15 februari 1997, sektion 6.5.

¹⁸⁴ *Final Report from the International Anglican Conversations on Human Sexuality*, mars 2005, 6, http://www.anglicancommunion.org/media/189015/conversations_on_human_sexuality.pdf.

Lutherska världsförbundet (Lutheran World Federation, LWF). När Lutherska världsförbundet samlades i Winnipeg 2003 hamnade frågor om homosexualitet i förgrunden eftersom Svenska kyrkan bad de församlade att ta upp ämnet och underströk de dimensioner som har med mänskliga rättigheter att göra.¹⁸⁹ En arbetsgrupp tillsattes, men intresset för dialog i frågan var litet, antagligen på grund av de spänningar som var kopplade till det och rädslan för att trasa sönder världsförbundet genom att ta upp det.¹⁹⁰ Arbetsgruppen överlämnade sin rapport vid Lutherska världsförbundets styrelsemöte i Lund (2007). Den togs emot och kom att utgöra utgångspunkten för en fem år lång dialogperiod i medlemskyrkorna och förbundet.¹⁹¹

Men situationen blev svårare när Svenska kyrkan bestämde sig för att utöka definitionen av äktenskap till att omfatta samkönade par. I ljuset av detta tillkännagav den etiopiska Mekane Yesus-kyrkan (den största lutherska kyrkan i världen) sitt beslut att avsluta sin gemenskap med The Evangelical Lutheran Church in America och med Svenska kyrkan på grund av att dessa tillät välsignelseakt för samkönade par och prästvigning av homosexuella prästkandidater.¹⁹²

Vid Lutherska världsförbundets möte blev denna reva i kommunikationen en huvudfråga. Flera europeiska medlemskyrkor hade intagit ståndpunkter liknande Svenska kyrkans, och den etiopiska Mekane Yesus-kyrkan var inte den enda som var kritisk mot sådana ståndpunkter. Den evangeliska kyrkan i Tanzania, den evangelisk-lutherska kyrkan i Lettland och den schlesiska evangeliska kyrkan i Polen och Tjeckien¹⁹³, till exempel, var också mycket kritiska men kapade inte sina relationer med ELCA och Svenska kyrkan.

Vid mötet i Bogotá 2012 ägde en intensiv dialog rum, och det blev uppenbart att en majoritet önskade att diskussionen skulle fortsätta. Efter mötet sammanfattade moderatören och generalsekreteraren upplevelserna från dialogen och noterade att respektfulla och värdiga samtal hade varit möjliga och det unika i varje medlemskyrkas situation hade uppmärksamats. Förbundet som sådant skulle därför inte ta ställning eller handla i frågor som gällde familj, äktenskap och sexualitet. De avslutade med att understryka att Lutherska världsförbundets resa i egenskap av kyrkogemenskap fortsätter trots denna olösta situation.

Trots spänningarna mellan medlemskyrkorna har alla fortsatt som medlemmar i förbundet. Generalsekreteraren i Lutherska världsförbundet har betonat:

*Som kyrkoförbund kommer vi att hitta sätt att bättre diskutera de frågor som kan splittra oss – frågor som människans sexualitet och olika tolkningar av Bibeln – så att vi respekterar både en mångfald av synsätt på viktiga ämnen och den mer grundläggande enheten bland oss. Vi kommer först av allt att förlita oss på Eukaristins och böns kraft.*¹⁹⁴

Mennonite World Conference. The Mennonite World Conference (MWC), som grundades 1925, samlar ungefär 10 000 lokala församlingar fördelade på 107 nationella anabaptist-relaterade kyrkor. Tre av dessa är medlemmar i Kyrkornas världsråd.¹⁹⁵

Än så länge har MWC inte gått in i någon formell samtalsprocess när det gäller människans sexualitet.

År 2006 antog MWC ett uttalande om "Shared Convictions" (alltså ungefär "gemensamma övertygelser", övers. anm.). Den fjärde av dessa betonar Bibelns betydelse som utgångspunkt för all teologisk reflektion och tolkning. Den lyder: "Som trosgemenskap accepterar vi Bibeln som vår auktoritet för tron och livet, och vi tolkar den tillsammans under den heliga Andens ledning, i ljuset av Jesus Kristus, för att urskilja Guds vilja för vår lydnad."¹⁹⁶

Samtidigt erkänner MWC att dess medlemskyrkor har trosbekännelser och kyrkliga praktiker som inte alltid stämmer överens med varandra. Utöver dokumentet "Shared Convictions" arbetar MWC inte för att främja en enda bekännelse eller praktik i medlemskyrkorna – istället försöker den tillhandahålla ett tryggt rum för medlemsgrupper där de kan lära av varandra i frågor om tro och liv.

I allmänhet har MWC:s medlemskyrkor i Europa och Nordamerika engagerat sig i frågor som har med människans sexualitet och med samkönade äktenskap att göra oftare än medlemskyrkorna i Afrika, Asien och Latinamerika.

- I sin *Confession of Faith in a Mennonite Perspective* (1995)¹⁹⁷ bekräftade The Mennonite Church USA att äktenskap mellan en man och en kvinna är tänkt för sexuell förening, livskamratskap och fortplantning (Art. 19). Denna artikel har gett upphov till mycket diskussion och debatt sedan MCUSA tog form 2001. Med början år 2013 har flera konferenser i olika världsdelar antingen öppet bekräftat samkönade äktenskap eller inte vidtagit disciplinåtgärder mot lokala församlingar som har gjort detsamma. Den debatt som sedan har uppstått i MCUSA om politik och om vilken auktoritet *Confession of Faith in a Mennonite Perspective* bör tillskrivas har fått andra konferenser att lämna samfundet.
- Vid generalförsamlingen i juli 2016 fick The Mennonite Church of Canada en rapport från den arbetsgrupp som hade arbetat med ämnet människans sexualitet. Denna rapport innehöll en arbetsgång för urskiljning när det gäller samkönade relationer. Rapporten betonade att bibelstudium i bön kan leda fram till olika ståndpunkter i frågan långsiktiga samkönade relationer och rekommenderade att kyrkan gör utrymme för att pröva dessa olika ståndpunkter under den heliga Andens ledning.

¹⁸⁹ En historik för Lutherska världsförbundets engagemang i denna fråga finns i en artikel på dess webbplats: *Family, Marriage and Sexuality*, Lutheran World Federation, <https://www.lutheranworld.org/family-marriage-and-sexuality>.

¹⁹⁰ "A Chronological Compilation of Key Official LWF Discussions and Decisions on Family, Marriage and Sexuality, 1995–2013", Lutherska världsförbundet, https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/LWF-Emmaus_chronological_compilation1995-2013.pdf.

¹⁹¹ "Task Force Report and Proposed Guidelines and Processes for Respectful Dialogue?", Agenda Exhibit 10 Meeting of the LWF Council, Lund, Sverige, 20–27 mars 2007, <https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/Exhibit%2010%20Report%20Task%20Force%20English.pdf>.

¹⁹² "Church of Sweden Barred from Ethiopian Summit", The Local, 27 april 2007, <https://www.thelocal.se/20070427/7133>.

¹⁹³ Slezská církev evangelická augsburského vyznání i Tjeckien, Śląski Kościół Ewangelicki Wyznania Augsburgskiego i Polen.

¹⁹⁴ Korrespondens mellan Lutherska världsförbundets generalsekreterare Martin Junge och Svenska kyrkans ärkebiskop Anders Wejryd. Generalsekreteraren citerade *A Chronological Compilation of LWF strategy* som hade antagits i juni 2011.

¹⁹⁵ De tre nationella anabaptistiska samfund som är medlemmar i Kyrkornas världsråd är de i Demokratiska republiken Kongo, Tyskland och Nederländerna.

¹⁹⁶ "Shared Convictions of Global Anabaptists", antagen av Mennonite World Conference General Council den 15 mars 2006, <https://mwc-omm.org/sharedconvictions>.

¹⁹⁷ *Confession of Faith in a Mennonite Perspective*, Mennonite Church USA (Elkhart, Indiana: Herald Press, 1995).

- År 2016 publicerades en artikel av Emanuel Neufeld från Evangelische Mennonitengemeinde Schänzli i Muttenz i Schweiz på MWC:s webbplats. Den beskrev en arbetsgång för gemensamma bibelstudier i ämnet människans sexualitet.¹⁹⁸ Den schweiziska mennonitkonferensen som helhet har formellt sett inte deltagit i samtal om ämnet.
- Nyligen har Iglesia Hermanos Menonitas i Paraguay påbörjat en studieprocess i sin ledargrupp för att tydliggöra sin ståndpunkt. Några kyrkor i Latinamerika har publicerat uttalanden som starkt bekräftar traditionella manliga/kvinnliga könsidentiteter.

I allmänhet är det så att trots att de flesta medlemskyrkor i MWC skulle fördöma negativ särbehandling av hbtqi-personer står en stor majoritet bakom den traditionella tolkningen av äktenskapet som något mellan en man och en kvinna och – detta gäller 2019 – verkar inte angelägna att samtala om ämnet formellt i globala sammanhang.

World Communion of Reformed Churches (WCRC). Inom The World Communion of Reformed Churches, som grundades 2010,¹⁹⁹ har olika ståndpunkter när det gäller människans sexualitet lett till konflikt, splittring och bristningar i relationerna mellan och bland gemenskapens medlemmar. Vid dess kyrkomöte i Leipzig 2017 gjorde WCRC det tydligt att alla människor har sin värdighet och sina rättigheter, oavsett sexuell läggning eller sexuell identitet, och oavsett alla olika teologiska tolkningar som är kopplade till denna fråga. Kyrkomötets dokument The WCRC Action, nummer 56:

- *Fördömer alla våldshandlingar riktade mot hbtqi-personer, oavsett vad vi har för teologiska synsätt, runt hela jorden,*
- *erkänner sin delaktighet i stöd till våldet genom sin tystnad och*
- *fortsätter att engagera sig i arbete för rätt och rättvisa, frihet och en trygg värld där alla människor kan blomstra.*

Vid sin 19:e generalförsamling fattade WCRC beslutet att arbeta med en process för att utforska dessa frågor om människans sexualitet. Den försöker etablera ett rum där alla är inkluderade och skyddade och där ömsesidig utmaning, redovisningsskyldighet och nåd är undertonen i diskussionerna som bygger på bibelstudium och på den reformerta traditionens insikter. WCRC följde upp rekommendationen från Leipzig genom att organisera en konsultation i Chennai på temat "Strengthening Communion" ("Att stärka gemenskapen") och tog fram ett antal löften om engagemang. Konsultationen kände dock inte att den kunde tala för hela kommunionen utan fattade beslutet att fortsätta dialogen och att arbeta för gemensam bibelläsning och teologisk reflektion.

De östortodoxa kyrkorna. Den ekumeniske patriarken, Hans Helighet Patriark Athenagoras, skrev till alla autokefala kyrkor i syfte att kalla till ett ortodoxt kyrkomöte. Han bjöd in kyrkorna

att utforma en agenda med de frågor som skulle diskuteras. Den första (förberedande) pan-ortodoxa konferensen hölls på Rhodos i Grekland 1961 och hade en lång lista med diskussionsämnen.

För att verkställa denna agenda inrättades ett sekretariat i Chambesy i Schweiz, och 1976 fattades ett gemensamt beslut om tio ämnen. Förberedelsedokument sattes samman. Nationella kyrkor hade åtagit sig att förbereda och lämna in studiedokument i de olika frågorna. Sekretariatet sammanställde sedan dessa dokument, och de diskuterades, godkändes gemensamt och lämnades in av de förberedande konferenserna till synoderna i de olika kyrkorna.

Dessa dokument byggde på Bibeln och traditionen genom kyrkofädernas skrifter. Men kyrkomötet genomfördes inte på det här stadiet, kanske på grund av de förändringar som pågick i östra Europa.

När idén att samlas till ett kyrkomöte dök upp igen gick förberedelsedokumentet igenom, och på begäran av några kyrkor anpassades de till nya utmaningar. Efter några rundor med utkast och nya utkast av förberedande kommissioner med representanter för alla nationella kyrkor samlades alla kyrkoledare i Chambesy i januari 2016 för att arbeta igenom texterna, och de kom överens om att dessa skulle lämnas vidare till det stora kyrkomötet för godkännande.

Det stora och heliga kyrkomötet samlades den 18–26 juni 2016 på Kreta. Fyra lokala kyrkor deltog inte (Antiokia, Bulgarien, Georgien och Ryssland).

Två av dokumenten är relevanta för *Samtal på pilgrimsfärden*. Dokumentet *Sacrament of Marriage and Its Impediments* ("Äktenskapets sakrament och dess hinder") betonade att familjen är hotad av sekularisering och moralisk relativism.²⁰⁰ Den stora frågan i samhället idag är äktenskapet, som står i centrum för familjen, och familjen är äktenskapets syfte. Pressen att erkänna nya former av samlevnad utgör ett påtagligt hot mot ortodoxa kristna. Borgerligt ingångna äkten-skap saknar sakramental karaktär.

Dokumentet fortsätter med att understryka att "kyrkan inte tillåter sina medlemmar att leva i samkönade relationer eller någon annan form av samlevnad utöver äktenskapet". Det betonar återigen att äktenskapet är heligt och att det innefattar mannens och kvinnans fritt givna samtycke. Det placerar äktenskapet inom den gudomliga lagen, som instiftades samtidigt som Adam och Eva skapades.

Det mysterium som det oupplösliga förbundet mellan man och kvinna utgör är en ikon av förbundet mellan Kristus och hans kyrka. Familjen är i sig den lilla kyrkan. Indirekt avvisade detta alla tänkbara diskussioner om homosexualitet.

Den heliga synoden har tagit emot ett brev skrivet av Misha Cherniak som representant för kristna hbtqi-grupper. Han uppmärksammade den situation som ortodoxa hbtqi-kristna lever i och

¹⁹⁸ Emmanuel Neufeld: "How Can We Get Answers from the Bible for 21st-Century Questions", Mennonite World Conference Courier, 16 maj 2017, <https://mwc-cmm.org/hi/node/488>

¹⁹⁹ The World Communion of Reformed Churches bildades genom att The World Alliance of the Reformed Churches och The Reformed Ecumenical Council gick samman under mötet Uniting Assembly i Grand Rapids, Michigan, USA, år 2010. Se World Communion of Reformed Churches på webbplatsen <http://wrcr.ch>.

²⁰⁰ *The Sacrament of Marriage and Its Impediments, Official Documents of the Holy and Great Council of the Orthodox Church*, juni 2016, <https://www.holycouncil.org/marriage>.

den smärta de upplever när församlingen vägrar bekräfta deras närvaro eller kallar dem fiender. Många har blivit utkastade ur församlingar, nekade kommunionen eller tvingade att genomgå ”omvändelseterapi”. Brevet uppmanade de lokala kyrkorna att sätta stopp för sådant våld och sådana aggressioner. Det noterades att all mänsklig sexualitet kan bli ett redskap för synden men att sexualiteten till sin innersta karaktär är en gåva från Gud. Brevet uppmanade kyrkorna att se till att inrätta trygga rum för dialog där de som har olika sätt att se på detta kan ge uttryck för sina åsikter, upplevelser och tvivel i en miljö som präglas av respekt och tillit.²⁰¹

Det förekom visserligen inga diskussioner om homosexualitet som sådan vid det heliga kyrkomötet, men det andra dokumentet, *The Mission of the Orthodox Church in Today's World* (”Den ortodoxa kyrkans uppdrag i världen idag”), innehåller ett kapitel med titeln ”Attitude of the Church towards Discrimination” (”Kyrkans attityd gentemot diskriminering”). Där slås det fast att ”den ortodoxa kyrkan bekänner att varje människa, oavsett hudfärg, religion, kön, etnicitet och språk, är skapad till Guds avbild och likhet och har samma rättigheter (som alla andra människor) i samhället. I linje med denna tro avvisar den ortodoxa kyrkan diskriminering på grund av alla de tidigare nämnda orsakerna, eftersom dessa förutsätter olikheter i värdighet människor emellan”.

Enstaka teologer och några lokala kyrkor har diskuterat frågor som har med sexualitet och homosexualitet att göra,²⁰² men det stora och heliga kyrkomötet bekräftade betydelsen av äktenskap mellan en man och en kvinna, och det fördömde också diskriminering av människor på grund av deras sexualitet.

De orientalisk-ortodoxa kyrkorna. Den orientalisk-ortodoxa kyrkofamiljen, som innefattar den koptisk-ortodoxa, den etiopisk-ortodoxa, den syrisk-ortodoxa, den indisk-ortodoxa, den armenisk-ortodoxa och den eritreansk-ortodoxa kyrkan, har kyrkogemenskap med varandra. Många orientalisk-ortodoxa kyrkor är religiösa minoriteter i kontexter där islam är den största religionen – särskilt i Nordafrika och i Mellanöstern. Överlevnad är deras prioritet. Därför är diskussioner om frågor som har med människans sexualitet att göra mycket begränsade.

Som respons på ett lagförslag i Indien har en begränsad diskussion ägt rum i den indisk-ortodoxa kyrkan (Malankara Orthodox Syrian Church) och i den indisk-ortodoxa kyrkans Delhi-stift (Catholicate of the East). Båda ger sin respons på förändringar i lagen kopplade till homosexualitet. Synodkommissionen för moraliska och etiska frågor (The Synodical Commission for Moral and Ethical Issues) i Malankara Orthodox Church slår fast att Gud kärlek gäller alla och att Gud ser på alla män och kvinnor som jämbördiga. Kommissionen fortsätter med att bekräfta sin ståndpunkt att homosexualitet, betraktad med utgångspunkt i Bibel och traditionen, bedöms vara oetisk, omoralisk och syndig. Kommissionen argumenterar sedan för att den indiska konstitutionen visserligen garanterar alla rätten till jämställdhet, ett förbud mot diskriminering på grund

av religion, etnicitet, kast, kön eller födelseort, men att referensen till mänskliga rättigheter görs i kontexten allmän ordning, moral och hälsa. Kommissionen håller inte med om att alla homosexuella män ska ses som kriminella och rekommenderar att en distinktion mellan handlingar som utförs i samtycke och handlingar som utförs utan samtycke ska införas i lagen samt att handlingar som utförs med samtycke ska avkriminaliseras.²⁰³

Metropoliten Job Mar Philoxenos av Delhi i den indisk-ortodoxa kyrkan svarade på samma lagförslag 2009. Han slog fast att familjen är samhällets grundenhet och att sex mellan man och hustru syftar till mänsklighetens fortlevnad. Homosexualitet är en sjukdom och måste bli handledd och behandlad på rätt sätt och ska inte betraktas som en mänsklig rättighet.²⁰⁴

Det finns ingen officiell dokumentation av någon gemensam diskussion eller något gemensamt engagemang i frågor om människans sexualitet i den orientalisk-ortodoxa kyrkofamiljen, men det är värt att notera att framstående teologer från denna kyrkofamilj har arbetat för att ge uttryck för ett livgivande engagemang på detta område.²⁰⁵

Generalsekreterare i kristna världsförbund. Ett informellt möte för sekreterarna i de kristna världsförbunden äger rum varje år och samlar generalsekreterarna. Gemensamma angelägenheter diskuteras. Sådana ämnen påverkar relationerna mellan förbunden och deras medlemskyrkor. Det är därför inte förvånande att det under mötet 2016 hölls ett icke-protokollfört samtal om den inverkan som frågor om människans sexualitet har på gemenskapen inom och mellan medlemskyrkorna i de olika världsförbunden.²⁰⁶

7.2.4 Nationella kristna råd

Som det är med världsförbunden, så är det också med de nationella ekumeniska råden. Många har fått ämnen som har med sexualitet att göra placerade på sina agendor av medlemskyrkor. I vissa fall har syftet varit att skapa ett utrymme för respektfull diskussion snarare än att göra ett uttalande. Råden har medlemskyrkor från olika kyrkotraditioner men ställs inför liknande utmaningar genom sitt gemensamma politiska, sociala och ekonomiska sammanhang. De följande redogörelserna bjuder på perspektiv från olika världsdelar.

National Council of Churches in India. The National Council of Churches in India (NCCI), som består av 30 kyrkor från de protestantiska och ortodoxa traditionerna, bjöd in sina medlems-

²⁰³ The Indian Orthodox Church Synodical Commission for Moral and Ethical Issues Response on Unnatural Offenses – Section 377 i The Indian Penal Code, 23 december 2013.

²⁰⁴ Metropolitan Job Mar Philoxenos, ”Indian Orthodox Church Believes Homosexuality a Crime”, 3 juli 2009.

²⁰⁵ Geevarghese Mor Coorilos: ”Orthodoxy and Sexuality – Reflections on the Doctrine of God and Anthropology” i *Theological Reader on Human Sexuality and Gender Diversities – Envisioning Inclusivity*, red Roger Gaikwad och Thomas Ninan (NCCI/SPCK, 2017): 112–120. Se också Reji Mathew: ”A Biblical and a Theological Critique of Select Ecclesial Fathers” i *Theological Reader*, 65–79.

²⁰⁶ Det är viktigt att minnas att den romersk-katolska kyrkan och den rysk-ortodoxa kyrkan (vid sidan om det ekumeniska partiarkatet) är med i denna grupp.

²⁰¹ Hela brevet finns återgivet i *For I Am Wonderfully Made*, red Misha Cherniak, Olga Gerassimenko och Michael Brinkschroder (Esuberanza: European Forum of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Christian Groups, 2016), 298–301.

²⁰² Se artiklarna i *The Wheel* 13/14 (Spring/Summer 2018) av metropolit Timothy Ware och professor Andrew Louth, bland andra. De öppnar för diskussion om homosexualitet med utgångspunkt i kyrkofädernas skrifter och kyrkans liturgier, och de ber kyrkan att sluta tåga i dessa frågor och istället bjuda in till en dialog om dem.

kyrkor till diskussion om ämnen som hör ihop med människans sexualitet och könsmångfald genom två ”studieinstitut” år 2001 och 2003. Initiativet kom från Kyrkornas världsråd, sedan genom NCCI:s kommission för rättvisa, fred och skapelse och efter år 2015 på programnivå genom Programmet för ekumenisk solidaritet med hiv och aids, ESHA.²⁰⁷

Trots stora teologiska skillnader mellan medlemskyrkorna har NCCI konsekvent upprätthållit en profetisk hållning, utmanat nätverket genom sina program, sin litteratur och sina huvudut- talanden, och hört och lyssnat till dem som har blivit marginaliserade på grund av sin sexualitet. En livskraftig plattform för dialog och lärande i nätverket har skapats.

Viktiga milstolpar på NCCI:s resa är bland andra Policy on HIV and AIDS – *A Guide to Churches in India* (”Policy gällande hiv och aids – en guide till kyrkor i Indien”, 2009) och *An Ecumenical Document on Human Sexuality* (”Ett ekumeniskt dokument om människans sexualitet”, 2010).²⁰⁸ Det senare utvecklades under två år av studier och samtal mellan medlemskyrkorna och berörda nyckelpersoner (*Key Affected People, KAP*) av kommissionen för rättvisa, fred och skapelse.

År 2012, vid organisationens fyraårsdag och generalförsamling i Bangalore, föreslog kommissionen att det skulle inrättas ett forum för människor med andra könsuttryck och könsattribut samt för människor med andra sexuella läggningar än den heterosexuella normens. Detta blev verklighet i november 2014 i form av Ekumeniskt forum för människor med andra könsuttryck och sexuella läggningar än normens, det första kristna initiativ som riktar sig till denna grupp på nationell nivå.

Vid detta forums förmöte i Jabalpur i april 2016 inför NCCI:s generalförsamling resonerades det om temat ”I riktning mot inkluderande regnbågskyrkor”, och forumet skickade ett meddelande till generalförsamlingen.

Åren 2014–2015 planerades ett fokuserat engagemang på detta område genom ESHA-programmet.²⁰⁹ Under de senaste fyra åren har detta varit avgörande i arbetet med att från marginalerna hämta in ämnen som har med sexualitet och andra könsuttryck och könsattribut än den heterosexuella normens att göra. Det har också gjort det möjligt för kyrkor och teologiska högskolor (ofta motvilliga) att engagera sig i detta känsliga ämne i en anda av pastoral omsorg snarare än med den traditionella ”synd och fördömelse”-attityden.

Många kyrkor inser nu att frågor som är kopplade till sexuella minoriteter inte är delar av en ”västerländsk agenda” utan snarare ämnen som ungdomar, församlingar och teologiska högskolor i landet allt oftare ställs inför. Några kyrkor har gått före och startat särskilda verksamheter för transpersoner, och några teologiska högskolor har införlivat en ständigt pågående process för akademiskt arbete på detta område.

Ansträngningarna fortsätter i form av en handled process med utbildningsmoduler för utveckling av inkluderande gemenskaper i de kyrkor och på de teologiska högskolor där intresse finns. Detta har ofta skett på bekostnad av att kyrkan eller högskolan riskerar att förlora sin ledarroll i vissa av de indiska kyrkorna eftersom de betraktar ett engagemang på den nivån som liberalt.

Jamaica Council of Churches. The Jamaica Council of Churches (JCC), grundat 1941, samarbetar med The Caribbean Conference of Churches (CCC) och Kyrkornas världsråd, och har protestantiska kyrkor, den etiopisk-ortodoxa kyrkan och den romersk-katolska kyrkan som medlemmar.²¹⁰ När det gäller sexualitet har JCC som organisation skickat ut pressmeddelanden. Under 1970- och 1980-talen deltog JCC i *Family Life Education*-program, ibland i samarbete med CCC, och under 1990-talet publicerade organisationen uttalanden om lagstiftning kopplad till äkten- skapet och behoven av att förbättra familjelivet.

Genom åren har frågor som har med sexualitet, hiv och aids att göra varit ämnet för folkbildningskampanjer, för seminarier riktade till medlemskyrkor och präster, och för pressmeddelanden som har skickats ut av rådet. Ett uttalande 1972, till exempel, höll med folkopinionen om att det fanns ett behov av att se över lagstiftningen om abort men varnade för allmänt tillgänglig abort. JCC föreslog istället att fokus skulle läggas på adoption och på ekonomiskt stöd till kvinnor vilkas graviditeter var oönskade.

I mitten av 1990-talet ordnade JCC på initiativ av CCC, med medel från Kyrkornas världsråd och i samarbete med epidemiologienheten på hälsoministeriet seminarier för att ge präster och prästkandidater kunskap om hiv och aids. Under 2000-talet har JCC organiserat workshops om sexuellt, könsbaserat våld för att sprida Thursdays in Black-kampanjens budskap om ett slut för sexuellt, könsbaserat våld. JCC har också ordnat en regional konsultation för församlingsledare i ämnet hiv och aids och betonat bandet mellan sexuellt, könsbaserat våld och hiv såväl som det faktum att hiv finns i församlingar.

I detta sammanhang har JCC talat för ett fördömande av våld mot hbtqi-personer och för att kyrkorna ska tillhandahålla en pastoral omvårdnad präglad av medkänsla. Samkönade äktenskap sa organisationen nej till med motiveringen att det går emot Bibeln.

JCC har inte dragit sig för att ta upp sexuellt olämpliga och kränkande beteenden inom kyrkan. 2017, när präster hade blivit arresterade anklagade för sexuella övergrepp mot barn, skickade organisationen ut ett pressmeddelande där den fördömde sexuella kränkningar och uppmanade kyrkan till att konsekvent bete sig etiskt och ta ansvar. JCC har också engagerat sig i strategier för att främja dialog mellan kristna som har olika perspektiv, särskilt vad gäller verksamhet för och bland hbtqi-personer och olika synsätt på upphävandet av anti-homosex-lagen.

Sveriges kristna råd. Sveriges kristna råd, The Christian Council of Sweden (CCS), har en mycket bred bas med 27 olika kristna kyrkor som medlemmar. Presidiet består av representanter för fyra ”kyrkofamiljer” – ortodoxa, romersk-katolska, lutherska och frikyrkor. Presidiets medlem-

²⁰⁷ Se ”Background of ESHA Programme,” ESHA, <https://www.eshancci.org/about-us-2/>.

²⁰⁸ *Policy on HIV and AIDS – A Guide to Churches in India, National Council of Churches in India*, 2009, <https://ncci1914.com/policies/> samt *An Ecumenical Document on Human Sexuality*, antaget genom Resolution #EC: 2010.28(9) i The Honorable Executive Committee of the NCCI, organisationens exekutiva kommitté, 16 september 2010, <http://ncci1914.com/wp-content/uploads/2017/06/Ecumenical-Documents-on-Human-Sexuality.pdf>.

²⁰⁹ <http://www.eshancci.org/about-us-2/>.

²¹⁰ Se webbplatsen The Jamaica Council of Churches: <http://jamaicacouncilofchurches.yolasite.com/>.

mar är kyrkoledare i sina respektive kyrkor, så det ekumeniska engagemanget kan upprätthållas på en hög nivå.

Sveriges kristna råd har alltid rymt ett brett spektrum av synsätt när det gäller människans sexualitet. Under lång tid var det inte möjligt att tala så mycket om den. Vissa medlemskyrkor har, åtminstone i praktiken, accepterat samboskap utan äktenskap i årtal. För andra är det otänkbart. Alla medlemskyrkor ser abort som något som i den bästa av världar inte skulle finnas, men flera ser laglig och fri abort som ett mindre ont än alternativen.

Ämnen för samtal i rådet har oftast kommit från medlemskyrkorna. Det gäller också frågor om samkönade relationer och om äktenskapet. Ämnen som har med homosexualitet att göra har diskuterats allmänt i Svenska kyrkan åtminstone sedan början av 1970-talet. År 1995 kom biskopskonferensen i Svenska kyrkan enhälligt fram till att en enskild förbön kunde bedjas för samkönade par som hade ingått registrerat partnerskap och rekommenderade regler för detta. Det förde diskussionen till Sveriges kristna råd, men den hanterades utan alltför mycket konflikt. Senare, när andra frågor om homosexualitet och Jesus blev framträdande på grund av en konstutställning, uppstod en hel del spänningar. Detta ledde till att Sveriges kristna råd ordnade en rad seminarier för kyrkoledare och också till att de årliga dagarna för kyrkoledare stärktes. Dessa dagar är mycket ärliga och personliga, och uppdraget är att försöka förstå varandra och samtala om ledarskapets svårigheter med full öppenhet gentemot varandra och tystnad gentemot den ”yttre världen”. Detta byggde tillit, och den behövdes när frågan om samkönade äktenskap måste tas upp. Först försökte kyrkorna förenas runt strategin att registrerat partnerskap och äktenskap skulle ses som olika men parallella och ha samma juridiska tyngd. Eftersom Svenska kyrkan, med sin lutherska bakgrund, inte betraktar äktenskapet som ett sakrament föll denna strategi samman. De första religiösa grupperna som accepterade samkönade äktenskap visade sig bli den ledande baptistförsamlingen i Stockholm och synagogan i Stockholm. Svenska kyrkan fattade sitt beslut lite senare.

Canadian Council of Churches. Att diskutera samkönade äktenskap i Canadian Council of Churches (CCC) blev ett första exempel på den ”kopernikanska revolution” som innebar ett beslut om att den ekumeniska dialogen måste förändras, och ett första utmanande testfall. CCC insåg 1996 att den röstningsprocess med vägda röster som användes innebar en ekumenik där ”stora kyrkor” ställdes mot ”små kyrkor”. Därför övergav CCC röstandet och bestämde sig för ett etos där alla medlemskyrkor hade samma möjlighet att vittna. Detta skapade ett samtalsbord där konsensus kunde sökas och meningsskiljaktigheter ärligt kunde erkännas och respekteras. I kyrkornas forum behövde deltagarna kunna visa trohet mot sina egna kyrkors grundsatser, men de kunde också lyssna uppmärksamt på andras synpunkter.

Efter flera år när CCC valde samtalsämnen där det gick att vara säkra på att konsensus kunde uppnås stod det klart att samtalet inte skulle vara giltigt förrän kyrkorna respektfullt kunde ta upp och samtala om ämnen där de tyckte helt olika. År 2002 beslutades det att ämnet samkönade äktenskap skulle tas upp. Vid den tiden var den juridiska frågan uppe i det kanadensiska justitiedepartementet, några kyrkor hade börjat välsigna sådana äktenskap, andra var emot det, och många befann sig i en beslutsprocess. Ett rundabordssamtal hölls för kyrkostyrelsen med inlägg från The United Church of Canada (UCC), The Christian Reformed Church in North America

(CRC-NA) och The Orthodox Church in America (OCA). Alla talare presenterade sina respektive kyrkors ståndpunkt: UCC ”för”, med hänvisning till att Kristus bryr sig om hela mänskligheten lika mycket, CRC-NA ”mot”, med hänvisning till Bibeln, och OCA ”mot”, med hänvisning till tradition och ikonografi. Konsensus var varken möjlig eller väntad, men alla blev lyssnade till på ett jämbördigt sätt. Talarnas allvar väckte beundran, liksom deras tydlighet och Kristus-likheten i alla ståndpunkterna, och de tre kramade spontant om varandra!

Detta resultat tillfredsställde CCC eftersom det visade att mångfald i läror inte hindrade ekumenisk enhet inom detta forum. Det gjorde medierna frustrerade eftersom de ville att den kristna sanningen skulle vara svart eller vit. Upplysta predikningar över resultatet uppmuntrade kristna att ödmjukt respektera varandras allvar och engagemang och att se att sanningen alltid ger utrymme för en urskiljningsprocess.

National Council of Churches in the Philippines. År 2014 lanserade The National Council of Churches in the Philippines (NCCP) ett hiv-relaterat projekt som hade utbildning om kön och sexualitet som en av sina komponenter. Detta blev en gnista som tände elden för att börja den ekumeniska plattformens diskussioner om människans sexualitet i relation till vad kyrkorna hade gjort, vad de hade underlåtit att göra och vad de hade gjort fel.

Denna position styrktes 2015 när NCCP hade sin 24:e generalförsamling och lanserade ”Create Safe Spaces for Understanding Human Sexuality” (”Skapa trygga rum för förståelse av människans sexualitet”), ett uttalande som bekräftade att människan är skapad till Guds avbild och därför genomsyrad av värdighet och att sexualiteten är en gåva från Skaparen och måste bekräftas och uppmärksammas på ett positivt sätt.

Generalförsamlingen uppmanade sina medlemskyrkor att (1) skapa trygga rum för diskussioner om sexuell läggning och könsidentitet, (2) ta fram bibelbaserade och teologiskt balanserade material för samtal om människans sexualitet, och (3) bjuda in människor med andra sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck än den heterosexuella normen till kyrkan så att de kan dela med sig av sina gåvor.

Sedan 2016 har utbildningar om kön och sexualitet genomförts. Präster, kvinnor och unga får en genomgång av det ekumeniska perspektivet på sexualitet och på diskussionen om sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck som är andra än den heterosexuella normens. NCCP:s del av kvinnoutbildningen (*Women’s Formation Course*) och The SAVE Toolkit, som har publicerats av The International Religious Leaders Living with and Affected by HIV and AIDS (IN-ERELA+), är de studiematerial som används vid diskussioner om kön och sexualitet.

Rådet arbetar också med en läroplan för ämnet kön och sexualitet för barn och unga. Detta är ett gensvar på uppdraget från generalförsamlingen att ta fram bibelbaserade och teologiskt balanserade studiematerial i ämnet människans sexualitet. Utgångspunkten för denna läroplan är fokus på tre stora teman: (1) att förstå och bekräfta sexualiteten som en gåva från Gud, (2) att värdesätta mångfald och olika sexuella läggningar, könsidentiteter och könsuttryck, och (3) att leva ut värderingar som inkludering, solidaritet och respekt.

Dessutom genomfördes en nationell konsultation i ämnet kön och sexualitet 2017 för att ge representanter från medlemskyrkor, de prästseminarier som medlemskyrkorna samarbetar med och andra institutioner möjligheten att lyssna till olika experter och andra talare som berättade om ämnen kopplade till särskilt hbtqi-frågor. Konsultationen gav också deltagarna från de olika medlemskyrkorna möjligheten att visa upp de ansträngningar som deras respektive kyrkor har gjort i ämnen där de möter hbtqi-personer. Utöver detta tillhandahöll konsultationen ett tryggt rum för hbtqi-personer som är medlemmar i NCCP:s medlemskyrkor att berätta sina personliga historier och berätta om sin brottningskamp och sina förhoppningar.

Konsultationens fokus var hur den ekumeniska gemenskapen kan förkroppsliga kärlek, lyfta fram mångfald som något positivt och kämpa för rättvisa i ljuset av den kamp som förs i hbtqi-gruppen. NCCP:s resa mot att förstå människans sexualitet har öppnat dörrar för partnerskap, samarbeten och vänskap med hbtqi-rörelsens organisationer, grupper och stödjare.

Det ekumeniska lärandet har blivit tydligare och mer meningsfullt tack vare att hbtqi-personer har engagerat sig. Idag har åtminstone fem av de tio medlemskyrkorna i NCCP gjort uttalanden som stödjer hbtqi och bekräftar att alla är skapade till Guds avbild. Rådet, som organisation, fortsätter att möta utmaningar i detta arbete. Icke desto mindre kommer det att fortsätta betona värdet av respekt, solidaritet och gemensamt lärande.

I och med att NCCP närmar sig sin 25:e generalförsamling i november 2019, med temat "Lifting Up Our Voice without Fear" ("Att höja våra röster utan rädsla"), utmanas den ekumeniska gemenskapen att förstärka de fattigas röst, de marginaliserades och de diskriminerades. Organisationen kommer att fortsätta att främja och upprätthålla varje människas helighet och värdighet, ett liv där varje människa blir respekterad, skyddad och uppskattad, där hon kan leva livet fullt ut. Den kommer att fortsätta uppmana hela den bebodda jorden att skapa trygga och beboeliga rum där varje människa kan leva utan att vara rädd att bli utesluten eller fördömd.

Latin America Council of Churches (CLAI). Ämnet människans sexualitet har varit en pågående utmaning för och ett krav på ledarna och församlingsgemenskaperna i The Latin America Council of Churches (CLAI). Det har varit svårt att hantera detta, att ge inter alia till de olika trostraditioner som samexisterar, utöver situationen i vart och ett av de 20 länder som har utgjort CLAI sedan grundandet i Oaxtepec 1978.

Det första CLAI-programmet, The Pastoral Care of Women and Gender Justice ("Pastoral omsorg om kvinnor samt könsrättvisa"), gjorde ett pionjärarbete med ämnen som har varit tabu i Latinamerika och Karibien – manschauvinism, sexism, trasiga relationer, institutionellt våld och sexuell och reproduktiv hälsa bland många andra.

CLAI har fortsatt att bidra till satsningar som syftar till att nå ut till allmänheten och som bygger på nätverkande med civilsamhället och med mellanstatliga organ som ett trovärdigt vittnesmål om den kristna kallelsen. Organisationen har också satsat på ekumenisk närvaro och på interreligiösa försök. Till exempel betonade den mellan 2008 och 2015 sexuella och reproduktiva rättigheter och hade fokus på att bygga medvetenhet och på utbildning riktad till nya ledare och grundad i de lokala och nationella förhållandena och i förhållanden i länder som är grannar. Detta

ledde till arbete med ett material för kyrkor och ekumeniska grupper. Det blev klart i samband med en konsultation i ämnet "Kyrkan och sexuella och reproduktiva rättigheter" som hölls i Havana på Kuba 2013.

Den överenskommelse som CLAI signerade tillsammans med The United Nations Population Fund (UNFPA) återspeglade en strategisk allians med potential att uppnå detta mål.

Vid Summit of the Organization of American States (OAS) som nyligen hölls i Lima i Peru deltog CLAI i en koalition om religion, tro och andlighet i dialog med civilsamhället. Tillsammans med andra nätverk som har sin bakgrund i frågor om sexuella och reproduktiva rättigheter, hbtqi-personer, teologiska högskolor och universitet berättade de om sina tankar med utgångspunkt i gemensamma identiteter och befriande handlingar. Det skrevs utkast till konkreta önskemål riktade till OAS-medlemsstaterna i syfte av avmystifiera och riva ner fundamentalistiska, fördomsfulla bilder som på ett synligt sätt har spridits över vår kontinent och som hotar det engagerade arbete som trosbaserade organisationer (*faithbased organizations*, FBOs) utför. När organisationen står inför denna verklighet har den intentionen att starta om debatten med medlemsstaterna, civilsamhället och FBOs med särskild betoning på mänsklig värdighet, där frågor om sexuell mångfald och kön kan hanteras som brådskande ärenden och utan moraliserande fördomar.

Christian Conference of Asia (CCA). Hiv och aids har varit ett särskilt fokus för verksamhetsprioriteringarna i The Christian Conference of Asia. Flera färdighetsbyggande program och opinionsbildningsprogram har startats av CCA för att ta upp ämnen som oroar organisationen men också för att bygga en kyrka som har kompetens att arbeta med hiv. För att på ett effektivt sätt att reagera på hiv och aids tillsammans med medlemskyrkor och råd fortsätter CCA resan med att bygga på sina medlemmars kapacitet för att bli inkluderande och relevanta för människor som lever med hiv och aids. Detta görs genom programmet Action Together to Combat HIV and AIDS in Asia (ATCHAA).

CCA betonar att det är viktigt att tala om den utsatthet som hiv och aids innebär i samhället. Kvinnor, unga, människor som lever i prostitution och män som har sex med män är mer utsatta för hiv-smitta. Det var i denna kontext som CCA den 15–18 augusti 2021 ordnade en konferens för att tala om sexualitet och reproduktiv hälsa och för att främja mindre riskfyllda sexuella beteenden.

Som en del av ATCHAA-initiativen samlades CCA tillsammans med experter inom områdena hiv och aids, sexualitet och reproduktiv hälsa till en konsultation för att försöka förstå ämnet bättre och också för att diskutera olika strategier när kyrkor och församlingsmedlemmar ska ta upp ämnet. Målen för denna konsultation var:

- Att utveckla strategier för positiv dialog med kyrkor och deras medlemmar om sexualitet och reproduktiv hälsa
- Att förstå hur man bäst hindrar spridning av hiv-smitta i relation till sexualitet och reproduktiv hälsa och att arbeta med opinionsbildning för detta
- Att sammanställa och sprida goda exempel på hur man kan skapa en miljö som är gynnsam för dialog

Förhoppningen är att de goda exemplen på engagemang i frågor som är kopplade till sexualitet dokumenteras och sprids, att strategier för ett djupare engagemang i ämnet fastställs och att kyrkorna gör handlingsplaner för att hindra smittspridning, för omsorg och för stöd till utsatta grupper.

Utöver denna konsultation har CCA hittills inte gjort något offentligt uttalande i ämnet sexualitet som sådant och inte heller tagit initiativ till några samtal under sina generalförsamlingar.

Andra ekumeniska organisationer. För The All Africa Council of Churches (AACC) har frågor om människans sexualitet på grund av ämnets känsliga natur inte varit prioriterade, men det finns ett program som arbetar med familjeliv och genusrättvisa.

Det är några år sedan The Middle East Council of Churches (MECC) tog upp frågor om sexualitet, eftersom det är ett så känsligt ämne och eftersom alla kyrkor inte är redo att delta i diskussioner om det. Dessutom finns det, på grund av den politiska situationen i denna del av världen, annat som måste prioriteras. Det finns en förhoppning om att de teologiska instituten ska ta upp ämnet framöver.

För medlemskyrkorna i The Pacific Conference of Churches (PCC) är sexualitet ett tabuämne, så det har inte funnits på PCC:s agenda. Ämnen som har med sexualitet att göra har diskuterats i några kyrkor, men inga formella dokument som skulle kunna hjälpa kyrkorna i deras egen urskiljningsprocess har skrivits.

The Conference of European Churches (CEC) har undvikit diskussioner i dessa ämnen, skriver organisationens generalsekreterare till Kyrkornas världsråds referensgrupp.

7.2.5 Prästutbildningar och teologiska högskolor

Ett antal teologiska institut har utvecklat program för att uppmuntra till diskussion om ämnen som har med människans sexualitet att göra. De kan tillhandahålla material som skulle kunna hjälpa vissa kyrkor och samarbetsråd att ta sig an dessa ämnen.

Jakarta Theological Seminary. Under många år har det i högskolesammanhanget varit uppenbart att det har funnits studenter, anställda och föreläsare som har en annan sexuell läggning än den heterosexuella. Men de stannade ”i garderoben”. Vid en viss tidpunkt uppstod oro över de risker som kyrkans medlemmar skulle kunna utsätta sig för genom att ägna sig åt oskyddat sex. 1993 skickades studenter till en grupp homosexuella i Jakarta som en del av ett fältarbete, och förhoppningen var att de skulle lära sig något om vad det innebar att vara homosexuell eller trans och om hur detta skulle kunna tolkas i ljuset av den kristna tron. 2008 började seminariet

utforska möjligheten att ta upp detta ämne i offentliga samtal. Det fanns en oro för att många skulle fördöma det. Därför togs det upp i samband med firandet av Världsaidsdagen. Nästa år följdes detta av en bok om kvinnans sexualitet och ett firande när boken gavs ut. Året efter det ordnades en ”LGBT Week”.²¹¹

Dessa initiativ har lett till många fler aktiviteter, som Peer Educators and Peer Counsellors’ Camp (läger för kamratutbildare och kamratstödare), Internationella dagen mot homofobi, transfobi och bifobi och Suicidpreventiva dagen.²¹²

Många kyrkor, och de flesta i vår del av världen, är fortfarande mycket emot hbtqi-personer och betraktar dem som syndare. Därför kräver detta arbete att vi är mycket försiktiga och noggranna. Vi har närmat oss de lokala kyrkorna, och vi genomför arbetet tillsammans med The Association of Theologically Educated Women in Indonesia (förbundet för teologiskt utbildade kvinnor i Indonesien). Det har visat sig att det är enklare att arbeta tillsammans med och genom kvinnor eftersom det är tydligt att de har närmare till empati med hbtqi-personer, och deras band till familjelivet gör att de bättre förstår vilken kamp hbtqi-personer utkämpar och vilka utmaningar de ställs inför.

Senate of Serampore College. Ungefär 54 högskolor i India, Sri Lanka och Bangladesh har band till The Senate of Serampore College, som grundades 1818. Denna högskola har varit stolt över att den arbetar med kontextuell teologi. Kursplanen för kandidatexamen i teologi reviderades, och den nya antogs, 2010. Den nya kursplanen utvecklades så att den erkände det sammanhang där högskolan finns, och den utformades för att ge studenten färdigheter och verktyg för att förstå sammanhanget och kunna arbeta med att tjäna människor där på ett bra sätt. Nya kurser som skulle möta kyrkans utmaningar i samhället arbetades fram. I svallvågorna av hiv och aids, och med medvetenhet om att sexuella frågor hade varit tabuämnen i det indiska samhället, underströk generalsekreteraren i The National Council of Churches in India (NCCI) för högskolans registrator att det behövdes en kurs om människans sexualitet. När kursplanen såg över 2010 fördes sexualitet in i teologi-och-etik-klustret. Förhoppningen var att studenterna skulle bli bättre rustade för att arbeta med dessa frågor. Men bristen på kursmaterial och andra undervisningshjälpmedel har i viss mån minskat lärarnas och studenternas intresse för ämnet. Därför arbetar NCCI tillsammans med The Senate of Serampore College för att revidera kursplanen igen och utveckla lämpliga metodologier.

University of Kwa-Zulu Natal – The Ujamaa Centre. The Ujamaa Centre grundades 1985 som en del av The School of Theology vid det dåvarande University of Natal (numera University of Kwa-Zulu Natal, UKZN) i Sydafrika. Det är ett icke-partibundet, icke-samfundsbundet center för samhällsutveckling och forskning, och det stöttar kapacitetsuppbyggnad för utveckling och gott förvaltarskap i kyrka och civilsamhälle genom teologisk utbildning. Dess mål är att se till att alla medborgare deltar i samhällets förvandling.

²¹¹ "LGBT Week at Jakarta Theology Seminary", blogginslag på bloggen "her lounge", 17 november 2011, <http://herlounge.blogspot.com/2011/11/lgbt-week-at-jakarta-theologyseminary.html>.

²¹² Se till exempel hur The International Association for Suicide Prevention arbetar: https://www.iasp.info/wspdf/pdf/2013_wspdf_activities.pdf, sidorna om Indonesien.

The Ujamaa Centre har som uppgift att arbeta bland fattiga, i arbetarklassen och bland marginaliserade och att använda bibliska och teologiska verktyg för att åstadkomma förvandling i samhället och för individer. I centrum för The Ujamaa Centre står praxis som koncept och som praktik. Praxis innebär ett fortgående engagemang i den cykel eller spiral som handling och reflektion utgör.

The Ujamaa Centre arbetar profetiskt med Bibeln och med andra teologiska resurser för att åstadkomma befrielse och liv i överflöd för alla (Joh 10:10). De främsta problemen är strukturerna som är präglade av synd och som ser till att människor förblir förtryckta och marginaliserade. Ett exempel är de ekonomiska systemen som upprätthåller en rik elit och lämnar massorna i fattigdom, ett annat är de patriarkala systemen som bär upp mäns privilegier och makt och som tvingar kvinnor att fortsätta underordna sig och utsätter dem för olika former av könsbaserade övergrepp.

Under det tidiga 1990-talet bad olika kvinnogrupper universitetet att komma och leda kontextuella bibelstudier (*Contextual Bible Study*, CBS). Ett brett spektrum av bibelstudier genomfördes tillsammans med dem, men det var det om Tamar som väckte mest gensvar bland kvinnorna. ”Om den här berättelsen finns i Bibeln kommer vi inte att vara tysta”, sa kvinnor.

Det upptäcktes snart att det inte bara var könsbaserat våld kvinnor inte tänkte hålla tyst om. Samma kvinnogrupper i KwaZulu-Natal var de som talade om hiv och aids. En kvinna från en av de kyrkobaserade kvinnogrupperna vid Edendale Hospital i Pietermaritzburg sökte stöd för de patienter som skrevs ut från sjukhuset för att ”åka hem och dö”. Att arbeta med kvinnor som var hiv-positiva var en tydlig utveckling i engagemanget för att förstå och arbeta med sexualitet.

Hiv-positiva kvinnor började tala mer öppet om sina kroppar och om sin sexualitet genom CBS-arbetet. De började också bjuda in män till sina hiv-stödgrupper, och sakta började männen också tala om sina kroppar och sin sexualitet. På det viset började arbetet med genus växa så att det innefattade arbete med ”befriande maskuliniteter”. Pluralformen var viktig eftersom männen talade om ”andra sätt att vara man”, och detta infattade homosexuell maskulinitet.

Nu har tystnaden brutits av män. Genom arbetet med kön och hiv och genom arbetet med att söka efter exempel på befriande afrikanska maskuliniteter uppstod många samklanger med det arbete som görs av The Circle of Concerned African Women Theologians. Detta gjorde att det fanns fler platser och mer resurser för de lokala församlingar som ville arbeta med sexualitet. Detta arbete försåg också UKZN:s Postgraduate Programme on gender, religion, and sexuality på The School of Religion, Philosophy and Classics med arbetsmaterial och arbetsuppgifter.

Men den tydligaste utvecklingen uppstod genom samarbetet med The Pietermaritzburg Gay and Lesbian Network. Inbjudan gällde att utforska relationen mellan religion och sexualitet. Genom detta samarbete utvecklades ett spektrum av församlingsbaserat CBS-arbete, bland annat särskilda projekt som samlade församlingspräster, också från African Instituted Churches (AIC) tillsammans med representanter från The Gay and Lesbian Network.

Detta arbete har visat sig vara verkligt förvandlande – det har genomförts på lokala språk med

en mångfald av präster och medlemmar ur hbtqi-gemenskapen. CBS-arbetet har fått en synlig effekt. Det är tydligt att det har uppstått förändringar i uppfattningar, attityder och handlingsmönster bland prästerna och en förnyad känsla av värdighet, bekräftelse och inkludering bland afrikanska hbtqi-kristna.

Genom detta lokala arbete har The Ujamaa Centre blivit inbjudet att samarbeta med andra projekt över hela Afrika där afrikansk sexualitet är fokus och kunnat använda CBS-material framtagna i andra lokala sammanhang i många länder. The Tamar Contextual Bible Study Campaign (”Kontextuella bibelstudiekampanjen Tamar”), som startades av The Ujamaa Centre, har blivit ett globalt redskap för arbete med könsbaserat våld. Arbetet med människans sexualitet har slutit sin cirkel. Det senaste är fokus på de sammanhang där afrikanska lesbiska kvinnor utsätts för våld. I allt arbete med sexualitet har det funnits en konstant efterfrågan på arbete med hatbrott, de så kallade ”tillrättavisande våldtäkter” som afrikanska lesbiska kvinnor utsätts för. Det är uppenbart att afrikanska kvinnor som ses som representanter för begränsningar av den patriarkala kontrollen just nu drabbas av ett bakslag.²¹³

United Theological College of the West Indies. The United Theological College of the West Indies (UTCWI) grundades på 1960-talet genom en sammanslagning av de protestantiska teologiska högskolorna på Jamaica. Några protestantiska samfund i andra karibiska länder deltog också.²¹⁴

Människans sexualitet var ett ämne i några kurser i kursplanen, till exempel pastoral omsorg och rådgivande, stödande, vägledande och själavårdande samtal, kristen etik och psykologi. Ett huvudfokus började 2004 när UTCWI utnämndes till Centre of Excellence (ett slags ledaruppdrag bland utbildningsinstitutioner) för utbildning om hiv och aids, specialistutbildning i samtal och opinionsbildning för att sätta stopp för stigmatisering och diskriminering.

I ljuset av data som indikerar att Karibien har näst högst prevalens när det gäller hiv-infektion – bara länderna söder om Sahara i Afrika har högre – bedömdes det som viktigt att karibiska kyrkoledare skulle få särskild utbildning som rustade dem för att svara upp mot den höga hiv-prevalensen i denna del av världen. En erfaren utbildare som arbetade med Voluntary Counselling and Testing-metoden (VCT), den som används av det karibiska hälsoministeriet, rekryterades. Ett ekumeniskt arbetssätt med denna intervention ledde också till att en kommitté tillsattes. Den består av UTCWI, det anglikanska stiftets kommitté för hiv och aids och The Webster Memorial United Church Counselling Centre. Sedan 2004 får alla studenter på UTCWI utbildning i VCT, och programmet har också erbjudit VCT-utbildning för församlingar och andra teologiska högskolor på ön.

VCT-utbildningen gav teologistudenterna tillfälle att konfronteras med sin egen sexualitet, sina preferenser och sina fördomar och att utforska den kunskap, de färdigheter och de attityder som behövs för att man ska kunna erbjuda samtalsstöd åt människor med andra sexuella läggningar och sexuella vanor än den heterosexuella normens.

²¹³ <https://srpc.ukzn.ac.za/news/2021/02/ujamaa-centre-hosts-annual-eudy-simelane-memorial-lecture/>.

²¹⁴ För mer information om UTCWI, se www.utcwi.edu.jm.

2007 godkände The UTCWI Board of Governors ett samarbetsprojekt där den pastorala omvårdnad som är riktad till homosexuella skulle diskuteras. I konferensen deltog församlingspräster och präster som arbetar inom UTCWI, den lokale biskopen och andra representanter för The Metropolitan Community Church (MCC), The Jamaica AIDS Support (JAS) och The Jamaica Forum for Lesbians All-Sexuals and Gays (J-FLAG). Kyrkoledarna fick en orientering, och workshops hölls.

Eftersom statistik tyder på att fler unga kvinnor och fler män som har sex med män (MSM) blir smittade av hiv har samband mellan motvilja att ta kontakt med institutioner där man kan bli testad, hög förekomst av infektionen i dessa grupper och ekonomiska, sociala, juridiska och kulturella faktorer blivit synliga. Smittspridning av hiv från mamma till barn har nästan eliminerats, användning av kondom har ökat, men förekomsten av hiv-infektion fortsätter att vara hög bland unga kvinnor – detta hör ihop med ekonomiska faktorer och könsbaserat våld – och bland MSM på grund av stigmatisering av MSM och på grund av lagstiftning som gör det möjligt att fängsla homosexuella män.

Jamaica Praying – A Handbook for HIV and AIDS Sensitive Liturgies and Sermons är ett viktigt material som högskolan har gett ut.²¹⁵ Högskolan arbetar också med en undersökning bland UTCWI:s och andra högskolors tidigare studenter där VCT-utbildningen har genomförts för att utvärdera hur kyrkorna använder VCT-utbildningen i församling, pastoral omvårdnad och kontakter med hbtqi-personer. Undersökningen gäller också samband mellan sexuellt och könsbaserat våld och hiv-smitta.

Högskolan fortsätter att utbilda i VCT för att stoppa hiv-smittspridningen och få slut på stigmatisering och diskriminering och för att brottas med de pastorala och etiska avvägningar som ingår i arbetet med att tillhandahålla pastoral omsorg bland hbtqi-personer i den karibiska kontexten.

Drew Theological School. Till Drew Theological School i Madison i delstaten New Jersey i USA kommer studenter från olika etniska och teologiska bakgrunder, från olika kyrkor och samfund och från olika länder.

I mötet med en stor kunskapsbrist vad gäller sexualitet, med bittra konflikter i församlingar och familjer och med övergrepp och våld har Drew Theological School utvecklat ett starkt engagemang för att sexualiteten ska byggas in som en avgörande del i kristen teologisk utbildning. Högskolan har band till United Methodist Church, och denna kyrka upplever just nu en smärtsam, djup splittring i frågor som har att göra med sexuell läggning, jämställdhet och inkludering. Därför har högskolan ett särskilt ansvar för att skapa trygga rum i en akademisk kontext där denna konflikt tas upp och där studenter rustas för att kunna erbjuda det konstruktiva ledarskap som kyrkan och det omgivande samhället så väl behöver.²¹⁶

Högskolans arbetsmetod innebär att hela tiden ge studenterna möjligheter, både i undervisningssalarna och utanför dem. Studenterna möter ett brett spektrum av kristna idéer, traditioner och ledare, och detta hjälper dem att tillsammans ta upp och hantera ämnen som har med sexualitet att göra tvärsöver teologiska, kulturella och politiska gränser. Dessa gränser får dem annars så ofta att skada, tysta och vara rädda för varandra.

I undervisningssalarna, till exempel, ingår det i de obligatoriska introduktionskurserna akademiska texter om queer bibelhermeneutik, sexualundervisning i asiatisk-amerikanska kristna församlingar, sexbrott som begås av präster, teologisk etik med inriktning på funktionsnedsättning och sexualitet, och Marias lovsång och fattiga, ensamstående, afroamerikanska mödrar.

Det finns också valbara kurser som helt har fokus på sexualitet och religion med mer fördjupande diskussioner om den kristna tron och ämnen såsom fortplantning som samhällsfråga, sexualundervisning för unga och unga vuxna och sexuellt utnyttjande av barn.

Utanför föreläsningssalarna har det organiserats diskussioner, till exempel en ”öppet forum”-serie om homosexualitet och kyrkan. Den leddes av en pensionerad biskop i United Methodist Church.

Den uppmärksamhet som har ägnats åt sexualiteten i det liturgiska livet på Drew är kanske den mest kännetecknande delen av skolans arbetssätt. Detta innefattar kristen musik, böner, predikningar och nattvardsliturgier som tydligt bekräftar Guds kärlek till den kroppsliga mångfalden bland de människor som Gud har skapat, såväl som hela gudstjänster med fokus på kristen tro och sexualitet. Bland de teman som har förekommit finns sexuellt våld mot kvinnor, sexuell läggning (denna gudstjänst leddes av ledare för hbtqi-studentgruppen), och livet med hiv och aids.

I arbetet med att skriva den nya läroplanen för masterprogrammet har fakultetsledningen sjösatt en mer medveten och omfattande plan för att bygga in den kristna trons engagemang i rättvisefrågor på områdena sexualitet och kön. Detta ska synas tillsammans med och i samtal med kristna gruppers engagemang i miljöfrågor, arbete mot rasism och arbete för religionsdialog.

Kärninslagen i den sexualundervisning som utvecklas för blivande präster är att (1) rusta studenterna så att de kan utöva ett kristet ledarskap som stöttar utsatta människor, människor som lever med smärta och rättvisa relationer i gemenskapen, (2) tillhandahålla material som kan användas i olika sammanhang och som betonar de gemensamma aspekterna i individuella och gemensamma sociala identiteter (såsom etnicitet, kön och klass), och (3) generera en kreativ, läkande och bekräftande andlig vitalitet genom utövandet av kristna liturgiska konstformer.²¹⁷

²¹⁵ Mary Hills Kuok (red): *Jamaica Praying – A Manual for HIV and AIDS* (Jamaica: United Theological College of the West Indies, 2015), se också <https://www.oikoumene.org/en/press-centre/news/2010jamaica-praying201d-2013-a-manual-for-hiv-and-aids-has-been-launched>.

²¹⁶ För en diskussion om de pedagogiska utmaningarna, se Kate Ott och Darryl W. Stephens: "Embodied Learning: Teaching Sexuality and Religion to a Changing Student Body", *Teaching Theology and Religion* 20, nummer 2 (april 2017): 106–116.

²¹⁷ Mer information om Drew Theological School: <https://www.drew.edu/theological-school/>.

7.3 Några lärdomar från kyrkornas samtal om sexualitet

Lärdomarna från detta arbete understryker hur viktigt det är att kyrkor, kristna världsförbund, nationella kristna råd, ekumeniska organisationer vars medlemmar hör hemma i samma världsdelen och teologiska institutioner hittar sätt att engagera sig i samtal på pilgrimsvandringen för rättvisa och fred och skapar nådens trygga rum där dessa samtal kan äga rum.

Det är tydligt att Kyrkornas världsråds medlemskyrkor deltar i diskussioner på många olika sätt genom sina kristna världsförbund, ekumeniska organisationer med koppling till en viss världsdelen och nationella kristna råd. Man kan vänta sig att de kommer att ta med sig insikter och erfarenheter som de har fått genom sina diskussioner i andra ekumeniska sammanhang till diskussionerna i Kyrkornas världsråd. De redogörelser som finns i detta kapitel har gett exempel på ömsesidigt ansvar när kyrkor och ekumeniska organisationer har berättat om sina försök att se vad som är Guds vilja. De har försökt tyda tidens tecken, skapa utrymme för dialog och utveckla praktiker för den pastorala omsorgen.

I alla exempel finns det en tydlig brottningskamp med Bibeln, traditionen, förnuftet och erfarenheterna. Kyrkorna har försökt hitta lämpliga sätt att öppna för diskussion om frågor som gäller människans sexualitet. En del har tillämpat konsensusmetoder för sitt beslutsfattande. Många har gett sin respons på sin regerings initiativ och direktiv. I en del kyrkor har grupper som har bildats inom kyrkan tagit fram diskussionsmaterial och engagerat sig i opinionsarbete för människor som har en annan sexuell läggning, en annan könsidentitet och andra könsuttryck och könsattribut än den heterosexuella normens.

Politik, makt och motsägelsefulla och selektiva tolkningar av rätt och rättvisa. Om vi ska kunna förstå hela bilden är det viktigt att vi ser att det finns andra faktorer som också har påverkat debatten och attityderna till människor som har en annan sexuell läggning, en annan könsidentitet och andra könsuttryck och könsattribut än den heterosexuella normens. Till exempel är det viktigt att inse hur *”money talks”*. Runtomkring i världen finns aktiva, inflytelserika transnationella allianser. De arbetar med antingen ”konservativa” eller mer ”liberala” agendor. Där pengar, ekonomisk makt eller kyrkliga hot styr kyrkornas relationer och samarbeten blir samtalen i de trygga, nådefulla rummen med ärlig dialog och ömsesidigt lärande verkningslösa och omöjliga.

I vissa fall har kyrkor gått ihop med civilsamhällesgrupper för att tala för upprätthållandet av ”traditionella värderingar”. På olika håll i världen har flera kyrkor och samfund gjort gemensam sak med icke-kyrkliga grupper och rörelser för att mobilisera kristna medborgare och få dem att försvara sig mot så kallad ”homosexuell propaganda” och ”könsideologi” som sägs tvingas på dem genom nya lagar eller genom riktlinjer från internationella institutioner som FN. Trots att kyrkorna samarbetar med FN och med organisationerna i FN-familjen om frågor som gäller rätt, rättvisa och fred tycker de att det är svårt att göra det när det gäller könsrättvisa och rättvisa för sexuella minoriteter.

Praktiska arbetssätt för att underlätta samtal på pilgrimsfärden för rättvisa och fred. I nästan alla sammanhang är det uppenbart att politik, och detta innebär också kyrkans politik, och gräsrotternas problem och behov fungerar på olika sätt. Problemen på gräsrotsnivå är ibland helt andra än de på ledarskapets politiska nivå. Man kan fråga sig i vilken utsträckning människors stora vardagsproblem återspeglas och får svar i de olika politiska programmen när det gäller ämnen som familj, homosexualitet och reproduktiva rättigheter. Det är tydligt att kyrkorna har tyckt och fortfarande tycker att det är mycket svårt att svara upp mot de utmaningar som frågor kopplade till människans sexualitet ställer dem inför.

Tyvär har denna situation begränsat möjligheterna för individer och grupper att delta i diskussion och dialog om ämnen som har med sexualitet att göra inom det ramverk som vår tro ger oss. Detta har allvarliga implikationer för individers och gruppers möjligheter att leva fullt ut som hela människor.

En nyckelfaktor för de kyrkor som har tagit sig an frågor om sexualitet på ett framgångsrikt sätt har varit att de erkänner att många olika aspekter av samhällslivet och församlingens liv och förmågan att tala om sexualitet på ett holistiskt sätt är ömsesidigt beroende av varandra.

Aspekter som har varit avgörande i arbetet med att berätta om otaliga positiva exempel är bland andra:

- Att övervinna hiv och aids
- Att övervinna sexuellt våld och könsbaserat våld
- Förvandlande maskuliniteter och femininiteter
- Att eliminera kvinnlig könsstympning (female genital mutilation, FGM)
- Att övervinna skadliga traditionella sedvänjor, bland andra FGM, barnäktenskap, ”änkerening”, rituellt sex, brudköp
- Arbete för barnvänliga kyrkor
- Arbete för allsidig, åldersanpassad, värderingsbaserad sexualundervisning för barn och tonåringar

Dessa arbetssätt har fungerat enbart därför att de har byggts på Bibeln och har bearbetats i kontextuellt bibelstudium. Det är också tydligt att alla kyrkor utmanas och uppmanas att skärpa sina synsätt på frågor inom pastoraltologin och de rådgivande, vägledande och stödjande samtalen och själavården, frågor som skulle kunna besvaras på olika sätt beroende på sammanhang.

Medlemmar i alla kyrkor brottas med dessa frågor om sexualitet och om inkludering, och de söker moralisk, etisk och andlig vägledning. Dessa större frågor för en ansvarsfull pastoraltologi finns kvar på agendan för alla Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och förtjänar att bli ämne för samtal i trygga dialogrum. I sådan dialog skulle också kunna kyrkor som inte är medlemmar i Kyrkornas världsråd kunna delta.

8. Att skapa trygga rum för dialog – tron på Guds förvandlande kärlek

Detta dokument är inte något av Kyrkornas världsråds policydokument eller något uttalande. Avsikten med det är inte att ge slutgiltiga svar i ämnen som berör människans sexualitet. Istället presenterar det indikationer på hur frågorna har hanterats och kanske kommer att hanteras i medlemskyrkorna.

Det är tydligt att diskussionerna i kyrkor, styrelser och samarbetsråd har vuxit ur en mångfald av faktorer. Några av dessa faktorer är förändringar i den allmänna opinionen, lagar, reaktioner på hiv och aids, pastoral omsorg om människor som har utsatts för våld på grund av sitt kön, och ambitionen att vara en röst för dem vilkas mänskliga rättigheter har kränkts eller ignorerats. Vid några tillfällen har diskussionerna börjat därför att en medlemskyrka i samma kyrkliga tradition eller en annan kyrklig tradition har intagit en ståndpunkt som har uppfattats som något annat än traditionens etos och tro.

I vissa fall har bibelstudiemetoder lett till frågor om hur man ska se på de frågor som just då är aktuella och som är kopplade till människans sexualitet.

Det är uppenbart att det inte finns någon enhällighet när de gäller de ståndpunkter som har intagits i dessa frågor. När kyrkorna, styrelserna och samarbetsråden har försökt reda ut dessa frågor har de utforskat Bibeln, traditionen och lärdomar från erfarenhet och förnuft. Hur kan kyrkor i allmänhet och de kyrkor som är medlemmar i samarbetsråd leva med de olika ståndpunkterna inom och mellan sig?

I inledningen till detta dokument finns ett citat från The Programme Guidelines Committee vid Kyrkornas världsråds 10:e generalförsamling, den som hölls i Busan. Bakgrunden till citatet är ett svar på de frågor som ställdes i de ekumeniska samtalen, i förhandlingar och i andra presentationer och som gällde de utmaningar som ämnen kopplade till människans sexualitet ställer Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och deras valkretsar inför. För att betona detta och understryka hur viktigt det är för detta dokument repeterar vi generalförsamlingens rekommendation här:

Kyrkornas världsråd är medvetet om frågor som splittrar kyrkor och samfund, och rådet kan fungera som ett tryggt rum där medlemmarna kan gå in i dialog och moralisk urskilning i frågor som kyrkorna upplever som utmanande. Exempel som har gjort sig hörda på ett starkt sätt i denna församling är frågor om kön och mänsklig sexualitet. Kontroversiella frågor kan få utrymme i detta trygga rum i vår gemensamma agenda, och vi minns att tolerans inte räcker utan att grundförutsättningen är kärlek och ömsesidig respekt.²¹⁸

Kyrkornas världsråd tillhandahåller ett rum där man kan vidta gemensamma åtgärder och ett

²¹⁸ L. Senturias och T. Gill (red): *Encountering the God of Life – Official Report of the 10th Assembly*, (Genève: WOC, 2014), 247.

rum för överläggningar om frågor som påverkar medlemskyrkornas liv och vittnesbörd. Därför tillsattes en referensgrupp för människans sexualitet.

Sedan generalförsamlingen i Busan 2013 har många kyrkor och andra trosgemenskaper upplevt utmaningar i arbetet med att försöka förstå frågor kring människans sexualitet. Kyrkornas världsråds medlemskyrkor har uppmanat varandra att dela med sig av det de har kommit fram till och att fortsätta vandra tillsammans med kyrkor som utmanas av dessa frågor.

Kyrkornas världsråds exekutiva kommittés underkommitté för program, som samlades i november 2015, noterade att en viktig aspekt av arbetet för referensgruppen för människans sexualitet var att skapa trygga rum för dialog om detta känsliga ämne. De sa också att en annan tydlig handling är att se till att det finns ”a space for grace” (”ett rum för nåd”). Programkommittén rekommenderade referensgruppen att fokusera sitt arbete på att skapa trygga rum som ”nådens rum”. Referensgruppen arbetade med denna rekommendation i ett antal år, men efter omfattande diskussioner blev det tydligt att ordet ”grace” hade olika betydelse i olika kyrkor och traditioner.

”Grace” (som på svenska oftast översätts med ”nåd” men som också betyder bland annat ”kärlek”, ”barmhärtighet” och ”älskvardhet” – övers. anm.) hade visserligen varit ett huvudtema vid The World Conference on Faith and Order i Edinburgh 1937, där olika innebörder och betydelser utforskades, men det hade inte förts någon internationell, multilateral, ekumenisk dialog om detta sedan dess. Referensgruppen bestämde därför att vidare utforska förståelsen av ”trygga rum för dialog” där det fanns konsensus.

Många förväntar sig att WCC ska tillhandahålla trygga dialogrum för ärliga samtal om dessa frågor som berör människans sexualitet. Sådana samtal på pilgrimsfärden är, som författaren till Efesierbrevet skriver, något som måste genomföras med fördragsamhet: ”alltid ödmjuka och milda. Ha fördrag med varandra i tålmod och kärlek” (Ef 4:2).

Kyrkornas världsråds strategiska mål, och därför också pilgrimsfärdens, innefattar att engagera varandra i teologisk reflektion och bildning, att bygga relationer med tillit och förståelse och att kommunicera på inspirerande och innovativa sätt om det arbete som görs gemensamt i och för världen. Förväntan är dels tillväxt i riktning mot en ekumeniskt ansvarstagande teologi för människans sexualitet, dels att pastorala arbetsmetoder för inkluderande gemenskaper ska stärkas.

8.1 Trygga rum för dialog

Genom hela detta dokument har begreppet ”trygga rum” och andra begrepp som ansluter till det varit ett tydligt återkommande motiv. Att tillhandahålla ett sådant rum var ett av Kyrkornas världsråds huvudbidrag genom Bosseyseminarierna som hölls 2001, 2002 och 2003. Dessa seminarier utgjorde ett tryggt rum för diskussioner om ämnen kopplade till människans sexualitet, och de har blivit en modell för hur man kan bjuda in till dialog om dessa ämnen.

Alla de tre seminarierna inleddes med en meditation på temat pilgrimsvandring. Vad gäller metod var den att seminarierna leddes av en professionell samtalsledare som inte var från Kyrkornas världsråd (en medlem i The Religious Society of Friends). Hon prövade gruppens konsensus regelbundet under var och en av sessionerna för att se till att utveckling kunde äga rum. Vid början av varje seminarium inbjöds alla deltagare att skriva under ett kontrakt om konfidentialitet, om att vara uppmärksam på processen och om att respektera andra deltagares övertygelser.

Genom bibelstudier, personliga berättelser och insikter från traditionen och från nutida tolkningar, och genom samtalsledarens arbete, förändrades attityderna hos många av deltagarna så att en mer inkluderande gemenskap bildades trots att olikheterna i åsikterna kvarstod. Om och om igen har kyrkor, ekumeniska råd och teologiska institutioner vittnat om hur viktigt det är att i sådana miljöer diskutera ämnen som har med sexualitet att göra. Seminarierna blev ett laboratorium där deltagarna kunde testa och förfina sätt att delta i diskussioner om frågor kopplade till sexualitet.

8.1.1 Bosseyseminarierna (2001–2003)

Rapporten till Kyrkornas världsråds generalförsamling i Porto Alegre från den dåvarande Reference Group on Human Sexuality gav följande redogörelse för seminarierna som hölls på det ekumeniska institutet Château de Bossey:

*Det första seminariet (juli 2001) inbjöd ett brett spektrum av deltagare från olika världsdelar att berätta om sina kulturella, lokala och globala perspektiv på människans sexualitet. Deltagarna gav uttryck för synpunkten och erfarenheten att den bästa sortens teologi växer fram ur reflektion över upplevelser ur verkliga livet som ett tillägg till traditionell teologi. Den utsträckning i vilken enskilda deltagare fick möjlighet att nå fram till öppenhet och sårbarhet var avgörande för de gemensamma reflektionernas och teologiserandets kvalitet. Många deltagare upplevde pressen från sin lokala kultur som mycket stark. Kulturens samspel med praktiken, tron och Bibeln var ett ständigt närvarande problem. Människans sexualitet, detta var tydligt, var inte bara en fråga om samkönad sexualitet, något som ofta hade framförts i ekumeniska diskussioner. Snarare sågs människans sexualitet som något mycket grundläggande för alla människor, något som påverkar dem, ofta i situationer där de är extremt sårbara.*²²⁰

Personliga berättelser om smärta, skuld och stor glädje delgavs i ett konfidentiellt samtalsutrymme under seminariet. Deltagarna talade om sina liv med otrohet, misslyckanden i sexuallivet i äkten-

²²⁰ <https://archived.oikoumene.org/en/resources/documents/assembly/2006-porto-alegre/3-preparatory-and-background-documents/churches-response-to-human-sexuality.html>.

skap och andra relationer, identitetsfrågor och en rad andra erfarenheter såväl som glädjen över sexualiteten. Dessa erfarenheter kunde inte kategoriseras i termer av kön, läggning och kultur. Berättelserna kännetecknades av öppenhet och blev möten med en helig mänsklighet. Traditionell sexualetik sågs som inadekvat när det gäller att hantera den nya värld där Guds folk inser att de lever nu. En ny praktik och en ny teologi för sexualiteten bedömdes som nödvändiga. Detta var nödvändigt för att återerövra kroppens teologi och utöva pastoral omsorg med arbetssätt som stämmer bättre med de olika sexuella uttrycken och erfarenheterna.

Erfarenheter från olika delar av världen var ett samtalsämne. Från länderna i Afrika söder om Sahara berättades det om en utbredd oro över patriarkala kulturella strukturer, könsdifferentiering och kränkningar av kvinnors mänskliga rättigheter. Särskilt i relation till de kulturella rituella kontrollerna av kvinnors sexualiteter, och till våld mot kvinnor. Det sades att "(för många afrikanska kvinnor är) vigselbeviset en dödsattest". Sexuella nätverk, månggifte och olika andra sexuella handlingsmönster spred hiv och aids som en löpeld över kontinenten. Användandet av kondomer var sedan länge ett hett debattämne i kyrkan.

I Asien hade koloniseringen lett till att traditionella uttryck för sexualiteten som något heligt hade blivit helt nedtryckta.

Globaliseringen sågs som något som främjade synen på kroppen som en handelsvara, särskilt kvinnors och barns kroppar, och detta orsakade frågor om orättvisor.

I Nordamerika och Västeuropa har postmoderniteten en enorm inverkan på sexuella handlingsmönster. Debatter om homosexualitet dominerar kyrkliga diskussioner. Det finns en djup känsla av den smärta som uppstår när familjemedlemmar blir som främlingar och av utfrysning bland människor som är homosexuella och trans. Våld mot kvinnor, barn som blir utsatta för övergrepp och ett stigande antal skilsmässor beskrevs som stora problem. Det var tydligt att kyrkor i alla delar av världen befinner sig i en situation där det råder tystnad i frågor om sexualiteten och där dessa frågor är omgivna av skam, och sexualitet utanför äktenskapet är en enorm utmaning för kyrkorna.

Det andra seminariet (i april 2002) arbetade med en sammanfattning och en analys av uttalanden från kyrkor i frågor om människans sexualitet. Detta material hade sammanställts av den internationella referensgruppen. Kyrkornas världsråds generalsekreterare hade bitt kyrkor att skicka in sina uttalanden i frågor om människans sexualitet. I brevet ombads kyrkorna särskilt att skicka uttalanden som de hade gjort nyligen men att inte skriva nya uttalanden för detta syfte.

De uttalanden som granskades identifierade de frågor och de arbetssätt som kyrkorna brottades med. Seminariedeltagarna upptäckte gliporna mellan uttalandena från kyrkor och kyrkornas medlemmars egna erfarenheter. De flesta uttalanden som hade tagits emot kom från kyrkor på norra halvklotet.

Två konfessionella perspektiv kom från den finsk-ortodoxa kyrkan och från United Methodist Church i USA. Det talades positivt om liv i kristna gemenskaper, men de utmaningar som har med människans sexualitet att göra var olika i olika sammanhang – monastiska kommuniteter, blandäktenskap, äktenskap inom traditionella grupper och homosexuella grupper. Smärtsamma ögon-

blick orsakades av kyrkornas allt hårdare ställningstaganden i frågor som gäller sexualitet. Andra ämnen och reaktioner som presenterades under seminariet var hiv-och-aids-pandemin i Afrika, svaren från olika organisationer, sexuella övergrepp begångna av präster eller kyrkoledare och responsen från en kyrka i Nya Zeeland.

Det tredje seminariet (i april 2003) hade sitt fokus på bibelstudier. Tre centrala teman användes i studierna av Bibeln – Kristi kropp, pilgrimsfärd och den heliga Treenigheten. Studiet av Bibeln och samtalen med inslag från olika kyrkors perspektiv gav en livlig ingång till att identifiera ämnen som har med sexualitet att göra men som inte hade utforskats tidigare. Dessa kom fram tack vare medvetenheten om att familjestrukturer eller mönster håller på att förändras. Det finns ett växande antal familjer där modern är familjens överhuvud och där den manliga rollen har blivit irrelevant. Fler människor vill leva som singlar eller gifta sig men inte ha barn. I Afrika lämnas familjer åt mor- och farföräldrars eller till och med barns omvårdnad när föräldrarna dör i aids. I Europa och Nordamerika vill homosexuella ha egna barn genom adoption eller genom IVF. Andra ämnen som identifierades var sexualitet och människor med funktionsnedsättningar, utomäktenskapligt och föräktenskapligt sex, homosexualitet, abort och preventivmedel. Deltagarna betonade hur viktigt det var att få berätta och lyssna till varandras berättelser och ifrågasatte de normativa modellerna för diskussioner om sexualitet. De talade positivt om den teologi som kännetecknas av att den är provisorisk eller tillfällig, som visar vägskyltar utmed livets väg, och som inte är normativ. Något annat som blev uppenbart var att deltagarna ville utforska de motkulturella dragen i gemenskapen och dess vittnesbörd.

Bosseyseminarierna försåg deltagarna med ett rum som gjorde respektfulla samtal möjliga. Samtalen inspirerades av ett brett spektrum av erfarenheter – personliga, kulturella och kyrkliga – och av en mångfald av teologiska synsätt och de insikter och det arbete som internationella organisationer och icke-statliga organisationer bidrog med. Kyrkornas världsråd hade ingen intention att nå fram till konsensus i frågor om människans sexualitet eller när det gällde arbetssätt eller synsätt. Seminarierna tillhandahöll ett tryggt rum för lärande och för att berätta och lyssna till erfarenheter från olika kyrkor som brottas med frågor om sexualitet.

Under Bosseyseminarierna blev det tydligt att ett tryggt rum för dialog är det där man tar emot den andre villkorlös, i Guds närvaro, med alla olikheter, fel och styrkor som en medvandrare i livet. När samarbetsgruppen med medlemmar från den romersk-katolska kyrkan och Kyrkornas världsråd, The Joint Working Group between the Roman Catholic Church and the World Council of Churches, inledde sitt arbete utforskade den först dialogens kännetecken:

Dialog innebär ett samtal, men ett samtal med ett mål: att upptäcka sanningen. Allt samtal innebär ett utbyte, ett samspel mellan att å ena sidan tala och föreslå och å andra sidan lyssna och ta emot. Därför är dialog motsatsen till monolog [...]. Den ekumeniska dialogen är inte något mål i sig själv. Den är inte någon akademisk övning. Dess mål är att [deltagarna] ska växa tillsammans i koinonia.²²¹

²²¹ Joint Working Group: *The Nature of Dialogue* (1967). För ytterligare en undersökning av ämnet, se http://www.prounione.urbe.it/dia-int/jwg/e_jwg-info.html. Se också *Joint Working Group, Eighth Report, 1999-2005* (Genève: WCC Publications, 2006), Appendix D: "The Nature of Ecumenical Dialogue", 73-89.

Som Peter Neuner noterade när han reflekterade över den ekumeniska dialogens kännetecken: ”Att förstå betyder att själv förändras – i en horisontsammansmältning. Jag kommer ut ur en dialog som en annan människa än den jag var när jag gick in i den [...]. I dialogen kan jag inte förutsätta hur och i vilken riktning förändringen kommer att ske. Därför är dialogen alltid fylld av risker.” Neuner fortsatte med att utforska dialogen som en ”horisontsammansmältning”.²²²

Den ekumeniska rörelsen har varit en plats för dialog genom hela sin historia. Till att börja med var de som deltog i dialogen kyrkor som delgav de andra sin bild av ett visst ämne. De gemensamma punkterna i redogörelserna kunde identifieras, och de olikheter som återstod blev agendan för det fortsatta arbetet.

Detta är en avgörande första fas i dialogen, men det blev uppenbart att detta var mindre dialog och mer ett uttryck för monolog eller, som Peter Neuner beskrev det, ”tvåvägsmonologer”. Han fortsätter: ”Vi blir alla alldeles för lätt frestade att acceptera den andre bara inom vår egen horisonts gränser.”²²³

En sådan jämförande metod var den dominerande i de ekumeniska diskussionerna vid The World Conferences on Faith and Order i Lausanne 1927 och i Edinburgh 1937. Den jämförande dialogmetoden – ett nödvändigt första steg i samtalen – följdes av en samarbetsmetod som betonades vid The World Conference on Faith and Order i Lund 1952. Där lovade kyrkorna att tillämpa det som blev känt som Lundprincipen:

*Borde inte våra kyrkor fråga sig om de visar tillräcklig iver att gå in i samtal med andra kyrkor, och om de inte borde agera tillsammans i alla frågor utom dem i vilka djupa skillnader i övertygelse tvingar dem att handla var och en på sitt sätt?*²²⁴

På det viset blev dialogen och samtalen ett rum dit kyrkorna tog med insikter från sina traditioner, och tillsammans började de tillämpa en samarbetsbaserad metod.

Dialog är inte monolog. Det är inte en situation eller ett utrymme där man är ute efter att höra bara sin egen röst. Dialogen är ett rum där man intensivt lyssnar till den andre. Den är ett rum där man lyssnar innerligt,²²⁶ och genom mötet med andra förändras ens uppfattningar och attityder.

Jonathan Sacks, tidigare överrabbin för Storbritannien och Irland, delar i sin bok *To Heal a Fractured World* med sig av några värdefulla insikter som bildar grunden för en dialogkultur:

Det finns en underlig och underbar detalj i hur ett gudstjänstrum är byggt. Det heligaste föremålet bland möblerna var arken. Den innehöll det heligaste föremålet, stentavlorna på vilka Guds ord

²²² Peter Neuner: ”Interchurch Dialogue” i *Dictionary of the Ecumenical Movement*, 2:a utgåvan, red Nicholas Lossky m fl. (Genève: WCC Publications, 2002), 320.

²²³ Neuner: ”Interchurch Dialogue”, 320.

²²⁴ Oliver Tomkins (red): *The Third World Conference on Faith and Order, Lund 1952* (London: SPCK, 1953), band 52, s 20.

²²⁵ Se Kuncheria Pathil: *Models in Ecumenical Dialogue* (Bangalore: Dharmaram Publications, 1981).

²²⁶ En redogörelse för ekumenisk dialog finns i Alan Falconer: ”The Challenge of the Culture of Dialogue” i *Ecumenical and Eclectic – Essays in Honour of Alan Sell*, red Anna Robbins (Milton Keynes: Paternoster, 2005), 205–221.

var skrivna. Ovanför arken fanns två figurer, keruber. I Torah står det att deras ansikten ”ska vara vända mot varandra” (2 Mos 25:20).²²⁷ De visa säger att keruberna var som barn eller, i en annan tolkning, att de var sammanslingrade som älskande. Det var mellan de två keruberna som Gud talade till Mose. Gud talar där två människor vänder sina ansikten till varandra i kärlek, omfamning, generositet och omsorg [...]. När vi öppnar vårt ”jag” för en annan människas ”du” – det är där Gud bor. Vi upptäcker Guds bild i oss själva genom att urskilja den i den andra. Gud bor i mellanrummet där ett jag fogas samman med ett annat jag genom förbundets godhet och vänlighet i handling.²²⁸

Samtal och dialog är inte bara sätt för var och en att ge uttryck för sina egna idéer och ståndpunkter. De innebär en förvandling av förståelsen, och den växer ur mötet ansikte mot ansikte. Som kardinal Walter Kasper har skrivit: ”Det är inte så att vi bara har möte, vi är möte. Den andre är gränsen för mig – den andre är en del av och ett berikande av min existens. Därför tillhör dialogen den mänskliga existensens verklighet. Identitet är dialogisk.”²²⁹

Att kunna gå in i ett sådant dialogrum kräver ett särskilt sinnelag. I den berömda intervju som Olivier Clément gjorde med patriark Athenagoras identifierade patriarken detta sinnelag som Kristi anda: ödmjukhet, självbehärskning och ett osjälviskt sätt att välkomna den andre. Det underliggande sinnelaget blir tydligt i hymnen i Filipperbrevet (Fil 2:5–11) – en *kenosis*, att tömma sig själv, ett liv fullt av förvandlingar.²³⁰ Ett sådant sätt att vara betonar att alla kristna är ömsesidigt beroende av varandra genom att de strävar efter att ha samma sinnelag som Kristus. I rapporten *What Unity Requires* betonade 1975 års generalförsamling i Kyrkornas världsråd, den i Nairobi, att ekumeniskt engagemang innebär att varje kyrka som deltar i dialogen ”siktat på hållbara och långsiktiga relationer med sina systerkyrkor”.²³¹ Det är ett åtagande som betyder att man fortsätter delta i dialogen vilka svårigheterna än blir. Genom detta blir var och en förvandlad i dialogens process. Dialogens och samtalens språk på pilgrimsvägen pekar mot förflyttning, mot att röra sig och förändras och bli ny – det handlar om förvandling. Där kristna verkligen ger sig ut på pilgrimsfärd tillsammans i trygga dialogrum kan de få uppleva hur Guds nåd, kärlek och barmhärtighet förvandlar dem på sätt som de inte hade planerat för och inte kunnat förutse.

8.1.2 Dialogens gemenskap

Människans sexualitet diskuteras sällan rakt på sak. Det finns ett behov av öppenhet och av ett icke-föreskrivande tillvägagångssätt som främjar öppna diskussioner och som kan bereda vägen för positiv förvandling. Den ekumeniska rörelsen har strävat efter att ordna trygga dialogrum i trosgemenskaper för att det ska gå att ta upp svåra ämnen. För att kunna tala om dessa ämnen

²²⁷ ”Keruberna skall hålla vingarna lyftade och utbredda, så att de skyler locket. De skall vara vända mot varandra, med ansiktena ner mot locket” (2 Mos 25:20).

²²⁸ Jonathan Sacks: *To Heal a Fractured World* (London: Continuum, 2005), 54.

²²⁹ Walter Caspar: ”The Nature and Purpose of Ecumenical Dialogue”, *Ecumenical Review* 52, nummer 3 (mars 2009), 293. Se också Konrad Raiser: ”The Nature and Purpose of Ecumenical Dialogue – Proposal for a Study”, *Ecumenical Review* 51, nummer 3 (mars 2009): 287–292.

²³⁰ Se avdelning 5.5 i detta dokument.

²³¹ David M. Paton (red): *Breaking Barriers* (Nairobi, 1975; London: SPCK, 1976), 60.

i någon grad av konstruktiv anda behöver kyrkor och andra grupper trygga, pålitliga och icke-dömande sammanhang där alla parter tar ansvar. Dessa trygga rum måste också vara stabila, inkluderande och pålitliga om det ska gå att diskutera de avgörande ämnena och gå till gemensam handling. Vi arbetar för att varje församling ska förvandlas eftersom den är en del av Guds hem – att de ensamma är välkomna, att de illa åtgångna hittar värdighet och vederkvickelse, och att de utstötta hittar en helig och trygg familj och gemenskap.

Trosgemenskaper och kyrkor har mandat att vara heliga gudstjänstrum för tillit och förtroende och att erbjuda fysisk, psykisk och andlig trygghet. På en sådan plats påminns vi kristna och kyrkor om vår Herres bud:

”Liksom Fadern har älskat mig, så har jag älskat er. Bli kvar i min kärlek. Om ni håller mina bud blir ni kvar i min kärlek, så som jag har hållit min faders bud och är kvar i hans kärlek” (Joh 15:9–10).

Ett sådant bud innefattar att älska den andre i hans eller hennes ”annanhet” och att samtidigt glädjas över att vi hör samman genom och i Jesus Kristus.

Det är en plats där människan är utan rädsla, utan skam och utan att riskera att bli skrämdd. Det är en situation där hon kan kliva utanför sin egen bekvämlighetszon och där hennes integritet och värdighet respekteras. Ett icke-dömande rum där varje människa blir accepterad som hon är. Där människan blir sedd bortom det hon gör, där hon kan vara ärlig och där sanningen sägs med kärlek. Ett rum för återupprättande och positiv förvandling.²³²

8.1.3 Kännetecknen för trygga dialogrum

Det är av största vikt att det i dessa utrymmen finns de kunskaper och färdigheter som människans sexualitet och närliggande ämnen kräver.

De underlättar också kritisk dialog och debatt om ämnena. Rummet ger möjligheten att fördjupa och förtydliga förståelsen och teologin, med flexibilitet att ifrågasätta dogmer och moraliska normer, och med tanken att uppmuntra till socialt engagemang. Här finns också möjligheten att fördjupa och förtydliga identiteter och beteenden i en icke-dömande miljö där självkänsla kan byggas.

Det är tydligt att trygga rum inte fungerar på egen hand och att de inte heller uppstår automatiskt. För att ett tryggt rum ska kunna fungera och för att människor ska kunna lita på att det fungerar måste alla kyrkor ha medarbetare som underlättar arbetet i trygga rum för dialog om

människans sexualitet. Dessa medarbetare, *safe space facilitators* eller *Ambassadors of Common Learning on Love and against Violence*, måste bli ordentligt utbildade och förberedda av respektive kyrka på nationell nivå och på stiftsnivå och motsvarande.

Det trygga rummet ger individer och grupper ett gemensamt ägarskap när det gäller dialogens utmaningar och ansvaret för att bidra till deras lösningar. Rummet gynnas av det goda som finns i individen, gruppen och omgivningen, och det kan mobiliseras för arbetet med att övervinna hinder och utmaningar. Rummet kännetecknas också av avgörande egenskaper, som pålitlighet, och det förvaltar förtroenden. Det är också ett rum där medlemmar känner att de blir lyssnade till, får sällskap på vägen, blir stöttade och får mentorhjälp, och där de känner att deras utsatthet inte ökar.

Rummet har starka band till det stöd som finns att få i offentlig och privat sektor utanför församlingen – broar eller länkar till socialt kapital.

Det trygga dialogrummet karaktäriseras också av inkludering och har förmågan att överbrygga ojämna maktförhållanden och skapa ett sammanhang där alla kan delta och bidra oavsett vilka olikhetsmarkörer som kan finnas. Den skapar länkar och kontakt mellan grupper i trosgemenskaper och har möjligheten att bidra till förvandling i hela gemenskapen.

I allt detta är det avgörande att vi är medvetna om maktdynamiken och om de skillnader som kan kväva det trygga rummet, till exempel kvinnor-män, minoritet-majoritet och inrikesfödda-migranter.

Ett exempel på ett fungerande ”tryggt dialogrum” är den rörelse som arbetar med kontextuella bibelstudier (*Contextual Bible Study*, CBS), den som är ursprunget till The Tamar Campaign som The Ujamaa Centre vid University of KwaZulu Natal i Sydafrika tog initiativ till²³³ – se kapitel 7.2.6. Det CBS som har Tamar och våldtäkten (2 Sam 13:12–18) som ämne står för vår kollektiva tystnad om våld mot kvinnor och blir en start för arbetet med förvandling och effektiva lösningar. Detta bibelstudium utvecklades till slut till att bli en kampanj mot könsbaserat våld och sexuellt våld. The Tamar Campaign hjälper kyrkor att tala om sexuellt våld och våldsamma maskulina förebilder. Detta gräsrotsinitiativ har fått stort genomslag i Sydafrika och har spridits till andra länder i Afrika och till andra världsdelar.²³⁴ Flera av Kyrkornas världsråds program – bland andra Ecumenical HIV and AIDS Initiatives and Advocacy, Just Community of Women and Men och ekumenisk teologisk utbildning – har tagit till sig metoden och använder den, och den har haft en stor inverkan på deras arbete.

²³² Se C. Campbell, M. Skovdal och A. Gibbs: ”Creating Social Spaces to Tackle AIDS-Related Stigma – Reviewing the Role of Church Groups in Sub-Saharan Africa” i *AIDS and Behavior*, band 15 (2011) s 1204 ff. Vår definition av nådens trygga rum (*safe spaces of grace*) är en utveckling av deras ”six features of supportive social spaces”.

²³³ Manoj Kurian: *Passion and Compassion – The Ecumenical Journey with HIV* (Genève: WOC Publications, 2016), 75–77.

²³⁴ Gerald West och Phumzile Zondi-Mabizela: ”The Bible Story that Became a Campaign – The Tamar Campaign in South Africa (and Beyond)”, Ministerial Formation 103 (juli 2004), 4–12.

8.1.4 Trygga dialogrum

Trygga familjerum är platser där rättvisa, trygghet och relationers helighet främjas och upprätthålls och där missbruk och övergrepp förhindras. Berättelsen om hur Tamar blev våldtagen – Tamar, kung Davids dotter, blev utsatt för ett övergrepp av sin halvbror Amnon – påminner oss om att familjen som ett tryggt rum inte kan tas för given i någon civilisation, inte ens idag. Men ett familjerum där barn tas omhand, där de skyddas andligen och fysiskt, där de har mentorer och får utbildning och information, och där de blir villkorlös accepterade – det kan vara ett utrymme som är tryggt, som ger dem styrka och självförtroende att vara sig själva, och som är värt att lita på. Öppna och välinformerade diskussioner i familjen om människans sexualitet i den kontext som vår tro utgör kan, om de äger rum vid rätt tidpunkt, räcka långt för att upprätthålla trygga familjerum.²³⁵

Trygga församlingsrum är platser där traditionella och innovativa system och principer tillsammans med praktik finns till hands för att främja diskussion om de ämnen som behövs och om vad som behöver göras för att församlingen ska kunna ta sig an utmaningar. Dessa kan vara ungdomsgrupper, kvinnogrupper, mansgrupper, söndagsskolor, kyrkans skolor eller teologiska utbildningar. De kan också vara kyrkans eller samfundets grupper, ekumeniska grupper eller interreligiösa grupper.²³⁶

För att församlingsrum ska kunna utvecklas och upprätthållas är det avgörande att de som har hand om dem och leder samtalen där har fått adekvat utbildning och rustats för sin uppgift. I Indonesien uppmuntrar The Pasundan Christian Church, som är medlem i Kyrkornas världsråd, alla sina församlingar att ta upp ämnet människans sexualitet och arbeta med det på ett holistiskt sätt och att inkludera den som är trans eller har en annan sexuell läggning.

Le Lab i Genève är en församlingssamfund som har kommit till på initiativ av l'Église protestante de Genève, den protestantiska kyrkan i Genève, och som har många medlemmar med andra sexuella läggningar än den heterosexuella. Den började som en gemenskap bestående av tre personer och har vuxit till en församling på över 40 personer under en tvåårsperiod.

Trygga gemenskapsrum är rum där system, principer och praktiker finns på plats för att främja diskussioner om de ämnen som är aktuella och där deltagarna skrider till handling för att ta itu med utmaningar. Detta är rum där avgörande, kanske till och med smärtsamma, bekymmer kan diskuteras fritt och övervägas utan att någon behöver vara rädd för efterverkningar. Ett gemenskapsrum är en plats där människor kan tala fritt och visa vilka de är utan att vara rädda för att någon eller något ska få dem att känna sig obekväma, ovälkomna eller otrygga på grund av kön, etnicitet, sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck, kulturell bakgrund, trostillhörighet, ålder, fysisk kapacitet eller mental kapacitet. Detta är en plats där reglerna skyddar vars och ens självrespekt och värdighet och där de också starkt uppmuntrar var och en att respektera andra.

Den andra avgörande framgångsfaktorn är de människor som deltar i dialogen – människor som tillhör de grupper som påverkas, människor som lever i samhällets marginaler, är en väsentlig del av det trygga dialogrummet.

Sedan 1995 har Inclusive and Affirming Ministries (IAM) arbetat som katalysator för förvandling och tagit sig an utmaningar med att öppna människors tankevärld genom att öka medvetenheten om mångfald, öppna hjärtan genom att skapa trygga rum för dialog och möte, och öppna dörrar tillsammans med engagerade människor som troget arbetar för förändring och för en större acceptans och inkludering av hbtqi-personer i trosgemenskaperna i Afrika. IAM har gett människor i marginalerna, människor som känner sig utstötta och avvisade, stöd. Dessa människor har också fått möjlighet att integrera sexualitet med andlighet som en gåva från Gud och att vittna med kraft och självförtroende, bekräftad av mission från marginalerna, inför resten av Kristi kropp.

I egenskap av icke-statlig organisation (*non-governmental organization*, NGO) och trosbaserad organisation (*faith-based organization*, FBO) är IAM ett exempel på hur människor som lever i marginalerna samlas som en gemenskap för att fortsätta resan på pilgrimsfärden och inte ge upp eller förlora hoppet trots alla svårigheter. År 2018 arbetade IAM tillsammans med andra aktörer och medlemmar i Global Interfaith Network for People of All Sexes, Sexual Orientations, Gender Identities and Expressions (GIN-SSOGIE) med att ta fram kursplanen för *Hearts Set on Pilgrimage* och framgångsrikt genomföra pilotkursen. Detta är en kurs som rustar människor i marginalen för dialog med religiösa ledare i den egna församlingen och i andra kyrkliga sammanhang.

Trygga etiska och teologiska rum är platser där analys, undervisning, praktiker, dogmer, högtider, andlighet, tillbedjan och liturgier gör det möjligt att ta upp de ämnen som behöver bearbetas. Kyrkorna på denna plats försöker att med Bibeln, traditionen, förnuftet, erfarenheten, kulturernas visdom och samtidens insikter som bas urskilja och arbeta med frågorna (detta diskuteras i kapitel 3).

Teologiska institutioner tillhandahåller också detta rum som är avgörande för den teologiska analysen, och publikationer sammanställer det viktigaste av det tänkande som främjar denna process.²³⁷

The Jakarta Theological Seminary i Indonesien har arbetat med människans sexualitet på ett rättframt sätt sedan 1993. Ett valbart program inriktat på människans sexualitet ger studenterna en holistisk förståelse av ämnet och möjlighet till interaktion med det omgivande samhället, teologisk reflektion och tillfälle att gå djupare i studierna och engagemanget. Varje år tar hälften av de 250 studenterna del av programmet. (Se också kapitel 7, sektion 7.2.6.)

Trygga rum från vilka styrning och ledning utgår är platser där medvetenhet och erfarenheter som har med frågorna att göra kan öka möjligheterna att beslutsfattare och de som befinner sig i

²³⁵ Kurian: *Passion and Compassion*, 62.

²³⁶ Kurian, 61.

²³⁷ Kurian, 61.

olika hierarkier kan föra in politiska beslut som främjar arbetet med trygga och dynamiska rum i tros­gemenskaper. På det viset främjas välinformerade och balanserade lokalsamhällen.²³⁸

Ett tydligt exempel på hur sådana rum för dem som arbetar med styrning och ledarskap bär frukt finns i södra Afrika, i den anglikanska kyrkan i Sydafrika, som vi har uppmärksammat tidigare (se kapitel 7, sektion 7.2.1).

8.2 Fördragsamhet – att leva med olikheter på pilgrimsvägen

Genom hela *Samtal på pilgrimsvägen* har vi talat öppet om de situationer som olika kyrkor och ekumeniska organisationer hamnar i när de arbetar med frågor som berör människans sexualitet. Det är tydligt att det har funnits många tillfällen när representanter som har olika hållningar inte har kunnat enas. Hur kan då kyrkorna leva med olikheterna? Hur håller de gemenskapen vid liv samtidigt som de är djupt splittrade när det gäller de frågor som har med människans sexualitet att göra?

Vissa har hänvisat till sin tolkning av något som kallas ”försonad mångfald”. Ett annat förhållningssätt som en del har föreslagit är det som kallas ”hållbar skillnad” (”constrained difference”), som beskrivs som ”ett kritiskt, ständigt omförhandlat utrymme som korrigeras av våra ibland olika, ibland överensstämmande tolkningar av ’trons substans’”.²³⁹

Genom hela detta dokument har temat trygga rum för dialog varit tydligt. För att vi inte ska in­vaggas i en falsk trygghet på sådana platser är det viktigt att understryka att de är konfliktfyllda. De skapas på grund av oenighet, ofta i frågor som har stor betydelse. Betoningen av hur viktigt det är att hålla sådana trygga rum öppna kommer ur Kyrkornas världsråds erfarenheter av försök till att diskutera sexualitet. Det har blivit uppenbart att enhällighet i dessa frågor inte har uppnåtts och att den är svårfångad. Djupa övertygelser hålls fast med engagemang och i argumentation. I vissa fall har kyrkor brottats med frågor om sexualitet i årtionden utan att komma fram till någon överenskommelse. Hur kan då kyrkor sträva efter att leva med olikheter och samtidigt fortsätta att engagera sig i diskussioner om dessa frågor?

En viktig biblisk vägledning för dessa situationer med långdragna konflikter och olika förhållningssätt finns i Kolosserbrevet (Kol 3:12–14): ”Som Guds utvalda, heliga och älskade skall ni alltså klä er i innerlig medkänsla, vänlighet, ödmjukhet, mildhet och tålmod. Ha fördrag med

varandra och var överseende om ni har något att förebrå någon. Liksom Herren har förlåtit er skall också ni förlåta. Men över allt detta skall ni ha kärleken, det band som ger fullkomlighet.”

Så länge som det har funnits en kyrka har det funnits meningsskiljaktigheter och splittring i den. En sådan källa till splittring hade sitt fokus på inkluderingen av de människor som var annorlunda. För efesierna fick kyrkan en medlemskara präglad av mångfald när den började dra till sig icke-judiska konvertiter. Hela Efesierbrevet, från den inledande hymnen till Gud som Fader, Son och Ande och till Guds gärningar, är en förlängd predikan om enhet och försoning. Mot slutet av brevet betonar författaren att utövandet av enhet är ett livsviktigt uttryck för den kallelse som alla kristna har att ”alltid [vara] ödmjuka och milda. Ha fördrag med varandra i tålmod och kärlek. Sträva efter att med friden som band bevara den andliga enheten” (Ef 4:2–3).

En annan källa till splittring i den unga kyrkan hade teologin i centrum. Lärare som stod för en annan teologi hade infiltrerat kyrkan i Kolosseum och utmanade den paulinska förståelsen av Kristi gudomlighet och mänsklighet. De anspelade på gnostiska ideal som uppmanande till överdriven askes och till ett farväl till den materiella världen. Kolosserbrevet är mycket engagerat i sitt motstånd mot denna inkräktande teologi. Som svar betonar den att kyrkan borde ta på sig Kristi mantel genom att gå saligprisningarnas väg.

Om vi ska kunna leva med olika övertygelser, övertygelser som de olika deltagarna håller fast vid med alla krafter, kan vi ta hjälp av det genomgående temat i Nya testamentets brev: att ha fördragsamhet med varandra såsom Gud har fördragsamhet med oss i Kristus (Rom 3:22–25).²⁴⁰ Det är denna attityd som ska styra vårt sätt att leva med olikheter. När Dietrich Bonhoeffer reflekterade över den kristna gemenskapens kännetecken i Liv i gemenskap placerade han fördragsamhetens tjänst i centrum.²⁴¹

Visserligen kanske en del människor uppfattar uppmaningen till fördragsamhet som ett försök att fördröja inkludering eller att backa från beslutstagandet i frågor som gäller social rättvisa. Men James Calvin Davis skriver i sin studie av detta tema:

*[Fördragsamheten] uppmanar oss att vara envisa i vår övertygelse och samtidigt öppna för möjligheten att vi kan lära oss något av människor som tror annorlunda. Den bjuder in oss att vara uthålliga i vårt engagemang för det som är rätt och sant och att samtidigt öva på konsten att lyssna till andra. Den bekräftar vårt engagemang för våra principer samtidigt som den uppmanar oss att visa medkänsla med andra, föreställa oss hur världen ser ut från deras utsiktsplats och arbeta fram de bästa strategierna.*²⁴²

Fördragsamhet är inte någon undanflyktsstrategi utan ett åtagande, en livsstil där spretande synsätt hålls i spänning samtidigt som vi försöker hitta lösningar på frågor. Som tidigare har noterats är Jesu bud att älska en inbjudan till kristna och kristna gemenskaper att uppmärksamma

²³⁸ Vi har hämtat mycket av resonemanget hos James Calvin Davis: *Forbearance – A Theological Ethic for a Disagreeable Church* (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 2017).

²⁴¹ Dietrich Bonhoeffer: *Life Together* (Minneapolis: Fortress Press, 1996), 100–102. Finns också i Ingemar Lindstams svenska översättning i flera utgåvor (Örebro: Libris).

²⁴² Davis: *Forbearance*, 166.

²³⁸ Kurian, 60.

²³⁹ Begreppet är definierat av Ian Torrance, som hade ansvaret för det i 2017 års *Church of Scotland Theological Forum report*, i ett förtydligande brev.

och glädjas över att de hör samman i Guds kärlek och att ge sitt gensvar på Guds nåd, kärlek och barmhärtighet.

Kyrkan är kallad att visa en modell för det omgivande samhället: på detta sätt kan man leva med skillnader. Det är en uppmaning till att inrätta trygga rum för dialog. Det är här som samtalen på pilgrimsfärden kan fortsätta.

8.3 Utmaningar för Kyrkornas världsråd

Här är sex frågor eller utmaningar som Kyrkornas världsråd står inför i de fortsatta samtalen om människans sexualitet:

Alla samtal i Kyrkornas världsråd om människans sexualitet kommer att ta upp frågor om äktenskap och vigsel, och i och med detta blir medlemskyrkornas olika läror om vad som kännetecknar ett äktenskap synliga. Till exempel tror de ortodoxa att äktenskapet är ett mysterium. På ett liknande sätt tror de romerska katolikerna att äktenskapet är ett sakrament, medan många protestantiska kyrkor har uppfattningen att äktenskapet är en förordning.

Många kyrkor befinner sig i sammanhang där äktenskapskontraktet är en fråga som staten tar hand om och där reglerna om livet tillsammans för ett par kan vara att det är i form av partnerskap eller borgerlig vigsel.

Utmaningen för Kyrkornas världsråds medlemskyrkor är att inleda och bjuda in till ett samtal om äktenskapets kännetecken och att göra det på ett sätt som rymmer konfessionella och kontextuella olikheter.

Genom hela detta dokument har vi uppmärksammat den inverkan som ny teknologi och sociala medier har på diskussionen om ämnen som har att göra med sexualitet. Referensgruppen har inte haft möjlighet att undersöka implikationerna av detta fenomen men är medveten om att det påverkar nästan alla aspekter av Kyrkornas världsråds liv och medlemskyrkornas arbete.

Utmaningen för Kyrkornas världsråd och medlemskyrkorna är att inleda och bjuda in till en diskussion om och undersökning av den inverkan som moderna teknologier och sociala medier har och de möjligheter de erbjuder.

Det har varit tydligt att Kyrkornas världsråd och medlemskyrkorna har relationer med FN, med dess organisationer och med andra icke-statliga organisationer genom medlemskap i dessa. Kyrkornas världsråd befinner sig i en privilegierad position eftersom det kan lära av och bidra till arbete och insikter i dessa sammanhang på uppdrag av medlemskyrkorna, särskilt när det gäller hållbarhetsmålen.

Kyrkornas världsråd har som organisation antagit så kallade *Procedures in Case of Allegation of Personal Integrity Violation* (Reg. II 5.03 and Reg. VI i.01), alltså rutiner vid anklagelser om kränkning av personlig integritet, på grund av att sexuella kränkningar och trakasserier har förekommit vid möten. Syftet med detta är att ta itu med alla sorters problem med mobbning eller olämpliga beteenden av sexuell karaktär. Rutinerna är inbyggda i Kyrkornas världsråds riktlinjer och följer lagarna i Canton de Genève när det gäller sexuella trakasserier. De slår fast vilka processer som ska tillämpas vid anmälningar och utredningar, och de tillkännager vilka straff som gäller när man agerar på sätt som kränker andra. Den ständiga utmaningen för Kyrkornas världsråds sekretariat är att skapa en respektfull och tillitsfull miljö.

Det har varit viktigt att Kyrkornas världsråd har antagit beslutsfattande genom konsensus som sitt arbetssätt. Tanken med detta är att det ska garantera en respektfull debatt och ett etos som innebär fördragsamhet. En aspekt av att anta konsensus är att ta upp frågan när det inte finns någon heltäckande samförstånd om huruvida minoriteten är tillfreds med att majoritetens ståndpunkt gäller. Målet är att göra det möjligt att fortsätta samtala om svåra frågor genom konsensus och att ”skapa en försonad, respektfull gemenskap som främjar det mänskliga i alla”.²⁴³ För detta krävs ständig vaksamhet.

Under vår resa på pilgrimsfärden har det varit tydligt att ett antal kyrkor ännu inte deltar i samtalen om människans sexualitet. Detta dokument innehåller bakgrunden, grunderna och berättelser från några medlemskyrkor och från ekumeniska råd som samarbetar med Kyrkornas världsråd, men en utmaning som finns kvar är att arbeta med att hålla varandra ömsesidigt ansvariga och att alla kyrkor deltar på grund av vår gemensamma kallelse: att vittna för rättvisa och fred.

²⁴³ *When Christian Solidarity Is Broken – A pastoral and educational response to sexual harassment* (Genève: WCC, 2006), 2,Q <https://www.oikoumene.org/resources/documents/a-pastoral-and-educational-response-to-sexual-harassment>.

8.4 Utmaningar för kyrkorna

8.4.1 Större pastoralt ansvar när familjelivets och sexualitetens landskap förändras

Det är uppenbart att alla kyrkor utmanas och måste skärpa sina arbetssätt när det gäller frågor inom pastoralteologin, själavården och de stödjande, vägledande och rådgivande samtalen, frågor som skulle kunna besvaras på olika sätt. Men det viktigaste är att de måste återspegla ett förhållningssätt som innebär att alla som arbetar med detta lyssnar noggrant och respektfullt och arbetar med biblisk och teologisk urskiljning eftersom kyrkornas medlemmar (och många människor av god vilja) brottas med dessa frågor och vänder sig till kyrkorna för att få moralisk, etisk och andlig vägledning.

Dessa större frågor om en ansvarsfull pastoralteologi för människans sexualitet finns kvar på agendan hos alla Kyrkornas världsråds medlemskyrkor och hos många andra också. Det är värt att samtala om dem i de trygga dialogrummen och att göra det också med kyrkor som inte är medlemmar i Kyrkornas världsråd, för arbetet på detta fält inom pastoralteologin har ännu inte kommit så långt och är inte så utvecklat inom och mellan Kyrkornas världsråds medlemskyrkor.

Ytterligare frågor som hör hemma inom en pastoralteologi för människans sexualitet och som på ett senare stadium skulle kunna kräva ännu en stor studie från Kyrkornas världsråd i ämnet ”familjelivet, människans sexualitet och pastoralteologin”, är bland andra dessa:

- att förbereda unga par för familjeliv och äktenskap – inklusive frågor som har att göra med ett kärleksfullt partnerskap i människans sexualitet
- etiska avvägningar när det gäller ungas och unga vuxnas föräktenskapliga sexuella erfarenheter – inklusive sexualundervisning för unga
- sexualiteten i familjelivet i relation till familjeplaneringens och preventivmedlens etiska aspekter
- sexualitet, trohet och hur man som partner kan handskas med skillnader i sexualdriften
- sexualitet, familjeliv, sjukdom och åldrande – hur man hanterar förändringar som inträffar på grund av sjukdom och åldrande
- sexualitet, otrohet, trasiga familjer och läkningsprocesser
- sexualitet, ”äktenskapsplikter” och incidenter med inslag av våld, incest eller påtvingat sexuellt umgänge
- förändrade former i familjelivet, förebilder för barn när det gäller en värdig sexualitet, barns rätt att bli skyddade från sexuella övergrepp.

8.4.2 Att växa i riktning mot en ekumeniskt ansvarstagande utbildning och teologi för människans sexualitet

I många miljöer i olika kulturer vägrar människor att tala om sex och om olika aspekter av sexuell hälsa. Många är rädda för att ett öppnare sätt att tala om sex och sexualundervisning kommer att resultera i en motsvarande ökning av promiskuöst beteende. Forskning har på ett övertygande sätt visat att undervisning om människans sexualitet och om hälsa i allmänhet, särskilt undervisning riktad till barn och unga, inte resulterar i ökad sexuell aktivitet. Istället händer det motsatta – den leder till ett mer ansvarstagande beteende.

Kyrkan har ett ansvar för att minimera barns och ungas utsatthet och hjälpa dem att skydda sig mot sexuella övergrepp, sexuellt överförbara sjukdomar och riskbeteenden. Skolan, en stödjande familj och en församling som är redo att diskutera människans sexualitet på ett öppet och välinformerat sätt och med tron som ramverk kan bidra på avgörande sätt till detta.

Kyrkans ansvar för att ordna balanserad utbildning med alla resurser som behövs och rusta barn och unga med förmågan att fatta balanserade moraliska beslut är det mest effektiva sättet att uppnå ett ansvarsfullt moraliskt beteende. Det finns visserligen ett spektrum av åsikter om vad som ska ingå i sexualundervisning, och om vad begreppet innefattar, men det har också funnits ett starkt internationellt engagemang för att främja sexualundervisning bland unga.

Kyrkorna befinner sig i en avundsvärd position när det gäller undervisning om människans sexualitet och material för denna undervisning, som vi har sett i vår diskussion om nådens trygga rum. Det starka bandet mellan församlingsmedlemmar kan utgöra stöd och uppmuntran för barn när de lär känna sin sexualitet och accepterar den. Kyrkor kan också tillhandahålla lokaler för stödjande samtal när församlingsmedlemmar och andra hamnar i svårigheter, blir utsatta för fysiska och psykiska övergrepp eller förminskas som människor.

En trosbaserad sexualundervisning är en möjlighet att återerövra den gåva som en sund och helig sexualitet är.²⁴⁴ Den är ett sätt att visa vördnad för sexualiteten som en gåva från Gud, en gåva som är avgörande för individens möjlighet att vara människa fullt ut. Den erbjuder oss ett holistiskt sätt att förstå så att vi kan se de sätt på vilka sexualiteten är integrerad genom hela våra liv och tvärsöver vår tillvaros livsspann. Så många människor har blivit skadade av dömande och tystnad, och detta innebär att det finns en tydlig kallelse för kyrkan att gå in i: att vara den plats som behövs för helande och försoning och den plats där Guds folk kan upptäcka eller återupptäcka de djupgående andliga kopplingarna med sexualiteten i varje skede i livet.

²⁴⁴ Det finns flera vägledningar och studiematerial för ansvarstagande och holistisk sexualundervisning framtagna av kristna kyrkor för deras olika kulturella kontexter. Se till exempel *Our Whole Lives*, en kursplan för sexualundervisning utgiven i samarbete mellan The United Church of Christ (USA) och The Unitarian Universalist Association of Churches.

En holistisk, trosbaserad sexualundervisning gör det möjligt för Guds folk att förankra sin förståelse av människans sexualitet i trons kärnvärderingar och att ta sig bortom de biologiska aspekterna eller fortplantningssystemets mekanik för att utforska de sätt på vilka sexualiteten påverkar alla områden i livet.

Kyrkan kan spela en central roll genom att skapa tryggare rum där information som är lämplig för en viss åldersgrupp eller en viss utvecklingsnivå kan spridas och där undervisning kan äga rum. Denna roll har ett underliggande stöd i de kärnvärderingar som skär igenom allt som händer när man genomför allmän sexualundervisning. Det börjar med den avgörande värderingen att varje människa i egenskap av Guds barn har ett värde och en värdighet som mänskligt dömmande inte kan ställa åt sidan. Andra viktiga kärnvärderingar är samtycke och rätten att ta emot lämplig information om sexualitet.

Utgångsläget är att människor som är troende, kyrkoledare, kyrkan och kyrkans institutioner är kallade att stå upp mot retorik och beteenden som stigmatiserar, uppmuntrar till diskriminering eller hetsar till våld mot individer och grupper av människor på grund av deras faktiska eller av andra upplevda sexuella läggning eller könsidentitet. På samma gång är det lika viktigt att inte bara stå upp mot sådant som är skadligt utan engagera sig i att främja hälsa och helhet när det gäller sexualiteten.

Sexualundervisning är en del av ett förebyggande tillvägagångssätt i arbete för minskning av hiv och av sexuellt skadliga beteenden, såsom sexuellt våld och könsbaserat våld. Båda dessa områden är sådana där den ekumeniska gemenskapen har expertis och erfarenhet. Trosbaserad sexualundervisning kan hjälpa människor eftersom den bättre förstår och förtydligar deras värderingar, vaktar och skyddar dem genom att förse dem med pålitlig information och ger dem möjligheter att öva på att tillämpa kristna värderingar i praktiken. Sådan undervisning kan utgöra en ytterligare tillgång för kyrkor och förbund när de deltar i samtal på pilgrimsfärden och när de utvecklar, delar med sig av och tillgängliggör pastorala verktyg och material för sina församlingar och grupper.²⁴⁵

²⁴⁵ Några exempel på sådana material är *The UCCP curriculum on gender and sexuality*, *The Senate of Serampore College curriculum on human sexuality*, *Churches and Sexual and Reproductive Rights* från The Latin America Council of Churches, den utbildning som Evangelical Lutheran Church in Tanzania, ELTC, arbetar med, material från The Circle of Concerned African Women Theologians, EHAIA-TEEs moduler om människans sexualitet och maskulinitet, och särskild hiv-undervisning som den rysk-ortodoxa kyrkan arbetar med.

8.4.3 I riktning mot ett förnyat sätt att vara kyrka

Ämnet människans sexualitet har varit mycket närvarande i vissa kyrkor men har inte funnits på agendan i alla. En del har gått igenom intensiva lärandeprocesser för att tänka om när det gäller undervisning och etiska ställningstaganden, och detta har också inneburit dialog med människor som påverkas av detta och som är lever i utsatthet. Några kyrkor har haft viktiga ekumeniska dialoger med andra för att urskilja sin väg framåt i dessa frågor. I en del situationer har frågor om människans sexualitet utvecklats ur en moralisk fråga och orsakat känsloladdade debatter och kontroverser i ekumeniska relationer. Dessa frågor har blivit splittrande för kyrkorna och ibland också mycket politiskt laddade. I vissa fall har detta lett till förbittrad polarisering. En del kyrkor har reagerat genom att hålla tyst, en del har valt slagfält med fokus på sexuell läggning och könsidentiteter. Andra har hittat sätt att leva med olikheterna, och ytterligare andra har nått konsensus.

Vad finns det, i ljuset av sådan djupgående och smärtsam splittring mellan och i kristna kyrkor och kyrkofamiljer, för fortsättning för kyrkorna som vandrar på pilgrimsfärden för rättvisa och fred?

Ett Faith and Order-dokument som nyligen offentliggjordes, *Kyrkan – på väg mot en gemensam vision*, betonar att kyrkan är en gemenskap som kännetecknas av enhet och mångfald. Pilgrimsfärdens utmaning är hur en sådan mångfald och intern pluralism ska kunna förkroppsligas. Kyrkor och kyrkofamiljer som har ställts inför sådan mångfald har försökt komma på hur de ska kunna upprätthålla enheten i fredens band.

Kyrkor och andra religiösa församlingar är pluralistiska till sin natur. Skillnader när det gäller teologiska ställningstaganden i frågor om människans sexualitet måste erkännas och mångfalden bekräftas på den gemensamma vandringen. Man kan inte använda teologiska påståenden som en sanning för att sätta den andres historiska, kulturella och känslomässiga bakgrund åt sidan. Utmaningen för kyrkor är att göra utrymme för att lyssna på djupet till alla röster.

Inte ens när kyrkorna är oense om vissa etiska punkter eller moraliska ställningstaganden behöver vi avbryta dialogen eller bryta relationerna, för det trygga dialogrummet gör det möjligt för oss att hålla fast vid gemenskapen med varandra och fortsätta vara öppna mot varandra.

Anden motiverar oss att inte stänga våra hjärtan för varandra även om vi skulle vara oense med varandra på djupet, för Gud arbetar fortfarande inom och mellan oss. En kärnprincip i den ekumeniska gemenskapen av kyrkor är deras beslut att ”fortsätta tillsammans” trots allt som konspirerar för att skilja dem åt.²⁴⁶

²⁴⁶ "Message", Kyrkornas världsråds första generalförsamling, Amsterdam, 1948, i *The First Assembly of the World Council of Churches*, red W. A. Visser't Hooft (London: SCM, 1949), 9.

Det är viktigt att betona visionen: en kyrka som växer in mot fulländning och in mot att bli mer som Gud, en kyrka som deltar i den treenige Gudens liv. Det är också viktigt att arbeta för att integrera den visionen med kyrkan som den är nu och att betona att kyrkan inte lever upp till visionen. Det ständiga Kyrie eleison-ropet erkänner misslyckanden och tillkortakommanden. Misslyckanden kan ibland öppna mer kreativa, samarbetsinriktade och överraskande sätt att vara i världen, till och med när de tvingar kyrkan att se den verklighet som simul justus et peccator är – hennes egna mörka sidor i livet, kärleken och begären. De människor som lever i marginalen kan påminna hela kyrkan om att den måste göra utrymme för sitt misslyckande med att vara inkluderande på riktigt och med att återspegla Guds sanna skapelse. Detta kräver ödmjukhet av kyrkan, och en ödmjuk relation med världen.

Som det står i inbjudan till Kyrkornas världsråds pilgrimsfärd för rättvisa och fred har kyrkorna uppmanat varandra ”att arbeta tillsammans med en gemensam uppgift: att förnya kyrkans sanna kallelse genom att tillsammans engagera oss i de viktigaste frågorna, rättvisa och fred, för att läka en värld som är full av konflikt, orättvisor och smärta”.²⁴⁷ Detta görs med utgångspunkten att acceptera andra grupperns ärliga ansatser när de försöker leva ut kristet lärjungaskap i sin särskilda kontext.

Pilgrimsfärden för rättvisa och fred är en andlig, förvandlande resa som alltid och innerst inne förutsätter den gemenskap som har getts oss genom tron och genom dopet i Jesus Kristus. Kristi kärlek driver kyrkan och världen till enhet och försoning. Må detta ske.

Exekutiv sammanfattning

Detta dokument togs emot vid Kyrkornas världsråds centralkommittés möte den 9–15 februari 2022. Mötet hölls som videokonferens.

PROGRAMKOMMITTÉNS REVIDERADE RAPPORT LYDER:

Programkommittén tog emot och diskuterade ”Samtal på pilgrimsfärden – en inbjudan att vandra tillsammans i frågor om människans sexualitet – redskap för reflektion och handling” (GEN PRO 03.1) och gjorde följande observationer:

I inledningen betonades det att detta är ett resursdokument för de medlemskyrkor som är intresserade av att fördjupa diskussionen. Det hade efterfrågats av medlemskyrkor som ville ha information och vägledning. Samtidigt är det tydligt att människans sexualitet är ett känsligt ämne, och vissa kyrkor kan ha invändningar mot att överhuvudtaget ta upp det till diskussion. Men det noterades också att generalförsamlingen i Busan hade slagit fast att kontroversiella teman, som människans sexualitet, borde ha trygga rum för samtal.

Programkommittén är medveten om att människans sexualitet skulle kunna vara ett splittrande ämne i kyrkor och i vår gemenskap.

Kommittén understryker vikten av ekumenisk dialog i ett tryggt rum om ämnen som skulle kunna vara splittrande och gläds över detta dokumentets inbjudan att vandra tillsammans i etiska dilemman.

REKOMMENDATIONER

Programkommittén rekommenderar att centralkommittén:

- med uppskattning tar emot ”Samtal på pilgrimsfärden” som ett resursdokument för de medlemskyrkor och ekumeniska partner som är intresserade av dialog i frågor om människans sexualitet;
- tackar The Reference Group on Human Sexuality för det arbete som gruppen har lagt ner.

GODKÄND GENOM KONSENSUS

Dr Theodora Issa (Antiokias och hela Österns syrisk-ortodoxa patriarkat), Prof. Dr Very Rev. Jack Khalil (Antiokias och hela Österns grekisk-ortodoxa patriarkat) och Very Rev. Fr. Hrant Tahanian (Kilikiens armeniska apostoliska kyrka) invände mot mottagandet av dokumentet. Deras invändning är dokumenterad här, och deras resonemang finns dokumenterade i mötesreferatet.

²⁴⁷ *An Invitation to the Pilgrimage of Justice and Peace* (revised), WCC Central Committee, 2–8 juli 2014, Genève, Schweiz, <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/central-committee/geneva-2014/an-invitation-to-the-pilgrimage-of-justice-and-peace>.





KYRKORNA TILLSAMMANS
I TRO OCH HANDLING

BOX 14 038, 167 14 BROMMA • WWW.SKRO.ORG • INFO@SKRO.ORG



SVERIGES
KRISTNA RÅD